fondată în 1956
bpt
serie nouă

jókai mór

fiii omului cu inima de piatră

bpt
centru tol

Ilustrația copertei: *Victor Apostoloiu*

jókai mór

fiii omului cu inima de piatră

ROMAN

*

TRADUCERE DE
TUDORA PETICUȚ-BONDOC
ȘI ALEXANDRU BONDOC
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
ALEXANDRU BONDOC

1970
EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI

Jókai Mór
A köszívű ember fiai
Regény
Szépirodalmi Könyvkiadó
Budapest, 1966

PREFAȚĂ

Jókai Mór (1825—1904) a fost unul dintre cei mai fecunzi și mai populari scriitori ai Ungariei. Activitatea sa literară însumează peste 100 de volume, dintre care 70 de romane, sute de schițe și nuvele, precum și volume cuprinzînd piese de teatru, poezii, note de călătorie, publicistică. Trebuie relevat că nu toate lucrările sale au o valoare literară egală. Istoriografia literară apreciază că perioada cea mai fecundă în creația scriitorului, în care a scris și cele mai reușite opere, sînt anii 1860—1875. În această perioadă a apărut și *Fiii omului cu inima de piatră* (1869). Romanul prezintă anul revoluționar 1848—1849 în Ungaria și Austria și realizează o adevărată epopee a luptei pentru libertate și independență purtată împotriva monarhiei habsburgice.

Tema Revoluției din 1848 l-a preocupat și înainte pe Jókai Mór. Atît în calitate de cel mai popular scriitor din Ungaria secolului al XIX-lea, cît și ca participant activ la evenimentele din 1848—1849, Jókai putea să considere, pe bună dreptate, că are datoria să eternizeze amintirea acelor zile de „schimbare a conștiințelor" într-o operă cît mai cuprinzătoare. Această temă a abordat-o și în romanul *Modele politice*, scris în 1861—1862. În postfața la acest roman, în ediția jubiliară apărută în 1894, se poate citi, printre altele: *„De mult doream să scriu un roman mai amplu, care să oglindească lupta pentru libertate. Pe atunci îmi aminteam*

încă bine de lumea anilor '48—'49; în sufletul meu trăiau şi chiar mă obsedau toate figurile mari şi mici, tragice şi comice ale acelei perioade glorioase şi pline de groază; iar eu eram destul de naiv să cred că toate astea pot fi reînviate din cenuşă şi ceaţă." În aceeaşi postfaţă Jókai scria : „*...Am început să scriu acest roman atunci cînd noua perioadă constituţională (1861) a stîrnit speranţa înşelătoare că libertatea oprimată se trezeşte la o nouă viaţă în patria noastră*". Însă în anii aceia, speranţe de acest fel se risipeau destul de repede, şi cînd Jókai şi-a terminat romanul *Modele politice* nu l-a putut publica în revista sa *A Hon (Patria)* decît ciopîrţit de cenzură ; chiar şi aşa, în timpul publicării romanului, revista a fost deseori confiscată de autorităţi, care considerau că *Modele politice* conţine idei prea „revoluţionare". Cu toate că, după cum arată însuşi Jókai în romanul său : „*...marea şi glorioasa bătălie, care a constituit focul de purificare a personajelor nu a dus la nici un rezultat, ci doar la catastrofa finală, şi aceasta numai în alegorii, printre ale căror rînduri trebuie căutat adevărul ; fundalul istoric se pierde, descrierea epocii păleşte, în atmosfera prezentării este ocolit avîntul patriotic.*"

Anul de apariţie al romanului *Fiii omului cu inima de piatră* (1869) a fost un moment mai „propice" ; lumea anilor 1848—1849 putea să reînvie „din cenuşă şi ceaţă" mai uşor decît cu cîţiva ani în urmă. Momentul a fost mai „propice", şi din punctul de vedere al evoluţiei politice a lui Jókai Mór. Partidul din care făcea parte, condus de Tisza Kálmán, un partid de centru-stînga, începuse să se destrame pe fracţiuni. Jókai făcea parte din aripa de stînga a partidului, aripă care lupta pentru modificarea „Înţelegerii" intervenite între Austria şi Ungaria, în sensul ca Ungaria — avînd un domnitor comun cu Austria — să se bucure de o deplină egalitate. Tocmai datorită poziţiei sale, Jókai Mór a ajuns să se opună uneori şi lui Tisza Kálmán. Totodată merită amintit că

însuși momentul scrierii romanului *Fiii omului cu inima de piatră* poate fi considerat un moment propice, pentru că a coincis cu perioada cea mai strălucită în creația scriitorului.

În romanul *Fiii omului cu inima de piatră*, Jókai Mór nu mai recurge la alegorii despre marea și glorioasa bătălie, printre ale căror rînduri trebuie căutat adevărul, nu mai evită să descrie avîntul patriotic din perioada revoluției. Am putea spune dimpotrivă. Doamna Baradlay, întruchiparea minunată a femeii care își crește copiii în spiritul dragostei față de patrie și-i îndeamnă necontenit să slujească patria pînă la sacrificiul de sine, spune la un moment dat într-o discuție cu fiul ei Richard : *„Sînt timpuri care schimbă conștiințele, băiatul meu ! Cu toții am devenit alți oameni. Chiar și pietrele au inimă și le doare. Unii ar fi vrut ca cei care poartă arme să nu aibă inimă. Însă pădurea de baionete are o mamă, și aceasta e Patria !... La un singur lucru nu s-au gîndit : că fiecare dintre cei ce poartă o sabie are acasă o mamă, iar cînd două sute de mii de mame vor striga «vai !», ele vor fi auzite și de copiii pe care i-au crescut !“*

Monarhia habsburgică reuși cu greu să înfrîngă revoluția ; neputînd birui singură oștile revoluționare, fusese nevoită să ceară sprijinul țarului Rusiei. Descriind luptele eroice din Királ-y-erdö și din timpul asediului Budei, în care trupele revoluționare au ieșit victorioase, scriitorul așază și înfrîngerea acestor trupe într-o perspectivă istorică, în așa fel încît romanul în ansamblul său respiră un profund optimism, încredere în viitorul patriei. Aceeași doamnă Baradlay, stînd în fața portretului defunctului său soț — „omul cu inima de piatră“ — care întruchipează forțele conservatoare ale epocii, spune : *„O, dacă ai vedea acești copii frumoși, cum se joacă în poalele mamei lor, cum se zbenguie și gunguresc... Ei sînt moștenitorii unei epoci mai fericite. Noi toți ne sacrificăm pentru ca ei să*

fie fericiți... Tu n-ai vrut ca soarele să încălzească aceste două capete zîmbitoare... Eu însă am vrut.“

Personajele principale ale romanului nu sînt figuri luate din realitatea istorică, familia Baradlay însă își trage originea literară din viața și trăsăturile membrilor familiei Beöthy și Tisza. Ideea tatălui conservator și a fiilor progresiști poate că i-a inspirat-o familia Tisza, în care existase o asemenea situație. Cea mai mare contingență cu o figură reală o are Baradlay Ödön cu un anume Beöthy Ödön, ales subprefect pentru a contracara poziția conservatoare a administratorului de județ Tisza Lajos. (În roman Ödön ocupă scaunul de prefect, înlăturîndu-l de la putere pe administratorul conservator Ridegh váry). În timpul luptelor din 1849—1849, Beöthy Ödön a fost comandant al gărzilor naționale, prefect, comisar al guvernului, fiind în tot timpul vieții un om cu vederi liberale, cu un caracter ferm și totodată foarte sensibil, aidoma personajului Baradlay Ödön. De altfel, însăși identitatea pronumelor nu poate fi socotită întîmplătoare. Firește, nu poate fi vorba despre o copie fidelă a trăsăturilor și vieții unui om. De pildă, fuga lui Baradlay Ödön după bătălia de la Világos este mai degrabă un episod luat din viața lui Tisza László, după cum numeroase alte episoade sînt rodul imaginației și creației artistice a autorului.

Drept model pentru crearea personajului lui Baradlay Richard putea servi un văr al lui Beöthy Ödön, anume Beöthy György, care a participat la luptele revoluționare la început în grad de maior, apoi de locotenent colonel. După depunerea armelor a fost condamnat la moarte, ca și omonimul său literar Richard, apoi grațiat, pedeapsa fiindu-i comutată în închisoare pe termen lung. Întoarcerea plină de peripeții a lui Richard împreună cu husarii săi este o variantă adaptată liber după o întîmplare similară petrecută în timpul refugierii husarilor lui

Lenkey din Galiția spre Ungaria, îmbinată cu amintirile fostului plutonier major Herman Ianoș.

Tallérossy Zebulon și Mindenváró Adam sînt personaje pe care Jókai le crease în revista sa umoristică *Cometa*, și care au fost foarte populare pe vremea aceea.

Multe părți ale romanului redau evenimente la care autorul a luat personal parte. De exemplu, călătoria lui Baradlay Ödön la Viena împreună cu delegația maghiară amintește de misiunea lui Jókai și Csernatonyi Lajos din însărcinarea lui Kossuth, ei au plecat la Viena pentru a interveni pe lîngă guvernul revoluționar pentru stabilirea unor acțiuni comune împotriva habsburgilor. Episodul amnistierii și al participării la lupta de eliberare a „strengarului" poate fi legat de o întîmplare asemănătoare cu un haiduc vestit pe acea vreme, Rozsa Sándor, căruia Jókai i-a transmis un mesaj din partea lui Kossuth. Tot pe trăiri personale se bazează și descrierea bombardării Pestei și a asaltului cetății Buda.

Ca și în alte romane ale lui Jókai eroii din *Fiii omului cu inima de piatră* sînt personalități excepționale, care întrupează virtuți ori vicii. Astfel, membrii familiei Baradlay și Edith sînt personaje pline de virtuți, în timp ce Rideghváry, Alfonsine și Antoinette Plankenhorst sînt personalități cu trăsături negative. În aceasta se poate recunoaște pasiunea scriitorului romantic pentru excesiv. Și poate tocmai datorită acestui fapt, eroii pozitivi ai lui Jókai au fost și sînt deosebit de îndrăgiți de cititori. În același timp, Jókai folosește cu multă pricepere surpriza ca modalitate epică de desfășurare a acțiunii. În *Fiii omului cu inima de piatră* faptele unor personaje sau întîmplările prin care trec ele uneori sînt înfățișate cu totul altfel decît s-ar fi așteptat cititorul. La acestea se adaugă și descrierile deosebit de reușite ale mediului înconjurător, redarea în imagini pline de viață a unor obiecte, a îmbrăcămintei, a gesturilor oamenilor.

Cartea *Fiii omului cu inima de piatră*, al cărei conflict opunea lumea „omului cu inima de piatră", a lui Ridegh-váry și a celorlalte forțe conservatoare, forțelor progresiste în ascensiune, reprezintă un călduros omagiu, într-o viziune romantică, adus revoluționarilor anului 1848 din Ungaria.

Fiii omului cu inima de piatră a fost tradus în mai multe limbi. În limba germană, romanul a apărut încă din 1869, în două ziare germane din Pesta: *Pester Lloyd* și *Pester Tageblatt*. Mai tîrziu a fost tradus în limbile franceză, poloneză, cehă, engleză și italiană.

Există și dramatizări ale acestei lucrări. Prima dramatizare a fost făcută de însuși Jokai sub titlul: *Caută inima*. În 1918, Hovessi Sándor a scris o piesă de teatru, păstrînd titlul romanului. Ultima variantă dramatică îi aparține lui Földes Mihály (1954), tot cu titlul original al romanului.

Cititorul român a avut posibilitate în ultimii ani să ia cunoștință de opera lui Jókai Mór prin traducerea romanelor *Omul de aur* și *Diamantele negre*. La acestea se adaugă acum prezenta traducere, care sperăm că se va bucura de aceeași bună primire.

ALEXANDRU BONDOC

TABEL CRONOLOGIC

1825 *18 februarie.* Se naşte Jókai Mór în oraşul Komárom.

1841—1842 Jókai Mór urmează cursurile colegiului din Pápa unde face cunoştinţă cu Petöfi Sándor.

1843—1844 Jókai urmează cursurile şcolii de drept de la Kecskemét. Întîlneşte aici pe Petöfi. Scrie drama *Tînărul evreu.*

1844 Jókai se întoarce acasă la Komárom ; lucrează la primul său roman.

1845 *Primăvara.* Jókai pleacă la Budapesta ; face stagiu în biroul avocatului Molnár József ; se întîlneşte cu Petöfi.
Septembrie. Jókai publică nuvela *Insula Nepean.*

1846 Jókai obţine diploma de avocat ; publică fragmente din romanul *Zile de rînd.*
Petöfi organizează „Societatea celor zece", din care face parte şi Jókai.

1847 Jókai e redactor la revista *Imagini ale vieţii.*

1848 13 martie. Revoluţie la Viena.

1848 15 martie. Revoluţie la Pesta. Jókai redactează *Proclamaţia*, ia parte la manifestaţii, vorbeşte la întruniri, ocupă o tipografie şi publică *Proclamaţia*. La întrunirea de la teatru, o cunoaşte pe Láborfalvi Roza, viitoarea sa soţie.

18 martie. Adunarea naţională maghiară desfiinţează iobăgia, prestaţiile iobagilor către moşieri şi biserică.
11 aprilie. Guvernul de la Viena aprobă articolele de lege privitoare la reprezentarea populară, la libertatea presei etc.

Septembrie. Jókai îl întovărăşeşte pe Kossuth prin ţară în campania de recrutare a oştirii.

6 octombrie. Izbucneşte a doua revoluţie la Viena.
Octombrie. Jókai pleacă la Viena să ceară ajutorul insurgenţilor pentru revoluţia maghiară.

1849 5 ianuarie. Generalul austriac Windischgrätz ocupă Budapesta.

1849 ianuarie. Jókai fuge din Budapesta şi se stabileşte la Debreţin. Lucrează la *Buletinul oficial* al guvernului naţional.
Iulie. Urmează guvernul la Seghedin, apoi la Arad.

31 iulie. Bătălia de la Sighişoara. Moare poetul Petőfi.
13 august. Generalul Görgey capitulează la Şiria lîngă Arad.

August. După înfrîngerea trupelor maghiare, Jókai îşi găseşte adăpost în satul Tardon.

6 octombrie. 13 generali maghiari sînt executați la Arad ; regimul terorist al lui Haynau.

1850 Jókai se întoarce la Budapesta ; publică *Scene de revoluție și de luptă din 1848—1849* (povestiri).

1851 Jókai înființează revista *Speranța (Remény)*; publică *Jurnalul unui fugar.*

1852 Apar *Omul cu două coarne* (povestiri) și *Epoca de aur a Transilvaniei* (roman).

1853 Apar romanele *Carinus, Lumea turcească în Ungaria* și *Un nabab maghiar.*

1853—1854 Jókai scoate revista *Fata morgana (Délibáb)* și *Ziarul de duminică (Vasárnapi Ujság).* Apar *Ultimele zile ale ienicerilor* (roman) și *Kárpáthy Zoltán* (roman).

1855 Apare *Din vremurile de demult ale maghiarilor* (roman).

1856 Publică *Zile triste* (roman); înființează revista umoristică *Oglinda mare (Nagy Tükör).*

1857 Publică *Imagini din Ardeal.*

1858 Apare *Decameronul lui Jókai Mór* (100 de nuvele), *Familia blestemată* (roman) ; înființează revista umoristică *Cometa (Üstökös).*

1859 Apare *Ultimul pașă din Buda* (povestiri).

1860 Apare volumul *Piese de teatru.*

1861 Jókai e ales deputat.

1862 Apare romanul *Noul moşier.*
Ziarul politic *Presa maghiară (Magyar Sajto)* e condus de Jókai.

1863 Înfiinţează cotidianul *Patria (A Hon)*; apare *Lume dată peste cap* (schiţe umoristice).

1864 Apare *Modele politice* (roman).

1865 Apare *Pe cînd îmbătrînim* (roman) şi *Albumul lui Kakas Márton* (nuvele).

1867 „Înţelegerea" dintre Austria şi Ungaria.

1868 Apare *Despre muncă şi mîinile muncitorilor.*

1869 Apar romanele *Fiii omului cu inima de piatră* şi *Nebunii dragostei.*

1870 Apare *Diamantele negre* (roman).

1871 Comuna din Paris.

Jókai publică *Un Faust maghiar* (legendă).

1872 Apare *Deasupra pămîntului şi sub apă*; *Romanul veacului viitor*; *„Omul de aur."*

1877 Apare *Cetatea fără nume* (roman) şi *Milton* (dramă).

1878 Apare *Focul grecesc* (povestiri) şi *Un aventurier vestit* (roman).

1879 Apare *Libertatea sub zăpadă sau Cartea verde* şi *Robul Raby* (roman).

1881 Apare romanul *Cei care mor de două ori.*

1883 Apare *Cei doi Trenk* (roman).

1866 Moare Láborfalvi Roza, soţia lui Jókai.

1890 Jókai publică romanele *Femeia cu ochii ca marea* şi *Săracii bogaţi.*

1892 Apar romanele *Fiul lui Rákóczi* şi *Trandafirul galben.*

1894 *6 ianuarie.* Jókai e sărbătorit oficial pentru cincizeci de ani de activitate literară. Se editează operele sale într-o ediţie jubiliară, în 100 de volume.

1895 Apar *Autobiografia* lui Jókai şi *Magneta* (povestire).

1896 Jókai e înfrînt în alegeri. E numit membru în Casa magnaţilor.

1899 Jókai se căsătoreşte a doua oară, cu Nagy Bella.

1904 Apare *Acolo unde banul nu-i Dumnezeu* (roman).
5 mai. Moare Jókai Mór.

A.B.

PARTEA ÎNTÌI

Înalt prea sfinţia sa era tocmai în mijlocul toastului... Din paharul de şampanie, spuma de nectar se prelingea pe degetele lui grase... Fraza începută îi solicita toată puterea plămînilor şi-i punea la încercare rezistenţa muşchilor gîtului. De atîta nobil zel, tot sîngele îi năvălise în obraz... Oaspeţii, strînşi coroană în jurul mesei, ţineau în mînă piciorul zvelt al cupei de şampanie, aşteptînd plini de devotament apogeul toastului fără de sfîrşit. Armata de lachei se grăbise să umple paharele golite pe jumătate. Dirijorul orchestrei de faraoni din fundul sălii stătea cu bagheta ridicată în aer, gata fiind, în clipa în care toastul se va termina, să o pornească cu o nouă însufleţire, pentru a acoperi clinchetul paharelor ; tocmai atunci medicul casei intră în sală, pe vîrful picioarelor, şi-i şopti gazdei, care prezida masa, doar cîteva cuvinte. Doamna se ridică brusc de la masă şi, făcînd un gest abia perceptibil de scuză către cei din jur, părăsi sala.

Dar toastul, pornit ca un obuz de tun, nu mai putea fi oprit din zborul său de nici un incident şi se grăbea spre explozia finală.

— ...pe acest bărbat, pe acest Atlas [1] care poartă pe umerii săi povara țării noastre, pe acest exemplu strălucit de adevărat patriotism, pe acest vajnic și cel mai de seamă comandant al taberei noastre, care păşeşte către victorie, pe sprijinitorul nostru, pe stîlpul și farul nostru călăuzitor, care cu toate că nu este prezent, Dumnezeu să-l ție mulți și nenumărați ani.

Ultimele cuvinte fură acoperite de vacarmul stîrnit de clinchetul paharelor, de urale și de acordurile zgomotoase ale orchestrei. Scîrțîitul scaunelor împinse înapoi, pocnetul paharelor sparte de pereți în semn de entuziasm, exclamațiile prietenilor care se îmbrățișau plîngînd, se împleteau cu strigătele : Ura ! Trăiască o mie de ani !

Cine era oare cel căruia i se adresa această urare ?

Era prea distinsul, nobilul și viteazul domn Baradlay Kazimir, adevăratul posesor și moștenitor al cheii și pintenilor de aur, stăpînul unor moșii întinse, al unor sate și orașe, stăpîn peste inimi și gînduri, comandant de oștire și mare elector al coaliției celor puternici... Era un veritabil Dalai-Lama.

Acești onorabili și prea stimabili domni precum și sfinției lor, toți cei așezați în jurul mesei lungi din sala cea mare cu blazoane, sînt niște păsări cu aripi de aur, ce strălucesc în raza lui de soare ; și-au dat întîlnire aici în această zi de sărbătoare, venind din cele mai îndepărtate județe ; după dezbaterile pline de tîle ale consfătuirii, ei au stabilit

[1] Rege mitologic, reprezentat purtînd pe umeri un glob uriaș — bolta cerească — aceasta fiind pedeapsa ce i-a fost hărăzită de Zeus pentru că fusese aliat al titanilor în lupta pe care aceștia au dus-o împotriva Olimpului.

un program, un program curat ca aurul, un program cu ajutorul căruia soarta lumii şi a naţiunilor precum şi sarcinile urmaşilor vor fi rezolvate pentru secole.

Această masă festivă, pe care domnul Baradlay o oferea în marea sală a castelului său în cinstea grandioasei adunări a unor personalităţi marcante, era scena finală a consfătuirii terminată cu succes. Păcat că eroul sărbătorit nu putea fi de faţă.

În locul domniei sale, masa festivă era prezidată de doamna Baradlay.

La consfătuire îl înlocuise domnul administrator.

Pentru cuvîntul „administrator", dacă se caută în dicţionarul limbii germane, se va găsi următoarea definiţie : persoană liniştită, paşnică, bisericoasă, care se roagă, se împărtăşeşte şi împarte pomeni ; în timp ce definiţia din dicţionarul maghiar pentru acelaşi cuvînt îl descrie ca pe o făptură supranaturală trimisă pe acest pămînt păcătos ca să se ocupe de stîrpirea pădurilor şi de sfărîmarea stîncilor, şi considerată mare domn atunci cînd are în subordine multe slugi.

Numele acestui administrator era Rideghváry Bencze.

La sfîrşitul toastului, cei prezenţi, ridicînd paharul pentru gazda care prezidase masa, observară că nu mai era de faţă. Lacheul care continua să stea în spatele scaunului gol spuse că venise medicul şi-i şoptise doamnei ceva la ureche, după care doamna plecase. Probabil că a chemat-o domnia-sa domnul Baradlay.

Şi deoarece nişte suflete sensibile se întrebară ce o fi cu domnia sa domnul Baradlay, domnul administrator, care ocupa locul de-a dreapta gazdei, se grăbi să liniştească întreaga societate (în măsura în care cuvintele lui puteau fi auzite la acea masă

lungă), că pe domnul Baradlay l-a apucat din nou „boala obișnuită".

Cîte un oaspete mai bine informat îl punea la curent în șoaptă pe vecinul său, cu secretul devenit public, că domnul Baradlay suferă de multă vreme, poate chiar de decenii, de sclerozarea miocardului, și că, din această cauză, de multe ori are junghiuri la inimă, dar în ciuda lor, dacă duce o viață liniștită, poate să mai trăiască multă vreme.

Prea sfinția sa își aduse chiar aminte de o snoavă, cum că un anumit medic englez, care suferea tot de sclerozarea miocardului, și-a prezis cu ani înainte ceasul propriei sale morți. Cînd relatarea acestui caz ajunse din gură în gură la celălalt capăt al mesei, englezul cu pricina era de acum amestecat cu isprăvile vestitului Ioja Gyuri.

Deci, domnia-sa suferă de o boală obișnuită, așa că Dumnezeu să-l mai ție ani mulți.

Dar cele cîteva cuvinte șoptite de medicul casei la urechea doamnei, care prezidase masa, au fost : „Încă șaizeci de minute".

Este oare adevărat că la auzul acestor cuvinte doamna devenise mai palidă ? Dar, putea fi oare această femeie mai palidă ca de obicei ? Nimeni însă nu prinse de veste. Cînd trecu pragul ușii în încăperea alăturată, gazda apucă pe medic de mînă și-l întrebă :

— E adevărat ?

Medicul confirmă, dînd sever din cap.

Și cînd în urma lor se închise ușa încă unei încăperi goale, care-i despărțea de vesela societate, repetă fraza de mai înainte :

— Mai are de trăit doar șaizeci de minute. A dorit să vă vadă pe dumneavoastră. Pe toți ceilalți i-a îndepărtat de lîngă el. De mine nu mai are nevoie. Vă rog să intrați la el.

Și astfel, la cea de a treia ușă, medicul rămase în urmă, lăsînd-o să meargă singură.

În cea de a patra cameră, pe un perete atîrnau unul lîngă altul două tablouri în rame aurite, care înfățișau distinsa pereche în mărime naturală, ca mire și mireasă.

Doamna Baradlay, cu fața rece, de marmură, trecînd pe lîngă aceste două tablouri nu se putu abține să nu-și îngroape fața în mîini. Era gata să izbucnească în hohote de plîns, dar trebui să se stăpînească. Nu-i era îngăduit nici un moment de slăbiciune. Această frămîntare îi răpise o jumătate de minut din cele șaizeci, jumătate de minut pentru care va primi reproșuri.

După această încăpere, urmă o altă cameră goală, ai cărei pereți erau capitonați cu rafturi pline cu cărți. Deschise în sfîrșit ușa spre odaia în care soțul ei muribund își trăia ultimul ceas.

Acolo zăcea bărbatul a cărui inimă împietrise. Împietrise atît în sensul medical, cît și după expresia biblică.

Își sprijinea capul pe perne ; toate trăsăturile feței sale parcă arătau preocuparea de a poza unui mare artist — moartea — care fiecărui om îi pictează o altă față decît cea pe care o are în viață ; onorabilul domn parcă îi spunea morții : „vezi, fața mea să iasă bine !“

Femeia se apropie grăbită.

— Pe dumneata te-am așteptat, zise bărbatul. Era un reproș.

— Am venit imediat, șopti femeia. Era o scuză.

— Te-ai oprit să plîngi, cu toate că știai că timpul meu e scurt.

Femeia își strînse pumnii și buzele.

— Fără slăbiciuni, Maria, zise omul cu o voce de gheață. Este legea naturii. Peste șaizeci de minute,

eu voi fi o masă inertă. Așa a spus medicul! Oaspeții noștri se distrează bine?

Femeia dădu afirmativ din cap.

— Să se distreze mai departe. Să nu-i lași să se împrăștie sau să se alarmeze. Toți cei care au venit la consfătuire, să rămînă și la praznic. Ceremonia funebră am pregătit-o din timp. Dintre cele două sicrie, pentru mine să-l folosești pe cel de marmură neagră. Pe catafalc să fie pusă sabia mea cu încrustații de platină. Ciucurii giulgiului să fie ținuți din patru părți, de cei patru judecători șefi. Corul funebru să fie format din școlari din Debrețin. Fără cîntece de operă, numai cîntece vechi religioase, psalmi. Cuvîntarea de doliu să fie ținută în biserică de arhiereu, iar acasă de protopop. Preotul local să spună un simplu „Tatăl nostru" în fața cavoului. Nimic altceva. Ai înțeles tot ce ți-am spus?

Femeia privea înaintea ei în gol.

— Te rog, Maria. Ceea ce spun acum n-o să mai pot repeta. Fii bună și așază-te aici, lîngă patul meu, la măsuța asta mică, pe care sînt pregătite toate cele necesare pentru scris. Să notezi tot ce ți-am spus și-ți voi mai spune.

Femeia îndeplini întocmai ordinul: se așeză la măsuța de lîngă pat și notă tot ce-i spusese muribundul.

Cînd o văzu că termină de scris, soțul continuă:

— Dumneata, Maria, ai fost toată viața o femeie supusă și credincioasă. Ai făcut tot ce ți-am poruncit. Acum nu-ți voi mai fi stăpîn decît o oră. Dar ceea ce am să-ți spun în această oră, o să-ți umple toată viața. Și după moartea mea, tot eu voi fi stăpînul dumitale. Stăpînul, despotul, poruncitorul cu inimă de piatră. — Ah, mă înăbușă ceva! Dă-mi șase picături de digitalină...

Femeia îi dădu medicamentul într-o linguriță de aur. Apoi, bolnavul vorbi mai ușor.

— Scrie ultimele mele porunci. Nimeni în afara dumitale să nu vadă sau să audă aceste cuvinte. Eu am înfăptuit o operă mare, care nu are voie să piară o dată cu mine. Pămîntul trebuie să se oprească, să stea locului. Și chiar dacă tot pămîntul o să meargă înainte, această bucată de pămînt, care e a noastră, să nu meargă cu restul. Sînt mulți care mă înțeleg ; dar puțini sînt cei care pot acționa, iar și mai puțini cei care îndrăznesc să facă ceva. Maria, scrie fiecare cuvînt pe care-l rostesc.

Femeia scria liniștită.

— Simt cum se rupe axa mașinii, continuă muribundul, și aud de pe acum prăvălirea pămîntului ce cade pe capacul sicriului meu. Dar nu vreau să aud nimic. Am trei fii care îmi vor lua locul, după ce eu mă voi fi prefăcut în țărînă. Dumneata, Maria, scrie ce trebuie să facă fiii mei după moartea mea. Dă-mi mai întîi o pilulă de mosc. Mulțumesc. Șezi și continuă.

Femeia se pregăti să scrie mai departe.

— Cei trei fii sînt prea tineri ca să mă înlocuiască. Mai întîi să-și termine școala vieții ; dumneata, Maria, nu ai voie să-i vezi pînă atunci. Să nu suspini ! Sînt de acum copii mari, nu mai pot fi purtați în brațe. Fiul cel mai mare Ödön, să rămînă la curtea de la Petersburg. Acum nu-i decît secretar de legație, dar cu timpul îl așteaptă funcții și mai înalte.

Locul unde se află acum va fi pentru el o școală bună. Natura și unele înclinații nefirești i-au sădit în inimă prea mult entuziasm, ceea ce nu-i spre cinstea neamului nostru. Acolo o să se vindece de toate astea. Curtea rusească este o școală bună, o

să-l învețe să facă deosebire între oamenii care se nasc pe drept — și cei care sînt aduși pe lume pe nedrept. La curtea rusească o să învețe cum trebuie să te menții la înălțime ca să nu cazi la pămînt din cauza amețelii, și tot acolo, cînd o să afle cît valorează un bărbat pentru o femeie și invers, o să-i piară entuziasmul; iar cînd se va întoarce, o să poată lua în mîini, ca un adevărat bărbat, cîrma pe care o las eu. Dumneata să-i dai întotdeauna destui bani ca să se poată întrece cu tinerii nobili de la curtea rusească. Lasă-l să golească paharul plăcerii pînă la fund. Nu-i lua în seamă capriciile excentrice. Cel ce dorește să ajungă la înălțimile indiferenței, trebuie să treacă prin toate astea.

În timp ce vorbea, se uita la ceasul care arăta că timpul se scurge iar el mai avea atît de multe de spus.

— Pe fata aceea, continuă încet bolnavul, din cauza căreia a trebuit Ödön să părăsească țara, caută s-o măriți. Nu te uita la bani. Sînt destui bărbați potriviți pentru ea. Avere putem adăuga noi. Dar dacă această persoană o să rămînă cu încăpățînare la hotărîrea ei, aranjează dumneata ca tatăl fetei să fie mutat în Transilvania, avem acolo destule cunoștințe. Ödön să rămînă în străinătate pînă cînd vor pleca ei de aici, sau pînă cînd Ödön se căsătorește în străinătate. Să nu-ți fie teamă de nimic. În Rusia o singură dată s-a întîmplat ca un țar să se căsătorească cu o fată de preot; dar omul acela era doar țar rus și nicidecum un nobil maghiar.

La aceste cuvinte, pe fața muribundului apărură două pete roșii, care după cîteva clipe dispărură.

Femeia nota în liniște ceea ce i se dicta.

— Al doilea fiu al meu, Richard, să mai rămînă o lună în garda regală. Dar asta nu este o carieră. Pentru început e bine. După aceea să treacă la cavalerie unde va rămîne timp de un an, apoi să încerce să ajungă la statul major. Iscusinţă, bărbăţie şi credinţă — iată cele trei trepte pe care se poate ajunge sus. Toate trei se învaţă prin experienţă. În faţa noastră se află un întreg domeniu necucerit. Trebuie să punem doar piciorul pe el, ca să fie al nostru, dar ne împiedică îngîmfarea fără rost. Fiul meu să-şi croiască drum luînd-o altora înainte. Dacă se vor porni popoarele, în Europa o să fie război. Nişte arcuri, care acum nici nu se clintesc, vor împinge ţările unele împotriva altora. Pentru un Baradlay Richard o să fie destulă treabă atunci. Gloria lui ne va lumina pe toţi. Richard să nu se căsătorească niciodată. O femeie i-ar sta în cale. Sarcina lui este să-şi ridice fraţii. Ce glorioasă scrisoare de recomandaţie este un frate căzut pe cîmpul de luptă !... — Maria, dumneata nu scrii ? ! Nu cumva plîngi ? Te rog, Maria, fără slăbiciuni. Mai sînt doar patruzeci de minute şi mai am foarte multe de spus. Scrie ce am zis adineauri.

Femeia nu îndrăzni să-şi arate durerea şi scrise în continuare.

— Cel de-al treilea fiu, cel mai tînăr, Jenö, e băiatul meu favorit ; nu neg, pe el l-am iubit cel mai mult dintre toţi trei. Dar el niciodată nu va afla acest lucru. M-am purtat cu el ca şi cînd i-aş fi fost tată vitreg. La fel să te porţi şi dumneata, de acum înainte. Să rămînă la Viena, să-şi vadă de serviciu, să înveţe să se înalţe, treaptă cu treaptă. Această luptă o să-l facă să fie abil, deştept şi inteligent. Să-şi însuşească arta de a cîştiga fiecare pas înaintea altora, prin inteligenţă şi prin felul

lui de a fi. Să fie întotdeauna amabil şi serviabil cu acei pe care îi va folosi ca treaptă, pentru a se ridica. Acasă nu trebuie să fie răsfăţat. Să înveţe iscusinţa de a folosi orice străin şi de a cîntări valoarea fiecărui om. Trebuie cultivată în el ambiţia de a ajunge cît mai sus. Să menţină şi să caute cunoştinţa unor nume ilustre şi deosebit de influente, care pot să-i asigure legături de familie, fără a se lăsa însă furat de iluzii poetice.

O crispare de moment a feţei trădă chinurile groaznice pe care trebuia să le suporte acest om, în timp ce vorbea. Dar numai pentru o clipă. Aristocratica-i voinţă ieşi învingătoare asupra trupului pieritor.

Putea să continue cu ultimele sale dispoziţii.

— Aceşti trei stîlpi puternici vor putea susţine în continuare opera pe care eu am creat-o. Un diplomat, un ostaş şi un funcţionar superior. Oh, de ce nu am putut clădi mai departe, pînă cînd ei ar fi devenit maturi, pînă cînd ar fi putut să facă faţă poziţiei ce li se cuvine. Maria! Soţia mea! Doamnă Baradlay! Te rog, te oblig, te conjur să procedezi aşa cum am hotărît. Toţi nervii mei se luptă cu moartea, dar în această ultimă luptă nu mă gîndesc că, peste cîteva minute, mă voi transforma în ţărînă. Sudoarea rece de pe fruntea mea nu este sudoarea morţii, ci a groazei că m-am ostenit zadarnic. Munca unui sfert de veac se pierde. Nişte visători entuziaşti vor arunca diamantul în foc, fără să ştie că în acest fel diamantul se descompune în particule care nu se mai pot uni niciodată ca să se cristalizeze la loc. Această nobilime a noastră, acest diamant, de opt sute de ani este veşnic dătător de viaţă, reînviind mereu întreaga naţiune ca un talisman plin de mister al existenţei noastre! Şi această nobilime vor ei să

o sacrilice, să o distrugă! Pentru niște aiureli ale unor minți străine ce se întind precum aburii ciumei în timpul molimei. Ah, Maria, dacă ai ști cît suferă inima asta a mea de piatră! Nu. Nu-mi da medicamentul. Nu-mi ajută cu nimic. Mai bine adă-mi portretele fiilor mei. Asta îmi va da putere.

Femeia aduse cele trei portrete în miniatură, încadrate într-un triptic, și le desfăcu în fața lui. Omul cu inima de piatră se uită la ele, pe rînd, și simți cum durerile îl lasă. Uită să se lupte cu moartea. Arătînd cu degetul descărnat spre fiul cel mare, șopti :

— Cred că el îmi va semăna cel mai mult.

După aceea îndepărtă portretele și continuă cu răceală :

— Fără sentimentalisme, timpul îmi este prea scurt. În curînd mă întorc la strămoșii mei, iar ceea ce mi-au lăsat străbunii le las, la rîndul meu, fiilor mei. Casa mea de la Nemesdomb va rămîne o cetate a ideilor, care nu se va șterge din istorie. Va rămîne centrul, focarul, soarele concepțiilor mele nepieritoare. În urma mea vei rămîne aici dumneata.

Doamna Baradlay se opri din scris și se uită mirată la cel ce vorbea.

Acesta observă mirarea soției sale.

— Te uiți la mine cu îndoială și te întrebi : ce ai putea face tu, o femeie, o văduvă, în munca sub care s-a prăbușit un bărbat ? O să spun eu ce vei face. La șase săptămîni după moartea mea, dumneata te vei recăsători.

Femeia scăpă pana din mînă.

— Asta mi-e vrerea, continuă sever omul cu inima de piatră. Am decis dinainte cu cine să te căsătorești. Dumneata o să-ți oferi mîna lui Rideghváry Bencze.

Femeia nu se mai putu stăpîni. Se ridică de la masa de scris și se prăbuși pe patul soțului ei, apucîndu-i mîna pe care o udă cu lacrimi fierbinți.

Omul cu inima de piatră închise ochii, cerînd sfat întunericului. Și-l găsi.

— Maria, lasă asta. Acum n-avem timp pentru plîns. Eu mă grăbesc. Plec la drum. Și trebuie să fie așa cum am spus. Ești tînără, ai numai patruzeci de ani. Ești frumoasă și întotdeauna o să fii așa. Nici cu douăzeci și patru de ani în urmă, cînd te-am luat de soție, nu erai mai frumoasă ca acum. Aveai un păr negru ca pana corbului și ochi strălucitori ; și acum sînt la fel. Ai fost blîndă și sfioasă, nu te-ai schimbat. Eu te-am iubit foarte mult, o știi prea bine. În primul an s-a născut Ödön, fiul meu mai mare, în al doilea an Richard, cel de-al doilea fiu, iar în al treilea an Jenö, cel mai tînăr. Atunci Dumnezeu mi-a trimis o boală grea, care m-a lăsat infirm. Medicii mi-au spus că mă paște moartea, că un singur sărut, pe care mi l-ar da buzele dumitale dulci, m-ar omorî. Și astfel, de douăzeci de ani aici, lîngă dumneata, zace un muribund, un condamnat cu sentința pronunțată. Sub ochii dumitale a pierit floarea vieții mele, iar dumneata, douăzeci de ani nu ai fost decît îngrijitoarea unui muribund. Iar eu am putut trăi tîrîndu-mi zilele, numai datorită faptului că a existat o idee mare, o idee care domina orice sentiment uman, și care m-a obligat să trăiesc o viață plină de chinuri și renunțări. Oh, ce viață ! O renunțare permanentă la tot ce era bucurie, sentiment, desfătare ! Iar eu am acceptat-o. M-am abținut de la tot pentru ce bate o inimă omenească. Am șters din sufletul meu poezia iluziilor tinereții, care sălășluiește în sufletul fiecărui tînăr. Am

devenit aspru, calculat, inaccesibil. Am trăit numai pentru viitor. Pentru un viitor care să nu fie altceva decît perpetuarea trecutului. În acest spirit i-am crescut pe cei trei fii ai mei. Pentru aceasta mi-am consumat toată puterea de viaţă, consacrîndu-mi pe veci numele. Pe acest nume stă blestemul prezentului, dar străluceşte binecuvîntarea viitorului, pentru asta ai suferit atîta, Maria. Dar dumneata trebuie să mai fii fericită.

Hohotul de plîns al femeii fu răspunsul ei de protest.

— Aşa vreau eu! zise bărbatul, smulgîndu-şi mîna din mîinile ei. Întoarce-te la masă şi scrie. Este ultima mea dorinţă. La şase săptămîni după ce voi muri, soţia mea se va căsători cu Rideghváry Bencze, care merită cel mai mult să calce pe urmele mele. Aşa să am pace sub pămînt şi mîntuire în ceruri. Maria, ai scris ce am spus adineauri?

Pana căzu din mîna femeii, iar ea îşi prinse fruntea în palme, tăcînd.

— Ora e pe sfîrşite, spuse muribundul tremurînd, luptîndu-se cu viermii care-i rodeau firul vieţii. Dar *non omnis moria*[1], Maria; în urma mea rămîne opera începută de mine! Pune mîna dumitale pe mîna mea şi ţine-o pînă cînd simţi că îngheaţă. Fără sentimentalism, fără lacrimi. Nu vreau să plîngi. Nu ne luăm rămas bun. Ţi-am încredinţat sufletul meu care nu te va părăsi niciodată. O să-ţi ceară socoteală în fiecare dimineaţă, în fiecare seară, de felul în care ai îndeplinit ce ţi-am încredinţat în ceasul meu cel de pe urmă. Voi fi aici! Întotdeauna voi fi aici.

[1] Nu mor cu totul (lat.).

Femeia tremura toată.

Muribundul își împreună mîinile și, cu voce întreruptă, murmură :

— Ora este pe sfîrșite... medicul a avut dreptate... Nu mă mai doare nimic... totul se întunecă... numai portretele fiilor mei mai luminează... Cine vine spre mine de acolo din întuneric ? Stai ! Nu te apropia... nălucă ! Mai am ceva de spus.

Dar făptura aceea nedesluşită, care apăruse din întunericul neființei, se apropie fără să țină seama de vreo poruncă, și nu aşteptă pînă cînd marele om, puternicul om cu inima de piatră, să spună ceea ce mai avea de poruncit pe lumea asta, și îi puse mîna nevăzută pe față.

Marele, puternicul om cu inima de piatră, simțind că trebuie să se supună acestui stăpîn mai puternic decît el, închise ochii fără împotrivire, își strînse buzele, fără să aştepte să fie ajutat, cum fac alți muritori, și mîndru, fără ezitări, așa cum îi stă bine unui nobil, își dădu sufletul lui mare, neîncovoiat, marelui temnicier.

Iar femeia, văzînd că a trecut și ultimul minut, că soțul ei e mort, căzu în genunchi lîngă măsuță și, împreunîndu-și mîinile pe hîrtia scrisă de ea, zise tremurînd :

— Doamne-Dumnezeule, ascultă-mi ruga : primește în împărăția Ta sufletul lui orfan și fii milostiv cu el în lumea de apoi. Iar eu, Doamne, îți făgăduiesc și mă jur în fața Ta să nu înfăptuiesc nici una din cumplitele-i porunci, date cu ultima-i suflare. Așa să-mi ajuți, Dumnezeule atotputernic !

Un strigăt înfiorător răsună în liniștea camerei.

Îngrozită își întoarse privirea spre cel ce își dăduse sufletul. Gura lui, cu cîteva clipe mai înainte strînsă, era acum deschisă, ochii, mai

înainte închiși, priveau acum fix, mîinile nu-i mai erau împreunate ca mai înainte pe piept, dreapta era adusă deasupra capului.

Cine știe, poate că sufletul care abia îl părăsise auzise ruga trimisă spre ceruri, și întors din drumul stelelor, din văzduhului venise înapoi, la învelișul lui de lut, pentru ca prin acel ultim strigăt, după moarte, să-și arate mînia și să-și impună voința sa de fier.

RUGĂCIUNEA DE INMORMÎNTARE

Înmormîntarea omului cu inima de piatră avu loc abia peste o săptămînă. Între timp fusese îmbălsămat şi expus publicului ca un domnitor. Trebuia lăsat timp numeroşilor cunoscuţi de rang să poată veni pentru a-i da ultimele onoruri. Trebuia dat răgaz sfinţiilor şi prea sfinţiilor lor să-şi pregătească cuvîntările de doliu, tapiţerilor şi pictorilor să-şi termine decorurile, iar *cantus praeses*[1] de la şcoala superioară să poată învăţa corul melodii cu totul noi, în cinstea marelui dispărut.

În viaţa mea am văzut multe înmormîntări. La vîrsta cînd eram elev de liceu, aveam o voce frumoasă de soprano. Pe atunci, corul şcolar, format din elevii a trei *humaniorum classis*[2] trebuia să conducă la groapă pe fiecare mort, care ţinea de biserica noastră, fie el bogat sau sărac. De aceea am văzut multe înmormîntări bogate şi sărace; mort cu cazanie, mort cu împărtăşanie şi mort cu o simplă rugăciune, dar n-aş putea descrie nici una dintre înmormîntările văzute. Pentru că la toate n-am văzut altceva decît figuri plîngăreţe care se tîrăsc după dric fie sprijinite de alţii, fie singure, ceea ce oferea întotdeauna aceeaşi privelişte.

[1] Dirijorul corului (lat.).
[2] Clase de gimnaziu (lat.).

Durerea omului bogat este tot atît de umilă ca și a omului sărac și nu-mi amintesc de altceva de la înmormîntări.

Atîta știu că cuvîntarea de doliu a înalt prea sfinției sale a fost destul de lungă și că se mai află și azi pe undeva prin arhive, tipărită pe hîrtie neagră lucioasă, cu litere de argint. În timpul ceremoniei de doliu, doamna Baradlay a plîns ca și văduva unui simplu țăran.

— În sfîrșit acum biata baroneasă poate să plîngă după pofta inimii, șopti vecinului său un domn, care stătea în banca celor de prim rang. Toată viața n-a avut voie să plîngă.

— Într-adevăr, defunctul a fost un om cu o inimă deosebit de aspră, îi răspunse celălalt. Nu i-a îngăduit să verse o lacrimă, dacă o durea ceva.

— Cu toate că multe lucruri trebuie s-o fi durut pe ea în douăzeci de ani.

— Asta o știu eu cel mai bine.

— Dumneavoastră, domnule administrator, ați fost doar cel mai intim prieten al casei.

— Trup și suflet, răspunse celălalt, pierzînd, datorită discuției, cele mai frumoase întorsături de frază de la începutul discursului, care descoperea în modul cel mai consolator, în fața auditorului, tocmai relația dintre trup și suflet.

Și tot atunci stimata văduvă își luă de pe față, pentru o clipă, batista udă de lacrimi, căutînd să se stăpînească.

— Și acum mai este o femeie cu adevărat frumoasă, îi șopti unul dintre domni vecinului său.

— A fost ținută la gheață timp de douăzeci de ani.

— Nu prea cred să rămînă văduvă mai mult de anul de doliu.

La această remarcă lipsită de respect, onorabilul domn administrator își răsuci doar vîrful mustății și zise :

— Să-l ascultăm pe înalt preasfinția-sa, vorbește frumos.

Într-adevăr, vorbea foarte frumos. Nu avea pereche în *homiletica* [1].

Dar cu toate astea, pe domnii de rang îi interesa mai mult ce fel de decorații erau pictate sub emblema de doliu. Domnul administrator era în măsură să-i lămurească pe cei care ședeau în jurul său despre fiecare decorație de la cine și pentru ce merite o primise răposatul. Oare acum trebuiesc date înapoi ? — se întrebau unii. Într-adevăr, vor trebui date înapoi.

Cuvîntarea de doliu în sfîrșit terminîndu-se, întîi convingerea tuturor că de mult nu s-a mai ținut o cuvîntare așa de strălucită și încă multă vreme nu se vor mai spune atîtea despre un pumn de țărînă trecătoare.

După aceea urmară cîntecele de îngropăciune. În biserica sătească era și o orgă, care fusese adusă pe cheltuiala defunctului. Corul cîntă minunat, cu precizia obișnuită, una din cele mai frumoase arii de doliu, pe care le cunoștea, din opera *Nabucodonosor*, firește cu un text scris pentru această ocazie.

— Ehei, dacă răposatul ar auzi cum se cîntă la înmormîntarea lui o arie dintr-o operă, și ar putea vorbi, cum ar mai răcni la dirijor : „Dumneata, domnule, ești un măgar !“

Această observație fu șoptită de domnul administrator Rideghváry către vecinul său.

— Nu-i plăceau ariile de operă ?

[1] Oratoria religioasă (lat.).

— Era foarte supărat cînd în cîntecele bisericești erau introduse miorlăiieli teatrale. Iar în testamentul lui a declarat textual ca la înmormîntarea lui să nu se cînte nici o arie de operă!

— Dumneavoastră cunoașteți testamentul defunctului?

Închizînd un ochi și ridicîndu-și mustața către nas, domnia sa făcu un gest plin de înțeles, cum că acest secret e destul de ușor de ghicit.

Dar cu cîntecul de doliu nu se terminase totul. În banca de lîngă strană erau trei preoți care nu stăteau degeaba acolo.

După cea de a doua operă corală, s-a urcat în amvon preasfinția-sa.

— Oare și cel de al treilea preot o să țină o predică?... întrebă un domn de rang pe vecinul său.

— E numai preotul local. Nu va spune decît o scurtă rugăciune în fața cavoului.

— Ah, àsta este?

Și cei doi domni își apropiară capetele, pentru ca nici un cuvînt din șoaptele lor să nu fie auzit de cei din spate.

— Oare „ea" nu este aici? șopti unul dintre domnii de rang celuilalt.

— Și eu o caut de mult prin mulțime, dar n-o zăresc.

Pînă la urmă domnia-sa zări totuși persoana căutată.

— Uite-o acolo, în colțul de lîngă strană, lipită de perete. Ține în mînă o batistă, cu care-și acoperă gura. Nu o vezi, acolo? Cînd lacheul cu făclia în mînă o să se schimbe de pe piciorul drept pe cel stîng, o s-o vezi în spatele lui.

— Ah, o văd, o văd. Are o haină nici gri, nici maro.

— Ea este.

— E o copilă deosebit de frumoasă. Nici nu mă mir că...

Și continuară să șușotească.

Cu toate că era un adevărat păcat să nu asculți acel minunat cuvînt de adio, citit de preasfinția-sa, pentru că dacă prima cuvîntare de doliu fusese o adevărată capodoperă de dialectică și oratorie, acesta era un exemplu de cuvîntare plină de imagini, care merita premiul întîi al poeziei, cu rime și comparații ce storceau lacrimi, cu citate din poeți, autori clasici și contemporani. După această introducere, urmă luarea de rămas bun în numele celor prezenți adresată mortului înconjurat de făclii și dacă vreodată preasfinția-sa și-a dovedit adînca-i perspicacitate, acum o făcu cu prisosință. Urmînd ordinea cea mai corectă, prezentă un bun rămas adresat defunctului din partea fiecăruia, după rangul său : excelențe, sfinții și prea sfinții lor, onorabili, venerabili, stimabili, distinși, viteji ; din partea tuturor acestor fețe prea mărite, cinstite și savante, a soțiilor și urmașilor lor pe linie bărbătească și femeiască, fără să comită nici o greșeală ce ar fi putut atrage după sine vreun reproș mai grav. Dimpotrivă, fiecărei personalități, și apoi întregii adunări le-a adresat fraze de adio, nimerite și potrivit alese în numele decedatului, cu care cu toții au putut fi mulțumiți, potrivit pretențiilor și rangului lor.

În momentul cînd preasfinția-sa ajunse în timpul cuvîntării la numele aceluia care : „acum te ascunzi pe cîmpiile înzăpezite ale regiunilor nordice, la sute și sute de mile depărtare de patria în care te-ai născut și la strălucirea luminii nordice te gîndești la părintele iubit, care, de acolo de sus, privește acum la tine“... cei doi domni de

rang observară că fetița în haină maro din colț își ridică batista albă la ochi.

— Sărăcuța, își șoptiră unul altuia. (Pe el n-o să-l mai vezi !)

În cele din urmă se sfîrși și asta.

Se termină și cîntecul, cuvîntarea de doliu, cuvîntul de adio. Doisprezece lachei îmbrăcați din creștet pînă în tălpi în doliu, ridicară pe umerii lor sicriul minunat, iar prietenii cei mai distinși ai casei apucară ciucurii grei ai giulgiului. Administratorul își oferi brațul văduvei îndoliate și cortegiul porni din biserică spre cavoul familiei.

Mai rămăsese o scurtă ceremonie.

Atunci cînd se depune sicriul în criptă, se spune o ultimă rugăciune, după obicei, de către preotul local.

Mulți erau curioși să-l cunoască, măcar după figură, pe bătrînul Kuruț [1] cum era poreclit domnul pastor Langhy Bertalan, din cauza caracterului său vehement.

Bătrînul obișnuia să vorbească de la amvon, ca Abraham a Santa Clara [2], iar la adunările județene ca Lörinc cel cu bîta mare [3].

Se gîndiseră bine să-i încredințeze numai o rugăciune, pentru că dacă i s-ar fi cerut să rostească un cuvînt de rămas bun defunctului, apoi cei rămași în viață ar fi pomenit mult timp despre asta.

---

[1] *Kuruț* — nume dat țăranilor români și unguri participanți la războiul țărănesc din 1514 de sub conducerea lui Gh. Doja.

2 Predicatorul curții lui Leopold I, împărat al Imperiului romano-german, care a dezvăluit cu ascuțime lipsurile epocii sale.

[3] *Meszáros Lörincz*, preot maghiar, conducător al uneia dintre armatele de răsculați în timpul războiului țărănesc de sub conducerea lui Gh. Doja (1514).

După cel de al treilea cîntec, i se făcu loc preotului să păşească în faţa uşii cavoului; acolo se opri în mijlocul oamenilor şi-şi scoase pălăria de pe cap.

Fruntea lui mare, cheală, era înconjurată de şuviţe rare de păr cîrlionţat, de smocuri complet albe; faţa îi era bărbierită neted, după obiceiul bisericesc de atunci. Sprîncenele mari şi dese, deasupra ochilor negri şi scînteietori, îi dădeau feţei o expresie curajoasă şi hotărîtă.

Împreunîndu-şi mîinile, preotul începu rugăciunea.

— Dumnezeule atotputernic şi judecător drept al tuturor celor vii şi morţi, ascultă în ceasul acesta implorarea noastră...

Iată că cenuşa uneia dintre slugile tale se apropie cu fast pămîntesc de coaja sa de marmură, în timp ce sufletul său dezbrăcat, tremurînd, palid, se află la hotarul stelelor şi cere să fie lăsat să intre în cer...

De fapt cine sîntem noi ca să vrem să părăsim lumea cu atîta strălucire — cînd acolo viermii ne vor fi fraţi, iar glia mama noastră?

Amintirea unei singure fapte bune luminează cu mai multă putere în urma noastră, decît pilpîirea a mii de făclii, şi binecuvîntarea mută a compatrioţilor noştri va împodobi cu mai multă strălucire sicriul nostru, decît orice blazoane şi decoraţii.

Oh, Doamne, fii îngăduitor cu cei ce în viaţă n-au cunoscut niciodată îndurarea.

Să nu fii prea sever cu sufletul care tremură acum în faţa ta: „Cine ai fost? Cine te-a condus pînă aici? Ce se spune în urma ta acolo jos?“

Nu lăsa ca aburii pămîntului să urce mai sus de

norii pămînteşti, fie că-s blesteme sau preamăriri. Tu eşti cu mult deasupra tuturora. Pentru că cine oare l-ar putea apăra, dacă nu îndurarea ta nemăsurată, pe cel ce a fost puternic pe pămînt, iar acum, dezbrăcat de mărirea lui pămîntească, stă în faţa ta şi răspunde la întrebările tale teribile.

— L-ai ajutat pe nenorocit ?

— Nu !

— L-ai ridicat pe cel căzut ?

— Nu !

— Ai fost apărătorul celui prigonit ?

— Nu !

— Ai ascultat implorarea celor disperaţi ?

— Nu !

— Ai şters lacrimile celor îndureraţi ?

— Nu !

— Ai fost îndurător faţă de cei învinşi ?

— Nu !

— Ai răspuns prin dragoste la dragoste ?

— Nu ! Nu şi în vecii vecilor nu !

Şi dacă îl vei întreba pe cel ce fusese puternic pe pămînt, iar acum stă dezarmat în faţa ta : „cum ai folosit puterea ce ţi-am dat-o în mînă ? ai fericit milioane de oameni ce ţi-au fost încredinţaţi ? ai făcut ceva pentru posteritatea care aştepta viitorul de la tine ? ai slujit cu adevărat patria ta, sau te-ai tîrît în praf în faţa unor idoli străini ? ai trăit pentru naţiunea ta, sau ai vîndut altarele ei, pe care erau arse victimele căzute în numele meu ?“ Ce să răspundă la toate acestea ? Cui să se adreseze ? Cu ce blazon şi cu ce decoraţie să-şi acopere pieptul ? Pe cine să cheme în ajutor ? Pe cine să ia protector ? Care rege, care împărat îl va apăra acolo, unde aurul din care se fac coroane nu-i decît noroi şi cenuşă ?

Fața preotului se aprinsese și parcă i se înălțase statura. Șuvițele lui rare păreau că vor să zboare, filfiind în jurul capului său cutremurat. Din cauza celor auzite, spinarea adunării cu atîtea titluri era săgetată de fiori.

— Oh, Doamne, își continuă preotul rugăciunea, dă dovadă de îndurare în loc de dreptate! Nu lua în seamă ce a fost omul trecător! Socotește că a trăit în întuneric și nu te-a văzut!

Nu pune în cîntar lipsurile și greșelile lui, socotește că el a crezut că face bine, atunci cînd păcătuia!

Iartă-l în ceruri, precum îl iartă, aici pe pămînt, cei împotriva cărora a păcătuit!

Șterge amintirea faptelor sale, ca să nu rămînă nimic care să amintească de el!

Doamne, dacă păcătosul trebuie să ispășească, dacă ești de neînduplecat pentru faptele rele ale unei vieți sfîrșite, dacă nu vrei să primești sufletul lui greu împovărat și pătat, fă ca, pentru ispășirea păcatelor, sufletul lui care de acum vede totul și înțelege totul, să se întoarcă pe pămînt și să se întrupeze în fiii săi, pentru ca tot ce la tată a fost păcat să se transforme în virtute și slavă la copii! Fă ca pămîntul patriei, care i-a fost sicriu cît a trăit, să-i fie leagăn în culcușul lui de veci!

Doamne, ascultă rugăciunea robului tău! Amin!

Ușa de fier a cavoului se închise cu zgomot, încheind ceremonia. Publicul, care, fie că a înțeles, fie că n-a înțeles cuvintele de dojană, era pe deplin mulțumit de cele auzite și văzute. Îndoliata asistență se întoarse la castel. Masa era pusă în săli diferite: pentru nobili, pentru elevi și servitori. După datoria împlinită față de defunct,

toți se grăbiră să-și ocupe locurile și să se înfrupte din praznic.

*

Bătrînul preot rămase în urmă și, pe cînd ceilalți se grăbeau spre castel, apucînd mîna fetiței în haine maro, o luă pe un drum lăturalnic, în altă parte.

Pentru el, degeaba se puseseră tacîmuri în sala de festivități a castelului.

Praznicul se aseamănă cu orice ospăţ, cu singura deosebire că nu se spun toasturi.

Gazda, văduva, se retrăsese în apartamentul ei. Oaspeţii, veniţi pentru a da defunctului ultima cinstire, erau din nou adunaţi în jurul mesei triple, în sala cu blazoane. Să tot fi fost vreo sută cincizeci de oameni. Bucătarul se întrecu pe sine însuşi, paharnicul, ca şi altă dată, umplea mereu cu vin paharele de diferite forme, iar oaspeţii se comportară ca şi cînd ar fi fost vorba de un banchet pentru instalarea prefectului.

Spre sfîrşitul mesei, în momentul cînd se puneau cupele mici de porţelan de Sèvres pentru îngheţată, sosi cu mare zarvă încă un oaspete.

Un oaspete întîrziat, care, cînd fu zărit, fu întîmpinat de toţi cu aclamaţii, cu strigăte vesele de „ho-ho". Chiar şi servitorii îl primiră cu un zîmbet vizibil, dar asta nu pentru că persoana în cauză ar fi împrăştiat în jurul ei bună voie; dimpotrivă, cînd apăru avea o expresie foarte dezolată.

— Ho-ho, Zebulon ! — îl strigau din toate părţile comesenii.

Era chiar Zebulon, dar un Zebulon plin de mînie şi de disperare. Pe fruntea-i cheală, cu o dungă lată, roşie, lăsată de marginea căciulii de culoarea

tutunului, șuvițe de păr ud și răvășit formau un soi de cunună de martir, iar barba și mustățile îi erau pline de chiciură și de țurțuri de gheață, așa cum le împodobise promoroaca de afară. Mușchii feței erau încordați în scopul de a aduna cît mai multe zbîrcituri în jurul nasului, ceea ce trebuia să exprime mînia și profunda nemulțumire, dar toate aceste eforturi produceau un efect contrar.

Căci toată lumea îl iubea pe Zebulon și nimeni nu se temea de el.

— La ultima stație cu cai de poștă nu primit.

Cu aceste cuvinte își acuza el soarta care-l persecuta.

Oaspeții mai tineri îl întîmpinară sărind de la locul lor, iar cei mai în vîrstă îi dădură binețe de departe. Servitorii bătrîni se grăbiră să-i ia căciula și mănușile ; i-ar fi luat și scurta căptușită cu blană de urs, dar Zebulon nu se lăsă dezbrăcat de ea pentru că nu avea nimic pe dedesubt ; dacă își descheia scurta, era haină de salon, dacă o încheia — era costum de stradă, iar dacă o peria — costum de gală ; de perie ar fi avut mare nevoie chiar acum, pentru că șuba pe care o îmbrăcase pe drum lăsase mult păr pe scurtă, dar acum nu avea el vreme pentru astfel de fleacuri.

— Aici, aici ! Poftim locul meu, Zebulon ! îl strigau din toate părțile oaspeții sătui. Zebulon însă nu le dădu nici o atenție. Observase că domnul administrator îl invită pe un scaun gol, de lîngă el și se grăbi să ajungă acolo, oferindu-i cinstea de a-i presăra obrazul cu primele picături de promoroacă din barba sa, într-un sărut prietenesc.

În clipa aceea își aminti de tragica semnificație a momentului, oftă adînc și, apucînd mîinile admi-

nistratorului, zise cu o voce deosebit de tristă :

— Așa ne fu dat să ne întîlnim ? Cine ar fi crezut una ca asta !

Cu trei ore înainte, ce bine s-ar fi potrivit această dureroasă constatare printre altele de același fel, dar acum, între paharele de Méneș și cele de Bordeaux nu găsi inimi duioase care s-o aprecieze.

— Stai jos, Zebulon, ai aici un scaun gol.

Dar Zebulon vroia să mai dăruiască cîteva sărutări cu promoroacă celor ce stăteau mai aproape ; cu mare greutate îl potoliră și-l făcură să se așeze pe scaunul declarat gol.

— Dar cui scaun eu aici ocup ?

— Nu te sinchisi de asta, zise administratorul, stai acolo. Este scaunul preotului.

— Scaun preot, strigă Zebulon, apucîndu-se cu mîinile de masă ca să sară de la locul lui, dar picioarele lui amorțite nu-l ajutară. În scaun preot, eu așezat nu pot. În scaun sfînt, eu stat nu pot. Loc pentru preot eu nu ocup.

Fu prins și obligat să rămînă pe loc.

— Stai acolo, îi șopti administratorul. În curînd o să fie mai multe scaune goale.

Unul dintre vecini îi șopti lui Zebulon despre ce preot era vorba.

— Aha ! Asta altceva este ! mormăi el liniștit, așezîndu-se comod în scaunul oferit, și, în deplină cunoștință de cauză, își înfipse un colț al șervetului la gît.

În asemenea ocazii, servitorii știau ce aveau de făcut : fără să li se ordone, veneau alergînd din toate părțile, cu tăvile aproape golite, servindu-l din rămășițe. Unul aduse peștele, altul fazanul, al treilea sosul, al patrulea salata, al cincilea pudingul... Zebulon mînca din toate de-a valma, în

ordinea în care i se aduceau : siropul de vin la friptură, sosul de madeira la dătite. Nu-i bai, toate ajung în stomac. Iar între timp, nu înceta să povestească creştineştei şi îndoliatei adunări ghinionul lui nemaipomenit, cu care soarta îi persecută numai pe oropsiţii săi preferaţi.

— De trei zile început, de sus venit. Eu norocos venit pînă la ultima staţie, Szunyoglak. Chem primar, poruncesc cai de poştă. Este, dar nu este. Şi unde este ? Tot plecat, ce era cal, cu o zi înainte de îngropare la Nemeşdomb. Eu supărat, eu poruncit, spus lui cine sînt, nimic nu ajutat. La sfîrşit, cu mare sumă de bani cumpărat om cumsecade, cinstit, să ajute cumva, oricum, numai ajutat să fie. Şi acel bandit, la caleaşca mea boieresc patru bivoli înhămat, şi aşa mine aici adus.

Domnul Tállérossy Zebulon, cu expresia tragică, nu se potoli pînă ce nu-şi spuse tot păsul, cum a trebuit să vină pînă la Nemeşdomb cu o caleaşcă trasă de patru bivoli, încît i-ar fi plîns de milă chiar şi cei care nu au avut prilejul să li se frîngă inima văzîndu-l cum înfulecă plin de poftă plăcintă italienească cu jumări şi muştar.

— Cel puţin să mă fi adus, continuă Zebulon trista lui odisee, dar acum aerul la termometru zero este, şi asta la bivol foarte cald, iar dincolo de stufăriş mare mlaştină este, care puţin îngheţat. Cei patru bivoli cum văzut mlaştina, gata fugit în ea, cu caleaşca cu tot, acolo noi împotmolit. Caleaşca numai după două ore din noroi scos, cînd bivoli terminat pasiune balneologică. Şi eu în timp ăsta întîrziat de la tot. De la adunare de doliu, de la cuvîntare şi predica de adio întîrziat, măcar mică rugăciune nu auzit.

— No, la asta chiar că e mai bine că n-ai asistat, dragă frate.

Aceste cuvinte, cu care intervenise domnul administrator, îi înţepară destul de tare auzul lui Zebulon : scaunul preotului este gol, rugăciunea n-a plăcut ; cu siguranţă că preotul acela spusese ceva insultător !

Se străduí din răsputeri — ca un vrednic concurent — să-i ajungă din urmă pe comesenii care i-o luaseră înainte, ceea ce de altfel se şi întîmplă la cafea, şi atunci abia putu afla de la prietenul lui, administratorul, povestea cu scaunul gol al preotului, care o să tragă după el mai multe scaune goale, precum şi povestea despre acea rugăciune pe care mai bine că nu a auzit-o !

Atunci, Zebulon zburlindu-şi părul din jurul frunţii, pentru că singur nu vroia să se zburlească, exclamă :

— Dar asta este *perduellio* [1].

Firește că era *perduellio*. Şi în toată adunarea nu se găsi nimeni care să ia apărarea preotului acela afurisit. Ba dimpotrivă, toţi se străduiră să-i umple inima lui Zebulon cu otrava a fel de fel de ameninţări la adresa preotului, aşa după cum îi umpleau paharul cu fel de fel de băuturi ; şi Zebulon le înghiţea pe amîndouă, pînă cînd, nici el nu şi-ar fi putut da seama, în ce măsură fu aţîţat de cuvintele comesenilor şi în ce măsură de băutură.

Dar în timp ce-şi sorbi cafeaua, nu scoase absolut nici un cuvînt. Tăcerea asta periculoasă trăda, parcă, lupta ce se desfăşura în el : ce ar face el cu acest preot, dacă i s-ar fi dat pe mînă. Şi după fiecare sorbitură, cîte o nouă idee îşi făcea loc pe sub mustăţile lui Zebulon :

„...scoatem la hotar pe el..."

[1] Trădare de patrie, *les majestate* (lat.).

„...citație la consistoriu..."

„...punem jandarmi bătut pe el..."

Și la fiecare frază își arunca cîte o privire către forul competent, prima spre diriguitorul moșiilor, a doua spre preasfinția-sa, a treia către comandantul cetății și, întîlnind gestul de aprobare al fiecăruia, constată că a atins cele mai juste coarde.

— Numai să nu-l ajungă un necaz mai mare, pe acest preot, zise domnul administrator, ceea ce îl făcu pe Zebulon să soarbă și rămășițele de zaț din fundul ceștii de cafea, în timp ce-i pîndea gîndul vecinului său de masă : oare ce i-o trece prin minte acestui domn suspus ?

Rideghváry strecură printre dinți, rar, fiecare cuvînt :

— O să primească și un mic *ad audiendum verbum* [1].

— Asta trebuie lui, asta trebuie lui, strigă Zebulon ca unul căruia i-ar fi fost luat cuvîntul de pe vîrful limbii. Exact asta voise să spună și el.

— Atîțare la răscoală ! Crimă de *les majestate* ! La Kufstein [2] cu el ! Zece ani ! În lanțuri grele ! Să-i ceară capul fiscul regal.

Administratorul, văzînd că masa s-a prelungit cam mult, și că afară a început să se întunece — iarna ziua fiind cam scurtă — se crezu dator să pună capăt vorbelor lui Zebulon și, ridicîndu-se, să dea semnalul pentru încheierea mesei.

Toți trebuiau să plece la drum la lumina zilei. După înmormîntare nu se cade să rămînă oaspeți peste noapte într-o casă îndoliată.

Pe baza unei ierarhii bine stabilite, se formă o delegație de zece persoane, care trebuia, în numele

[1] Citație de interogatoriu pentru înaltă trădare (lat).
[2] Închisoare din Viena.

întregii și distinsei asistențe, să meargă să exprime încă o dată stăpînei casei condoleanțe și un cuvînt de rămas bun. În timp ce aceștia se vor afla sus, prim pretorul de plasă se va îngriji ca fiecare să primească pentru caleașca sa caii corespunzători, inclusiv barca trasă de bivoli a domnului Zebulon.

Că domnul Tallérossy Zebulon nu putea lipsi din delegația care urma să prezinte condoleanțe, se înțelege de la sine.

Trecîndu-și de cîteva ori mîna umezită de scuipat peste scurtă — ceea ce însemna că a periat-o — merituosul patriot se alătură delegației de zece, și astfel se urcară în ordine la etaj, unde locuia văduva.

Domna Baradlay pregătită fiind să-i primească, nu-i lăsă să aștepte. În camera umbrită de perdele de culoare închisă, albastre, văduva stătea rezemată de birou ca o statuie. Pe obrazul ei palid de alabastru părea că nu trăiește nici o trăsătură.

Primul se apropie de ea înalt preasfinția-sa. Turnă peste inima îndurerată balsamul unor versete biblice deosebit de frumoase și potrivite. După aceea, preasfinția-sa aruncă în cumpănă cuvinte de consolare nu mai puțin reușite, recitînd din poeziile ocazionale ale poeților noștri iluștri. Pe urmă, se apropie de doamna baroană domnul administrator și, apucîndu-i mîna cu intimitate, o asigură cu glas mișcător că, dacă vreodată durerile ei vor fi atît de mari încît nu le va mai putea îndura singură, să-și amintească că această casă are un prieten credincios, cu care va putea împărți cu încredere toate aceste dureri.

Și cu asta, delegația ar fi trebuit să se retragă.

Dar chiar dacă s-ar fi prăbușit casa, nimeni nu l-ar fi putut împiedica pe Zebulon să nu se

strecoare în față și să nu spună ceea ce îi apăsa inima și ceea ce uitaseră ceilalți.

— Stimată doamnă a mea. Mii de ori pare rău că nu avut noroc a fi la înmormîntarea aci.

(„Ăsta nu-i noroc, Zebulon", îi șopti oratorului la ureche vicarul episcopului.)

Dar acesta nu luă în seamă observația și continuă sigur de sine :

— Mine pe drum potmolit. Mult mie rău părut, că lacrimile mele nu putut cinsti, la astfel de bărbat glorios. Și dacă eu, stimată doamnă, fost aci, cînd preotul înfam și rău — înțeles pe al treilea preot — rugăciunea acela de blasfemie ținut, nu știu, dar în gît aș fi înecat vorba la el.

Vicarul îl trase de aripa scurtei, la care Zebulon, crezînd că iar a greșit împotriva gramaticii, se rectifică :

— ...lui.

Inima îi era plină de o nobilă mînie.

— Dar să nu fie teamă, stimată doamnă, va fi la el pedeapsă, la preot, la cel rău. O să-l alungăm pe el din parohie, poate merge ca pelerin ; nu destul — ducem la *ad audiendum verbum* — o să fie lui închis viață lungă — acolo învață lui rugăciune, dacă nu învățat pînă acum. O să-i dăm noi lui, noi doi, cu domnul administrator. Rog să consolați dumneavoastră.

Doamna, frumoasă, palidă, își ridică ochii mari, expresivi, dar nu spre Zebulon, ci spre Rideghváry, și se uită la el atît de îndelung și fix, încît acesta nu-i putu suporta privirea.

Spre norocul lui, domnul vicar trase atît de tare de scurta lui Zebulon, încît găitanul îl strînse de gîtlej și cuvintele i se opriră în gît. Atunci doamna făcu o plecăciune și se îndreptă spre dormitorul ei ; astfel se încheie orice discuție.

Zebulon, cu fața triumfătoare, privi în jur la colegii lui de delegație, simțind că în acest rămas bun lui i-a revenit partea leului.

— Zebulon, strașnic ai consolat-o pe stimata noastră doamnă, zise vicarul, bătîndu-l pe spate pe acest bărbat brav.

— Minunate cuvinte ați rostit și acum, înalt preasfinția voastră, îi zise Rideghváry marelui pastor al sufletelor.

— Cuvintele dumneavoastră de consolare au avut cu atît mai mult har, îi întoarse complimentul înalt preasfinția sa.

— Da, dar nimeni nu știe vorbit așa frumos pe versuri ca preasfinția sa, zise la rîndul lui Zebulon protopopului.

Cînd trecură însă dincolo de ușă, și în timp ce coborau agale scările lungi, vicarul îi zise administratorului :

— Tii, mare dobitoc mai e și Zebulon ăsta !

Iar domnul administrator îi șopti vicarului :

— În viața mea n-am văzut un flecar mai plictisitor ca acest popă bătrîn !

Preasfinția-sa îi șopti protopopului următoarele :

— Domnul administrator crede că de acum nu are altceva de făcut decît să împartă totul cu văduva bogată.

În timp ce domnul Zebulon bîigui celui ce-i era mai aproape :

— De ce acest protopop în verset vorbit, atunci cînd nu potrivește cu așa prilej trist ?

O jumătate de oră mai tîrziu, caleașcă după caleașcă stîrneau praful de pe drumurile ce duceau de la castelul din Nemeșdomb în toate direcțiile, pînă cînd toate fură înghițite de ceața greoaie, întunecoasă de iarnă.

Era o sală uriaşă, îmbrăcată în întregime în malahit. Pereţii sălii păreau de catifea verde, transformată în piatră. Coloanele zvelte, verzi, sculptate dintr-un singur bloc de piatră, păreau nişte palmieri verzi, cojiţi, care susţin bolta încăperii. În nişele din jurul stîlpilor erau aşezate vase cu plante exotice, dintre care o agavă îşi ridica frunzele spre înălţimi, aşteptînd să înflorească odată la o sută de ani, în timp ce în partea cealaltă a sălii confratele ei imperial, un arbore de pîine, îşi întindea spre ea frunzele crestate ca nişte degete uriaşe, cuprinzînd cu o singură ramură jumătate din sală.

De bolta sălii, ca într-o peşteră cu stalactite, atîrnau prisme de sticlă grupate capricios, în timp ce lămpile ascunse printre ele revărsau o lumină în mii de culori, ca un curcubeu frînt.

În mijloc se afla un acvariu uriaş, cu un diametru de doi stînjeni, un bazin de sticlă turnat dintr-o singură bucată, în a cărui apă de mare verzuie înotau minunate vieţuitoare din fundul mării, înfricoşătoare, stranii. Peşti-ciocan, peşti-ferăstrău, peşti cu arete în formă de evantai, cu corpul în formă de urcior sau de şarpe, traversau bazinul, în timp ce, lipite de pereţii de sticlă sau atîrnate de crenguţele coralilor, se vedeau, în toată stră-

lucirea lor, scoicile și melcii din mările sudice, pe care muzeele nu le cunosc decît după învelișul lor neînsuflețit.

Din mijlocul bazinului se ridica un Triton de alabastru, din al cărui corn de melc, ridicat la gură, țîșnea jerba de apă a unei fîntîni arteziene verde ca jadul și înmiresmată cu cea mai scumpă apă de colonie. Jetul de apă cădea înapoi pe acoperișul rotund de sticlă, scurgîndu-se apoi în bazin, făcînd impresia că minunatele vietăți marine s-ar fi îmbăiat în torentul acestui lichid înmiresmat.

Întregul bazin era luminat de un fascicol de lumină venit de jos, dînd întregii săli o culoare feerică ; prin fundul de cleștar al apei, erau înfățișate zîne cu sîni albi de zăpadă, cu umeri ca spuma mării, ca în fantasticele palate ale zeiței mării din lumea basmelor.

În această sală erau însă și zîne în carne și oase, care se întîlneau, se aplecau, șușoteau, schimbau priviri mute, pe care le înțelegeau numai cei al căror suflet era receptiv pentru cuvintele neexprimate și cărora aceste priviri le erau adresate.

Dincolo de fermecătoarea sală se putea vedea o altă sală, după aceea alte cinci, șase, zece sau cine le-ar putea număra, toate strălucind într-o lumină orbitoare. Cîte săli, atîtea culori de marmură, îmbrăcate în aur, argint, mătăsuri și catifea și toate, de la un capăt la altul, străbătute de femei minunate, împodobite cu pietre scumpe, de o rară frumusețe. Dacă un simplu muritor, uitîndu-se la aceste femei privea în același timp cu admirație la regele nestematelor, diamantul, odihnind pe cel mai frumos tron — pieptul unduitor al femeii — atunci poate că și-ar fi spus că tronul este mai de preț decît regele.

Dar tăcere! Nu cumva să dai glas gîndurilor. Acest palat ca în basme, cu grota lui submarină, cu zînele lui pămîntene, cu mireasma pădurilor virgine braziliene, cu serile calde din sud, este Palatul de marmură din Sf. Petersburg, iar frigul de afară este de minus douăzeci şi două de grade.

Printre grupurile de femei frumoase străluceau şi reprezentanţii sexului tare. Se puteau zări uniforme aurite, haine brodate de diplomat, decoraţii din toate ţările lumii şi minunate haine purtate de mîndrii boieri ruşi. Iar dacă ici-colo se mai amesteca printre ei cîte o figură îmbrăcată într-un simplu frac negru, cu plastron alb şi cravată, toţi ştiau că este vreun secretar de legaţie.

Deseori însă femeile se uitau mai adînc tocmai în ochii unui astfel de tînăr îmbrăcat în frac negru ca şi cum pieptul acestuia ar fi fost plin de ordine şi medalii. Se afla în această societate şi un astfel de tînăr.

Avea o faţă demnă, în floarea tinereţii, şi fiecare trăsătură purta încă polenul unor sentimente virgine. Cu ochii lui mari şi albaştri, umbriţi de gene lungi şi negre, ar fi putut oricînd duce în ispită şi o fată mare, în timp ce profilul nobil cu tăietura minunată a buzelor anunţa în el pe bărbatul maturizat. Avea o statură zveltă, dar elastică şi musculoasă.

În ciuda fracului său simplu, negru, acest tînăr frumos nu rămase neobservat.

Un domn îmbrăcat într-o strălucitoare uniformă militară, cu pieptul plin de decoraţii cu diamante, cu o eşarfă lată de mătase atîrnîndu-i de la umăr pînă la şold, îi adresă cîteva cuvinte, îi strînse mîna şi apoi îl luă de braţ.

Distinsul domn îl cunoscuse bine pe tatăl acestui tînăr străin şi adeseori fuseseră împreună la

curtea din Viena. Pe tată îl aprecia ca pe un bărbat brav și merituos, fiului îi prezicea o carieră și mai strălucită. Apoi îi aduse la cunoștință să fie pregătit pentru a fi prezentat marii ducese.

Porniră împreună.

Era într-adevăr o clipă ameţitoare.

Un tînăr care nu reprezenta pe nimeni și nimic, care nu avea nici măcar uniformă, să stea în fața uneia dintre cele mai frumoase și mai importante femei ale acestui vast imperiu, în prezența a mii de bărbați străluciți și cu vază ai unei țări străine, și să răspundă la întrebările ei, pe care nici nu le poate bănui dinainte, și poate că va trebui, cu respectul cuvenit, să dea replica unor cuvinte amabile.

Tînărul însă făcu față situației și după aceea și altor încercări și mai grele. Apoi începu dansul. Brațele lui cuprinseră femei distinse, zîne încîntătoare, fiecare dintre ele un model de frumusețe. Dansă cu frumoasa ducesă Alexandra, fiica unică a unui bogat nobil moscovit, o frumusețe desăvîrșită, cu bucle ca razele de soare împletite, cu ochi albaștri, cu priviri galeșe, pline de dor, cu fața trandafirie ; înconjură cu ea de două ori sala de dans iar cînd ajunse a treia oară la locul ei, îi făcu un semn discret cu o strîngere de mînă, și înconjurară sala de dans și a treia oară, ceea ce nu se face decît din bravură sau din dragoste.

După ce terminară al treilea tur, tînărul se înclină în fața ei și se îndepărtă. Nu era nici obosit, nici ameţit.

Îl învăluia o vrajă.

Și această vrajă se datora privirii sale lipsite de pasiune.

Pe fața lui nu se putea vedea dacă îl mișca ceva. Nu-l impresiona pompa maiestoasă, nu-l influențau decorațiile, nu-l amețeau ochii frumoși, nu-l îmbătau cuvintele dulci, tainicele strîngeri de mînă.

Fiecare trăsătură a feței lui arăta că nu-l interesa nimic din tot ce se întîmpla în jurul său. Și asta dă un farmec nespus unui bărbat.

Cînd, după miezul nopții, orchestrele din toate sălile intonară imnul, semn că marea ducesă se retrăgea în apartamentele ei, tînărul cu frac negru se grăbi spre sala de malahit.

Un lacheu, în uniformă roșie, oferea răcoritoare pe o tavă mare de argint. Tînărul ridică un pahar cu o băutură albă, dar în acel moment cineva îi prinse mîna pe la spate și-i zise :

— Hei, nu bea dintr-asta !

Tînărul se întoarse și pentru prima dată un zîmbet involuntar îi lumină fața.

— Ah, Leonid, tu erai ?

Era într-adevăr Leonid, un tînăr ofițer de gardă. În uniforma-i strînsă pe corp, avea o înfățișare tînără, sănătoasă, o față plină, cu o splendidă mustață blondă, răsucită, cu perciuni și sprîncene dese, la care se potriveau minunat ochii lui cenușii, cu privire vie, hotărîtă.

— Credeam că te-ai pierdut acolo, în sala de dans, zise Leonid cu un reproș prietenesc.

— M-ai văzut ? Am dansat cu logodnica ta. E o femeie splendidă.

— Admirabilă, admirabilă. Dar ce-mi folosește întreaga comedie, dacă nu pot s-o iau pînă nu devin major, pînă nu primesc epoleții, iar pînă atunci mai sînt doi ani ; în acest timp însă omul nu poate trăi numai din peșit. Hai să plecăm de aici.

Tînărul străin se codi.

— Nu știu dacă se cuvine așa devreme.

— Nu auzi că se trîmbițează imnul ? Și apoi, vom evada prin poarta din dos. Acolo ne așteaptă sania și șubele mele. Doar nu te-ai înțeles cu vreo figură de ceară de dincolo ?

— Am chiar impresia că-i datorez un cadril ducesei F., căreia de asemenea i-am fost prezentat de Mareșalul Curții.

— Ferește-te de ea. O să te înnebunească și pe tine, cum a făcut și cu alții. Toată comedia asta nu valorează nici doi bani. Vin aici să-și expună umerii frumoși, dar dacă te uiți mai îndelung la o fată frumoasă, ar vrea să o iei imediat de nevastă, iar dacă privești o femeie, trebuie să devii nebunul ei. Toate gîturile și busturile astea de alabastru, silfidele astea care se lipesc de tine, ochii ăștia care-ți zîmbesc în față, sînt tot atîtea întrebări drăcești din partea unor îngeri, întrebări care rămîn fără răspuns. Hai să mergem acolo unde se dau și răspunsuri.

— Unde vrei să mă duci ?

— Unde ? În iad. Ți-e frică să vii cu mine acolo ?

— Mie, nu !

— Dar să vii în rai cu mine ți-e frică ?

— Nici de asta nu mi-ar părea rău.

— Dar dacă te duc pe Kamenii ostrov, într-o spelunică murdară și împuțită, unde se dă acum balul matrozilor, vii cu mine ?

— Mie mi-e totuna.

— Vezi, așa-mi placi !

Leonid îl îmbrățișă pe tînărul străin și-l sărută pe obraz. După aceea, îl trîrî pe uși și scări lăturalnice dar cunoscute, afară din palatul de marmură. Apoi, în hainele lor ușoare de bal, fugiră pînă la sania care-i aștepta pe malul Nevei. Acolo

se înfășurară în șube și, după un minut, cei doi armăsari de Volînia galopau tropăind pe gheața Nevei.

Acești doi tineri erau : Leonid Ramirov, un tînăr nobil rus, și celălalt Ödön, fiul cel mare al lui Baradlay.

În timp ce sania aluneca de-a lungul șirului de palate luminate de lună, Ödön îi zise prietenului său :

— Leonid ! Kamenîi ostrov parcă nu este în direcția asta.

— Dar nici nu mergem într-acolo, răspunse Leonid.

— Dar de ce ai spus așa mai înainte ?

— Pentru ca, în caz că cineva în sala de malahit și-ar fi ciulit urechile ca să audă ce vorbim noi, să nu afle unde ne ducem.

— Și unde mergem acum ?

— După cum vezi, sîntem pe Petrovski prospekt. Mergem direct pe insula Petrovski.

— Păi, acolo nu sînt decît topitorii de cînepă și fabrici de zahăr.

— Ai dreptate. O să vizităm o topitorie de cînepă.

— Mie mi-e totuna, zise Ödön și, învelindu-se cu șuba, se sprijini de spătarul saniei. Poate că și adormi.

Trecu o jumătate de oră ; sania traversă din nou gheața Nevei și se opri în fața unei clădiri roșii, aflată la capătul unui parc lung.

Leonid își trezi camaradul, spunîndu-i :

— Am ajuns.

Toate ferestrele acestei clădiri lungi erau luminate, iar cel ce intra pe coridor era întîmpinat de acel miros neplăcut, de fapt specific fabricilor de

zahăr, dar care semăna cu orice, numai cu mirosul zahărului nu.

Sub poartă era o portiță lăturalnică, prin care intrară cei doi tineri. Fură întîmpinați de un personaj bine hrănit și cu fața bine bărbierită, care îi întrebă în franțuzește ce vor.

— Să vizităm fabrica de zahăr, răspunse Leonid.

— Numai fabrica sau și rafinăria ? întrebă franțuzul.

— Numai rafinăria, îi șopti Leonid, și-i strecură în mînă o bancnotă, pe care franțuzul, despăturind-o, o examină cu atenție și, constatînd că era de o sută de ruble, le spuse *bien* și o băgă în buzunar.

— Și domnul merge tot acolo ? întrebă arătîndu-l pe Ödön.

— Desigur, răspunse Leonid. Ödön, dă-i o sută de ruble. Atît este taxa de intrare. N-o să-ți pară rău.

Ödön nu se împotrivi. Dădu cele o sută de ruble.

Apoi *Monsieur*-ul îi conduse prin coridoare. De după cîte o ușă deschisă venea o lumină incandescentă, un miros înăbușitor, zgomot asurzitor de mașini, șuierat de abur. Dar tinerii nu intrară acolo, ci merseră înainte pînă cînd ajunseră la o ușă joasă de fier ; călăuza lor o deschise, apăsînd pe un arc, și-i lăsă să pătrundă într-un coridor pe jumătate luminat, spunîndu-le să meargă drept înainte, știu ei unde.

Leonid îl luă pe Ödön de braț și-l conduse mai departe, ca unul care cunoștea bine locul. Coborîră apoi o scară în spirală și lui Ödön i se păru că cu cît coborau mai adînc, cu atît zgomotul mașinilor și șuieratul aburului făceau loc unui

alt sunet, asemănător cu bătăile de tobă şi cu muzica înăbuşită a instrumentelor de suflat.

La capătul scării în spirală, stătea aşezată la o masă, o femeie bătrînă îmbrăcată elegant.

Acesteia Leonid îi dădu un imperial [1].

— Loja mea este deschisă ? o întrebă el pe doamna în vîrstă.

Aceasta făcu o plecăciune în tăcere şi zîmbi.

Atunci Leonid, alegînd din seria de uşi cu perdele pe cea care era a lui, o deschise poftindu-l pe Ödön. În interior mai deschise o uşă, şi Ödön se găsi într-o lojă, care, în partea din faţă, era despărţită de restul sălii printr-un grilaj de sîrmă de aramă.

De aici, muzica se putea auzi clar.

— Sîntem la teatru sau la circ ? îl întrebă el pe Leonid, şi privind prin grilajul de sîrmă, adăugă — sau la o baie de aburi ?

Leonid rîse.

— Spune-i cum vrei. Zicînd asta, se trînti pe o canapea şi luă în mîini un program tipărit, care se afla pe speteaza lojii. Îl citi împreună cu Ödön.

— Primul număr *Don Juan au serail* [2]. Asta este o glumă destul de reuşită. Păcat că l-am pierdut. *Tableaux vivants*[3]. Asta e o poveste plictisitoare. *Les bayadères du Khan Almollah* [4], o chestie foarte veselă, am mai văzut-o. *La lutte des amazones* [5] apoi *Le rêve d'Ariane* [6] care e ceva minu-

[1] Bancnotă de zece ruble.
[2] Don Juan în serai (fr.).
[3] Imagini vii (fr.).
[4] Baiaderele lui Khan Almollah (fr.).
[5] Lupta amazoanelor (fr.)
[6] Visul Ariadnei (fr.)

nat. Nu știu dacă Persida va fi la fel de bine dispusă ca de obicei.

În ușa lojii apăru o mutră confidențială ; era un chelner.

— Băiete, aranjează-ne aici o masă, comandă Leonid.

— Pentru cîte persoane ?

— Pentru trei.

— Cine este al treilea ? întrebă Ödön.

— O să vezi.

Chelnerul puse masa. Aduse friptură, prăjituri, sticle de șampanie într-o găleată cu gheață, și-i lăsă pe cei doi domni singuri. Leonid încuie ușa după el.

— Hm ! Curioasă rafinărie de zahăr, zise Ödön, aruncînd o privire prin ochiurile grilajului.

Leonid rîse.

— Ai crezut că nu știm decît să cîntăm cîntece bisericești ?

— Dar o asemenea instituție, chiar într-o clădire care aparține guvernului ? !

Leonid îi făcu semn, zîmbind, să nu discute despre asta.

— Și nu vă este frică că vă descoperă ?

— Ne-ar trimite pe toți în Siberia.

— Muzicanții nu vă trădează ?

— Sînt orbi. O orchestră întreagă de muzicanți orbi. Dar asta nu-i pentru tine, este o distracție pentru domni bătrîni. Pe noi ne așteaptă altceva.

Leonid bătu de două ori în peretele despărțitor al lojii vecine. De dincolo i se răspunse la fel, iar după cîteva secunde, peretele se deschise și în lojă intră o femeie.

Era unul din personajele fermecătoare, din *O mie și una de nopți*. Îmbrăcată într-o haină maro,

lungă pînă la glezne, strîns lipită pe formele ei pline, cu mijlocul subțire cuprins într-un brîu bătut în aur, și cu pieptul acoperit pînă la brîu de șiraguri de perle. Mînecile lungi ale hainei, care atîrnau desfăcute, erau prinse numai la umeri și lăsau să se vadă cele mai frumoase brațe pe care le-a putut visa vreodată un sculptor. Avea un profil nobil, caucazian, fața cu cel mai perfect oval, un nas cu tăietură fină, buze senzuale, sprîncene lungi, curbe ca semiluna și ochi arzători dintre cei mai negri. Pe cap nici o podoabă, iar părul-i era împletit în două cosițe, care-i ajungeau pînă la călcîi.

Femeia se opri în deschizătura peretelui, mirată.

— Nu ești singur ?

— Vino înăuntru, Ieza, spuse Leonid, băiatul ăsta este jumătate din sufletul meu, iar tu cealaltă jumătate.

Zicînd asta, întinse brațele și-i îmbrățișă brusc, pe amîndoi deodată, pe Ödön și pe fata cercheză, și, după aceea, rîzînd, îi așeză pe amîndoi pe o canapea. El însuși se așeză în fața lor.

— Uită-te la ea, Ödön ! Nu-i așa că e cu totul altceva decît frumusețile acelea reci, de acolo de sus ? Nu e mai bine aici, în iad ?

Ieza îl privi cu mirată reținere pe Ödön, care se uită cu indiferență la grațiile ei.

— Ai văzut vreodată asemenea ochi ? Asemenea gură cu mii de nuanțe : cînd îmbufnată, cînd zîmbitoare, cînd cuceritoare, cînd ironică, cînd veselă, cînd rugătoare și de fiecare dată cu o expresie mai fermecătoare decît alta.

— Vrei să mă vinzi ? îl întrebă fata cercheză.

— Cel care ar vrea să te cumpere de la mine, ar trebui să creeze o lume nouă ! Dar dacă te în-

drăgosteşti de acela care mi-e prieten din inimă şi frate, i te dăruiesc.

Ieza se retrase în colţul canapelei pe care stătea şi Ödön, îşi puse mîinile în poală şi-şi lăsă ochii în jos.

— Să ştii, Ödön, că din tine ar fi ieşit un străşnic îmblînzitor de animale, spuse Leonid, luînd în mîini unul din micile picioare ale fetei cercheze, încălţate în papuci roşii. Altă dată, fata asta-i sălbatecă, neînfricată, guralivă, capricioasă, dar cum te-ai uitat la ea cu privirea ta care farmecă şi învinge, ea s-a şi aşezat smerită în faţa ta, ca novicele în mînăstirea de la Smolnîi, pentru ca Dumnezeu să nu le considere păcătoase. Ieza, eşti pierdută ! Vezi tu, toate acele frumoase animale sălbatice, care se cheamă „femei", devin mute cînd acest îmblînzitor de lei se uită la ele.

Fata cercheză ridică capul şi, dorind să-l contrazică pe Leonid, se uită în ochii lui Ödön. Dar îşi întoarse privirea şi roşi.

Poate că era pentru prima dată că roşea de cînd neguţătorul de sclavi din Ecaterinograd îi tăiase în două panglica de mijloc.

— Copii, hai să vedem de pahare ! spuse Leonid, şi cu cuţitul cel mare de servit sparse gîtul unei sticle de şampanie. Umplu trei cupe înalte, din care două le oferi lui Ödön şi Iezei ; aceştia îşi goliră cupele pînă la jumătate. Atunci Leonid schimbă cupele şi iar le umplu ochi.

— Pînă la fund ! strigă el. Aşa da ! Să ştiţi că fiecare dintre voi a băut dragostea celuilalt.

Şampania rupsese într-adevăr vraja şi Ieza deveni bine dispusă. Din sală, se auzeau diferite cîntece, pe care ea le acompania cu glasul ei melodios.

Din partea lui Ödön era un mare compliment la adresa ei că stătea cu spatele la grilajul lojii şi nu se întoarse nici o singură dată să privească spectacolul de pe scenă, în timp ce Leonid urmărea fiecare număr, însoţindu-l cu observaţiile sale hazlii.

Ieza bău mult, îşi simţea capul greu. Se întinse pe canapea şi îşi sprijini capul de genunchii lui Ödön, în timp ce picioarele, unul peste altul, le aşeză pe genunchii lui Leonid.

Atunci Ödön mîngîie capul cu bucle mătăsoase, aşa cum ai mîngîia capul unui ciine frumos.

— N-ai astăzi nici un număr în program ? o întrebă Leonid pe Ieza.

— Nu, astăzi sînt liberă.

— Vezi, totuşi, de dragul acestui prieten, scump mie, poate ai putea să prezinţi şi tu ceva.

La aceste cuvinte Ieza sări în picioare.

— Dacă doreşte, zise ea aruncînd lui Ödön o privire furişă, întrebătoare.

— Ce anume ? întrebă Ödön.

— Ah ! De fapt tu nici nu ştii : Ieza este călăreaţă de circ. Pe cal este o artistă fermecătoare. De obicei numărul ei este ultimul în program. Alege ceva din numerele ei de debut.

— Dar eu nu cunosc repertoriul doamnei.

— Barbarule ! Să nu cunoşti repertoriul Iezei ! Doar trăieşti de o jumătate de an într-o ţară civilizată. Voi enumera doar cîteva din minunatele ei roluri : *La reine Amalasunthe* [1], *La diablesse*,

[1] Regina Amalasunthe. Este vorba de o regină a goţilor, care a fost ucisă în secolul al VII-lea în baia ei.

Étoile qui file[1], *La nymphe triomphante, Diane qui chasse Acteon*[2], *Mazeppa*[3].

La ultimul rol, Ieza strigă :

— Ăsta nu e printre ele ! Nu, nu, ăsta nu e printre ele ! Leonid rîdea.

— Ödön, nu te lăsa păcălit. Alege-l pe ăsta.

Ieza sări de la locul ei şi-i astupă gura lui Leonid cu mîna, nelăsîndu-l să-şi termine vorba.

Leonid se luptă ca să-şi elibereze gura din strînsoare.

Ödön puse capăt jocului, pronunţînd alegerea.

— Mazeppa !

Drept urmare, Ieza le întoarse spatele bosumflată, şi se rezemă cu un umăr de peretele lojii.

Leonid triumfa.

— Mie niciodată n-ai vrut să mi-l prezinţi. Dar ţi-am spus că va veni ziua cînd te voi forţa s-o faci.

Călăreaţa de circ îi aruncă lui Ödön o privire înfocată şi zise oftînd adînc :

— Bine. Fie.

Dispăru ca o nălucă prin deschizătura peretelui lojii, care se închise în urma ei.

În sală muzica încetă. Se terminase un tablou. Abia acum începu Ödön să cerceteze cu atenţie scena, privind prin grilajul lojii.

---

[1] Stea căzătoare (fr.).

[2] Diana urmărindu-l pe Acteon (fr.). (Vînătorul Acteon o prinde pe Diana — zeiţa vînătorii şi virginităţii — în timp ce se scaldă. Drept pedeapsă, Diana îl transformă în cerb. Acteon, transformat în cerb, fu sfîşiat de propriii săi cîini).

[3] Comandantul cazacilor, mai tîrziu voievodul Ucrainei (secolul al XVIII-lea). A avut relaţii amoroase cu soţia unui nobil polonez. Drept răzbunare, nobilul polonez îl prinde şi-l leagă de un cal şi-l goneşte pînă la propriul lui castel.

Era o încăpere cu boltă, cu un diametru de 30 de stînjeni, înconjurată de loji acoperite cu grilajuri. Spectatorii din loji nu puteau fi văzuți. Doar fumul țigărilor de foi, ce se strecura prin grilaje, dovedea că lojile sînt ocupate. Semicercul se închidea printr-o cortină, împodobită cu scene mitologice și avînd uși laterale.

De fapt, acest amfiteatru fusese construit de guvern, aici, sub fabrica de zahăr, ca depozit pentru melasă, dar un francez inventiv îl transformase într-un Elyseu [1], unde fără autorizație legală erau prezentate spectacole din artele libere, la care venea să se distreze tineretul de aur al capitalei, inclusiv unii domni bătrîni din aceleași sfere aurite, în schimbul unei taxe de o sută de ruble.

În realitate poliția era destul de bine informată despre instituția respectivă, dar se pare că impresarul cunoștea alifia care făcea să se închidă ochii lui Argus [2]; și se mai presupune că dacă poliția ar fi hotărît o razie severă, respectiva fabrică de zahăr ar fi ars pînă la „rafinărie" în aceeași oră, dar cu un sfert de oră mai devreme. Și apoi acolo nici nu se fabrică bani, nici nu se pun la cale comploturi politice, care ar merita să fie urmărite de poliție, deci aceasta să-și vadă de treaba ei. *Tout comme chez nous.* [3]

Cîteva minute după ce Ieza părăsi loja tinerilor, scena rămase complet goală; două negrese, în haine turcești, netezeau nisipul, pregătind arena pentru un număr de călărie.

---

[1] Tărîmul celor răposați și fericiți.
[2] Zeu cu mai mulți ochi și întotdeauna treaz
[3] Exact ca la noi (fr.).

Cineva bătu la uşa lojii lui Leonid. Acesta deschise. Era chelnerul ; adusese pe o tavă de argint o scrisoare.

— Ce-i cu asta ?

— O scrisoare pentru domnul.

— Cum de a ajuns aici ?

— A adus-o un curier „expres", cu dispoziţia să-l caute pe domnul şi să-i înmîneze scrisoarea imediat şi oriunde ar fi.

— Dă-i curierului o jumătate de imperial şi spune-i s-o şteargă de aici.

Leonid luă scrisoarea şi o privi pe toate părţile. Scris de femeie şi sigiliu negru.

— Poftim şi *un billet doux* [1], spuse, întinzîndu-i lui Ödön scrisoarea. Ducesa N. te anunţă că va înghiţi arsenic pentru că nu te-ai prezentat la cadril.

După aceea, luîndu-şi lornionul, ca nu cumva s-o piardă vreo clipă din ochi pe Ieza în scena *Mazeppa*, se întoarse spre grilaj, cu spatele spre Ödön.

— Vezi, ne-au găsit în ciuda faptului că am plecat în secret. Poliţia femeilor are o mie de ochi. La noi se poartă de grijă tuturora.

Începuse uvertura. La sunetul unui clopoţel, muzicanţii orbi începură să execute galopul lui Mazeppa ; în spatele cortinei se auzi lătrat de căini : erau lupii care-l urmăreau pe Mazeppa legat de cal, pocniturile zgomotoase de bici îndemnau la fugă bidiviul sălbatic. Leonid urmărea pasionat tot ce se întîmpla pe scenă.

Acum, de dincolo de grilaj se auzeau tropot de cal, un vacarm sălbatic, urlete de animale şi strigăte de „ura !"

[1] Scrisoare de dragoste (fr.).

— A-a-a ! E de o frumusețe drăcească ! strigă Leonid, privește, privește, Ödön ! O vezi ?

Întoarse capul pentru o clipă spre prietenul său. Dar ce-i fu dat să vadă ?

Ödön plîngea acoperindu-și ochii cu mîna dreaptă. În stînga ținea scrisoarea deschisă.

— Ce-i cu tine ? întrebă Leonid speriat.

Fără un cuvînt, Ödön îi întinse scrisoarea. Leonid citi rîndurile scrise în franțuzește :

„Tatăl tău a murit. Vino imediat. Mama ta care te iubește, Maria.“

În primul moment Leonid fu cuprins de furie.

— Am să-l omor pe dobitocul de curier care ți-a adus scrisoarea aici, spuse el cu necaz. N-a putut să aștepte pînă dimineața ?

Ödön însă se ridică fără un cuvînt și părăsi loja.

Leonid îl urmă.

— Sărman băiat, zise Leonid, apucînd mîna prietenului său. Cît de *„mal à propos“* a venit această scrisoare !

— Iartă-mă, zise Ödön. Mă duc acasă.

— Vin și eu cu tine. Din partea mea n-au decît să se uite la *Mazeppa* cei cărora le face plăcere. Noi ne-am făgăduit să mergem împreună în iad, în rai și acasă. Vin cu tine.

— Dar eu mă duc în țară, în Ungaria.

Leonid se dădu înapoi surprins.

— În Ungaria ?!

— Asta-i dorința mamei mele, răspunse Ödön mîhnit.

— Și cînd pleci ?

— Imediat.

Leonid îl privi mirat.

— Dar e o prostie ! Ai să îngheți. În oraș sînt minus douăzeci și două de grade, iar în cîmp des-

chis trebuie să fie cel puţin douăzeci şi cinci. Între Smolensk şi Moscova, drumurile sînt impracticabile, atît de mare este zăpada. În Rusia nu porneşte nimeni la drum iarna, în afară de săniile de poştă şi de negustori.

— Nu-mi pasă. Eu o să călătoresc.

— Dar o să pleci cînd se va putea. Nici maică-ta nu s-a gîndit să-ţi ceară s-o porneşti la drum în condiţii imposibile. Cei din Ungaria nu ştiu ce înseamnă să călătoreşti în Rusia pe gerul Bobotezei, de la Petersburg pînă dincolo de Carpaţi. Ai să pleci cînd se va îndrepta vremea.

— Nu, Leonid, zise Ödön, fiecare ceas pe care nu l-aş petrece pe drum, după primirea acestei scrîsori, ar constitui un reproş pentru mine. Tu nu mă înţelegi.

— Bine, să mergem acasă la tine.

Şi cei doi tineri o luară pe aceeaşi cale întortocheată pe care veniseră, pînă la sania lor. Vizitiul nu era încă atît de beat încît să nu nimerească drumul.

De îndată ce sosi acasă, Ödön trezi servitorul şi-i porunci să-i împacheteze geamantanul şi să-i achite datoriile. Se grăbea atît de mult, încît aprinse singur focul în sobă, fără să-l mai aştepte pe servitor.

Leonid se trînti într-un fotoliu, urmărindu-l cu privirea pe Ödön.

— Te pregăteşti chiar serios de drum ?

— Desigur.

— Cred că faci o greşeală. Acest pas pripit va avea o influenţă hotărîtoare asupra carierei tale. O porniseşi foarte bine aici. Toţi te cunosc. Se aşteaptă mult de la tine.

— Toate astea nu mai au acum nici o importanţă.

— Știu sigur că vinerea viitoare vor să te prezinte țarului. Însuși țarul binevoiește să te primească.

— Se poate, dar mama mi-a poruncit altceva.

Ödön rosti aceste cîteva cuvinte cu un ton atît de hotărît, încît Leonid renunță la orice încercare de a-l face să rămînă. Mai mult chiar, observă că orice contrazicere nu făcea decît să-l întărîte pe Ödön, și putea în cele din urmă să provoace suspiciunea prietenului său.

— Bine, dacă vrei să pleci, pleacă. Te ajut și eu la împachetat. Ce să fac ?

— Dacă vrei să mă ajuți, fă-mi te rog un alt serviciu. Du-te la poliție și vizează-mi pașaportul. La rugămintea ta, poate o s-o facă și la ora asta neobișnuită.

— O, cei de la poliție sînt totdeauna treji. Am plecat. De îndată ce termin, mă întorc.

Nu trecu nici o jumătate de oră și Leonid se întoarse.

— Iată-ți pașaportul.

Ödön îi strînse mîna în tăcere.

— Chiar serios vrei să pleci ?

— Ți-am mai spus-o.

— Nu te reține nici prietenia mea, nici bunăvoința țarului ?

— Pe amîndouă le prețuiesc mult, dar dorința mamei e mai presus de orice.

— Bine, va să zică asta nu te-a convins. Dar am să-ți dezvălui încă un secret, Ödön. Alexandra, logodnica mea, este îndrăgostită nebunește de tine. Este singura fiică a unui boier de zece ori mai bogat decît tine. Și e frumoasă și bună. Dar nu mă iubește, pentru că s-a îndrăgostit de tine. Mi-a spus-o chiar ea. Dacă mi-ar fi spus că-i din cauza altuia, l-aș fi omorît, dar pe tine te iubesc

mai mult decît pe fratele meu, mai mult chiar decît pe logodnica mea. Ia-o de soţie şi rămîi la noi.

Ödön dădu trist din cap.

— Mă duc acasă la mama mea.

Tînărul rus se plezni cu palma peste frunte şi rîse.

Sau poate că nici nu era rîs ?

Apoi se apropie de Ödön şi-l îmbrăţişă cu putere.

— Va să zică, te-ai hotărît să pleci la drum, spre Ungaria ?

— Da.

— Atunci, vin şi eu cu tine, aşa să-mi ajute Dumnezeu ! Nu te las să pleci singur.

Ödön îşi îmbrăţişă prietenul, care-i răspunse cu aceeaşi îmbrăţişare bărbătească, şi mult timp inimile lor bătură una lîngă alta. Într-adevăr cei doi prieteni se iubeau mult.

Apoi, Leonid se grăbi să facă pregătirile de drum. Trimise înainte o ştafetă, să le comande cai odihniţi şi vizitii. Îşi umplu cu alimente sania de călătorie, pe care obişnuia s-o ia la vînătoare. Carne afumată, peşte, vodcă, pesmeţi şi cutii cu icre negre. Samovarul şi aprinzătorul de foc au fost puse într-o lădiţă. Aduse şi două şube de urs alb, saci îmblăniţi pentru picioare şi căciuli de jder. Mai făcu rost de două puşti şi două pistoale uşoare, de cîte un hanger grecesc pentru fiecare. Pe drum s-ar putea să aibă nevoie de toate astea. În valize au pus şi cîte o pereche de patine. Dacă undeva o să dea de vreun rîu îngheţat o să se ia la întrecere cu sania ca să-şi mai desmorţească picioarele.

În sanie, în faţă, puse destule ţigări de foi, pentru un drum de douăzeci de zile. Şi cînd sosi cu

sania la locuința lui Ödön, deși era încă întuneric, acesta era gata de drum. Dar Leonid îl puse să-și schimbe îmbrăcămintea, bucată cu bucată. Știa el cum să te îmbraci pentru o călătorie lungă în timp de iarnă în Rusia.

Într-adevăr îl sfătui pe Ödön cum nici maică-sa n-ar fi putut s-o facă mai bine.

Sania rusească, troika, era gata de drum. Adăpost bun, cu tălpi legate în fier și tapițat cu piele de bivol, în față cu acoperămînt de iuft, în spate cu tălpi late. Cei trei cai erau înhămați unul la mijloc, între două hulube, unite printr-un arc de care erau atîrnați clopoței, și doi lăturași.

Cînd cei doi tineri ieșiră din locuința lui Ödön, vizitiul se afla înaintea cailor, cu biciul lui lung, cu mîner scurt, gata de drum. Leonid îl opri încă o dată pe Ödön, înainte de a se înghesui sub coviltirul saniei.

— Prin urmare, într-adevăr pleci la drum ?

— Întocmai.

— Atunci primește de la mine această amuletă. Și eu am primit-o de la mama mea cînd a murit. Spunea că te ferește de orice pericol.

Era o mică camee rotundă, sculptată din sidef și prinsă în aur, reprezentînd pe Sf. Gheorghe călare și balaurul.

Ödön refuză talismanul.

— Mulțumesc, prietene, dar eu nu cred în talismane. Eu nu cred decît în stelele mele. Iar stelele mele sînt ochii iubitori de femeie.

Leonid prinse mîna prietenului său.

— Spune drept ; cîți ochi vezi printre stelele tale, doi sau patru ?

Ödön se gîndi o clipă înainte de a răspunde, apoi, strîngîndu-i mîna prietenului său, zise :

— Patru.

— E bine, răspunse Leonid, ajutîndu-şi prietenul să se urce în sanie.

Vizitiul prinse pe rînd caii de coamă, îi sărută pe bot, îşi făcu cruce şi apoi se urcă în partea din faţă a saniei. După un minut, sania zbura de-a lungul străzilor înzăpezite ale capitalei. Era aproape opt dimineaţa, dar stelele străluceau încă pe cer şi obloanele erau închise peste tot.

Iarna, aici se luminează tîrziu.

Pînă la Smolensk, drumul oferi puţină varietate. Era frig, dar vreme senină. În staţiile de poştă, caii erau schimbaţi repede şi punctual, peste tot primeau adăpost pentru noapte, cu confortul care se poate obţine oriunde pe bani. Dar cînd sosiră la Smolensk, directorul poştei îi avertiză că pentru a doua zi se aşteaptă vreme rea : seara ciorile şi corbii se adunaseră în cîrduri în oraş, toate acoperişurile bisericilor fiind pline de ele.

— Eh, ce se pricep ciorile la asta, îi răspunseră ei, şi dimineaţa plecară mai departe.

Leonid îi spuse vizitiului ca pînă la Orşa, cel mai bine ar fi să călătorească pe Niprul îngheţat. Acesta însă vorbi atît despre pierderea de timp, despre nişte cîrciumi nenorocite, care s-ar afla în drum, unde nici măcar nu te poţi odihni, încît Leonid s-a lăsat convins să rămînă pe şosea.

Vizitiului îi era probabil milă de cai, cărora gheaţa tare le-ar fi rănit picioarele, sau poate că avea vreo iubită, fata vreunui birtaş de pe şosea.

Cînd plecară din Smolensk, ceaţa era atît de deasă încît abia nimeriră ieşirea din oraş. Vizitiul legase clopoţei la fiecare dintre cai, ca nu cumva să se ciocnească cu alţii ce ar fi venit din faţă. Din cauza ceţii, cei din sanie nu vedeau decît capătul aprins al ţigărilor de foi, care, datorită gerului,

pîrîiau într-una, ca şi cînd ar fi fost îmbibate cu salpetru.

În asemenea dimineţi, aerul are un miros greu, înecăcios, ca şi cînd pămîntul bolnav ar transpira aburi pestilenţiali.

Cînd se lumină, era aproape de prînz. Ceaţa, pînă atunci spălăcită, începu să lucească, ca şi cînd bilioane de ace de cristal ar fi zburat prin aer, întreţesute într-un voal de argint, prin care soarele se zărea ca o farfurie albă, palidă, fără raze, fără căldură.

După aceea se ridică ceaţa şi apăru peisajul, un peisaj frumos, pictat în alb, amintind figuri de zahăr aşezate pe o foaie de argint. Copacii de lîngă drum, pădurile de brazi din depărtare, toate erau îmbrăcate în chiciură, iar fiecare fir de păr de pe cai era presărat cu cristale de zăpadă.

Cîteva minute soarele bătu atît de tare, încît şubele de pe călători trebuiră scoase.

Cauza acestui fenomen se explică în curînd. Dinspre miazănoapte se ridică brusc o arătare de ceaţă, la început de un liliachiu murdar, apoi de un brun spălăcit, pe urmă albastru închis, cu marginile ferfeniţă şi mijlocul compact, diform. Acest monstru venea pe cîmpia netedă cu o viteză înspăimîntătoare, apropiindu-se tot mai mult de soare, pînă ce-l acoperi complet. Dintr-o dată tot peisajul deveni cenuşiu închis.

Leonid scoase capul afară de sub coviltirul saniei şi-i şopti prietenului său :

— Ei, prietene, acum vom avea un buran.

— Ce-i aia buran ?

— O să afli imediat. Buranul are obiceiul să se prezinte singur.

Tot cerul fu cuprins de un singur nor, care venea repede, ca un ghem, iar dedesubt toată cîm-

pia părea colorată în albastru închis. Între întunecimea cerului și albăstrimea pământului se zărea dansînd, învîrtindu-se, o fantomă albă, îngrozitoare, fenomenul cîmpiilor de gheață, o pîlnie de zăpadă, cu partea de jos pe pămînt și cu capul în nori. Era „mireasa vîntului de miazănoapte", cea care, în loc de nisip, ridica stîlpi de zăpadă între cer și pămînt, un stîlp rotitor și nebun care se năpustea peste cîmpie într-o goană furibundă, dărîmînd, sfărîmînd și distrugînd totul în calea lui : păduri, case, oameni, animale, totul.

Ăsta era buranul.

— Ei, băiete, dacă ne prinde buranul, apoi într-adevăr mergem împreună în rai, dar mai întîi vom trece prin iad !

Cei trei cai trăgeau din răsputeri și fără ajutorul biciului. În depărtare se vedea un petec de pădure. Vizitiul se grăbea să ajungă acolo, înainte de a fi prinși de buran ; îndemna caii în fel și chip, îi alinta și-i blestema și-i chema într-ajutor pe Sfinții Grigore și Mihai.

Deodată fulgeră puternic.

Un trăznet în mijlocul iernii, la un ger de douăzeci și două de grade ! După primul trăznet urmară altele, fără încetare ; tunetul pornit nu mai contenea. Părea că din coama pîlniei de zăpadă se împrăștiau șerpi de foc, la a căror lumină străluceа prin văzduh un chip de uriaș, o minune apocaliptică, înaltă, înspăimîntătoare, dominînd printre monștrii furtunii.

Vîntul mugea, urla, șuiera. Cei trei armăsari se opriseră ca înlemniți și degeaba îi amenința vizitiul cu toți sfinții și dracii din rai și din iad, degeaba îi șfichiuia cu biciul, nu-i putea urni din loc.

Peste cîteva minute, călătorii nu mai văzură nimic.

Buranul îi ajunse din urmă şi în jur totul se întunecă. Numai lumina albastră a fulgerelor împrăştia pentru o clipă întunericul nopţii.

Vîntul năpraznic pătrundea prin cea mai mică crăpătură a sanici, împreună cu praful mărunt al zăpezii tăioase, care frigea. Acoperişul de piele se cutremura lovit parcă de un bici năpraznic ; timp de un minut sania scîrţîi din toate încheieturile, ca o jucărie scuturată de o mînă de uriaş.

Leonid se aplecă spre Ödön şi-l sărută pe ochi.

— Îţi mai vezi stelele ?

— Le văd.

Nu mai puteau face altceva decît să se resemneze şi să-şi încredinţeze trupul şi sufletul îndurării lui Dumnezeu.

Bubuiturile trăznetelor răsunau deasupra lor, iar uraganul zvîrlea grămezi de zăpadă pe pereţii sanici.

Încet-încet, în jurul lor şuieratul vîntului slăbi. Leonid îi şopti prietenului său :

— În curînd vom fi îngropaţi.

Acesta îi răspunse calm :

— Tot e mai bine decît să fim azvîrliţi de vii printre nori.

Bubuiturile trăznetelor se auzeau tot mai departe. Vîntul urla încă, îngropînd sub el pe cei doboriţi ; buranul trecuse doar pe lîngă ei, şi călătorii noştri fuseseră atinşi doar de trena miresei vîntului.

Încetul cu încetul vîntul slăbi într-atît, încît vizitiul îndrăzni să se depărteze de caii săi, printre care se vîrîse, şi se apucă să-i deszăpezească. Erau îngropaţi pînă la gît. Împreună cu caii eliberă şi sania din mormîntul ei de zăpadă.

Cei doi tineri săriră jos pentru un minut, ca să-şi scuture şubele de zăpadă. Pe cer începu să se destrame pînza deasă a imensului nor. Buranul pe cît de repede venise, pe atît de repede se îndepărta, cu alaiul lui nebun de nuntă. Ajunsese de acum, departe, în răsărit, lăsînd să se zărească doar o pîlnie albă de zăpadă, luminată la mijloc de scînteierile fulgerelor care o brăzdau.

Dar în regiunea prin care trecuse, dansul miresei vîntului de miazănoapte lăsase o mărturie înspăimîntătoare.

Acel petec de pădure, unde vroiau ei să ajungă şi unde spre norocul lor nu ajunseseră, nu se mai vedea nicăieri. Ici şi colo se înălţa cîte un brad ciuntit, cu coaja jupuită. Ceilalţi brazi fuseseră smulşi din rădăcini, rupţi în bucăţi sau îngropaţi în zăpadă.

Dar ceea ce era mai rău, dispăruse orice urmă de şosea.

Nici pietre kilometrice, nici cantoane, nici copaci plantaţi pe lîngă drum, nimic. Acolo unde mai înainte erau şanţuri de-a lungul drumului, furtuna făcuse alte şanţuri, de zăpadă, de-a curmezişul, zăgăzuind zăpada, aşa cum marea ridică valurile.

— Ei, batiuşka [1], încotro o luăm acum? îl întrebă Leonid pe vizitiu.

— Numai sfîntul Procopie o ştie, răspunse vizitiul, scărpinîndu-se în cap. Căci sfîntul Procopie, după cum se ştie, este protectorul călătorilor, dar acum e şi el îngropat pe undeva pe marginea drumului, atît de adînc, încît pas de-l întreabă pe unde-i calea.

[1] Taică (rusă).

— Apoi, pe undeva tot trebuie să înaintăm. Aici oricum nu putem rămîne. Poate că întîlnim pe cineva în drum. Bine ar fi fost să fim acum pe Nipru, nu-i aşa, batiuşka ?

— Zău, boierule, că nu mi-ar părea rău dacă mi-ai trage cîteva pe spinare cu propriul meu bici, numai să-mi spui pe unde nimerim la Nipru, pentru că pe drumul ăsta nu nimeresc nici la Orşa, nici înapoi la Smolensk.

— Fă-ţi cruce şi să mergem mai departe.

Nici caii nu alergau cu chef, ca altădată. Simţeau şi ei că stăpînul lor nu ştie încotro să-i mîne.

Uneori li se părea că au ajuns pe şosea, dar după aceea se afundau mai mult în cîmpia pustie. Şi nicăieri nu întîlniră vreo sanie sau vreun călăreţ. Nu putură descoperi nici un adăpost omenesc prin împrejurimi.

După buran, gerul se înteţi cu încă cîteva grade.

După ce rătăciră timp îndelungat, vizitiul strigă deodată :

— Priviţi, de-acolo din faţă vine un cazac !

Leonid scoase capul afară şi într-adevăr, în depărtare, văzu şi el un om.

Numai că lui i se păru că omul nu vine, ci stă pe loc.

— Mînă spre el.

În curînd sania ajunse în dreptul călăreţului.

Era un ostaş, un cazac călare. Dar calul lui era într-o poziţie foarte ciudată. Sta ca şi cînd s-ar fi rezemat de peretele baricadei de zăpadă, în care îşi înfipsese copitele, căutînd ceva cu privirea, cu capul aplecat înaintea piciorului. Cazacul era în şa, ţinînd cu amîndouă mîinile lancea lăsată pînă la pămînt, iar capul aplecat într-o parte, pe un umăr. În poziţia asta privea fix la călători.

Vizitiul îl salută cuviincios pe ostaș, în numele lui Isus.

Cazacul nu răspunse la acest salut sfînt.

După aceea i se adresă Leonid :

— Bună ziua, voinice, de unde vii și încotro te duci ?

Cazacul continua să tacă.

Leonid se gîndi să-l învețe minte pe obraznic, și, sărind jos din sanie își scoase șuba, crezînd că-l va impresiona cu uniforma lui de ofițer de gardă.

Dar cazacul continua să privească la fel de fix și indiferent la ofițer și uniformă.

— Hei, băiete, nu știi să vorbești ? strigă Leonid ducîndu-se la el și scuturîndu-l de braț.

Abia atunci își dădu seama ce era cu omul căruia i se adresase !

Și cal și călăreț erau înghețați.

O statuie ecvestră pe marginea drumului.

— Ei, ăsta chiar dacă ar putea să ne răspundă, nu ne-ar putea spune decît pe unde este drumul spre lumea cealaltă, îi spuse Leonid tovarășului său de drum, urcîndu-se în sanie.

— Sărmanul ostaș, a fost surprins pe drum de buran și a înghețat cu cal cu tot. Nu-i ceva nou, oftă vizitiul, după ce căută în geanta cazacului, să vadă dacă n-are ceva scrisori oficiale de dus. Pînă mîine dimineață, o să-l mănînce lupii și pe el, și pe cal.

— Acum se pune întrebarea încotro s-o apucăm, i-o tăie Leonid. A trecut de prînz și în curînd se întunecă. Și cerul s-a înnourat. Pînă la noapte trebuie să ajungem undeva sub un acoperiș.

— Adevărat grăiești, boierule, zise vizitiul. Că tare n-aș vrea să petrec o noapte afară, pe zăpadă, între Smolensk și Orșa. Poruncește, boierule, încotro să mergem.

— Știu eu ? Măcar de aș avea o busolă, ca să mă pot orienta încotro e miazănoapte și încotro miazăzi. N-ai cumva tu, Ödön ? Obișnuiai să porți una la lanțul ceasului.

Cu chiu cu vai, Ödön se descheie la haină într-atît încît să ajungă la lanțul de ceas și să desprindă de acolo mica cutie cu magnet. După aceea, căutară în valiză și harta, apoi aflînd pe unde sînt polii pămîntului, începură să se orienteze în pustietatea de zăpadă ca niște marinari.

Erau atîtea păreri, cîți inși erau.

Unul susținea că pădurile care se văd în zare sînt pădurile de la Vitebsk.

Celălalt afirma că, mergînd pe cîmpie în jos, vor ajunge la bărăganul de la Moghilev, din care nici în trei zile nu poți scăpa.

Ödön era de părere că trebuie mers în direcția opusă celei spre care se îndrepta cazacul, pentru că e mai mult ca sigur că acesta venise dintr-o așezare omenească.

În timp ce discutau încotro să o pornească, apăru ceva care le indică în ce direcție să nu meargă.

Dinspre pădure răsună un urlet lung și tărăgănat la auzul căruia caii începură să-și salte capul neliniștiți, zburlindu-și coamele.

Urlau lupii.

Primul urlet fu urmat de un întreg cor de fiare ; era acel semnal înfricoșător al sălbăticiunilor pădurii, de care cel ce l-a auzit odată își amintește cu groază toată viața.

Dintr-o săritură, vizitiul se urcă în sanie și apucă hățurile în mînă.

— Boierilor, Dumnezeu să ne-ajute ! strigă el cu fața speriată, arătînd cu mînerul biciului în

direcția pădurii. În clipa următoare furca saniei era deja întoarsă și biciul pocnea de zor.

Dar nici nu era nevoie de bici. Caii știau că dacă nu scapă de urletul acela printr-o fugă din răsputeri vor pieri. În fuga lor nebună o porniră peste șanțuri, peste cîmpie și nămeți. Zăpada zbura de sub copitele armăsarilor mînați de groaza morții.

Cei doi tineri se pregătiră să întîmpine pericolul.

Ödön părea că nici nu-și dă seama de gravitatea situației.

— Avem două puști, muniții destule și, dacă ajung aproape, îi împușcăm. Este și ăsta un sport.

Leonid însă tăcu. El cunoștea acest sport. Își pregăti pușca pentru tras, vîrî pistoalele și hangerul la brîu, în timp ce pe față i se citea mai degrabă calmul încordat dinaintea bătăliei, decît entuziasmul din preajma vînătorii.

Apoi, cînd sania în goana ei nebună ajunse pe o cîmpie întinsă, Leonid, uitîndu-se afară printr-una din clapele saniei, îi zise lui Ödön :

— Uită-te acum înapoi.

Ödön ridică cealaltă clapă și privi afară.

Printre nămeții rămași în urmă, lupii alergau după ei.

Nu zece, nu douăzeci, ci sute și sute, și cine știe cîți mai veneau în urmă, pentru a se alătura haitei mai tîrziu. Era o întreagă armată.

Ödön simți un fior trecîndu-i prin tot corpul. Asta nu-i sport, ci pieire. O pieire mai respingătoare și mai groaznică decît o ciumă. Trebuia să lupți cu o armată fioroasă de bestii dezgustătoare.

Caii fugeau repede, dar lupii fugeau și mai repede.

Distanța dintre urmăritori și urmăriți devenea tot mai mică. Cîteva căpetenii deșirate ajunseseră

în bătaia puștii, dar Leonid nu-l lăsă pe Ödön să tragă. Trebuia să-i lase pe lupi să vină mai aproape.

După o goană în linie dreaptă, ajunseră într-un loc cu tufișuri de drobiță, care oferea un avantaj urmăritorilor, căci, în timp ce sania trebuia să evite tufele și să facă ocoluri printre trunchiurile de ienuperi, lupii puteau s-o ajungă tăindu-i calea de-a dreptul printre tufe.

Acum salvarea era numai în gloanțe.

O țeavă din dreapta și alta din stînga traseră asupra fiarelor care se năpusteau din tufișuri. Cu patru gloanțe, au respins primul atac, dar nicidecum pentru că lupii s-ar fi speriat că unii din ei fuseseră doborîți de gloanțe, ci pentru că s-au oprit întîi să-i mănînce pe cei împușcați și apoi au pornit mai departe în urmărirea saniei.

Erau canibalii animalelor !

Tinerii cîștigară totuși un mic răgaz ca să-și încarce armele și să doboare lupii care căutau să ajungă la cai dintr-o parte.

— Numai de-am scăpa odată din acest tufăriș blestemat, mormăi Leonid.

Și caii simțiră că aici era pericolul cel mare. Zburau cu coama în vînt scoțînd pe nări aburi fierbinți, cu ochii scînteind.

În acele clipe de primejdie, sufletele lor de animale se ridicaseră la o înălțime de necuprins pentru mintea omenească.

Ceea ce mintea omenească nu putea înțelege, lor le-o spunea instinctul, că dacă ar putea trece de acest loc periculos, dincolo de el îi așteaptă un adăpost. Nimeni nu putea ști ce fel de adăpost, dar caii simțeau bine acest lucru. Și de aceea, nu se lăsară abătuți din drumul lor drept de lupii ieșiți în cale. Știau că este de datoria stăpînilor să-i apere de lupi, căci acum viețile

lor erau înlănțuite. De aceea, goneau drept înainte spre marginea tufărișului.

Într-adevăr, tufărișul începuse să se rărească. Prin ienupărul tot mai rar se putea vedea tot mai departe. Orizontul apăru din nou, cu clopotnițele satelor îndepărtate. Era o priveliște încurajatoare. Cîteva împușcături cu alice mari, bine țintite, provocară printre lupi o derută salvatoare. Tratația nu fu pe placul fiarelor. Oprirea lor de moment dădu posibilitate urmăriților să ajungă cu sania la marginea tufărișului, după care ar fi pornit-o din nou pe cîmp deschis, ceea ce era spre avantajul lor.

Dar de îndată ce ajunseră la marginea tufărișului, vizitiul se ridică neliniștit în picioare și privi speriat înainte. Fără să spună un cuvînt celor din sanie, răcni îngrozit: „Sfinte Pavele, ajută-mă" și sări din sanie, aruncînd hățurile între cai.

Tinerii se uitară mirați după el. Pe marginea tufărișului era un brad, rupt în două de furtună. Vizitiul alergă spre el și, înainte ca lupii să-l fi înhățat, se cățără pe crengile atîrnate. Cei trei armăsari goneau înnebuniți mai departe.

Ce-l apucase pe vizitiu?

Răspunsul la această întrebare îl aduse clipa următoare. Un nechezat disperat, un pîrîit, o trosnitură, apoi o prăbușire adîncă și lumea dispăru din fața lor.

Cînd se treziră în întunerec, nu-și putură da seama unde au ajuns.

— Trăiești? îl întrebă Leonid pe prietenul său.

— Sînt aici. Dar tu? Mîinile și picioarele sînt întregi?

— Am căzut undeva, numai dacă aș ști unde!

— Să încercăm să aflăm.

Sania se răsturnase cu fundul în sus, peste ei. Trebuia să iasă printr-o parte. Atunci constatară că se prăbuşiseră cu sanie cu tot între nămeţi.

Partea din faţă a sanici nu era însă nicăieri, se rupsese şi dispăruse. Dispăruseră şi caii, deci trebuia să existe şi un drum de salvare.

Ieşiră răzbind cu greu prin zăpadă. Atunci văzură că au găsit în sfîrşit ceea ce căutaseră : Niprul !

Din păcate, în partea aceea malul Niprului era înalt de vreo şapte-opt stînjeni şi ei se prăbuşiseră de la această înălţime cu cai, cu sanie cu tot.

Spre norocul lor, furtuna adunase de-a lungul malului înalt nişte nămeţi care le amortizaseră căderea. Au scăpat fără să se zdrobească, dar sania se rupsese în două.

Tîrînd după ei partea de dinainte a sanici, cei trei cai fugeau acum pe malul celălalt al Niprului. Dar haita de lupi ?

Ajungînd la malul abrupt, lupii se dădură înapoi. Exemplul cailor nu-i încurajă să facă şi ei un salt mortal. Întreaga haită o porni în fugă pe mal, căutînd un loc mai puţin abrupt şi, peste cîteva minute, se rostogoliră pe o pantă ameţitoare şi porniră în urmărirea cailor.

— Ei, aştia n-o să mai înhaţe troika, spuse Leonid. Caii au luat un mare avans faţă de ei şi acum fug fără povară. Ne putem aştepta ca, peste o oră, lupii să se întoarcă, înfometaţi şi furioşi.

— Uite, avem o cetate şi ne putem apăra pînă mîine dimineaţă, zise Ödön, arătînd spre sania răsturnată, care, vîrîtă în zăpadă, părea o adevărată peşteră.

— Ar fi o distracţie prea neînsemnată, prietene. Putem face ceva şi mai bun. Acum şoseaua de sub noi e Niprul, şi ştim încotro duce. Avem cu noi patinele, ni le punem şi pornim la drum. Sînt sigur că în cîteva ore dăm noi peste un pichet de pază de pe Nipru, iar pentru noi cîteva ore de patinaj vor fi o destindere.

— Splendid, spuse Ödön, şi cei doi tineri îşi strînseră mîinile rîzînd.

— Ce veselă e viaţa !

După furtună, Niprul măturat de zăpadă era curat ca o oglindă. O adevărată plăcere să aluneci pe el. Tinerii îşi fixară patinele şi, în afară de pistoale, hangere şi urciorul cu vodcă, nu luară nimic din bagajul aflat în sania răsturnată. Se avîntară pe gheaţa netedă ca o tablă de oţel cu un strigăt de „ura !“ Cu toate că pentru aşa ceva era încă prea devreme.

Hoarda de fiare sălbatice o pornise în goană pe urmele celor trei cai, dar lăsase şi un post de strajă.

Patru lupi se postaseră sub bradul frînt, în care se urcase vizitiul. Se gîndeau, probabil, că pînă dimineaţă omul din copac o să îngheţe şi o să cadă singur, şi pentru ei patru o să fie tocmai deajuns. Cel mai bătrîn dintre ei se aşezase pe înălţimea malului şi, căscînd tare de cîteva ori, din cauza foamei, privea după haita care gonea să nu scape prada.

Acesta fu cel care-i văzu pe cei doi tineri.

De îndată începu să urle, dînd alarma. Ca urmare, cei trei lupi de strajă îl părăsiră pe vizitiu. Erau nişte lupi mai tineri. Îndată ce-i zăriră pe cei doi oameni alunecînd pe gheaţă, se luară după ei, fugind de-a lungul malului, şi cînd ajunseră la un povîrniş mai uşor, coborîră pe gheaţă.

Bătrîna sentinelă însă aşteptă mai întîi ca lupii din haită, care alergau după cai, să-i audă semnalul iar cei din coadă să se întoarcă, ca să urmărească noua pradă, şi numai după aceea porni şi el la vînătoare.

Ştia că, pentru un lup, fuga pe gheaţa netedă nu este o plăcere, de aceea însoţi grupul fugind pe mal.

Înfierbîntaţi de mişcare, cei doi tineri erau amuzaţi că au dat şi peste nişte însoţitori : o adevărată distracţie ! nici n-au ce alege doi bărbaţi din patru lupi ! Găseau că totul nu-i decît o glumă.

Amîndoi erau patinatori cu experienţă, tineri călîţi, plini de putere. Era o nimica toată să întreacă lupii. Cei trei lupi mai tineri fugeau pe gheaţă din răsputeri, îşi luau avînt, se dădeau peste cap, uneori toţi trei cădeau grămadă, şi atunci începeau să se muşte unul pe altul cu înverşunare, ca şi cînd s-ar fi învinovăţit reciproc pentru lipsa lor de îndemînare. Lupul cel bătrîn însă fugea numai pe mal, sau prin stufărişul de pe mal, şi doar cînd fluviul făcea cîte un cot, prelua conducerea urmăririi. Bătrîna fiară era un adevărat inginer : ştia ce-i aia o linie în diagonală şi în timp ce tinerii patinatori lunecau în arcul cotului, el îşi conducea tovarăşii în linie dreaptă, astfel încît, cînd patinatorii credeau că-i şi lăsaseră mult în urmă pe urmăritori, se trezeau cu ei iarăşi în călcîie, şi iar trebuiau să patineze serios ca să-i lase în urmă.

O dată, după o asemenea şiretenie, lupii ajunseră înaintea lor : ei, acum îi înşfăcăm ! gîndiră cele patru fiare.

Cei doi tineri făcură brusc nişte semicercuri spre dreapta şi stînga iar banda trecu în fugă pe lîngă ei, rămînînd cu buzele umflate. Lupii nu se

puteau opri pe gheață, fiind purtați de propriul lor avînt, sfîșiau luciul cu ghearele și alunecau fără voie mai într-o parte. Cei doi tineri patinară rîzînd mai departe, în timp ce bătrînul lup se răfuia furios cu neîndemînaticii săi tovarăși.

Din cauza încăierării, lupii pierdură mult din teren.

Ödön și Leonid, ținîndu-se de mînă, zburau înainte pe gheață, iar pe fața lor strălucea o mulțumire bărbătească. Ce bucurie să poți înfrunta moartea!

Dar cînd priviră înapoi dintr-un loc unde malul stîng al fluviului era mai scund, văzură cu groază că cei patru urmăritori formau numai avangarda sinistrelor fiare. În urma lor, la cîteva mii de pași, venea în goană întreaga haită.

— Prietene! strigă Leonid, lăsînd mîna lui Ödön, și strîngîndu-și mîinile pe piept, acum să fugim fiecare cît poate de repede, și începu să patineze din toate puterile.

— Privește, acolo în depărtare văd fum! exclamă Ödön, zburînd după el.

— Trebuie să fie vreun pichet de pază sau vreo așezare. Într-o jumătate de oră sîntem acolo.

Dar pentru această jumătate de oră trebuiau să-și adune toate puterile.

Cei doi tineri continuau să alunece pe gheață, ca două păsări în zbor; pericolul le încordase nervii, fruntea li se brobonise de sudoare, aburii fierbinți ai respirației îi ardeau: fuga era pe viață și pe moarte.

Reușita era aproape. Haita dezgustătoare nu cîștigase nici un pas. Distanța dintre ei rămînea aceeași. Numai cei patru voluntari, cu comandantul lor bătrîn, se țineau după ei cu îndîrjire.

Acum, talpa fiecărui lup era însîngerată din cauza gheței și a stufărișului, iar sîngele se lipea de gheață ușurîndu-le fuga.

Leonid alerga în față, Ödön la cîțiva stînjeni după el.

Deodată Leonid rămase în urmă.

— Sînt pierdut, strigă el pălind.

Ödön, pe care avîntul îl purtă în viteză pe lîngă tovarășul său, se întoarse imediat.

— Ce-ai pățit ?

— S-a isprăvit cu mine. Mi s-a rupt cureaua de la o patină. Tu însă fugi și salvează-te.

— Păstrează-ți curajul, răspunse Ödön, scoate-ți cuțitul și fă-ți o nouă gaură în curea. Pînă atunci eu mă măsor cu cele patru fiare.

— Adevărat ? întrebă Leonid, cu fața luminată de zîmbet, strîngînd mîna prietenului său. Atunci ia și aceste două pistoale ale mele.

Ödön vîrî repede în brîu cele două pistoale și, luîndu-și avînt de cîteva ori cu patinele, se năpusti spre fiarele care-i urmăreau, în timp ce Leonid, tîrîndu-se în spatele unui sloi de gheață răsărit pe fața fluviului înghețat, se lăsă în genunchi și începu să-și repare cureaua de la patină. În locul hangerului era înfipt un cuțitaș. Leonid îl scoase și se grăbi să găurească cureaua ; hangerul, care acum era singurul lui mijloc de apărare, îl așeză lîngă el, pe gheață.

Ödön își încetini goana, iar în momentul cînd cele patru fiare care-i urmăreau apărură din nou în fața lui, de după o insuliță de drobiță, înfipse călcîiul patinelor în gheață și se grăbi să se oprească. Apoi scoase de la brîu două pistoale.

Nu avea voie să irosească nici o împușcătură.

Cu fiecare glonte trebuia să nimerească exact şi să aibă grijă ca fiara care venea în goană să nu-l răstoarne în cădere şi pe el.

Cei trei lupi tineri se apropiau, la cîte un stînjen unul de altul; ultimul venea lupul bătrîn. Lupii tineri soseau în linie dreaptă, cu cozile zbîrlite în vînt, cu ochii arzînd în flăcări, clefăind cu bucurie unul la altul, năpustindu-se spre adversar; lupul bătrîn se apropia cu capul aplecat într-o parte, cu ochi scrutători şi coada lăsată în jos, cu un rînjet şiret, dușmănos.

„Cu sînge rece!“ se gîndi Ödön.

Prima fiară, lovită de glonte în piept de la vreo zece paşi, se trase deoparte din drum şi începu să verse sînge pe gură.

Cea de a doua împuşcătură îi zdrobi alteia laba din faţă. Schelelăind şi scuturîndu-şi laba rănită fiara părăsi drumul.

Al treilea lup fu nimerit de la mai puţin de patru paşi. Glontele îi pătrunse atît de precis în craniu, încît lupul se dădu de două ori peste cap şi apoi căzu pe spate, la picioarele lui Ödön.

Cel de-al patrulea, lupul cel bătrîn, ajungînd aproape de adversarul său, se opri brusc şi-şi lăsă capul în jos. Ciulindu-şi urechile ascuţite, se uită la Ödön dintr-o parte şi-l lăsă să ochească.

Dar în clipa în care Ödön îşi descărcă pistolul, bătrînul lup sări într-o parte şi glontele ricoşă undeva, pe alături, pe gheaţa netedă.

Ödön aruncă pistolul descărcat şi-şi smulse hangerul.

Dar fiara, şireată, nu-l atacă. Din cîteva sărituri mari ajunse în stufărişul de pe mal şi apoi dispăru.

Ödön crezu că lupul renunţase la luptă. Poate că nu-i era pe plac să lupte singur cu omul care-l

înfrunta, şi de aceea se refugiase în pădurice, socotindu-şi cauza pierdută.

Ödön îl urmări cu privirea pînă nu-l mai văzu.

După aceea îl strigă pe Leonid :

— Eşti gata ?

— Fii atent ! îi răspunse acesta.

Ödön privi înapoi. Lupul, ocolind desişul stufărişului, văzu mai încolo un alt om scos din luptă şi se hotărî să-l atace. Se aruncă din desiş în direcţia lui.

Ödön zvîcni spre Leonid ca o săgeată.

Lup şi om se apropiau fulgerător de la aceeaşi distanţă.

Leonid îi văzu pe amîndoi, dar continuă încordat să-şi găurească cureaua de la patină.

Se gîndi că dacă Ödön îl va salva, va fi foarte bine, iar de nu, el tot nu se poate apăra pe o singură patină. Pentru el problema vitală era să-şi poată lega cealaltă patină. Restul era treaba lui Ödön.

Ödön, văzînd că fiara se năpusteşte asupra prietenului său, strigă furios, căutînd să-i taie calea. Fiara, întorcînd mereu capul spre el, gonea spre prada ce i se părea sigură.

Încă un salt din partea lupului, încă un avînt cu patinele şi în clipa următoare, la o jumătate de stînjen de Leonid, omul şi fiara se tăvăleau pe gheaţă într-o încleştare mortală. Din cînd în cînd ieşea la iveală un picior, o coadă zburlită, ba o mînă înmănuşată, ba un bot de fiară clefăind însîngerat ; cei doi adversari se rostogoleau, tăind, muşcînd, apucînd fiecare cum putea, cu cuţitul, cu colţii, cu ghearele, tăvălindu-se, ajungînd cînd jos, cînd sus.

Dar cel care se ridică în cele din urmă de jos fu Ödön, cu hangerul plin de sînge pînă la mîner.

Haina de piele era ferfeniță. Lupul rămăsese lungit pe gheață, tăiat și sfîrtecat. Pînă la ultimele zvîrcoliri își clămpănise colții plini de spumă.

— L-am dat gata ! strigă Ödön, ridicîndu-se pe patine.

— Gata sînt și eu ! răspunse Leonid. Patina era din nou legată. Mulțumesc, prietene !

Și cu asta, dîndu-și mîinile, o porniră mai departe pe gheață, spre coloana de fum ce se zărea în depărtare.

Privind înapoi Ödön zise :

— Uită-te, haita a rămas mult în urmă.

Leonid se uită îndărăt.

— Într-adevăr.

Grosul haitei rămăsese în urmă pe zăpadă, șovăind. Se părea că aveau de gînd să renunțe la urmărire.

— Le-a venit mintea la cap, remarcă Ödön.

— Nu cred, răspunse Leonid. Dar stai, nu simți un miros amar, înecăcios ? Acolo, de unde se vede fumul, a fost pusă pe foc o piele crudă de lup. Fiarele nu pot suferi mirosul acesta și de aceea ne părăsesc încet-încet. De acum putem înainta liniștiți. Acolo pe mal, vom găsi un pichet de cazaci.

Cei doi tineri își puteau continua drumul de-a lungul fluviului, pe patine, complet liniștiți.

Fiarele dezamăgite mai trimiseră după ei cîte un urlet în cor, dar încetară urmărirea. Cei doi tineri se încurajau rîzînd : „Am avut o zi veselă, nu glumă !“

În curînd apăru în fața lor pichetul de cazaci. Un bordei de lemn, construit pe gheață, care servea drept stație pentru săniile de poștă ale statului. Pe mal se aflau grajdurile cailor și cîteva bor-

deic, înjghebate de pescarii care în acest anotimp prindeau moruni sub gheață !

Pe mal ardea un foc mare de pază, răspîndind o duhoare care te trăznea, iar în jurul focului stăteau ghemuiți niște oameni.

Ödön patina cu cîțiva pași înaintea lui Leonid, și apropiindu-se de stația de pază, se îndreptă cu toată viteza spre cei de lîngă foc.

Nu observase că oamenii de lîngă foc îi strigau ceva, sau poate că nu înțelegea limba ce vorbeau ; de aceea zbura direct spre ei.

Oamenii continuau să strige, rugîndu-l să se oprească, s-o ia prin altă parte !

Leonid înțelese strigătele lor și strigă la rîndul său :

— Oprește-te, Ödön !

Era însă prea tîrziu.

În clipa următoare Ödön dispăru de pe suprafața gheței.

În locul acela, pescarii tăiaseră niște copci mari, prin care obișnuiau să scoată peștele. Aceste copci prinseseră peste noapte o pojghiță de gheață. Tocmai într-o astfel de copcă nimeri Ödön. Pojghița se sparse sub el, și tînărul se scufundă sub gheață.

Un strigăt de groază izbucni din pieptul celor aflați pe mal.

Leonid nu scoase nici un sunet. Se opri brusc, frînînd cu călcîiul patinelor.

— Vin și acolo după tine, băiete, mormăi el printre dinți, scoțîndu-și într-o clipă cizmele cu patine cu tot. Își dădu jos haina și se aruncă în copcă, după prietenul dispărut sub gheață.

Leonid era un experimentat înotător. Se scufundă sub apă cu ochii deschiși și căută cu privirea prin lumea întunecată a apelor.

Vietăți mari înotau încoace și încolo, se strecurau pe lîngă el, îl atingeau. Erau locuitorii apelor, pești cu spinări de fierăstrău și ochii ficși, cu piele de oțel și aripi în chip de evantai, himerele fluviului.

Pe vreme de iarnă vietățile se buluceau la copca deschisă, avide de aer, mii de ființe mici se înghesuiau, fugărite de monștri lacomi cu sute de dinți, de lupii apelor.

Leonid nu-și văzu prietenul nicăieri printre ei. Se scufundă mai adînc. Începură să-l doară ochii, îi era greu să vadă prin apa adîncă de cîțiva stînjeni, iar prin stratul gros de gheață lumina de abia mijea.

Căută mai departe.

Coborî pînă în fundul apei, pînă atinse pietrișul cu piciorul. Îl căută în josul apei.

Striga în gînd : „Ödön ! Ödön ! Unde ești ?"

Apoi își aduse aminte de ceva, făcu cîțiva pași pe fundul apei, împotriva curentului, și deodată văzu un corp vertical.

Era Ödön.

Stătea în fața lui, așa cum îl văzuse scufundîndu-se, cu brațele încrucișate pe piept, cu capul și cu fața îndreptate în sus. Patinele grele din picioare îl țineau în poziție verticală, iar viteza cu care alunecase sub gheață îl dusese în susul apei.

Leonid îl apucă brusc de păr și, împingînd apa cu picioarele, se ridică repede în sus.

Dar încotro ?

Deasupra lui era acel îngrozitor acoperiș de gheață, cu acea singură deschizătură îngustă, prin care se putea ajunge la lumina zilei.

De acest lucru Leonid își aminti numai în clipa cînd se lovi cu capul de tavanul de gheață, care se boltea de la un mal la altul, gros de două picioare [1].

Pe unde o fi acum poarta spre lumea de afară ?

În timp ce-și căutase prietenul, își pierduse complet orientarea și acum nu vedea deasupra lui decît un acoperiș verde, transparent, întins ca o boltă a morții. Îi veni gîndul să se depărteze de gheață. Nu era permis ca gheața să-i atragă trupul, lipindu-l de ea pe toată lungimea, asta ar însemna sfîrșitul. Se afundă înapoi în adîncul apei. Și atunci dădu drumul aerului din piept.

Se gîndi că bulele de aer vor căuta să iasă din apă arătîndu-i în acest fel drumul spre deschizătura salvatoare.

Bulele de aer, ca niște mingi albe de sticlă, se ridicară, dar nici una nu nimeri afară. Toate se lipiră de tavanul de gheață.

Atunci Leonid merse mai la vale și slobozi încă o gură de aer. Una din bulele de aer porni în sus, pe o linie curbă, ca o stea albă căzătoare și dispăru dinaintea ochilor săi.

Nimerise în libertate.

Adunîndu-și ultimele puteri, Leonid se ridică, urmînd traseul propriei sale respirații. Era și timpul, cu cea de a treia expirație și-ar fi dat sufletul.

Gheața subțire trosni la gura copcii. Pescarii care alergau spre ea văzură un cap ivindu-se deasupra pojghiței de gheață spartă.

Aruncară în grabă cîngile și-l prinseră de haine.

Leonid, înainte de a ieși el însuși afară, ridică corpul pe care-l ținea strîns cu mîna dreaptă.

— Salvați-l pe el !

Erau primele lui cuvinte.

[1] Picior-unitate de măsură, aprox. o treime de metru.

Cei care stăteau în jur îi smuciră deodată pe amîndoi, scoţîndu-i pe marginea copcii.

Ödön era ţeapăn, cu ochii închişi şi cu buzele strînse.

— Zece mii de ruble aceluia care aduce un medic ! horcăi Leonid disperat.

Un pescar cu părul alb luă în poală capul lui Ödön.

— Îl readuc la viaţă şi fără zece mii de ruble, boierule ; să-l dezbrăcăm şi să-l culcăm pe zăpadă. Şi să-ţi mai spun, boierule, că nimeni n-o să facă prea curînd ceea ce ai făcut dumneata azi pentru prietenul dumitale.

Leonid îl luă în braţe pe Ödön şi fugi cu el spre mal, pînă ajunse la zăpadă, îl culcă, şi se apucă apoi să-l frece cu zăpadă. Plini de grijă, oamenii îl îndemnară să se îmbrace în haine uscate, lîngă focul de pază.

— Nu înainte de a-i vedea ochii deschişi, răspunse Leonid.

Între timp, îmbrăcămintea de pe el se transformase într-un sloi de gheaţă.

Acum îl vom lăsa pe unul dintre băieți, culcat pe zăpadă în cîmpia rusească, gol, sub cerul iernii, în timp ce niște pescari blajini vorbind o limbă străină îi freacă membrele înțepenite, iar singurul său prieten pindește mișcarea buzelor sale învinețite, a genelor sale moarte, ca să-l poată întreba :

— Mai vezi stelele tale ?

„Magyar Kiraly" — „Regele maghiar" era pe vremea aceea unul dintre cele mai luxoase localuri din Viena și locul cel mai frecventat mai ales de boierii care veneau din Ungaria și de ofițerii unguri.

Pe scările restaurantului, care duceau la primul etaj, urca un ofițer de husari, tînăr, frumos, chipeș, cu uniforma ca turnată pe umerii lați și trupul viguros. Pe fața plină purta o mustață ascuțită, cu vîrfurile răsucite, pe atunci privilegiul exclusiv al husarilor ; chipiul îl purta tras pe o sprînceană, iar capul și-l ținea atît de trufaș de parcă ar fi fost unicul căpitan de husari din lume.

Ajungînd la primul etaj, pe coridorul care ducea la camerele lăturalnice, fu reținut un moment de o scenă tare ciudată.

Un om cu părul alb şi barba rasă, într-o haină lungă ţărănească, se certa plin de mînie cu trei servitori şi o cameristă.

Aceştia din urmă căutau, dînd dovadă de un mare respect şi multă bunăvoinţă, să-i facă pe plac, ceea ce-l mînia şi mai tare pe bătrînul domn, care îşi manifesta nemulţumirea cînd ungureşte, cînd latineşte.

Zărindu-l pe ofiţerul de husari, pe care gălăgia îl oprise un moment, bătrînul domn i se adresă ungureşte (nici nu concepea un husar care să nu fie ungur !) :

— Dragă domnule ofiţer, fii atît de bun, vino şi explică acestor nătărăi situaţia, căci eu nu mă înţeleg cu ei în nici o limbă.

Ofiţerul se apropie şi pricepu că bătrînul domn e preot.

— Ei, care-i necazul, *pater ?*

— Ia, pretorul mi-a scris în paşaport, desigur în latineşte, din cauza meseriei mele : *verbi divini minister*", ceea ce înseamnă că sînt „slujitorul cuvîntului lui Dumnezeu", şi iată, la vamă, cînd îmi arăt paşaportul, vameşii încep să-mi zică „minister" şi după aceea hamal, birjar, chelner, toţi din „excelenţă" nu mă scot. Mă complimentează în faţă, în spate, numai că nu dau cu nasul de pămînt ploconindu-se, îi tot dau cu „excelenţă"-n sus şi „excelenţă"-n jos ! După aceea, îmi pun la dispoziţie cel mai pompos apartament, dar eu nu am nevoie de el, eu sînt un preot sărac, venit la Viena de nevoie, nu ca să mă distrez. Aşa că, te rog, explică-le dumneata acestor firtaţi situaţia ; eu nemţeşte nu ştiu, pe la noi nu se vorbeşte nemţeşte, iar ăştia altă limbă nu cunosc.

Ofiţerul de husari zîmbi.

— Dar dumneata, părinţele, ce limbi cunoşti ?

— Păi, latina, greaca, ebraica și, pot spune, și araba.

— Ei, cu limbile astea n-o să ajungi departe aici, zise ofițerul de husari zîmbind. După aceea întrebă ceva în șoaptă pe ober-chelner, la care acesta răspunse cu un semn discret spre etajul de sus.

— Ei, acum, părinţele, intră în camera dumitale, iar eu mă întorc peste un sfert de oră și aranjez treburile cu personalul restaurantului, acum însă mă grăbesc pentru că sînt aşteptat.

— Dar, te rog, treaba mea e mai urgentă, zise preotul, apucîndu-l de garda sabiei pe ofițer, ca să nu-l scape din mînă. Numai dacă intru în camera asta înzorzonată și mă și costă cinci forinți.

— Totuși, treaba mea e și mai urgentă, părinţele, se scuză ofițerul de husari, pentru că eu sînt aşteptat, acolo sus, de cinci camarazi, dintre care unul vrea să se bată cu mine, și pe ăștia nu-i voie să-i lași să aştepte.

Preotul se sperie atît de tare de cele auzite, încît scăpă imediat garda sabiei.

— Înseamnă că domnul merge să se dueleze ? ! Dar la ce foloseşte nebunia asta ?

Ofițerul strînse mîna bătrînului preot, zîmbind.

— Aşteaptă-mă liniștit, părinte. Mă întorc repede.

— Să nu te taie cumva, domnule ! strigă după el bătrînul preot uluit.

— O să am eu grijă ! zise ofițerul de husari, urcînd bine dispus la etajul al doilea.

Bătrînul preot se lăsă împins într-o cameră de locuit de la etajul întîi, de către pișicherii care nu-l scoteau din „excelenţă".

„Apoi, aici e tare frumos ! se gîndi el, privind în jur prin cameră : pat cu perdele de mătase, sobă de porcelan ; o să mă pună să plătesc cel

puțin cinci forinți pe zi, dacă nu șase ; și pe deasupra cîți pierde-vară ! Unul aduce bagajul, altul prosoapele, al treilea încălțătorul de cizme, și toți așteaptă un bacșiș gras de excelență. Nici luciul acestei podele nu se dă pe gratis.“

În timp ce se frămînta astfel în sinea lui și făcea socoteli cam cît l-ar putea costa o asemenea zi amărîtă de boierie la Viena, auzi deodată deasupra capului tropăit de picioare și zornăit de sabie.

„Ăștia se duelează chiar deasupra capului meu !“

Aici o bubuitură, colo o tropăitură, o lovitură, apoi un zăngănit ! Un atac, o fandare !

„Ăștia duelează de-adevăratelea !“

Zarva dură vreo cinci-șase minute. În acest timp, sărmanul preot nu știa ce să facă. Ar fi avut poftă să strige pe fereastră să-i vină cineva în ajutor, dar se gîndi ca nu cumva să fie reținut în acest oraș cumsecade pentru tulburarea liniștei publice. Apoi ar fi vrut să dea fuga sus, la cei ce se duelau, și să le țină o predică din capitolul al XXVI-lea, versetul 52 după Matei : „Vîră-ți sabia în teacă, pentru că cel ce va trage sabia, de sabie va pieri“. Între timp însă tropăiturile și zăngănitul de arme de deasupra capului său se sfîrșiseră de la sine. După cîteva minute, pe coridor auzi pașii cu pinteni, care se apropiau de ușa lui și cînd ușa se deschise, spre marea lui ușurare, îl văzu pe ofițerul de husari de mai înainte, viu și nevătămat.

Totuși alergă spre el și-i pipăi brațele, pieptul, să vadă dacă nu-i lipsește ceva.

— Ia zi, nu te-au tăiat, domnule ?

— Da de unde, *pater,* cum să mă taie !

— Atunci ți-ai tăiat dumneata adversarul ?

— I-am crestat puțin fizionomia.

Preotul se îngrozi la auzul acestor cuvinte.

— Și nu-l doare ?

— Da de unde ! Se bucură de rană ca nebunul de tichie.

Preotul nu prea gustă gluma.

— Măi, măi, cum pot niște domni să se dedea la niște fapte atît de păgînești ? Și apoi, ce pricină v-a făcut să săriți unul la altul ?

— Apoi, sfinte părinte, probabil că ai auzit și dumneata de snoava aceea despre doi ofițeri, care s-au certat din cauză că unul susținea că el personal a adunat în Italia sardele din pom, iar celălalt nu vroia să-l creadă, și din cauza asta au ajuns să se bată cu săbiile, și abia cînd unul a primit o tăietură pe față își aduse aminte că era vorba de capere [1] și nu de sardele. Închipuie-ți și dumneata ceva în acest gen.

— Dar nu cumva domnii se bat pentru asemenea nimicuri !

— Cam așa. Am sosit de curînd la regiment, unde din soldat de gardă m-au făcut de-a dreptul căpitan, și din această cauză trebuie să mă bat cu o serie de camarazi, pînă cînd fie că mă taie, fie că se obișnuiesc cu prezența mea. Așa-i obiceiul aici. Dar să vorbim despre necazul dumitale. Mi-ai spus că n-ai venit aici din distracție, ci de nevoie ; ia spune-mi, ce vînt te aduce aici ?

— Păi, domnule, dacă o să fii atît de bun să-mi asculți necazul, eu o să-ți fiu foarte recunoscător. Sînt complet străin în țara asta, nu am măcar pe cine întreba unde să mă duc, cu toate că sînt chemat *„ad audiendum verbam !“*

— Aoleu, părințele ! Asta e vorbă mare. Pe cine ai jignit și în ce fel ?

---

[1] Tufișul de Capparis, al cărui muguri înfloriți sînt comestibili.

— Am să-ţi povestesc totul aşa cum a fost. Dumneata, domnule, ai o privire plină de bunătate şi cinste care trezeşte în om toată încrederea. Eu sînt păstor de suflete într-o comună din pustă, unde am avut nişte neînţelegeri cu moşierul. Să ştii că era un mare moşier, iar eu sînt puţin fecior de curuţ. Apoi a mai fost între noi şi o mică ciocnire de ordin familial; moşierul a avut un băiat holtei, iar eu o fată drăguţă. Apoi, eu am fost de părere că nu o dau pe fata mea degeaba, iar moşierul a crezut că aşa e prea scump pentru el şi şi-a trimis feciorul în ţara muscalilor. Ei, mie nu-mi pare rău. Dar după aia, prea onorabilul domn a părăsit această vale a plîngerii şi a fost înmormîntat în mod creştinesc. După predică şi cuvîntul de adio, am spus şi eu la capul lui o ultimă rugăciune. Este adevărat că am spus nişte lucruri tari, dar ceea ce am spus, am spus-o lui Dumnezeu, nu oamenilor. Şi acum, din cauza acelei rugăciuni, cei ce au putere pe pămînt mă poartă pe drumuri. M-au citat în faţa consistoriului, în faţa tribunalului judeţean, ca pe un profanator, ca pe un răzvrătit, m-au dat afară din slujba mea de preot, dar atîta nu le ajunge, mă citează nu ştiu nici unde, nici la cine, ca să răspund pentru crimă de *les majestate*. Dar uită-te şi dumneata şi fii judecătorul meu, rugăciunea aceea o am aici în buzunarul meu, citeşte-o, să vedem dacă găseşti în ea un cuvinţel care să mă facă vinovat de trădare.

De emoţie, buzele bătrînului tremurară şi ochii i se umplură de lacrimi.

Tînărul ofiţer luă hîrtia cam uzată şi o citi pînă la capăt. Preotul pindea efectul pe faţa tînărului.

— Ei, ce zici, domnule ? Dumneata m-ai condamna pentru ce am zis acolo ?

Tînărul ofiţer împături hîrtia pe care era scrisă rugăciunea şi i-o înapoie bătrînului, cu emoţie stăpînită :

— Eu nu pe dumneata te-aş condamna.

— Aşa... Dumnezeu să te binecuvinteze pentru aceste vorbe bune. Ce bine ar fi ca dumneata să fii judecătorul meu.

Întîmplător era chiar „judecătorul" lui : era fiul omului despre care era vorba în rugăciune.

— Dar un sfat bun îţi pot da şi eu, sfinţia ta, spuse tînărul. Înainte de toate să stai acasă, pînă vei fi chemat. Nu alerga la nimeni şi nu te plînge nimănui de necazul dumitale. Pentru ceea ce eşti învinovăţit, n-ai ce păţi, dar dacă apuci să te aperi, nu-ţi garantez că nu vei fi condamnat.

— Dar ce să fac ?

— Să stai liniştit. Dacă vin să te cheme, te duci unde vei fi condus. Unde îţi vor spune să stai, acolo să stai. Ascultă atent tot ce ţi se spune, dar gura ţine-o bine închisă ; cînd observi că nu ţi se mai vorbeşte, să te apleci, apoi caută să găseşti uşa cu spatele şi vino acasă. Şi orice te-ar întreba diferiţi oameni întîlniţi în cale, să nu le răspunzi.

— Dar în felul ăsta o să creadă că-s chiar un prost.

— Apoi, crede-mă, *pater*, că cu acest paşaport poţi călători mult mai bine prin lume.

— Ei, bine, făgăduiesc. Numai să nu dureze mult, pentru că la Viena viaţa e scumpă.

— De asta să nu ai nici o grijă, sfinţia ta. Dacă te-au adus aici fără vrerea dumitale apoi

trebuie să-ţi plătească cineva cheltuielile dumitale.

Bătrînul îl privi mirat. Tare ar fi vrut să ştie cine ar putea fi acel cineva.

— Eu însă trebuie să-mi văd de treburi. Deci, Dumnezeu să te binecuvinteze, părinte.

Preotul ar fi vrut să-i mai mulţumească, dar ofiţerul nu avea timp. Îi strînse mîna şi plecă în grabă.

După el apăru chelnerul şi-i aduse sfinţiei sale cafeaua cu lapte.

Degeaba îi spuse bătrînul domn că nu obişnuieşte să mănînce dimineaţa, că nu bea el aşa ceva, neamţul i-o lăsă şi se retrase cu spatele spre uşă, cu plecăciuni.

Bătrînul dădu mirat din cap. Oare ar reuşi şi el să iasă aşa, cu spatele pe uşă şi între timp să facă mereu plecăciuni ?

Cafeaua, dacă tot a lăsat-o omul, ca să nu se piardă, mai bine s-o bea (şi aşa va trebui s-o plătească). Şi-i plăcu.

„De s-ar întoarce odată chelnerul, să ia vesela, că dacă se sparge vreuna din ceştile astea fine, ştiu că ar costa o mulţime de bani !“

Ca la comandă, chelnerul se întoarse, la fel de punctual, după veselă. Pînă atunci, sfinţia sa învăţase şi un cuvînt nemţesc, pe care îl folosi imediat.

— *Bezahlen* [1].

În acelaşi timp, scoase dintr-unul din buzunarele lui adînci punga sa croşetată, pe care o primise cîndva de ziua lui onomastică, şi în care zăngăneau cîteva monezi adunate timp de mai mulţi ani. Se pregătea să plătească. Întîi,

[1] Plata (germ.).

pentru că nu-i plăcea să rămînă dator măcar o oră. În al doilea rînd, şi mai ales, pentru că din această primă gustare o să-şi poată calcula aproximativ proporţia geometrică în care vor creşte cheltuielile zilnice.

Mare îi fu însă surpriza cînd chelnerul, cu cea mai zîmbitoare politeţe şi cu o grăitoare pantomimă, refuză punga deschisă, asigurîndu-l pe sfinţia sa că *schon bezahlt* [1].

(„A avut totuşi dreptate acel ofiţer! Este un om drept. Păcat că nu l-am întrebat măcar cum îl cheamă. Oare cine o fi cel care suportă cheltuielile în locul meu?")

Desigur că acel cineva nu era nimeni altul decît Baradlay Richard, care, la plecare, dîndu-i chelnerului două monezi de aur, ceruse ca bătrînul domn să fie bine servit, iar cheltuielile să fie trecute în contul său.

După aceea, tînărul ofiţer se duse la manej, unde făcu o oră de călărie de înaltă clasă, exerciţii de luptă călare, cu sabia şi lancea; se lua la trîntă cu maeştrii săi de sport, rupse o lance; istovi un cal, şi cînd se plictisi de toate, se mai plimbă o oră pe *glacis* [2], îşi strecură privirea pe sub pălăriile femeilor, şi, în sfîrşit, sosind vremea mesei, se duse acasă.

Locuia destul de sus, la etajul trei, într-o locuinţă de holtei, cu două ieşiri, cu un salon şi un dormitor; pe coridor avea o odăiţă de serviciu şi o bucătărioară.

Ordonanţa lui era un bătrîn husar, căruia îi zicea domnu' Pál.

Avea perfectă dreptate să-i spună ordonanţei „domnu' Pál", pentru că mai mult îi porun-

[1] S-a plătit deja (germ.).
[2] Loc de plimbare din faţa zidului cetăţii.

cea domnu' Pál căpitanului, decît căpitanul domnului Pál.

Ordonanța avea șaizeci de ani bătuți pe muchie, era simplu soldat și un holtei convins. Slujea din cea de a patra capitulație[1] și purta medalia memorială de bronz, pe care o primiseră vitejii războaielor napoleoniene; avea și acum mustața răsucită de trei ori, aidoma unor tirbușoane grozave, amintind de gloria de odinioară a stăpînului său; fiecare fir de păr era încă negru, pana corbului, iar după gambele-i mîndre puteai recunoaște omul care a umblat călare pînă la Paris, Neapole, Moscova.

— Ei, domnu' Pál, ce avem astăzi la masă? întrebă căpitanul, desprinzîndu-și sabia de pe șold și agățînd-o în colecția lui de arme, plină de săbii drepte și hangere străvechi.

Căci domnu' Pál era și bucătar.

— Citanie grecească, răspunse domnu' Pál cu o strîmbătură flegmatică.

— Trebuie să fie bună, zise căpitanul; dar cu ce e făcută?

— Cu bocanc de înger.

— Păi asta-i o mîncare delicioasă! Ai pus masa, domnu' Pál?

La aceste cuvinte, domnu' Pál îl măsură din cap pînă în picioare.

— Azi iar mîncăm acasă?

— Dacă ne dai ceva, da, domnu' Pál.

— Ceva o să fie, răspunse domnu Pál și se apucă să pună masa, ceea ce însemna că fața de masă roșie cu flori albastre fu întoarsă ca să devină albastră cu flori roșii. Așeză pe masă o farfurie de faianță, lîngă ea un tacîm cu mîner

[1] Timp de serviciu militar.

de corn de cerb şi o lingură veche de argint, pe care, mai întîi, le şterse cu colţul feţei de masă, completînd totul cu o sticlă veche de şampanie, firește umplută cu apă proaspătă de la fîntînă.

Căpitanul îşi trase un scaun lîngă masă şi se aşeză bine dispus, răşchirîndu-şi picioarele încălţate în cizme cu pinteni.

Domnu' Pál, punîndu-şi mîinile la spate, îi zise :

— Iar n-avem o para chioară, nu-i aşa ?

— Într-adevăr, domnu' Pál, spuse Richard, începînd să bată în farfurie cu furculiţa şi cuţitul un fel de nou *zapfenstreich* [1].

— Azi dimineaţă am văzut totuşi două monezi de aur în buzunarul vestei noastre.

Richard, rîzînd, făcu un semn cu mîna : „Ehei, pe unde o fi alea acum !"

— Frumos, mormăi bătrînul servitor, şi luînd de sub nasul stăpînului său sticla cu apă se duse cu ea afară. Făcu rost de undeva de vin şi o umplu. Aducînd-o înapoi şi punînd-o înaintea lui, îşi continuă discursul.

— Probabil că s-au dus pe un buchet de flori pentru o fată frumoasă ? Sau le-am transformat în şampanie cu fîrtaţii ? Frumos !

Între timp scoase din servantă un castron perfect ştirb.

Apoi adăugă cu resemnare filozofică :

— De altfel şi eu eram la fel în tinereţele mele.

În curînd se întoarse cu castronul aburind.

Citania grecească era de fapt fasole cu rîntaş, iar bocancul de înger fiert în ea nu era altceva decît un picior de porc.

[1] Stingerea (germ.).

Bătrînul husar gătise numai pentru sine, dar chiar dacă împărțeau prînzul pe din două, tot le ajungea la amîndoi.

Richard bine dispus se apucă de mîncarea cazonă. Înghiți ca și cînd niciodată n-ar fi mîncat ceva mai bun.

În timp ce căpitanul mînca, ordonanța stătea în spatele scaunului, cu toate că nu trebuia schimbată farfuria, pentru că nu mai urma nici un fel de mîncare.

— M-a căutat cineva? îl întrebă Richard pe domnu' Pál în timp ce mînca.

— Hm, dacă ne-au căutat? Dar cum să nu ne caute?

— Și cine ne-a căutat?

— În primul rînd, camerista actriței aceleia; nu aia blondă, ci cealaltă, aia cîrnă, a adus un buchet și o scrisoare; buchetul e acolo pe fereastra de la bucătărie, într-o căniță. Cameristei i-am dat un sărut pe obraz, iar scrisoarea am pus-o pe foc.

— De ce dracu ai pus-o pe foc?

— Pentru că cerea ca domnul căpitan să-i trimită bani.

— Dar de unde știi asta, domnu' Pál? Dumneata doar nu știi să citești?

— Am simțit după miros.

Richard izbucni în rîs.

— Și cine a mai fost pe aici?

— Negustorul de cai Honiglender. A adus șoimul acela de două mii de forinți, cu care vrem să ne grozăvim la marea cavalcadă în fața marilor ducese.

— Și?

— Ah, păi așa ceva nu-i pentru noi! E pentru hingher! M-am suit pe el; abia l-am strîns cu

genunchii și i s-au și tăiat toate patru picioarele. Asta-i animal ca să te uiți la el, nu să-l și călărești. L-am dat afară din curte împreună cu stăpînu-su. Nu valorează nici patru sute de forinți.

— N-ai făcut bine, domnu' Pál. Eu o să am nevoie de cal, iar patru sute de forinți n-am.

— Păi, să vedeți, spuse domnu' Pál, răsucindu-și un vîrf de mustață, l-am dat afară numai așa, ca să se mai întoarcă.

Richard fu obligat și de data asta să ia lucrurile în glumă.

— Și cine a mai fost ?

— Domnișorul.

Acest titlu domnu' Pál obișnuia să-l dea unui singur om.

— Fratele meu ? Dar el ce vroia ?

Domnu' Pál era tare ocupat ca, dintr-o așchie, cu un briceag mare și strîmb, să-i facă stăpînului o scobitoare. Reuși să o și termine.

— Poftim și o scobitoare.

— Și ce a spus frățiorul meu ?

Domnu' Pál se scărpină tare pe față și după ureche.

— Apoi, o să spună singur, răspunse el sec, apucîndu-se să strîngă resturile de pe masă.

Ca și cînd ar fi fost chemat, apăru și „domnișorul".

Cel mai tînăr Baradlay era un băiat slab, plăpînd, cu fața netedă, copilărească, cu o expresie de amabilitate forțată. Ținea capul sus, dar nu din mîndrie, ci din cauza ochelarilor, de pe nas. Cînd dădu mîna cu fratele său, acesta își aduse fără să vrea aminte că există o regulă pentru

anumiți slujbași guvernamentali superiori de a se purta cu toții afabil — *ex offo* [1].

— Servus, Ieni, ce noutăți ai adus ?

Jenö se străduia să fie cît mai prietenos.

— De data aceasta am adus într-adevăr niște noutăți. N-ai vrea să-l trimiți dincolo pe domnu' Pál ?

— Domnu' Pál, du-te de mănîncă !

Domnu' Pál se folosi de dreptul lui de ordonanță și obiectă :

— După ce voi fi strîns masa !

Trebuiră să se împace și cu asta.

— Pînă atunci, bătrîne, aprinde-ți o țigară, îl invită Richard pe fratele său.

— Mulțumesc, dar tutunul tău e prea tare.

— Și poate că prea onoratul tău șef te-ar simți că ai fumat tutun de contrabandă ? îl întrebă Richard. — Ei, ai plecat, domnu' Pál ? Poți vorbi.

— Voiam să-ți dau de veste că am primit o scrisoare de la măicuța noastră.

— Și eu.

— Îmi scrie, draga de ea, că o să-mi dubleze ajutorul lunar ca să-mi pot aranja o locuință potrivit rangului meu, și mi-a trimis o mie de forinți.

— Iar mie măicuța îmi scrie că dacă o să continui cu risipa de pînă acum, o să-mi toc toată moștenirea, și dacă n-o să mă gospodăresc mai bine, nu-mi mai trimite nici un ban și nici nu-mi plătește datoriile.

— Vezi, eu am necazul meu. Dacă m-aș apuca acum să fac chefuri, superiorii mei ar observa-o imediat. Nici nu știi ce renume prost capătă

[1] Din oficiu (lat.).

acela care e bănuit că face pe grozavul. În cariera mea nu poate avansa decît acela care depinde în întregime de șefii lui. Dacă cineva ține o casă mai mare decît posibilitățile gradului său, și se poartă ca un *dandy*, trăind mai bine decît șeful său, capătă un nume rău și toți își pierd încrederea în el. Iată de ce nu știu ce să fac!

— Eu însă știu ce trebuie să fac. Nu pot economisi la lucrurile care se văd. Trebuie să fiu peste tot și să particip la toate. Așadar, voi economisi la ceea ce nu se vede.

— Și ce nu se vede?

— Ceea ce mănînc. Asta nu vede nimeni. Dacă mă așez la fereastră și mă scobesc în dinți, cine poate ști dacă am luat masa la „Cei șapte alegători", sau m-a tratat acasă domnu' Pál cu „citanie grecească" și cu „bocanc de înger"?

— Richard, știi ceva? Am venit de fapt ca să-ți dau jumătate din banii pe care mi i-a trimis mama.

La aceste cuvinte, Jenö își scoase și ochelarii de pe nas, pentru ca fratele său să i se poată uita mai bine în ochi.

Acesta însă își molfăia scobitoarea fără nici o emoție.

— Îmi dai cu camătă?

Jenö își puse din nou ochelarii, strîmbînd din nas.

— Ei, fără glume proaste.

— Păi ce, mi-i dai numai așa, ca să te ajut să-i cheltui pentru că tu nu te pricepi? Zău că îți fac și plăcerea asta.

— M-am gîndit că tu îi poți folosi mai bine, zise Jenö, și-i puse în mînă banii gata pregătiți în buzunar, adăugînd și o strîngere de mînă.

Richard nici nu catadicsi să-i mulțumească. Să-i mulțumească celălalt că i-a primit.

— Apoi, mai am ceva să-ți transmit, spuse Jenö cu o indiferență prost jucată. O invitație la serata de mîine la doamnele Plankenhorst.

Proptit în coate, Richard se uită în ochelarii fratelui său, zîmbind ironic.

— Și de cînd ai devenit tu mesagerul seratelor doamnelor Plankenhorst ?

Jenö îi răspunse jenat :

— M-au rugat mult să te invit personal în numele lor.

La aceste cuvinte Richard rîse cu poftă.

— Iată și camăta !

— Adică cum camăta ? întrebă Jenö, sărind indignat de pe locul lui.

— Aceea că i-ai face curte Alfonsinei, dacă nu ți-ar sta în cale mămica ei, care te consideră încă un om foarte neînsemnat. Madam Antoinette însă mai are și ea pretenții la viață, nu are mai mult de treizeci și șase de ani, și dacă se poate da crezare coaforului ei, este și frumoasă. Pe vremea cînd eram ofițer de gardă, am dansat de multe ori cu ea la balurile elitei și nu o dată am recunoscut într-un domino pe aceea care mă considera o cunoștință. Știi bine toate acestea și te gîndești să-mi acorzi rolul de elefant. Ei bine, frățioare, nu te speria, nu-ți înapoiez cei cinci sute de forinți. E drept, camăta-i mare, dar accept să fiu elefantul tău. Așază-te pe spinarea mea, și în timp ce tu scoți din minți fata, eu o scot din minți pe mamă.

— Dar, te rog ! strigă Jenö, sincer iritat. Eu am intenții profund cinstite.

Richard își trecu degetul arătător și mijlociu de-a lungul nasului și dînd din umeri, zise :

— N-ai decît !... Din partea mea poţi să le iei pe amîndouă.

— Deci, o să vii ?

— Cum să nu viu, prietene ? Vestris [1] a fost un dansator renumit, dar nici el n-a primit cinci sute de forinţi pentru o singură seară.

— Oh, Richard, nu fi grosolan cu mine. Zău că mă supăr şi nici nu mai calc pe la tine. Banii i-am împărţit cu tine frăţeşte şi ştiu că ai face la fel într-o situaţie asemănătoare. Iar ca să vii la serată, te rog ca pe un prieten, independent de orice.

— Bine, bătrîne, nu te supăra. Merg cu tine unde vrei. Dar dacă te însoţesc într-o situaţie extra, atunci am şi eu dreptul la anumite condiţii la toemeală. Deci ascultă.

— Te ascult.

— Dacă vrei să vin cu tine la serata frumoaselor Plankenhorst, vorbeşte cu onoratul tău şef să-i dea pace şi să-l lase să plece acasă pe un sărman preot pe care l-a citat aici *ad audiendum verbum*. Vezi bine, e preotul nostru de la Nemeşdomb, care acum este persecutat pentru rugăciunea aia de la înmormîntare.

— De unde ştii toate astea ? îl întrebă Jenö surprins.

— Am aflat şi eu. Este un om cinstit şi blajin, lăsaţi-l să fugă.

Jenö luă o atitudine oficială.

— Dar cancelarul e tare pornit contra lui.

— Ia lasă-mă în pace cu oamenii tăi mari. Am văzut tot felul de oameni mari — *masculini et feminini generis* [2], îmbrăcaţi în cele mai felurite

[1] Cunoscut dansator al Operei din Paris, de origine italiană.

[2] De gen masculin şi feminin (lat.).

neglijeuri ce se pot închipui. Știu eu bine că și ăștia mănîncă, beau, cască și sforăie la fel ca ceilalți muritori. Pe mine nu mă sperii cu el. Șeful tău își încruntă fruntea, se răstește la delincventul nevinovat, apoi îi dă drumul, ca să rîdă pe urmă ca de o glumă bună că l-a speriat tare. Preotul ăsta este un strengar cinstit. Vorbește cam prea mult, dar de aia este slujitorul lui Dumnezeu. Lăsați-l în pace să plece acasă, să păstorească mai departe oile Domnului.

— Ei bine, voi vorbi în problema asta cu Înălțimea sa.

— Mulțumesc, iar acum, hai, stai jos și să bem aldămașul acestui sfînt tratat de pace. Domnu' Pál !

Domnu' Pál își făcu apariția.

— Ia zece forinți și adu două sticle de șampanie. Una pentru noi, una pentru dumneata !

Domnu' Pál dădu din cap și, ieșind, mormăi pentru sine :

— La fel eram și eu în tinerețele mele !

Seratele din casa familiei Plankenhorst se bucurau de un renume destul de bun în Viena.

Dar ceea ce scădea rezonanţa numelui Plankenhorst era lipsa titlului de baron. Văduvei însă toţi i se adresau cu „baroneasă", pentru că aşa se născuse. Ba chiar şi pe fiica ei curtezanii o onorau tot astfel. Deşi la drept vorbind nu ştiu precis de la al cîtelea urmaş încetează titlul de baron să mai fie valabil pe linie feminină.

Doamnele Plankenhorst locuiau în casa lor din centrul oraşului, ceea ce la Viena însemna mult. Era însă o clădire foarte veche în stil Maria Tereza, cu încăperile de la parter închiriate pentru magazine.

Duceau o viaţă costisitoare ; cu toate astea vara nu se duceau niciodată la proprietăţile lor, rămînînd la Viena şi în sezonul mort.

Deşi aveau acces la curte şi puteau fi văzute deseori acolo, societatea lor era căutată mai degrabă de bărbaţi decît de femei.

Atît baronii — titlu de la care în aceste cercuri începea noţiunea de „om", cît şi ducii — titlu de la care începea noţiunea de nobil — îşi ofereau deseori braţul ca s-o conducă la bufet pe plăcuta doamnă Antoinette, sau la dans pe graţioasa Alfonsine ; iar cînd ducii dădeau baluri mascate, nu lipseau nici cele două doamne Plankenhorst.

Cu toate acestea, nimeni n-a auzit vreodată ca vreun baron sau duce să fi intenționat să intre în legături mai strînse cu această familie.

Seratele acestor doamne, unde se puneau la cale multe intrigi politice și sentimentale, erau frecventate cu plăcere. Dar surprinzător era faptul că la aceste serate nu lua parte acea societate la care se duceau doamnele Plankenhorst. În casa lor nu puteai să te întîlnești cu un Sedlnicky, cu un Inzaghi sau Apponyi, ci doar cu consilierii și secretarii lor. Nimeni nu-i căuta acolo pe ducele de Windischgraz sau ducele de Colloredo, în schimb erau prezente personalități militare strălucite, cu fețe venerabile, cu pieptul plin de decorații și cu gulere aurite, și mai ales ofițeri tineri, plini de viață și ostași de gardă din nobilime. Societatea feminină era de asemenea aleasă : soții și fiice de familii distinse prin rang, serviciu și naștere.

Atmosfera la aceste serate era deasupra oricărei critici din punctul de vedere al etichetei și al regulilor înaltei societăți. Ca distracție seratele doamnelor Plankenhorst aveau avantajul că fiind într-o societate elegantă puteai să și petreci nestînjenit, lucruri care nu totdeauna merg mînă în mînă, pentru că sau petreci bine într-o societate nu prea elegantă, sau în mod categoric te afli într-o societate elegantă, dar te plictisești de moarte.

La doamnele Plankenhorst ambele avantaje se îmbinau.

Cu toate acestea, cînd Jenö, în ținută de bal, se duse pe la ora nouă la Richard ca să-l ia cu el, îl găsi neîmbrăcat. Era culcat pe canapea și citea un roman oarecare.

— Păi bine, Richard, nu te pregătești de serată ?

— Ce fel de serată ?

— La doamnele Plankenhorst !

— Ei drăcie, am uitat complet ! zise Richard sărind de pe canapea. Hei, domnu' Pál !

— Spune-mi drept, Richard, de ce te ferești de aceste femei, care sînt atît de prietenoase și curtenitoare față de noi, și la care se poate petrece așa de bine ?

— Care-i baiul ? strigă prin ușă domnu' Pál.

— Vino-ncoace, domnu' Pál. Bărbierește-mă ! îi spuse Richard bătrînului, care cumula pe lîngă funcția de bucătar și pe cea de frizer.

— Apăi, eu de mult vroiam să vă zic, de ce nu vă pregătiți, mormăi bătrînul. Dacă n-aș ține eu minte, ați uita jumătate din treburile pe care le aveți. Apa caldă-i gata. Apăi, stați jos.

Richard se lăsă pe scaun și domnu' Pál îi legă prosopul la gît.

— Dar la întrebarea mea de ce nu răspunzi ? insistă Jenö, în timp ce domnu' Pál îl săpunea pe ofițer. De ce te ferești de doamnele Plankenhorst ?

— Naiba știe ! răspunse Richard. Pentru că vor cu tot dinadinsul să fie luate drept nobile.

Jenö zîmbi plin de sine.

— N-am observat asta.

— No, țineți-vă bărbia ! se răsti domnu' Pál la stăpînul său și-i întinse clăbucul pe obraz.

În timp ce domnu' Pál îl săpunea pînă la marginea gurii și își ascuțea briciul pe curea, Richard începu să-i povestească ceva fratelui său.

— Măi Jenö, odată, cînd am fost la Veneția, m-am întîlnit pe malul mării cu un pierde-vară, care umbla cu o sîrmă lungă prevăzută cu un cîrlig. L-am întrebat : ce cauți aici ? — Aștept masa,

mi-a răspuns el. Era tocmai vremea refluxului şi în nisipul mării se puteau zări nişte găuri mici, rotunde. Omul luă dintr-o cutioară un pic de sare şi o turnă într-o astfel de gaură. Şi deodată, din gaură îşi scoase cornul un melc, pe care italienii îl numesc *pesce canella*. Omul meu îl străpunse cu un cîrlig ascuţit smulgînd acea fiinţă nevinovată din găoacea ei. Era un melc cît degetul. — Ei, prietene, i-am zis eu omului, cam slabă masa. Omul zîmbi, legă o sfoară lungă de capătul celălalt al sîrmei şi se duse la o stîncă, unde apa era adîncă. Acolo, coborî în apă melcul care se zbătea în vîrful cîrligului şi, după scurt timp, scoase din apă un ditamai prostănac de peşte.

— Cum de ţi-ai amintit întîmplarea asta ciudată ? îl întrebă Jenö, dînd din umeri.

— Nici eu nu ştiu.

— Ar fi bine să nu mai pălăvrăgiţi atîta, dacă vreţi să nu vă tai ! se răsti la el domnu' Pál. Domnişorul să meargă înainte, că pe domnul căpitan îl conduc eu, după ce se face ferches. Găsim şi singuri drumul. Ştiu şi eu că în casa Plankenhorst nu-i nevoie să te urci pe fereastră cu scară de frînghie.

Jenö găsi de cuviinţă să dea curs recomandaţiei domnului Pál şi, mulţumindu-se cu cuvîntul de onoare al fratelui său că are să vină, îl lăsă pe mîna frizerului — ca nu cumva să-i mai explice Richard de ce este atît de prost acel *pesce canella* care-şi scoate cornul cînd se pune sare pe el şi-şi părăseşte de bună voie adăpostul lui cel sigur.

Într-adevăr, peste o jumătate de oră se întîlniră în saloanele Plankenhorst. Jenö se grăbi să-l prezinte pe fratele său gazdei şi fiicei acesteia, care constatară imediat că avuseseră deja plăcerea să se cunoască. Doamna Antoinette mai spuse

că-i face mare plăcere să-l vadă și în salcanele ei pe domnul căpitan.

Domnul căpitan îi răspunse cu cîteva fraze banale, iar cînd sosi altcineva, se retrase.

— Vrei să-ți fac cunoștință cu cîteva persoane din această societate ? îl întrebă Jenö.

— Nu-i nevoie să te oboseşti. Îi cunosc mai bine decît tine. Feldmareşalul de acolo, cu statura lui marțială, care vorbeşte atît de tare, de parcă ar comanda o brigadă, este un ofițer superior de la aprovizionare, și toată viața a cîntărit *profunt* [1] și a împărțit porții de fîn, auzind bubuit de tun doar de ziua onomastică a împăratului. Ducele acela tînăr cu monoclul ridicat cît mai sus, care împarte zîmbete binevoitoare, este secretarul directorului poliției ; de altfel, bărbat cu multă influență. Iar bancherul respectabil de acolo, care vorbeşte cu trei oameni deodată, acela care nu-şi vede picioarele din cauza burții și se joacă cu brelocurile scumpe, legate de lanțul de la ceas, e un fel de *Medicinalrath* la *Sekzion für Sanitätswesen* [2], se și vede de altfel după înfățişarea sa că lui îi sînt încredințate spitalele publice. Bătrînelul afabil, care cu o fineţe *à la* Talleyrand [3] intră în vorbă cu oricine, este referentul cancelariei de stat, *über öffentliche und private Unterhaltungen* [4] ; iar acea *dueña* [5] cu fața pictată strîmb, îmbrăcată în rochia de culoare cafenie, este soția bancherului Blumenberg, la care fiii risipitori ai cercurilor nobile obişnuiesc să facă

[1] Pîine cazonă.

[2] Consilier medical la Secțiunea pentru problemele sanitare (germ.)

[3] *Charles Maurice Talleyrand* (1754—1838), diplomat francez, unul dintre cei mai renumiți diplomați ai lumii.

[4] Privind convorbirile oficiale și particulare (germ.).

[5] Cameristă (span.).

datorii şi de la care se poate afla tot ce se întîmplă în cele mai înalte cercuri ; domnişoara aceea tînără, care, zîmbind suav, stă de vorbă, nu departe de noi, cu un tînăr de o vîrstă cu tine, este cea mai afurisită spioană care a făcut vreodată comerţ cu secrete ; altfel este o fetişcană naivă, destul de plăcută.

La auzul acestor cuvinte, Jenö făcu o mutră destul de acră. I se păru că fratele său nu avea o părere prea bună despre această societate.

— Dar din toată această nobilă adunare cel mai mult mi-a plăcut slujnicuţa cu care m-am întîlnit pe scară, zise Richard schimbînd vorba. Reuşită copilă ! Nu ştiu dacă aparţine casei, dar de dragul ei aş mai veni la seratele voastre. Cînd a trecut în fugă pe lîngă mine şi am ciupit-o de obraz, mi-a ars una peste mînă de mă ustură şi acum.

Jenö ascultă ultimele cuvinte ale lui Richard destul de distrat, pentru că tocmai atunci se apropie de ei un distins personaj, căruia trebuia să începi să-i zîmbeşti de departe.

Richard se întoarse să vadă cine provoacă o amabilitate atît de evidentă a fratelui său.

Era un domn înalt, uscăţiv, numai unghiuri : faţa — o prismă neregulată, sprîncene în unghi, vîrful nasului în unghi ascuţit, bărbia-trapez, mustăţi ascuţite deasupra buzei de sus, şi, ca un fel de triunghi răsturnat — o bărbuţă ascuţită, sub buza de jos.

În sinea lui, Richard încercă să ghicească cine o mai fi şi această apariţie.

„Ehei, o persoană căreia frăţiorul meu îi zîmbeşte de departe, trebuie să fie, fără îndoială, un curier special de ambasadă de la curtea spaniolă."

Dar de data asta talentul lui de fizionomist dăduse greş.

Domnul unghiular, salutîndu-l pe fratele lui doar în trecere, *per tangente*, veni direct spre el și, cuprinzîndu-i umerii într-o îmbrățișare prietenească, i se adresă afabil în ungurește :

— *Servus* [1], Richard, *servus !*

Richard îi răspunse cu indiferență la salut.

— *Servus !*

Domnul uscățiv se trase de mustață, ca și cînd răspunsul nu prea i-ar fi fost pe plac, în timp ce Jenö își mușca stînjenit buzele, ca și cînd el era cel vinovat de atitudinea fratelui său.

Richard crezu că persoana care-l tutuia o fi băut cu el „bruderschaft" la vreun bal al cancelariei statului, și-și aduce acum aminte de asta, pe cînd el i-a uitat chipul pînă a doua zi dimineață. O mai fi avînd el mulți asemenea firtați pe lume.

— Și altfel, sănătos-voinic ? îl întrebă familiar domnul cu bărbuță.

— Tun, răspunse Richard. — Văd că și tu o duci bine.

Nici răspunsul ăsta nu-i prea plăcu domnului cu fața în unghiuri : începu să se tragă de triunghiul de sub buza inferioară.

— Mîine plec acasă. Ce-i transmiți mamei tale ?

— Ia te uită, ești de prin părțile noastre ?

La această întrebare, amîndouă mustățile ascuțite se ridicară pînă la nas, pe cînd Jenö se străduia să dea impresia că nu aude ce se vorbea lîngă el.

— Așadar, ce-i transmiți mamei tale ?

— Sărutări de mîini.

---

[1] Salut care presupune tutuire (magh.)

La aceste cuvinte, trăsăturile feţei prismatice îşi schimbară dintr-o dată combinaţia de unghiuri, ceea ce pe faţa altei persoane ar fi însemnat o expresie de amabilitate.

— Ei da, îi voi transmite negreşit, spuse domnul în unghiuri, apucîndu-i lui Richard mîna dreaptă cu amîndouă mîinile. Poţi să fii sigur, dragă Richard, că îi voi preda cu cea mai mare veneraţie, personal, sărutările tale de mîini, scumpei şi iubitei tale mame. Eu personal.

— Ei, nu-i necesar să te ţii chiar atît de exact de acest comision, că doar nici eu nu ţi l-am dat în natură.

— Hm... mormăi domnul cu bărbuţă, şi îşi supse atît de tare buza inferioară printre dinţi, încît bărbuţa, în formă de pensulă, i se strînse între cele două mustăţi, formînd o a treia mustaţă.

Se gîndi că era periculos să rişte întrebarea: „oare nu ştii cu cine vorbeşti?“, pentru că dacă i-ar fi răspuns „ba da“, atunci cuvintele de pînă acum ar fi exprimat într-o măsură destul de mare un anumit dispreţ; într-altfel trebuia adus adevărul la cunoştinţa acestui tînăr neştiutor.

— Dar tu nu te gîndeşti să vii acasă?

— Poate, dacă o să fie manevre la Pesta şi o să fiu trimis cu regimentul acolo.

— Ai putea primi un permis dacă ai vrea să vii în judeţ.

— Şi ce aş putea vedea acolo?

— Nu un *Scheingefecht* [1], ci o manevră mai de amploare şi o adevărată luptă în care o să se măsoare personalităţi de frunte ale ţării, şi ai putea vedea că nu numai pe cîmpul de luptă există ciocniri în care se verifică adevăratul devotament.

[1] Luptă aparentă (germ.).

— Da ? Cu bîta de plumb ? Va fi din nou restaurație [1] ?

— Nu, frate dragă. Cu armele spiritului și dreptății, cu acele arme cu care a luptat preamăritul taică-tău, pentru triumful unui țel înalt și pentru continuarea căruia sînteți chemați să luptați voi.

— Pentru așa ceva n-am nici bani, nici minte.

— O să le ai pe amîndouă. Iar pînă cînd voi, copiii preamăritului și nemuritorului vostru tată, o să ocupați acea poziție de pe care el a înfruntat orice furtună, voi fi acolo eu, care, chiar dacă nu cu aceeași mînă de fier ca a lui, dar cu aceeași voință de fier, voi persevera în continuarea sfintei lupte. Adio, dragă Richard. Eu plec la noapte. Adio. Scumpei tale mame o să-i spun că ești sănătos. Cînd voi ajunge la Nemeșdomb, prima mea grijă o să fie să vorbesc cu ea, chiar dacă ajung la miezul nopții. Și dacă vorbesc eu cu ea, o să te cheme. Ea te iubește mult. Adio, dragă Richard.

Domnul în unghiuri îi scutură puternic mîna lui Richard și se despărți de el cu un zîmbet atît de binevoitor, că ai fi crezut că ofițerul l-a tratat tot timpul numai cu măguliri.

Către sfîrșitul discuției Jenö se îndepărtase puțin, ca să nu fie prezent la acea convorbire nici măcar ca martor, și se întreținea cu domnișoara naivă, cea care făcea comerț cu secrete.

Cînd observă cu coada ochiului că domnul în unghiuri se despărțise de Richard, se grăbi să se întoarcă la el.

— Măi, ai făcut-o ! *Quelle sottise !* [2]

— Ce fel de *sottise ?* îl întrebă acesta cu nevinovăție.

---

[1] Alegeri administrative județene.

[2] Ce prostie(fr.).

— În primul rînd l-ai tutuit.

— Păi, m-a tutuit şi el !

— Dar ce, nu-l cunoşti ? E Rideghváry.

— Din partea mea poate să fie şi Meleghváry [1].

— Este un prieten intim al familiei noastre, l-ai întîlnit de multe ori la noi acasă.

— Parcă pot să-mi aduc aminte de fiecare mutră pe care am văzut-o la noi acasă ? Şi încă pînă la opt ani cînd m-au trimis la şcoala militară ! Şi nici album n-am ţinut în care să-i eternizez faţada acestui Beteşugváry sau Naibaváry, deşi cu un echer n-ar fi greu s-o reproduc.

Jenö încercă să-l atragă pe fratele său într-un colţ mai ferit, ca nu cumva să mai audă cineva ce vorbeşte.

— Dar, te rog, îi şopti insistent el la ureche, este un om deosebit de important.

— Treaba lui.

— Este administratorul judeţului nostru.

— Treaba judeţului.

— Şi mai e ceva... Este viitorul nostru tată vitreg.

— Asta-i treaba mamei.

Cu această replică, Richard îi întoarse spatele.

Jenö vru să-i mai spună ceva, dar Richard îl repezi.

— Mai lasă-mă în pace cu Naibaváry al tău. Nu de aia am venit noi aici. Du-te şi fă-i curte Alfonsinei. Acum nu-i nimeni în jurul ei, în afară de apelpisitul acela de *Hofsecretär extra Statum* [2] şi ăstuia cred că o să-i poţi face vînt. Şi mai reflectează la povestea aia cu *pesce canella* şi peştele mare.

---

[1] Joc de cuvinte (magh.) : Rideghváry — cel din cetatea rece, Meleghváry — cel din cetatea caldă.

[2] Secretar extraordinar al curţii (germ.).

Jenö îl împunse cu degetul în coastă, făcînd pe supăratul.

— Mă, răutate ! Şi, de fapt, care din noi e *pesce canella* şi care peştele ?

— În momentul de faţă secretarul e *pesce canella*, iar tu — peştele, dar dacă apare la orizont un vînat mai ceva ca tine, atunci vei deveni tu *pesce canella* şi celălalt peştele mare.

Jenö dădu din cap şi plecă zîmbind, cu toate că gluma fratelui său îl supărase de-a binelea.

Richard mai dansă şi se mai plictisi timp de o oră în saloanele Plankenhorst. Şi nici cărţi nu se jucau în casa acestei doamne ! În saloane erau destule femei tinere, iar Richard era cunoscut ca un mare cuceritor, dar ceea ce-l plictisea era tocmai faptul că le cucerea atît de uşor. Prea sînt toate la fel !

Richard era perfect conştient că toate femeile din Viena erau înnebunite după el ; frumoase sau mai puţin frumoase, tinere sau mai bogate în ani. Era destul să facă un semn şi-i cădeau imediat în braţe.

Dar o slujnicuţă care să lovească mîna celuia care încercase s-o ciupească de obraz era pentru el un lucru nou.

Pînă acum nu i se întîmplase niciodată ca un bărbat să-l domine în luptă sau vreo femeie să-l refuze.

În toiul balului se întîlni iar cu fratele său.

— Nu vii la bufet să bem o ceaşcă de ceai ?

— N-am nimic împotrivă.

Faţa lui Jenö strălucea de fericire. Probabil că făcuse progrese cu Alfonsine.

— Ia te uită, zise Richard, ajungînd la bufet, uite-o pe pisicuţa mea, cea care împarte oaspeţilor rom şi limonadă.

— Nenorocitule ! îi şuieră Jenö la ureche, faci gafă după gafă. Nu e nici o slujnică, este domnişoara Edith, o rudă de-a familiei.

Richard se opri înmărmurit.

— Cum !? O rudă a familiei !? Şi e lăsată să alerge singură în sus şi în jos pe scări, iar în timpul seratelor e pusă să-i servească pe oaspeţi la bufet ?

Jenö dădu din umeri.

— Ştii, este fata unor rude foarte sărace, o ţin numai de milă. Şi apoi e abia o copilă. Să tot aibă vreo paisprezece-cincisprezece ani, nici n-o poţi lua în serios.

Richard îl măsură pe fratele său de sus pînă jos.

— Aşa... atunci află că baroana ta n-are nimic aristocratic în ea.

— Şi ce era să facă cu o fată luată de la nişte rude sărace ? Doar nu era s-o crească pe ea ca pe o baroneasă.

— Atunci nu trebuia s-o primească. Acum, ce o să ajungă din ea ? Un nobil n-o poate lua de nevastă, pentru că e considerată servitoare, iar un om sărac n-o să îndrăznească s-o ceară, întrucît e de viţă nobilă.

— Este adevărat, dragă Richard, dar asta nu mă priveşte.

Richard îl părăsi pe Jenö şi se duse la bufet, unde domnişoara Edith oferea musafirilor bomboane şi portocale.

Într-adevăr, Edith era încă un copil ; o fiinţă vioaie, cu faţa rotundă, îmbujorată, cu ochii strălucitori ca jăratecul şi buze zîmbitoare, roşii ca nişte corali ; părul des îl purta prins în coc. Părul negru şi strălucitor nu avea nici o podoabă ; sprîncenele-i erau negre, subţiri, nasul fin parcă cizelat, privirea deschisă, curajoasă — toate acestea

o făceau să pară mai serioasă, poate, decît ar fi vrut.

În rolul ce-i fusese hărăzit, se simţea admirabil. Îi plăcea familiaritatea firească cu care i se adresau oaspeţii, faptul că o priveau ca pe un copil sau ca pe o pisicuţă drăguţă. Cel puţin putea să zgîrie după pofta inimii.

Cînd Richard se apropie de fată, aceasta nu-şi întoarse capul îmbufnată, lucru la care ar fi avut tot dreptul după prima lor întîlnire. Îi zîmbi chiar ironic privindu-l cu ochii ei scînteietori şi-i spuse :

— Aha, acum ţi-e frică de mine, nu-i aşa ?

Ghicise. Richard simţea într-adevăr un fel de teamă.

— Domnişoară Edith, te implor să mă ierţi. Dar cum de umbli singură pe scări printre atîţia oameni străini ?

— A, aici toţi mă cunosc. Şi apoi, am avut treabă. M-ai luat drept o slujnică, nu-i aşa ?

— Într-adevăr, asta vroiam să-ţi spun odată cu scuzele mele.

— Şi cu o slujnică oare aşa trebuie să te porţi ?

Aceste cuvinte îl încurcară şi mai mult pe Richard, care nu ştiu ce să-i răspundă.

— Şi acum, spune-mi ce-ai dori, apoi du-te în sala de dans, unde eşti aşteptat.

— Domnişoară Edith, nu-mi trebuie nici suc de migdale, nici limonadă. Mie să-mi dai cel mai mic degeţel al dumitale, în semn că mă ierţi.

— Pleacă, pleacă, nu-ţi dau nimic pentru că ai o mînă rea.

— Dacă zici de mîna mea că e rea, atunci mîine provoc pe cineva la duel ca să mi-o taie din umăr. Ei, ce zici, să las să fie tăiată mîna asta rea care te-a supărat ? Nu-mi spui nimic ? Îţi jur că mîine ai să mă vezi ciung.

— Încetează, și nu mai vorbi prostii. Prefer să nu mai fiu supărată pe dumneata, spuse copila, întinzîndu-i nu degetul cel mic, ci toată mîna, caldă, sinceră.

Nu era nimeni pe aproape să-i vadă.

Atunci Richard îi spuse :

— Îți făgăduiesc pe sufletul meu că nu te voi mai supăra niciodată, nici măcar cu o privire.

Și se ținu de cuvînt, pentru că în clipa cînd fata își lipi de trup mîna eliberată, el își lăsă ochii în jos luîndu-și rămas bun fără să-i întîlnească privirile.

Tîrziu după miezul nopții, cînd cei doi frați se întorceau acasă cu trăsura, Jenö fu foarte surprins că fratele său e adînc cufundat în gînduri și nu-i acordă nici un pic de atenție.

După această întîmplare, pe Richard nu era nevoie să-l îndemni prea mult, pentru a se duce în vizită la familia Plankenhorst ; mergea acolo destul de des.

Le făcea curte la toţi : baronesei, fetei sale, obişnuiţilor casei, tuturor. Credea că în felul acesta nu se va da de gol.

Pe fratele său, Jenö, îl făcea nespus de fericit. Tînărul era îndrăgostit nebun de Alfonsine.

Era într-adevăr o femeie foarte frumoasă, avea o faţă cu trăsături fine, distinse. Era toată numai graţie şi farmec.

Dar ce suflet întunecat sălăşluia în această fiinţă cu chip de înger !

Ochii ei albaştri ca cerul, strălucitori, erau stele prevestitoare de nenoroc, despre care un astrolog ar fi spus : „Cel care porneşte la drum sub semnul acestor aştri, va pieri !“

Odată, după terminarea unei serate obişnuite, Alfonsine se lăsa dezbrăcată de camerista ei. Avea un dormitor separat de al baronesei.

Pe cameristă o chema *mademoiselle* Betti.

Cînd rămaseră singure, Alfonsine o întrebă pe cameristă :

— Ce face *Bakfiş* ?

Bakfiș de fapt dormea de mult. Cei care vor să-i dea acestui cuvînt german un sens deosebit de gingaș, se gîndesc la niște fetișcane, care nu mai sînt copii, dar care mai au de așteptat pînă să devină domnișoare ; sînt încă nevinovate și naive, dar sînt deja ceva nedefinit ; inima din ele cîntă ceva, neștiind nici ea despre ce ; iau gluma în serios și seriosul în glumă, și primul compliment care li se spune îl iau drept adevărul adevărat. Asta înseamnă *Bakfiș*.

— *Bakfiș* învață să înoate, răspunse camerista cu o strîmbătură rafinată.

— Tot îndrumată de pe mal ? Încă nu înoată singură ?

— Nu mai are mult, zise Betti, periind părul Alfonsinei înainte de a-l împleti în cozi pentru dormit. Data trecută, cînd și-a desfăcut părul, m-a întrebat : „Cine are părul mai frumos, eu sau Alfonsine“ ? și apoi s-a ascuns după părul ei.

— Ha, ha ! Ce mai *Bakfiș !*

— Bineînțeles, i-am zis că al ei e mai frumos. Amîndouă începură să rîdă.

— Vasăzică, știe deja că e frumoasă ?

— Asta am căutat și eu s-o fac să înțeleagă, dar vorbele mele au un efect contrariu. Odată i-am spus că-i stă bine cînd rîde, că are cică o dantură minunată, și de atunci, cînd rîde, își strînge gura. Altă dată, cînd i-am spus că are frunte frumoasă, înaltă, care-i dă un farmec deosebit, a început să-și pieptene părul pe frunte, ca să pară îngustă.

— E prefăcută ! În sinea ei își zice : „Sînt atît de frumoasă că pot să-mi ascund o parte din frumusețe“. Dar de visat, visează ?

— Visează, dar e un lucru ciudat. Deunăzi și-a pus în cap scufia baronesei, s-a privit în oglindă, apoi a rîs : „Cît de neobișnuit ar fi dacă aș fi fe-

meie". Iar de atunci, de multe ori repetă asta şi-şi face planuri : „Oare ce treabă aş avea dacă aş fi măritată ? Aş găti bărbatului meu cutare şi cutare mîncare. Seara, cînd ar veni acasă, l-aş aştepta lîngă cămin, am sta împreună şi am citi dintr-o carte, am mînca din aceeaşi farfurie, am bea dintr-un singur pahar, apoi ne-am spune unul altuia «inimioara mea». Dacă am merge la vreo petrecere, n-am dansa decît împreună."

— Deci, se gîndeşte la măritiş ? întrebă Alfonsine, aruncîndu-i lui Betti o privire piezişă.

— Eu îi spun deseori ce soartă rea are aici. Cu cîtă desconsiderare se poartă cu ea baronesele, cît o disprețuiesc, certînd-o ca pe o servitoare, tratînd-o mizerabil, ca pe o cameristă ; că are o viaţă foarte grea.

— Foarte bine faci.

— Dar ea îmi spune cu totul altceva. Zice că aşa cum e, e bine, dar de multe ori, noaptea, cînd crede că toată lumea doarme, o surprind plîngînd şi o văd agitată.

— Pomeneşte de cineva ?

— Pălăvrăgeşte despre toţi bărbaţii care vin în casa asta, spune despre ei tot ce gîndeşte ; ăsta e frumos, ăla e nesuferit, ăsta glumeţ, celălalt plictisitor. Numai despre unul nu vrea niciodată să vorbească.

— Ştiu.

— Dar dacă îl pomenesc eu, roşeşte toată. Despre el degeaba zic eu bune şi rele, nu pot scoate de la ea nimic.

— Dar respectivul ? Cum se poartă faţă de ea ?

— Îl urmăresc eu, fiţi sigură. E foarte prudent. Cînd o întîlneşte pe Edith, parcă îi împietreşte faţa, nici nu se uită în ochii ei, o salută cu o ple-

căciulne a capului, nu-i adresează nici un cuvînt. I-am urmărit, şi nu odată.

— Sărmana *Bakfiş !* Va trebui să-i facem o bucurie, Betti. Mîine va primi o rochie nouă. Croitorul mi-a stricat o rochie de seară, dar pentru ea o să fie tocmai bună.

Mademoiselle Betti izbucni în rîs.

— Aia roz, de dantelă ? Dar e o rochie de bal !

— Nu-i nimic, pentru ea e bună. Las c-o să se bucure. Iar tu spune-i că pînă acum am ţinut-o deoparte, pentru că am considerat-o copil. Dar acum a crescut şi de aci înainte va fi şi ea socotită domnişoară. O vom învăţa să danseze, să cînte la pian, să cînte din gură.

— Serios ?

— Îi spui numai aşa. Că o vom introduce în societate şi le vom spune tuturor că şi ea este un membru al familiei noastre.

— Dacă îi spun diseară asta, nu mă mai lasă să dorm toată noaptea, o să pălăvrăgească pînă dimineaţă numai despre asta. Mai ales că doreşte aşa de mult să înveţe să cînte.

— Săraca *Bakfiş !* Hai să-i facem bucuria asta.

...Oh, Izabel lipsită de inimă !

Peste cîteva zile Richard primi o invitaţie la doamnele Plankenhorst. O să fie o petrecere în cerc îngust, „*en famille*“, ceai, o partidă de whist, Alfonsine are să cînte.

Richard primea acum cu bucurie orice invitaţie la această familie, chiar dacă ştia că va fi o seară plictisitoare.

Nu mai brava, venind mai tîrziu, şi mai curînd îşi punea ceasul înainte, ca să aibă o scuză dacă sosea primul.

Acum păţi la fel.

În antreu, unde lacheul îi luă sabia și mantaua, nu mai văzu pe cuier nici o altă haină.

— Deci sînt din nou primul? îl întrebă pe lacheu.

— Întocmai, răspunse acesta zîmbind și deschise în fața lui ușa salonului. Aici Richard o întîlni pe *mademoiselle* Betti, care aranja ceva.

— Mi se pare că iar am venit prea devreme.

Betti făcu o reverență, zîmbind.

— Baroneasa încă nu-i acasă, dar vine imediat. Domnișoara este înăuntru, zise camerista arătînd spre încăperea vecină.

Pentru Richard asta nu era ceva nou. Se întîmpla adeseori s-o găsească pe Alfonsine singură (de fapt însoțită de dama ei de companie), și obișnuiau să pălăvrăgească cu multă plăcere. Richard se pricepea să întrețină o conversație.

Pe deasupra avea și o voce plăcută și cînta binișor la pian.

De data aceasta, ca și altă dată, Richard auzi o voce care străbătea din cealaltă cameră, dar ceea ce îl surprinse era faptul că vocea Alfonsinei i se păru mai puternică, mai melodioasă ca altă dată. Se gîndi că fiecare cîntă mai bine cînd nu este ascultat.

Deschise ușa de la cea de a treia cameră, de unde venea cîntecul, și avu timp, în primele clipe ale surprizei, să rămînă neobservat.

La pian nu era Alfonsine.

În primul moment lui Richard nu-i veni să creadă ochilor. Era Edith, îmbrăcată într-o rochie neobișnuită, de bal, cu o coafură de seară. Purta o rochie roz, adînc decoltată, care permitea să i se vadă gîtul frumos și umerii gingași. Cînta un fel de romanță populară, cu o voce plăcută, necultivată, dar plină. Se acompania la pian, Jo-

vind clapele cu un singur deget, așa cum obișnuiesc toți cei care nu știu să cînte la pian. Era singură în cameră.

Richard își permise să admire îndelung mînuța care alerga pe clapele de fildeș, cînd, deodată, Edith își ridică ochii de pe pian și-l zări pe cel ce intrase.

Prima ei mișcare fu să-și acopere pieptul cu mîna. Încă nu era obișnuită cu astfel de rochii, dar, dîndu-și seama că nu se cade să facă un astfel de gest, o lăsă să cadă de-a lungul rochiei roz și ieși în întîmpinarea celuia care intrase.

Obrazul îi ardea, inima îi bătea să-i spargă pieptul, iar vocea abia și-o stăpîni cînd îi spuse încet lui Richard :

— Baronesele nu sînt acasă.

Lui Richard i se făcu milă de ea.

— Dar domnișoara Alfonsine ? o întrebă el.

— Au plecat împreună. Au fost chemate urgent la Palat. O să se întoarcă tîrziu.

— Fratele meu n-a fost pe aici ?

— A fost, dar a plecat mai devreme.

— Și baroneasa n-a spus că așteaptă oaspeți ?

— A spus că l-a însărcinat pe valet să meargă la invitații de azi și să le comunice că vizita se amînă pe mîine.

— Interesant, mie nu mi-a spus nimic valetul, cînd am intrat. Iartă-mă, domnișoară Edith, că te-am deranjat. Te rog să-i transmiți baronesei și verișoarei dumitale complimentele mele.

Făcu o plecăciune adîncă și plecă.

Avea intenția să-i facă observație valetului pentru neglijență, dar nu-l găsi nicăieri. Intrarea principală era încuiată și cheia scoasă din broască.

Trebui să se hotărască să se întoarcă din nou prin sala mare, pentru a putea ieşi pe uşa de servici. Dar şi uşa respectivă o găsi tot încuiată.

Mai cunoştea o ieşire, aceea prin care se circula de la bucătărie la sufragerie. O încercă şi pe aceea, dar şi asta era încuiată.

În sufragerie se afla şnurul cu care erau sunaţi servitorii. Trase energic de trei-patru ori, apoi aşteptă mult timp ; nici o mişcare.

Se întoarse încă odată în antreu, îl găsi tot gol. Nu era nimeni.

Inima îi bătea tare ; în suflet pătrunse bănuiala.

Cineva pusese la cale o glumă sinistră, al cărei scop nu-i era clar.

Îşi scoase din nou sabia şi mantaua şi se întoarse în camera în care o lăsase pe Edith.

La auzul paşilor săi, fata îi veni în întîmpinare. De data aceasta, obrazul fetei nu mai ardea, dimpotrivă, era palid ; ochii ei îl priveau liniştit pe Richard. Nu mai era speriată, nici nu mai tremura.

— Iartă-mă, domnişoară Edith, zise Richard, dar am găsit toate uşile închise, şi în toată casa nu este nimeni care să-mi deschidă.

Pe unul din pereţi atîrna, în mărime naturală, portretul Alfonsinei, într-o ramă mare, aurită. Lui Richard i se păru că chipul frumos, de zînă, zîmbeşte cu cruzime, privind această scenă.

Dar Edith îi răspunse liniştită :

— Probabil că servitorii au plecat. Dar nu face nimic. Am eu aici cea de a doua cheie de la intrarea principală, cu care am să-ţi dau drumul chiar acum.

De perete era agăţat un splendid port-chei, cu incrustaţii antice. Ca să ajungă la el, Edith trebuia să treacă pe lîngă Richard. Fata înaintă spre el, dar tînărul îi aţinu calea.

— Un cuvînt, Edith! Dumneata știi la ce mă gîndesc în clipa asta?

Și iar i se păru că chipul acela de pe perete, frumos ca un înger, îi privește în suflet și are un schimb de cuvinte fatal cu bătăile inimii sale. Richard simți că totul arde în jurul lui.

Însă fata, căreia îi tăie calea, își păstră calmul și răspunse cu multă prezență de spirit:

— Sînt convinsă că te-ai gîndit cam așa: „Am făgăduit odată acestei fete să nu o insult nici măcar cu o privire".

Edith își strînse mîinile împreunate la piept.

— Așa e, șopti Richard, și simți că pieptul i se eliberează de o dogoare de iad. Și acum te rog ceva, domnișoară Edith. Trebuie să-i scriu baronesei o scrisoare urgentă. Poți să-mi dai dumneata ustensilele de scris?

Edith deschise capacul ornamentat artistic al birolului baronesei, scoase o pană și hîrtie:

— Poftim.

Richard se așeză la masă. Scrise numai cîteva cuvinte, așa că termină repede. După aceea puse scrisoarea în plic și-o sigilă.

În acest timp, Edith stătea liniștită dincolo de birou, cu mîinile atîrnîndu-i nemișcate.

Richard se ridică și se duse la ea cu scrisoarea închisă în mînă. Fața îi era transfigurată, privirea fermă, deschisă. Edith îl privi drept în față: lui Richard i se păru că tot sufletul fetei se oglindește în ochii ei.

— Și după ce ai citit în inimă ceea ce simt, cred că vei putea ghici și ceea ce am scris în această scrisoare, spuse el, arătîndu-i scrisoarea sigilată. Ai putea să ghicești?

Fata își ridică mîinile împreunate încet și le apăsă pe frunte, fără să se gîndească că în felul

acesta îi dădea posibilitatea celui din față să i se uite în ochi, să citească în ei disperarea și încrederea, bucuria și durerea.

— Ascultă atunci ce scrie în această scrisoare, spuse Richard : „*Stimată doamnă, o cer pe Edith de soție ; peste un an voi fi major și atunci am să vin s-o iau. Pînă atunci să vă purtați cu ea ca și cu logodnica mea.*“

Cu aceste cuvinte, îi întinse fetei scrisoarea.

Edith își apăsă îndelung buzele pe sigiliul scrisorii, apoi i-o înapoie. Richard atinse de asemenea cu buzele sigiliul cald încă de sărutul iubitei. Aceasta fu prima lor sărutare, sărutarea lor de logodnă.

— Ai să-i predai baronesei scrisoarea ?

Edith dădu din cap tăcută și vîrî scrisoarea în sîn.

— Acum, timp de un an să nu ne mai spunem ce gîndim unul despre celălalt. Domnul să fie cu tine, zise Richard. Nu mă conduce. Nimeni să nu vadă aceste lacrimi. Ele îmi aparțin doar mie. Dă-mi cheia de la intrarea principală. Am s-o trimit mîine înapoi.

Richard luă cheia și plecă. În celelalte camere nu era nimeni. Descuie singur ușa și o încuie la loc. Nu întîlni servitori nici pe coridor, nici în curte.

După ce zgomotul pașilor lui Richard se pierdu, fata îngenunche pe covorul persan, pe care stătuse el și unde se vedea încă urma pasului său și sărută urma piciorului iubit.

*

Baroneasa cu fiica ei s-au întors acasă foarte tîrziu

Edith era de-acum în camera ei, mai bine zis în camera pe care o împărțea cu *madęmoiselle* Betti.

— Trimite-o pe *Bakfis*, îi porunci Alfonsine cameristei.

Edith intră.

— Nu dormeai, Edith ? o întrebă baroneasa.

— Nu, mătușă.

Antoinette scormoni cu privirea în ochii lui Edith. Nu găsi în ei nimic din ceea ce căuta. Mai degrabă descoperi o siguranță pe care n-o văzuse pînă acum.

— Nu ne-a căutat nimeni cît am fost plecate ? o întrebă baroneasa.

— Ba da, căpitanul Baradlay.

Cele două femei își înfipseră privirea în fața lui Edith, dar fără succes ! Nici nu se îmbujoră, pomenind acest nume. Numele acesta era acum bine ascuns în inima ei și nu ieșea la suprafață cu orice ocazie.

— Ne-a așteptat mult timp domnul căpitan ? întrebă Antoinette.

— Numai pînă a scris mătușii această scrisoare, spuse Edith rece, înmînîndu-i doamnei Plankenhorst scrisoarea lui Richard.

Acum fu rîndul doamnei Plankenhorst să se aprindă la față, citind scrisoarea.

— Știi ce scrie aici ? o întrebă pe fată, aruncîndu-i priviri nimicitoare.

— Știu, răspunse Edith. În privirea ei era atîta siguranță, atîta nobilă mîndrie, încît Antoinette fu gata să se înăbușe de furie.

— Poți să te duci în camera ta și să te culci.

Edith plecă.

Furioasă, Antoinette aruncă fiicei sale scrisoarea.

— Poftim ! Asta e opera minții tale nebune !

Alfonsine citi cele cîteva rînduri, îngălbeni și începu să tremure de furie. Un timp nu mai putu scoate nici un cuvînt.

Baroneasa turba de necaz.

— Ai crezut, desigur, că oricine e un Palvicz Otto, strecură ea printre dinții încleștați.

Auzind acest nume, Alfonsine o privi pe mama sa cu o căutătură atît de plină de ură, de dorință de răzbunare și de o cruzime capabilă să ucidă pînă chiar și o mamă, încît nici un cuvînt nu o poate exprima.

— Jocul tău prostesc l-a pierdut definitiv, zise Antoinette, rupînd scrisoarea în bucăți ; acum voi intra în luptă eu.

În drum spre casă, Richard parcă zbura pe un cal înaripat.

Abia acum începea să se cunoască cu adevărat.

După nechibzuita frivolitate în care i se scurseseră pînă atunci zilele, de data aceasta simţi în inimă o pornire nobilă, de fapt o simpatie faţă de cei persecutaţi şi jigniţi.

Era fericit şi pe deplin mulţumit de rezultatul acelei zile.

Reuşise să înfrîngă ispita şi acum se bucura de sentimentul înălţător al datoriei îndeplinite.

Cînd sosi acasă, se simţi foarte străin în apartamentul său.

Totul îi amintea aici de trecutul pe care ar fi vrut să-l uite. Aici un covor, colo un taburet, mai încolo o pereche de papuci, pe perete o punguţă de ceas, toate erau amintirile unor relaţii amoroase, care acum îi provocau dezgust.

— Domnu' Pál ! îşi strigă el bătrîna ordonanţă.

— Ce doriţi ?

— Să faci foc în sobă.

Domnu' Pál găsi că e o propunere foarte firească.

Numai că lemnul era al dracului de ud şi nu vroia să se aprindă.

Richard scoase din sertarul biroului o grămadă de plicuri colorate, al căror parfum trăda afectuosul lor conținut.

— Poți să aprinzi lemnele cu astea.

Domnu' Pál se supuse cu mare plăcere.

Alimentat cu parfumatele scrisori, focul din sobă începu să ardă cu vîlvătăi vesele.

— Domnu' Pál, mîine plecăm cu regimentul în campanie.

Inima domnului Pál tresări de bucurie.

— Nu putem să luăm toate catrafusele astea cu noi în tabără. Așa că ai grijă, domnu' Pál, să scapi de tot ce este mobilă ; mărunțișurile și amintirile pune-le pe foc.

— Înțeles, să trăiți, răspunse domnu' Pál.

În alcov, pe peretele de deasupra patului, atîrna un tablou în ulei, comandat de Richard, într-o ramă mare, aurită, reprezentînd o femeie frumoasă, în poza Danaei lui Rembrandt.

— Domnu' Pál, tabloul ăsta să dispară din casă, ordonă Richard.

— S-a făcut, răspunse încîntat bătrînul husar.

După aceea, Richard cotrobăi prin toate sertarele, aruncă din ele bucle de păr, flori uscate, fundulițe colorate, iar cînd se convinse că n-a mai scăpat nimic din ceea ce i-ar putea trezi amintirile trecutului, îi zise încă o dată domnului Pál să le pună pe foc și să scape și de obiectele mari în timp ce va lipsi ; apoi, cu sufletul ușurat, plecă la cină.

Nu pierdu prea mult timp cu prietenii la masă. Se întoarse acasă foarte devreme ca să se culce. Dezbrăcîndu-se văzu cu satisfacție că seducătorul portret al Danaei nu-i mai arunca priviri ispititoare din rama de pe perete.

Tare era bine și cald în cameră datorită amintirilor arse !

Dis-de-dimineață, domnu' Pál intră la el cu cizmele lustruite și-l întrebă :

— No, cum ați dormit ?

— Foarte bine, domnu' Pál, mulțumesc de întrebare. Văd că ai curățat totul pe aici. Dar ce ai făcut cu rama tabloului acela ? Nu cumva ai pus și rama pe foc ?

— Rama ? întrebă domnu' Pál cu o privire ciudată. Nu cumva domnul căpitan crede că am pus tabloul pe foc ?

— Și ce-ai făcut cu el ?

— Păi ce să fac ? Doar n-am băut mătrăgună ca să arunc așa frumusețe de tablou pe foc !

— Și-atunci ?

— Apoi să vă spun ceva : am fost și eu tînăr holtei și de ziua onomastică mi-a făcut și mie iubita cadou o pungă de tutun împodobită cu mărgele, dar cînd m-a înșelat, eu nu mi-am aruncat punga cu mărgele în cuptor.

— Dar ce ai făcut cu ea ?

Domnu' Pál zîmbi șiret din colțul gurii și făcu cu ochiul.

— Am vîndut-o ovreiului, iar banii i-am băut !

Richard aruncă supărat plapuma de pe el.

— Nu cumva ai vîndut evreului și tabloul meu ?

La această întrebare, domnu' Pál ridică mirat din umeri.

— Păi, nu mi-a spus chiar domnu' căpitan ca tabloul să dispară din casă ?

— Da, dar am vrut să-l arunci pe foc.

— Iar eu am înțeles să-l duc la Salamon care-mi dă preț bun pe el.

— Și l-ai dus ?

— Dus.

Richard era cu adevărat furios.

— Domnu' Pál, ai să pleci imediat să aduci înapoi tabloul, se răsti el cît putu de supărat la ordonanță.

Numai că domnu' Pál nu era prea serios din fire. Imperturbabil, bătrînul husar pregăti lîngă pat hainele stăpînului său și, cu o flegmatică nepăsare, îi răspunse :

— Pe ce pune Salamon mîna nu mai dă el îndărăt !

— Iar eu îți spun să mi-l aduci înapoi !

Domnu' Pál se postă înaintea patului și, ținîndu-i lui Richard hainele, ca să le poată îmbrăca, zise :

— Salamon a trimis vorbă că despre tabloul acela vrea să stea de vorbă cu domnul căpitan în persoană.

Richard se supără foc.

— Domnu' Pál, ești un mare dobitoc ! strigă el servitorului.

— Știu, să trăiți, răspunse bătrînul, e singurul meu merit pe lumea asta.

Richard îi propuse domnului Pál să se ducă în iad, și dacă se poate, chiar în fundul iadului.

Domnul Pál, care nu era chiar atît de păgîn la suflet, nu-l trimise pe stăpînul său atît de departe ; îi spuse numai că prăvălia lui Salamon e pe strada Porțelanului, la nr. 3.

Richard se îmbrăcă supărat și se grăbi să-l caute pe Salamon în strada Porțelanului, înainte ca negustorul de vechituri să atîrne în expoziția sa tabloul acela pe care mulți l-ar recunoaște după chip.

Găsi repede prăvălia de vechituri. Era într-o căsuță scundă, în care, ca să intri, trebuia să cobori din stradă cîteva trepte.

Lumina pătrundea numai prin uşa prăvăliei, care din acest motiv trebuia să stea mereu deschisă. De ambele părţi ale intrării drumul era barat de mobilă hodorogită : fotolii desfundate, dulapuri şubrede, pe deasupra cărora erau îngrămădite nişte scăunele pentru picioare, pe la colţuri etajere chinezeşti pe care erau platouri şi farfurii ciobite, pe podea mormane de hîrţoage ; în schimb nişte hamuri, date din plin cu unsoare, erau atîrnate la loc de cinste alături de o lustră aurită ; pe rafturi o grămadă de papagali împăiaţi ; o veveriţă şi un căţeluş pechinez se priveau unul pe altul în ochii lor de sticlă, formînd împreună o ciudată natură moartă ; alături erau nişte statui ciunge, un Hercule fără o mînă, o Minervă cu capul spart, o Venus lipită pe toate părţile ; pe pereţi erau agăţate tablouri decolorate, în rame încărcate, cele mai multe fără geam : „Răpirea Europei", „Asia", „America", „Africa" ; Iosif cel ce şi-a lăsat mantaua la doamna Putifar [1]. În dulapurile deschise se vedeau lucrurile cele mai bizare, confecţionate de mintea omenească din sticlă, fier, bronz, cositor. Şi toată această amestecătură mirosea a vechituri.

Dar cel mai hodorogit din această prăvălie era însuşi negustorul, care şedea în uşă, înfăşurat într-un caftan mare, îmblănit. Picioarele îi erau vîrîte în ghete călduroase, iar pălăria lui îmblănită era trasă pînă la vîrful nasului.

Domnul Salamon obişnuia să-şi radă barba în fiecare a treia zi, firește nu cu briciul, ci Dumnezeu ştie cu ce ! Acum avea o barbă chiar de trei zile.

[1] Potrivit *Vechiului Testament*, Iosif a fost vîndut de fraţii săi ca sclav în Egipt ; soţia stăpînului său, Putifar, vroi să-l seducă ; Iosif reuşi să scape fugind, dar îşi lăsă mantaua.

Stătea acolo toată ziua, în fotoliul lui mare, al cărui fund de piele, ros de atîta şezut, fusese înlocuit cu un teanc de hîrtie sugativă ; se ridica de pe el numai atunci cînd intra cîte un cumpărător.

Îşi deschidea prăvălia de obicei dis-de-dimineaţă şi se aşeza în uşă, pentru că niciodată nu se ştie cînd îţi aduce norocul pe cineva.

Iată, era abia ora opt, cînd un chipeş ofiţer de husari intră plin de demnitate în prăvălia joasă şi întrebă cu glas tare :

— Asta e prăvălia lui Salamon, negustorul de vechituri ?

Bătrînul domn în caftanul larg îşi coborî de pe taburet picioarele încălţate în ghetele enorme, se ridică în faţa ofiţerului, împingîndu-şi pe ceafă pălăria sa îmblănită. Ofiţerul reuşi să-i vadă faţa pe care răsări un zîmbet respectuos.

Bătrînul se grăbi să-i răspundă :

— Prea plecata slugă a onorabilului domn căpitan. Asta e prăvălia lui Salamon, negustorul de vechituri, iar eu sînt neguţătorul de vechituri Salamon căruia îi aparţine această prăvălie. La dispoziţia dumneavoastră, domnule căpitan Baradlay Richard.

Richard îl întrebă surprins :

— Şi de unde mă cunoşti, domnule ?

Telalul răspunse cu un zîmbet prevenitor.

— Cine nu-l cunoaşte pe domnul căpitan ? Vă cunosc foarte bine, domnule căpitan. Domnul căpitan este un om de aur.

Richard nu pricepu de unde-l putea cunoaşte. Era cu totul neverosimil ca domnul Salamon să-l fi întîlnit la vreo paradă militară, sau la vreo serată la Curte. Şi nici bani n-a împrumutat de la el vreodată, de asta era foarte sigur.

— Atunci probabil știi și de ce am venit aici, din cauza tabloului acela pe care servitorul meu l-a adus din greșeală spre vînzare. Nu intenționez să-l vînd.

— Oh, știu eu foarte bine, răspunse domnul Salamon. Tocmai de aceea am avut îndrăzneala să transmit prin brava dumneavoastră ordonanță respectuoasa mea rugăminte ca să poftească aici domnul căpitan, și să onoreze săraca mea casă cu vizita domniei sale, ca să discutăm despre tabloul adus aici.

Richard răspunse tăios :

— Despre tabloul acela n-am ce discuta. Nu e de vînzare. Vreau să-l distrug.

Fața telalului era numai zîmbet :

— Dar de ce vă mîniați, stimate domn căpitan ? Mînia nu-i sănătoasă. Eu nu reținn tabloul cu forța. De aceea v-am și poftit, ca să încerc să vă conving. Pînă la urmă dumneavoastră faceți cum vreți. Un om ca mine profită de orice ocazie ca să facă cunoștință cu un ofițer strălucit. Cine știe, poate iese ceva bun. Fiți binevenit în casa mea, domnule căpitan ! Portretul e sus în locuință. Poftiți sus, cine știe, cine știe, poate o să vă fie de folos...

Fără prea mult chef, Richard acceptă să facă această vizită neașteptată.

— Fie, să mergem !

— Să încui numai ușa prăvăliei. Sînt singur. Nu am nici un ajutor, și să nu intre cineva, cît timp vom fi sus. Poftiți înainte, domnule căpitan, pe aici, pe scara asta în spirală. Eu locuiesc la etaj. Vă rog să-mi acordați cîteva clipe.

Richard urmă indicația primită și se urcă pe scara de lemn în spirală, dărăpănată, care ducea din prăvălie la etaj, în apartamentele lui Salamon.

Ajungînd în camera de deasupra prăvăliei, privi uimit împrejur.

Avu impresia că se află într-un muzeu princiar.

Trei camere mari, dintr-una în alta, erau pline de cele mai splendide obiecte de artă.

Dulapuri artistice din lemn de santal, împodobite cu incrustații de sidef chinezesc în culorile curcubeului, cu sculpturi de fildeș, bogat aurite, capodopere ale veacurilor trecute. Alături — mese cu plăci din mozaic, cu tăblii bogat ornamentate cu pietre scumpe, vaze japoneze, chinezești și etrusce, porțelanuri de Sèvres și de Nanking, capodopere de bronz, statui de alabastru și de marmură, sfeșnice antice, opere de artă din argint bătut, platouri, tăvi, casete, potire, cupe aurite la foc și împodobite cu pietre scumpe, șemineuri sculptate din marmură colorată, colecții de ceasuri și minereuri rare, toate în cea mai perfectă ordine, clasate, prevăzute cu numere, în timp ce pereții erau acoperiți pînă la tavan cu tablouri minunate purtînd semnăturile maeștrilor veacurilor trecute.

Aici era o prăvălie cu totul diferită de cea de jos.

— Ei, cum vă place aici sus, întrebă anticarul, cățărîndu-se pe scări după Richard. Nu-i așa că merită să priviți puțin în jur ?

— Ce-i drept e drept, spuse Richard, sînt cu totul uluit. Cum de ai adunat atîtea opere de artă de mare valoare ?

— De ! Bătrînul Salamon are relații mari. În toată Viena și chiar în străinătate este cunoscută prăvălia anticarului Salamon. Cine vrea o noaptieră veche, o găsește aici. Cine vrea o casetă de argint de Benvenuto Cellini, tot aici o găsește. Cine are ceva de vînzare, un ibric spart sau o capodoperă de Michelangelo, știe bine că Salamon,

îi spune prețul : asta face un ban, asta o mie de galbeni.

Richard privea încîntat în jur.

Zîmbind, bătrînul anticar îi șopti confidențial la ureche :

— Și apoi, prea onorabilii și stimabilii domni mai știu că bătrînul Salamon știe să tacă, e mut ca peștele. Cunoaște pe stăpînul fiecărui obiect ; ăsta provine de la groful cutare, ăla de la prințul cutare, dar de la el nimeni nu află nimic. Garnituri întregi de mobilă își schimbă stăpînul, dar de la Salamon nimeni nu află ale cui au fost, de ce au fost vîndute, sau care este povestea lor. Salamon știe totul, dar nu spune nimic. Salamon cunoaște multe secrete, dar nu le spune nimănui.

— Ăsta este un obicei cît se poate de lăudabil la dumneata, dar tabloul meu unde este ? îl grăbi Richard.

— De ce atîta grabă ? Fug eu cumva de aici ? Nu-și îngăduie domnul căpitan puțin timp ca să mai privească ? Poate că totuși încheiem o afacere cu tabloul acela ? Ei, ce ziceți ?

— Nu se poate, stimate domn, zise Richard ceva mai blînd ; și cu toate că n-aș vrea să-mi mai amintesc de original, totuși nu pot s-o fac de rîs expunîndu-l : tabloul acela e un portret.

— Portret ! Portret ! mormăi bătrînul, ca și cînd la mine n-ar exista destule portrete... Poftiți numai în camera de alături.

Zicînd acestea, îl împinse ușurel pe Richard în încăperea alăturată. Căpitanul văzu cu uimire o întreagă galerie cu pereții plini de portrete.

Erau portrete de toate felurile și mărimile, înfățișînd bărbați, femei, mai ales tinere. Erau picturi în ulei, în pastel, acuarele și în tuș ; erau și schițe modeste, și studii. Într-un colț se afla o

grămadă de pînze fără ramă, rezemate unele de altele.

— Doamne, cum de-au ajuns toate aceste portrete aici ?

— Foarte simplu, domnule căpitan, foarte simplu. O vreme, oamenii se iubesc, apoi intervine o răcire. O vreme portretul mai atîrnă deasupra patului, apoi domnii și doamnele își schimbă gustul, caută să uite trecutul. Unor tineri cavaleri, cînd vor să se căsătorească, nu le prea place ca tînăra soție să găsească în casă portretul unei alte femei. Asta e tot.

— Și atunci vînd vechiul portret ?

Salamon întinse brațele, cu un zîmbet dezolat și în același timp ironic, arătînd tablourile din cameră :

— Precum se vede, domnule căpitan, precum se vede.

— Ei, nu mă mir că unii vînd portretele primite ca amintire, cît faptul că se găsesc amatori să le cumpere. Ce dracu faci dumneata cu aceste portrete ?

Salamon clătină din cap, zîmbind pe sub mustață în gulerul de blană al caftanului.

— Ehei, stimate domn, dacă ați ști ce afacere bună e, e o afacere chiar foarte bună ! Cel care vinde un portret de care s-a plictisit, îl dă pe un preț de nimic. După aceea, toată dibăcia este să afli al cui e portretul. În prăvălia din strada Porțelanului, la nr. 3, se perindă multă lume : domni prezentabili, doamne strălucite. Le place foarte mult să cerceteze această colecție. Cîte unul găsește și portretul său. Nici nu te întreabă : „Cum îl dai, Salamon ?“ Plătește mărinimos și pleacă cu portretul ; ce face mai departe cu el nu știu.

— Apoi, domnule Salamon, bună afacere, n-am ce zice !

Domnul Salamon atinse cu mîna-i tremurătoare brațul lui Richard și, clipind șiret, șopti :

— Cunosc eu și originalul tabloului dumneavoastră, domnule căpitan. Vine pe aici deseori. Phi ! dacă și-ar vedea tabloul la mine ! Pentru un tablou într-un asemenea costum se plătește foarte mult !

— Ei, dar eu nu o să-i fac rușinea asta, prietene Salamon. Orice aș gîndi despre persoana după care a fost pictat acest tablou, nu vreau să fac un lucru care i-ar da dreptul să mă deteste.

— Domnule căpitan, sînteți un om de aur ! Probabil că vreți să vă căsătoriți ! Așa-i că a ghicit bătrînul Salamon ? Există de acum un alt portret în locul ăstuia ? Așa-i ?

— Într-adevăr, domnule Salamon, vreau să mă căsătoresc, cu toate astea în cuiul respectiv n-am agățat un alt portret.

— Eu vă pot face rost și de ăsta nou. Cum ? O,... eu știu rostul la toate. Credeți că nu se poate ? Am un pictor căruia să-i spun numai : du-te acolo, sau dincolo, uită-te bine la cutare și cutare, apoi vino acasă și pictează-l. Și el pictează din memorie atît de bine, că portretul stă gata să vorbească. Ei ? Ce ziceți ? De ce dați din cap ? Logodnica dumneavoastră nu poate fi văzută ? E atît de sus, sau e ascunsă ? Poate e la mînăstire ? Dumneavoastră dați mereu din cap și nu spuneți o vorbă. Este un secret ? Nu-i voie să afle nimeni ? Poate-i vreo fată săracă ? Bine, bine, domnule căpitan, eu nu caut să aflu nimic. Bătrînul Salamon nu întreabă niciodată nimic. Să lăsăm asta. În sfîrșit... cu cît o vindeți pe această doamnă... Danae ?

Richard își zăngăni supărat sabia.

— Am spus doar că nu e de vînzare. Îl vreau înapoi.

— Ei, ei, ia te uită ! Dar de ce trebuie să zăngăniți imediat așa cu sabia ? N-am spus că o să-l dați doar pentru vreo zece-douăzeci de forinți. Știu că este sub demnitatea unui asemenea domn. Un Baradlay Richard ! Dar s-ar putea să facem schimb. Eu vă dau un alt tablou frumos ! Vreun tablou pe temă religioasă ? Am o mulțime.

Pe Richard începu să-l amuze discuția.

— Nu, Salamon, să nu ne păcălim, n-o să iasă tîrgul. N-o dau pe această Danae nici pe un tablou de două ori mai frumos, și nici chiar pe o temă religioasă. Degeaba insiști : pe cuvînt că nu-l dau.

— Ne, ne, ne ! De ce trebuie imediat să vă jurați ? Poate găsim totuși ceva potrivit ? Să căutăm peste tot. Ei, ia priviți încoace ! A privi nu costă bani. Și cu de-a sila îl împinse pe Richard la grămada de tablouri fără ramă, care erau rezemate unele de altele și începu să umble repede la ele.

La unul dintre tablouri, Richard exclamă :

— Ei, drăcie !

— Aha, strigă anticarul cu ochii triumfători. Deci am găsit ceva care merită să fie întors spre lumină ? și scoase din grămadă tabloul în cauză : o pictură în ulei. Îl șterse de praf cu mîneca și apoi îl ținu întors spre fereastră în fața lui Richard.

— Mii de trăsnete ! Păi ăsta e portretul meu !

— Mmda... Chiar așa, domnule căpitan ! Zace la mine de o jumătate de an. După cum vedeți, doamna Danae nu era atît de sensibilă ca dumneavoastră și a adus portretul de-acum o jumă-

tate de an la numărul 3 din str. Porţelanului. I-am numărat pe el opt mii de forinţi de argint.

— Şi cu cît mi-l dai mie acum ?

— Portretul dumneavoastră ? V-am mai spus, fac schimb.

— Fie !

— Ai, ai, domnule căpitan, nu ştiţi să vă tocmiţi ! Tare o să vă mai înşele alţii. La această afacere aţi fi putut foarte bine să-mi cereţi ceva în plus.

— Ducă-se dracului toată afacerea. De acum, dinte pentru dinte. Trimite-mi acasă portretul meu şi după aceea nu-mi pasă dacă-i storci doamnei Danae şi un milion pentru al ei !

— Să-i storc ? Vai, domnule căpitan ! Salamon nu face una ca asta ! Salamon nu face decît ceea ce se cuvine. Fiecare ştie cel mai bine cît valorează. La cît se apreciază singur, cu atît se mulţumeşte şi Salamon. Eu să storc !? Eu nu sînt escroc ! Ca să vedeţi, domnule căpitan, cît sînt de cinstit : am spus că portretele merg pe schimb, dar rama ?

— Care ramă ?

— Ei bine, dumneavoastră aţi trimis tabloul cu ramă cu tot, doamna Danae însă l-a trimis pe al dumneavoastră fără ramă. În rama aurită a prins imediat un alt portret. Ştiu sigur. Deci rama dumneavoastră e în afara tocmelii.

Pe Richard începu să-l supere mărinimia anticarului.

— Lasă-ţi rama dumitale, doar n-o să primesc de la dumneata cinci forinţi mizerabili ?

— Ei, dar ce rost are să risipiţi această nobilă mînie ? Pentru cinci forinţi mizerabili ? Doar nu vi i-am oferit aceşti cinci forinţi mizerabili, am putea face şi aici schimb cu ceva. La mine există

multe lucruri care i-ar putea place domnului căpitan. Să privim în jur... De privit se poate pe gratis. Am niște arme deosebit de frumoase ; hangere, săbii.

— Mulțumesc. Dintr-astea am și eu destule acasă, un întreg arsenal.

— Dar poate găsiți aici ceva care nu aveți acasă ? Nu costă nimic să vă uitați la ele. Poate facem o afacere bună. Bine, bine, nu mai spun nimic despre ramă. O s-o pun pe urmă la socoteală. Dacă domnului căpitan o să-i placă ceva, o să plătiți ceva în plus, ca să văd și eu un ban. Ce ziceți ? Vedeți, la noi se spune că dacă din prima afacere de peste zi nu-ți rămîn ceva bani de saftea în mînă, oricît de puțini, nu este o afacere norocoasă și atunci toată ziua o să-ți meargă prost. De aceea, primul client este primit cu bucurie și nu-l lăsăm să plece pînă nu cumpără ce-i place, oricît de ieftin, numai să fie de saftea !

Richard înțelese că nu va scăpa de anticar pînă nu-i lasă cîțiva forinți. Așa că, fără să-i pară rău, se lăsă împins spre cea de-a treia cameră. În cea de a treia încăpere în care-l conduse anticarul pe Richard se afla o splendidă colecție de arme ale tuturor popoarelor din lume.

Într-un loc erau adunate arme egiptene, persane și indiene, săbii încovoiate și drepte ca un cuțit, cu mînere de curea, drapele de luptă în formă de evantai, sulițe de aruncat, ghioage, platoșe și diferite zale, coifuri ascuțite, buciumuri etrusce din coajă de copac. Într-o altă parte erau arme din Grecia antică, scuturi thebane, lănci cu două vîrfuri, scuturi rotunde, vechi spade grecești, apărătoare samnite, spade romane scurte, platoșe strălucitoare, cămăși de zale cu zalele așezate ca

penele, zale sarmate cu solzi. O altă vitrină conținea platoșe galice și teutone împletite, cu buzdugane cu lanțuri, coifuri cu coarne, barde britanice, alături se afla armament din evul mediu : lance cu bardă de azvîrlit, luceafărul ceh, spărgătorul de platoșe german, halebarda săsească denumită „partizan", pumnalul seceră, catarama pumnal, arme de ale cruciaților, săbii și sulițe maure și sarazine, tomahawkuri indiene și spade maghiare, puse în același loc cu ghioage și buzdugane crestate. Ultimul perete era ocupat în întregime cu armele diferitelor popoare din secolul nostru. Săbii vechi amestecate cu săbii de paradă împodobite cu pietre scumpe și hangere și lăncii bătute în aur.

— Există și aici un mic arsenal, nu-i așa, domnule căpitan ? spuse Salamon frecîndu-și mîinile cu satisfacție. Merită să-l vezi ! He-he, cînd se pregătește o serbare națională, prăvălia de vechituri din strada Porțelanului are o mare căutare. Aici se găsește orice, iar după serbare totul se întoarce din nou aici.

Acum Richard se simțea în elementul său. Cercetă cu ochi de cunoscător prin săbiile vechi și, deodată, observă o lamă bună, cu mînerul simplu, fără teacă. O luă în mînă.

— Ehei ! zise anticarul bine dispus, ați găsit totuși ceva care merită privit. Știam eu că ochiul unui adevărat cunoscător se va opri la ea. Este o lamă Crivelli veritabilă, nu o imitație. Mi-au oferit pentru ea zece galbeni, dar n-o dau pe mai puțin de cincisprezece, pentru că este o veritabilă Crivelli.

Richard se uită în lumină la sabie și zise :

— Nu e Crivelli.

Salamon se simți foarte jignit.

— Domnule, eu nu mint niciodată. Este lamă Crivelli, dacă vă spun ! Uitați-vă aici.

Și îndoind ușor cu mîinile-i tremurătoare lama săbiei, cuprinse cu ea mijlocul lui Richard, ca într-un brîu.

— Vedeți, vîrful poate săruta mînerul.

— Bine, zise Richard luînd sabia, acum să-ți arăt și eu ceva. Ai vreo pușcă veche de care să nu-ți pară rău ?

— Poftiți, alegeți, spuse Salamon, arătînd o piramidă întreagă de puști învechite.

Richard alese o pușcă dintre cele mai grele și o sprijini de-a curmezișul, cu gura țevii de piramidă și cu tocul de podea.

— Acum te rog să stai puțin deoparte.

Anticarul se retrase și așteptă să vadă ce o să se întîmple. Richard zvîcni cu sabia în aer și lovi cu ea țeava puștii. Țeava tăiată în două căzu la dreapta și la stînga.

Richard își trecu degetul pe tăișul sabiei și i-o arătă lui Salamon :

— Privește, nici o știrbitură !

Anticarul privi uluit.

Întîi cercetă cu uimire sabia, apoi țeava puștii tăiată în două și după aceea se duse să-i pipăie brațul lui Richard.

— Dumnezeu să ne ocrotească ! Ce lovitură ! Eu, ca să tai cu cuțitul o portocală, trebuie să mă opintesc de trei ori. Domnul căpitan este un om de aur ! Nu, nu-i un om de aur : e un om de oțel ! Ce lovitură ! Ce țeavă groasă, și dintr-o singură lovitură tăiată în două bucăți, ca un cornet de hîrtie !

— Sabia asta nu-i Crivelli, spuse Richard, dîndu-i-o înapoi anticarului, este o veritabilă lamă

Al-Bohacen din Damasc; valorează o sută de galbeni.

— Doamne ferește, protestă anticarul cu ambele mîini. I-am spus domnului căpitan, prețul ei e cincisprezece galbeni. Nici mai mult, nici mai puțin. Pentru mine atîta valorează. Și dacă domnul căpitan vrea să-mi dea în schimb tabloul acela cu ramă cu tot, și pe deasupra un galben, atunci a dumneavoastră să fie, luați-o. Bătrînul Salamon nu vrea să doarmă în aceeași casă cu o sabie ca asta.

Richard zîmbi.

— Tabloul acela l-am schimbat doar cu propriul meu portret.

— Nu, nu, acum portretul dumneavoastră nu-l mai dau nici pe aur, nici pe bani! Îl păstrez eu. E prima dată în viață că întîlnesc un om care-mi spune: „Salamon, prețul acestui obiect pe care mi-l oferi nu este de cincisprezece galbeni, ci de o sută, asta nu e Crivelli, ci Al-Bohacen, o veritabilă lamă din Damasc". Și ați vrea să mă despart de portretul unui asemenea om?! Un asemenea portret nu mai există pe lume. E o raritate, e ceva unic! E un incunabul! Nu are copie, nu are asemănare, nu-l dau din mînă. Portretul dumneavoastră rămîne aici. Luați dumneavoastră sabia, mai dați-mi un galben și sîntem chit!

Richard căzu pe gînduri. Salamon îi ghici gîndul.

— Să nu vă fie teamă că o să vadă cineva portretul la mine, îl pun în dormitorul meu, în dormitorul meu de văduv, în care nu intră nimeni. Îl lăsați aici, nu-i așa?

Richard strînse rîzînd mîna întinsă a anticarului:

— S-a făcut! și adaugă la el și acest galben.

Bătrînul încercă cu dinții banul primit, apoi îl lăsă să cadă în buzunarul adînc al caftanului.

— Îmi dați voie să învelesc sabia în hîrtie. Sluga mea o să vi-o aducă acasă, domnule căpitan. Mă bucur că ați fost la mine. Mi-ați făcut o mare cinste. Sper că nu e pentru prima și pentru ultima oară. Cînd domnul căpitan se va căsători, îl rog să dispună de mine, fac rost de tot ce-i frumos și bun, de ceva care să bucure ochii frumoși ai soției domniei sale.

— Mulțumesc, Salamon, nu o să am nevoie. Fetei cu care mă voi căsători eu nu-i plac zorzoane luxoase.

— Vreți să luați o fată săracă? Am dreptate, nu-i așa?

Richard nu mai vru să continue discuția.

— Ei, Domnul să te aibă-n paza lui.

— Bine, bine, domnule căpitan, Domnul să vă ocrotească. Nu mai întreb nimic. Bătrînul Salamon știe multe, știe ceva ce nici nu se bănuiește, dar nu spune nimănui. Dumneavoastră, domnule căpitan, sînteți un om de aur, un om de oțel. N-am spus bine. Dumneavoastră sînteți un om din oțel veritabil de Damasc. Dumneavoastră știți din ce se face o sabie de Damasc? Se forjează dintr-un aliaj de aur și oțel. Așa se fabrică oțelul de Damasc. Rămîneți așa cum sînteți. Eu, domnule căpitan, nu mă amestec în treburile dumneavoastră. Dar să nu-l uitați pe bătrînul negustor de vechituri din strada Porțelanului, nr. 3. Eu vă spun, cine e om cinstit, face un foarte bun *Geschcft* [1]. Să nu uitați asta. O să vă mai întîlniți cu negustorul de vechituri din strada Porțelanului,

[1] Afacere (germ.).

fie că vreți sau nu. Atunci o să înțelegeți ce v-am spus acum : cea mai bună afacere este să fii cinstit. Domnul să vă ocrotească !

Richard caută să scape de bătrînul vorbăreț. Trimise sabia acasă prin sluga negustorului de vechituri. Richard n-avea nici un chef să se ducă acasă : îi era teamă de domnu' Pál.

Era sigur că atunci cînd o să intre, bătrîna ordonanță o să-l întîmpine cu cuvintele : „Apăi, nu v-am spus eu ?“

— Da, Aranka, sufleţelul meu drag, degeaba stai acasă şi aştepţi pe pastor, pe iubitul tău tată, pentru că nu mai vine. Scumpul meu bărbăţel tocmai a primit o scrisoare din Pesta, ştii, el, ca notar, are multe cunoştinţe în lumea largă, chiar şi la Pesta. Şi acolo scrie că domnul pastor stă foarte prost; consistoriul nu-i mai dă voie să urce în amvon şi a fost citat la Viena. O să fie condamnat la cel puţin zece ani şi o să-l ducă la *Kufstein*[1]. Chiar aşa, sufleţelul meu drag. Dar nu trebuie să te omori cu plînsul, Dumnezeu e bun, are el grijă de cei năpăstuiţi. Domnul să te binecuvinteze, Aranka, sufleţelul meu drag.

Astfel o salută Szalmás Mihályné, soţia notarului, pe fata preotului, care ieşea mereu la poarta casei preoţeşti să privească spre capătul uliţei, pe unde cu săptămîni în urmă plecase taică-său. Dar degeaba îl aştepta.

Auzind această veste dureroasă, fata nu mai zăbovi la poartă şi intră în casă.

Se aşeză la masă şi se apucă din nou să coasă lenjeria, pînă cînd simţi că acul şi pînza îi cad din mînă şi o cuprinde o toropeală grea. Sufletul călător îi purtă gîndurile pe drumuri nebătute, prin oraşe străine şi pustii, căutînd, printre mili-

[1] Închisoare (germ.).

oanele de feţe străine, una cunoscută şi ascultînd dacă nu se aud paşii sau vocea scumpului ei părinte.

Şi stătea aşa pînă cînd visarea îi era tulburată de cîte un zgomot de trăsură.

Avea profilul clasic, gura cu buze fine, ochi mari, plini de bunătate ; obrazul ei minunat, oval, ca de muză, era încadrat de păr castaniu, bogat. Simplitatea pieptănăturii scotea şi mai mult în evidenţă expresia nobilă a acestui cap frumos, ca de statuie.

Cînd se auzi din nou zgomotul unei trăsuri, fata tresări, genele ei mari se ridicară mirate, dar apoi îşi spuse : „Nu vine cel pe care-l aştepţi", şi, oftind, se apucă iar de cusut, deşi zgomotul trăsurii încetă în faţa casei.

La poartă oprise o caleaşcă.

Bucuroasă, fata sări în picioare şi se repezi spre uşă. „Poate că e tata ?"

Dar uşa camerei se deschise şi fata se opri speriată în faţa noii venite.

Era baroneasa Baradlay, văduva.

Doamna Baradlay purta un costum de catifea neagră cu guleraş şi manşon brodat, iar pe cap avea o maramă de doliu, din cauza căreia faţa ei părea şi mai albă.

Aranka făcu o plecăciune ; baroneasa îşi ridică mîna, iar fata se aplecă şi i-o sărută cu respect.

— Bună dimineaţa, copila mea, spuse baroneasa cu bunăvoinţă, dar foarte rece. Am venit la tine ca să vorbim despre unele treburi pe care se cuvenea să le aranjăm între noi.

Aranka o conduse pe doamna Baradlay spre canapea şi o pofti, printr-un gest, să ia loc, aşezîndu-se în faţa ei.

— Mai întîi, copila mea, trebuie să-ţi fac cunoscut că spre regretul meu taică-tău a avut multe necazuri din cauza rugăciunii spuse la înmormîntarea soţului meu. Era bine să nu se fi întîmplat aşa. Dar acum nu mai putem schimba nimic. Cred că îşi va pierde slujba, dar asta nu este un necaz prea mare.

„Deci e adevărat tot ce se spune", oftă fata în sinea ei.

— Şi libertatea îi e în pericol, continuă doamna Baradlay. S-ar putea să fie închis şi să nu-l mai vezi mult timp.

Spre mirarea baronesei aceste cuvinte nu provocară nici o schimbare pe faţa fetei.

— Ai să rămîi singură.

Aranka dădu tăcută din cap.

— Ce-ai să te faci dacă rămîi singură ?

— Sînt pregătită pentru toate, răspunse fata liniştită.

— Crede-mă, copila mea, îţi vreau binele şi sînt gata să fac totul pentru tine. Doliul familiei mele este cauza necazului vostru şi doresc să-ţi uşurez măcar ţie situaţia. Spune-mi deschis, unde vrei să te duci ? Ce vrei să faci ? Am să te ajut cu tot ce pot.

— Vreau să rămîn aici, doamnă, spuse fata, ridicîndu-şi capul cu demnitate şi uitîndu-se liniştită în ochii baroanei.

— Nu poţi rămîne aici, copila mea, pentru că această casă parohială va fi dată altcuiva.

— Taică-meu are o căsuţă la ţară şi am să plec acolo.

— Şi din ce o să trăieşti ?

— Voi lucra.

— Dar o să cîştigi puţin.

— Mă mulţumesc cu puţin.

— Și dacă taică-tău o să fie reținut într-un alt oraș, nu dorești să fii în preajma lui? Te poți bizui pe mine. Îți voi asigura existența.

— Mulțumesc, doamnă. Dacă tot trebuie să stau singură, aici mi-e cel mai bine, și dacă tot sînt despărțită de tata, nu contează dacă între noi e un zid de trei picioare sau o depărtare de treizeci de mile.

— Dar aici ai să te îngropi de vie, pe cînd în altă parte te așteaptă o viață nouă. Vreau să înlătur povara care-mi apasă sufletul, căci nenorocirea mea a adus-o și pe a ta. Îți dau avere cu care să-ți încerci norocul. Dacă ți-am făcut parte din nenorocirea mea, vreau să te bucuri și de averea mea. Poți să te încrezi în vorbele mele.

Fata își scutură capul în tăcere.

— Gîndește-te că la necazuri și prietenii dispar, nenorocirea este ocolită de toți și toți găsesc motive să se țină departe de ea. Acum ești tînără și frumoasă, dar tristețea îmbătrînește repede. Aici o să te îngropi de vie. Acolo unde oamenii stau atît de aproape unul de altul, ca aici în sat, cel ce nu este iubit este urît; dacă unul suferă cu adevărat, ceilalți rîd de el; se bucură cînd văd că cineva pe care-l invidiau înainte acum este umilit; dacă acel cineva este frumos și bun, cu atît mai rău pentru el, cei urîți și răi îl socotesc dușmanul lor personal. Într-o lume nouă găsești oameni noi. Aici orice lucru, orice privire te supără, te jignește, oamenii nu-ți arată dragoste. Printre străini poți să-ți găsești prieteni pe gustul tău. Eu aș cumpăra casa lui taică-tău, via, livada și pămîntul, la prețul unei moșii. Te voi ajuta toată viața. O să-ți înlesnesc drumul spre cele mai înalte porți ca să-ți poți elibera tatăl. Mă voi strădui să alin toate suferințele

familiei tale pe care le-a provocat familia mea. Și m-aș bucura să te văd fericită.

La aceste cuvinte, fata se ridică de pe scaun.

— Doamnă, vă mulțumesc pentru bunătatea dumneavoastră, dar eu rămîn aici. Și chiar dacă ar trebui să mă fac slujnică, ca să-mi cîștig pîinea cea de toate zilele, eu tot aici rămîn. Doamnă, cunoașteți povestea acestui inel, continuă fata, arătîndu-i inelul de pe mîna stîngă. El mă înlănțuie aici, de unde nici o putere nu mă va smulge. Cel care mi l-a pus pe deget, mi-a zis: „Eu plec în lume, o să mă ascund, o să călătoresc; sînt izgonit. Dar oriunde m-ar azvîrli soarta, mă voi învîrti în jurul acestui loc, precum planeta în jurul Soarelui. Rămîi aici, am să mă întorc la tine. Chiar dacă ți s-ar oferi o lume, ca să pleci de aici, chiar dacă Maica Domnului ți-ar spune să pleci, tu să rămîi, căci am să mă întorc." Credeți-mă, doamnă, de aceea rămîn. Nu aveți destulă avere, nici stăpînii lumii destulă putere ca să mă înspăimînte și să mă îndepărteze de acest loc. O să sufăr, o să îndur lipsuri și mizerie, o să fiu mai de plîns decît o biată cerșetoare, dar nu voi părăsi locul acesta. Poate că aici o să îmbătrînesc, poate chiar o să-mi pierd mințile, dar rămîn aici.

Baroneasa se ridică și ea de la locul ei. Apucă mîna stîngă a fetei, cea pe care era inelul.

— Deci, îl iubești pe fiul meu? Și eu îl iubesc! Una din noi trebuie să renunțe la el! Dar care din două?

Aranka încercă cu disperare să-și tragă mîna, dar văduva o ținea strîns.

— O, doamnă, ce întrebare îmi puneți! Care va muri prima, aceea va renunța la el! Mă împingeți spre sinucidere?

Doamna Baradlay dădu drumul fetei, apoi o privi binevoitor, cu un zîmbet blajin.

— Nu. Vreau să fie al amîndorura. Să fie al tău, iar tu să fii mîngîierea mea. Voi avea astfel și un fiu și o fiică. Vino la mine acasă și rămîi la noi pînă se întoarce și fiul meu. Să vă iubiți, iar mie îmi va fi destul ceea ce rămîne din dragostea voastră.

Fata nu-și credea urechilor.

— O, doamnă, ce-mi spuneți e frumos ca un vis. Un vierme ca mine, călcat în picioare de toți, nu poate crede că se poate ajunge de aici, din praf, de-a dreptul în rai.

— E adevărat, spuse baroana oftînd, par atît de severă, atît de rece, cum ai putea să crezi că eu sînt cea care vrea să te facă fericită ? Cum ar putea crede cineva că o statuie vie ca mine poate simți și ea ? Dar o să-mi dau silința să te conving că de fapt eu am nevoie de tine ! Șezi aici lîngă mine.

Baroneasa o așeză lîngă ea pe canapea și scoase din sîn o scrisoare.

— Privește, azi am primit o scrisoare de la fiul meu, din Rusia, din Sf. Petersburg. L-am chemat acasă. Scrisoarea e trimisă de pe drum. Abia m-am putut stăpîni să nu deschid scrisoarea, și am venit la tine, s-o deschizi și s-o citim împreună. Înțelegi ce ți-am cedat ție în aceste ore ?

Aranka, plecînd capul, își lipi buzele de mîna baronesei.

— Ia deci scrisoarea și citește-o. Scrisul ți-e cunoscut !

Baroneasa îi arătă fetei adresa scrisorii sigilate.

Aranka luă scrisoarea în mînă dar, dintr-odată, zîmbetul plin de recunoștință dispăru de pe fața

ei. Dînd liniştit din cap, o privi pe doamna Baradlay cu ochi mari, miraţi.

— Ei ?

— Nu este scrisul lui, spuse încet fata.

— Ce vorbeşti ! Arată-mi ! Cum să nu fie ! Cunosc doar scrisul fiului meu. Acest B este precis al lui ! Aceste linii energice... E scrisul lui bărbătesc...

— E doar o bună imitaţie... şopti fata.

— Dar citeşte adresa: „*A ma très adorable mère*“ [1]. Numai fiul meu îmi poate scrie aşa. Pe scrisoare e ştampila poştei din Orşa, un oraş din centrul Rusiei. Ştii franţuzeşte ?

— Da.

— Cine te-a învăţat ?

— Singură.

— Atunci deschide scrisoarea şi o să te convingi. Şi sigiliul ăsta e blazonul lui, nu ?

— Permiteţi, doamnă ? întrebă fata, şi mîinile îi tremurau în timp ce tăia marginea plicului cu o forfecuţă ca nu cumva să atingă sigiliul, apoi scoase scrisoarea.

În clipa aceea bucuria îi lumină din nou faţa.

Aici era într-adevăr scrisul lui :

„*Dragă mamă !*“

— Ei, vezi ?

Dar, deodată, fata se întunecă la faţă, ca un cer senin de primăvară pe care vîntul îl acoperă cu nori sfîrtecaţi de zăpadă.

— Ce este ?

— Numai aceste două cuvinte sînt scrise de el, restul e scris în franceză de o mînă complet străină.

— De o mînă străină ? O, te rog, citeşte repede.

În mîna fetei scrisoarea tremura.

[1] Mult adoratei mele mame (fr.).

„Doamnă, vă rog să mă scuzați pentru binevoitoarea înșelăciune pe care am săvîrșit-o cu adresa de pe plic. Ca să nu vă speriați, am imitat scrisul prietenului meu, care a vrut să vă scrie personal această scrisoare, dar după primele două cuvinte tocul i-a căzut din mînă. Este foarte slăbit. Ödön a trecut printr-un mare pericol, dar a scăpat. În două săptămîni se va restabili într-atît cît să-și poată continua călătoria."

— A fost în pericol ? întrerupse baroneasa, o, te rog, continuă !

Propria ei spaimă n-o împiedică să observe cît de emoționată era fata, care trebuia să-și adune toată tăria sufletească pentru a se putea stăpîni.

„Vă scriu sincer totul, așa cum s-a întîmplat. Îndată ce Ödön a primit scrisoarea dumneavoastră, prin care-l chemați acasă, a părăsit totul : curtea țarului, distincții, petreceri. În zadar l-am rugat să rămînă ; mi-a răspuns : mă cheamă mama, mă duc."

După aceste rînduri, ridicînd ochii de pe scrisoare, fata îi aruncă baronesei o privire plină de recunoștință și însuflețire.

„Cînd am văzut că nu pot să-l rețin, i-am promis să merg cu dînsul, să-l întovărășesc pînă la graniță. Mai bine n-aș fi făcut-o. Dacă ar fi fost singur n-ar fi mers mai departe de Smolensk ; nu ne-ar fi prins viscolul, nu ne-ar fi urmărit lupii, și n-ar fi trebuit să ne salvăm patinînd două ore pe gheața Niprului. Pot să vă spun, doamnă, că Ödön e un băiat minunat ; cînd în plină goană mi s-a desfăcut o patină și am rămas fără apărare, el s-a întors singur împotriva lupilor care ne urmăreau și i-a ținut departe de mine : cu pistoalele și hangerul a omorît patru lupi. Lui trebuie să-i mulțumesc că mai sînt în viață."

La auzul acestor elogii fața baroanei se îmbujoră de mîndrie. Dar putu să vadă bine că fata, cu cît citește mai departe, devine mai palidă. Buzele i se învinețeau, și continua să citească cu mari eforturi. O, dragoste de fată! Eroismul încîntă o mamă spartană, dar umple de deznădejde o fată îndrăgostită.

„Apoi ne-am continuat fuga, dar primejdia era îngrozitoare. Vreo două sute de lupi erau pe urmele noastre."

— Cerule! strigă neliniștită mama. Acum se speriase și ea.

Fata citi repede mai departe, dar ochii i se împăienjeniseră și glasul i se poticni.

„Eram aproape salvați, ajunsesem la un post de pază militar, dar sosind am dat de un loc periculos de pe gheața Niprului, unde pescarii făcuseră o copcă. Noi n-am observat gheața subțire și ne-am prăbușit amîndoi, scufundindu-ne sub tavanul de gheață."

— Dumnezeule milostiv, țipă doamna Baradlay.

Fata nu zise nimic, dar capul îi căzu pe spate, închise ochii și fața îi deveni albă ca peretele. Ținea scrisoarea strîns, ca într-un spasm. Trupul îi tremura cuprins de febră. Își strîngea buzele dureros.

Baroneasa luă în brațe fata aproape leșinată mîngîind-o pe față și pe frunte.

— Vino-ți în fire, fetițo. Vezi, ești mai slabă decît mine, cu toate că eu îi sînt mamă. Simt și eu ceea ce simți tu.

Lacrimile fetei țîșniră, topind cu fierbințeala lor gheața leșinului. Baroana o strînse la piept și o mîngîie.

— Nu plînge. Citesc eu mai departe scrisoarea. Vezi, eu nu plîng, m-am străduit mult timp să

învăț cum să nu plîng, cînd mă doare ceva. Să vedem ce mai scrie în scrisoare. Hai, uită-te și tu în ea.

Îmbrățișînd-o pe față, țin scrisoarea astfel încît s-o poată citi amîndouă.

— Să citim mai departe.

„Pe mine m-a apărat amuleta, pe care am primit-o de la mama; înainte de plecare i-am oferit-o prietenului meu: este o amuletă adevărată, care te ferește de înec, de mușcătură de fiară, de rană de glonț, de deochi, de otrava molimei, dar n-a vrut s-o primească. Mi-a răspuns că pe el îl apără stelele lui, și că aceste stele sînt ochi iubitori de femeie! Cînd pescarii ne-au tras la mal, nu m-am îndepărtat de el pînă nu l-am putut întreba: mai strălucesc stelele tale? și el mi-a răspuns zîmbind «toate patru».“

La aceste cuvinte, fiecare femeie simți tresărirea celeilalte, ca pe o scînteie fermecată care a țîșnit deodată în inimile lor.

„Apoi, Ödön a fost cuprins de fierbințeală, dar acum a scăpat cu bine. Nu-l părăsesc nici ziua, nici noaptea. Deasupra patului său pot străluci liniștit stelele lui păzitoare. Astăzi a vrut cu tot dinadinsul să scrie o scrisoare, dar iată că n-a reușit. A trebuit s-o continui eu. Dar nu trebuie să vă neliniștiți, doamnă, nu mai este nici un pericol. Peste două săptămîni ne putem continua drumul. Pînă atunci vreau doar să rog stelele lui Ödön să nu verse lacrămi, pentru că lacrimile stelelor se transformă aici în Rusia în zăpadă, și în drum avem chiar mai multă decît ne trebuie.

Leonid Ramiroff“

Cele două perechi de stele se priviră reciproc. Razele lor nu mai erau inundate de lacrimi, ele străluceau de bucurie.

Doamna Baradlay strînse la piept capul Arankăi și, sărutînd-o pe frunte, șopti cu blîndețe :

— Fata mea !

Iar fata, plecîndu-se, îi îmbrățișă genunchii și, culcîndu-și capul în poala baronesei, nu spuse nimic, nimic.

Dar această tăcere mută cuprindea în ea mii de taine, pentru niște ochi știutori să citească în inimile oamenilor.

*

Spre marea mirare a satului, peste o oră, fata preotului părăsi modesta locuință preoțească șezînd lîngă baroneasă în trăsura boierească a lui Baradlay. Cele două femei discutau cu fețele senine, avînd suficiente motive pentru această pace sufletească.

Văzînd această uimitoare priveliște, notăreasa arse tam-nesam două palme celor doi pierde-vară de flăcăiandri ai ei, poruncindu-i unuia : „Fuga după caleașcă și vezi unde se duce !“, iar celuilalt : „Fuga la parohie și vezi ce s-a întîmplat acolo !“ După scurtă vreme se întoarseră amîndoi ; unul aduse vestea că trăsura a intrat în curtea castelului, iar stimata doamnă a îmbrățișat-o pe domnișoara cînd au coborît, neluînd mîna de pe umărul fetei pînă cînd au urcat scările ; celălalt se întoarse fără răsuflare și aduse vestea că servitorul preotului și omul de la biserică au spus că toată casa le-a fost dată în primire, pentru că, de acum înainte, domnișoara va locui la castel, și nu se va mai întoarce aici.

La aceste cuvinte, coana Szalmás scăpă din mîini coșul de nuiele, cu cloșcă cu tot, și plesnind din palme exclamă :

— Dacă ar vedea asta răposatul domn baron !

Din ziua aceea, coana Szalmás nu pierdu nici o zi binecuvîntată de Dumnezeu, fără să meargă dis-de-dimineaţă la castel şi să încerce să dea de rostul celor întîmplate.

Avea la castel un bun cunoscut, pe bătrînul intendent, care totdeauna îi povestea ce se mai întîmplă pe acolo.

Este adevărat că domnul Bakó Márton niciodată nu lăsa vreo întrebare de-a coanei Szalmás fără răspuns, dar cu o mică rezervă, şi anume că răspunsul la întrebările ei era de fapt cu totul opus adevărului adevărat. Şi aceste uriaşe devieri de la datele istorice, ba chiar şi de la probabilitatea poetică, Bakó Márton le vîra pe gîtul coanei Szalmás cu o asemenea expresie de *quaker* [1] care spune doar adevărul, încît acesteia îi era imposibil să se îndoiască de cele spuse de el.

— Cum se mai simte domnişoara Aranka, sufleţelul meu ? întrebă coana notăreasă.

— Nu ştiu, a fost dusă astă noapte la Viena, răspunse domnul Bakó Márton.

— La Viena ? Dar pentru ce au dus-o la Viena ?

— O ia de nevastă un domn mare.

— Un domn mare ? Ce fel de domn mare ?

[1] Sectă religioasă în Anglia, S.U.A. etc.

— Un agent [1], secretar sau referent.

— Tii, ce spui, dragul meu ! E un domn tînăr ?

— Vreo șaizeci și șase de ani.

— No, păi ăsta-i cam bătrîior ! Și de ce o dă pe sărmana fată după unul așa de bătrîn ?

— Pentru ca datorită lui să-și elibereze tatăl.

— E-adevărat că l-au condamnat pe bătrînul preot ?

— La galere !

— La galere ! Și ce o să se întîmple cu el acolo ?

— O să tragă galera cu funia de pe mal ca să o treacă din Europa în America.

— No, apăi asta este o pedeapsă îngrozitor de mare.

— Într-adevăr, mare pedeapsă.

Domnul Bakó Márton spuse toate astea cu o mutră atît de serioasă, încît coana Szalmás ar fi putut să jure că pînă la ultimul cuvînt totul era adevărat.

Într-o dimineață coana Szalmás îl trezi pe blajînul nostru castelan cu următoarele cuvinte :

— Nu-i așa că așteptați oaspeți ?

— Chiar așa. De unde ai ghicit, coană Szalmás ?

— În fiecare dimineață obișnuiesc să arunc cîte o privire spre castel, și azi am văzut că și coșurile din dreapta scot fum ; se încălzesc și alte camere, mi-am zis eu, se așteaptă oaspeți. Pe cine așteptați ?

De rîndul ăsta domnul Bakó răspunse sincer :

— Astăzi sosește onoratul domnișor.

— Care domnișor ? Sînt doar trei. Care din ei ?

Domnul Bakó avea răspunsul gata.

— Cel din gardă.

— Cel din gardă ? Apoi, poate el să părăsească persoana regelui ?

[1] În sens de **atașat pe lîngă curtea imperială**

— Pe timpul cît va lipsi, a angajat în locul lui pe altul

— Vasăzică vine doar cel din gardă ? Oare cum o să vină ?

— Călare, firește.

— Călare ? Și ce fel de cal o să aibă ?

— Un bălan de toată frumusețea.

— Și ce fel de haine o să poarte ?

— Roșii-stacojii, cu găitane de aur, pe cap cu tichie de jder, cu pene de bîtlan, iar pe spate o blană de panteră.

— Blană de panteră ? Nu mai spune ! În viața mea n-am văzut o panteră !

Domnul Bakó o lăsă pe coana Szalmás să împrăștie această știre prin tot satul.

Într-adevăr, în ziua aceea la castel se aștepta sosirea cuiva.

Venise o scrisoare de la Ödön, scrisă chiar de el de astă dată și expediată din Lemberg printr-un curier, ca s-o înștiințeze pe maică-sa de ziua sosirii.

În după amiaza acelei zile, doamna Baradlay puse să i se pregătească trăsura și se grăbi să-și întîmpine fiul la ultima stație de poștă.

Plecă singură, fără nici un însoțitor.

Îl aștepta pe fiul ei la stația din Szunyog. Ödön sosi către seară, la ora anunțată.

Revederea fu emoționantă și plină de căldură.

— Cît de tare m-ai speriat cu accidentul tău, își dojeni mama fiul.

— Ei, am scăpat. Bine că ne revedem, răspunse fiul, sărutîndu-și mama.

Nici nu s-a mai oprit la stație, ci a trecut în trăsura mamei continuîndu-și împreună drumul spre Nemeșdomb.

Cînd ajunseră la hotarul satului, era încă lumină.

În partea dinspre grădini se ridica un dîmb, de pe care se putea vedea toată cîmpia. La marginea acestui dîmb erau plantați brazi, de sub a căror boltă întunecoasă apărea o clădire de marmură cenușie, construită în stil egiptean, cu pereții poleiți în aur de apusul soarelui.

Ajunși aici, Ödön opri trăsura.

— Să coborîm, mamă.

Doamna Baradlay își înțelese fiul. Coborîră.

Oferindu-i brațul, Ödön își conduse mama fără un cuvînt spre dîmbul înconjurat de brazi.

La poalele dîmbului, înaintea portalului de marmură, într-o parte, se afla o mică locuință omenească. Era căsuța paznicului cavoului. Ödön îl chemă afară.

Paznicul criptei ieși cu legătura de chei și deschise ușa dublă, prima era de fier masiv, cealaltă de fier forjat. După ce aprinse lampa călăuzi vizitatorii pe scările cavoului.

Îi conduse prin semiîntuneric la cripta de curînd zidită, unde pe placa ridicată în amintirea marelui dispărut străluceau sub blazon decorații dăltuite și pictate în aur. Acolo se odihnea omul cu inima de piatră, care, datorită inimii sale și efectelor miraculoase ale îmbălsămării, nu se prefăcuse încă în țărînă.

Stînd mînă în mînă, acolo, în fața criptei, mama și fiul erau pătrunși de același sentiment, ca și cînd fiecare picătură de sînge al fiului ar fi trecut și prin inima mamei. Vorbeau cu sufletul celui dispărut, și amîndoi îi spuneau aceleași lucruri. După aceea s-au îmbrățișat și s-au întors în lumea celor vii.

La castel, Ödön întîlni persoane cunoscute : servitori de odinioară și bătrîni administratori de

moşii, cu vechile lor plecăciuni smerite, doar că plecăciunile acum erau mai adînci.

Acum el era stăpînul.

Nici pe faţa mamei nu observă vreo schimbare. Nici ultima oară nu păruse mai rece sau mai tristă. Doliul ei era vechi, numai rochia de doliu îi era nouă.

Doamna Baradlay îi vorbea şi acum fiului la fel de rece şi măsurat, ca şi cînd cineva neînduplecat care o asculta prin perete i-ar fi judecat fiecare cuvînt şi i-ar fi condamnat orice sentimentalism.

După ce Ödön îşi schimbă hainele de drum, maică-sa îl conduse în apartamentul tatălui său.

— Acum aceste camere vor fi la dispoziţia ta. Trebuie să primeşti oamenii care o să te viziteze. Ştii doar că în casa noastră se adună mulţi şi auzind că ai sosit, ne vor vizita. De acum înainte tu eşti stăpîn aici.

— Cum doreşti, mamă.

— Averea noastră trebuie administrată de un bărbat. Gospodăria e mare şi întinsă, tu trebuie să pui totul în ordine.

— O să mă străduiesc să le învăţ pe toate.

— Fiind cel mai în vîrstă şi major, tu ai să fii tutorele firesc al fraţilor tăi. Trebuie să ţii măsura între dragoste şi o judecată înţeleaptă. Fraţii tăi nu seamănă la fire între ei şi nici cu tine. Trebuie să-i cercetezi pe amîndoi în parte.

— Mă voi apuca de acest studiu cu dragoste şi atenţie.

— Casa noastră se bucură de un mare prestigiu. Trebuie să te decizi ce fel de slujbă să ocupi, pe cine să aduni în jurul tău, al cui conducător să fii.

— Am să-ţi cer sfatul, mamă.

— Vei fi un om nou, toți din toate părțile te vor cerceta și te vor pune la încercare. De tine depinde ce o să spui și ce n-o să spui. Să taci cît mai mult sau întotdeauna. Se cuvine oare să răspunzi la prima întrebare cu ceea ce simți în suflet? Să mergi tu înainte, sau să urmezi pe alții?

— Mamă, timpul o să mă învețe.

— Dar timpul ăsta este scurt. Peste cîteva zile, o să vină aici multă lume. Taică-tău a hotărît această întrunire. Și nici tu, nici eu nu cunoaștem scopul întrunirii.

— Probabil că tu îl cunoști, mamă.

— De ce crezi că știu?

— Bănuiesc, după scrisoarea pe care mi-ai trimis-o, chemîndu-mă atît de grabnic acasă.

— Ți-a fost greu să vii acasă?

— M-am pregătit de drum în aceeași oră în care am primit scrisoarea.

— Nu te-ai gîndit că, în calitate de cel mai în vîrstă Baradlay, ești chemat să ocupi prin creditate scaunul de prefect?

— După cîte știu, acum în acest scaun stă un administrator.

— L-au pus pe el pentru că prefectul era suferind și nu putea să prezideze. Dar tu ești sănătos și nu trebuie decît să vrei și să primești să fii prefect.

Ödön se uită adînc în ochii mamei sale.

— Mamă, tu nu pentru asta m-ai chemat acasă.

— Ai dreptate. Am avut și un alt motiv. Află deci că, prin ultima sa dorință, taică-tău a hotărît ca la șase săptămîni după moartea lui să-mi ofer mîna administratorului. Scopul serbării la care se vor aduna cunoscuții noștri, peste cîteva zile, este de a anunța logodna noastră.

— Mă supun în fața voinței tatii, spuse Ödön, lăsînd capul în jos.

— Taică-tău voia ca în casa noastră nobilimea să găsească un nou stîlp, care să ducă mai departe povara pe care înainte o purta el. Știi doar că această povară era grija față de țară.

— Știu, mamă dragă, e o povară grea.

— Și tu ai vrea ca umerii mei să se prăbușească sub ea, ca eu să răspund de această povară ?

— Dacă asta a fost ultima dorință a tatii, — și dacă vrei și tu asta...

— Adică pentru tine ceea ce vreau eu este ordin ?

— Tu știi, mamă, că ceea ce spui tu, pentru mine e lege și sfînt.

— Bine ! Deci o să-ți spun care este voința mea. Casa Baradlay are nevoie de stăpîn, un stăpîn care să știe să ordone și să conducă și de o stăpînă care să știe să cucerească.

— Așa este, zise Ödön, plecîndu-se în fața mamei sale.

— Acest stăpîn vei fi tu !

Ödön tresări surprins.

— Tu să fii stăpînul acestei case, iar soția ta stăpîna.

Ödön oftă trist

— Mamă, știi bine că asta nu se poate !

— Nu vrei să te căsătorești ?

— Niciodată !

— Nu pronunța acest cuvînt ! Ai douăzeci și patru de ani ! Cine știe cît ai să trăiești ? Și în acest timp vrei să auzi mereu în prăpastia rece a inimii ecoul acestui : „niciodată“ ?

— Cunoști prea bine cauza. Am învățat să sufăr în tăcere. Este o moștenire de la tata și de la tine. Eu nu mă plîng. Eu tac. Tu știi ce înseamnă

să taci, să taci timp de decenii! Am motive să nu iubesc pe nimeni, în afară de inima ta bună. Mamă, vom suferi mai departe. O să îmbătrînim împreună. Femeia văduvă și fiul ei singuratic.

Auzind acest trist discurs, doamna Baradlay izbucni în rîs.

— Oh, ce caraghios ești Ödön, sau ai devenit cumva un Karthauri[1]? Lumea e plină de fete frumoase și de inimi care merită să fie iubite. O să-ți găsești și tu una.

— Știi bine că nu.

— Și dacă eu am și găsit una pentru tine?

— Te-ai străduit degeaba, mamă.

— Ei, nu mai spune, zise văduva, îmbrățișîndu-și cu dragoste fiul, cine poate judeca fără să vadă? Vrei să fii judecător și nu vrei să asculți?

— Sînt un acuzat care neagă totul dinainte.

— Chiar dacă aceea pe care ți-am ales-o este frumoasă, bună și te iubește foarte mult?

— Chiar dacă ar fi frumoasă ca o zînă, și s-ar întrece cu îngerii în bunătate, de ar avea o inimă de diamant ca tine, și de te-ar întrece în dragoste, nu doresc s-o cunosc.

— O, nu te grăbi cu afirmații atît de mari, o să-ți pară rău și ai să-ți ceri cuvîntul înapoi. Cel puțin uită-te măcar odată cum arată. Hai, vino în camera vecină, să ți-o arăt.

— Pe mine o să mă lase rece.

— Vom vedea.

Luîndu-și fiul de braț, mama îl conduse pînă la pragul camerei vecine și, deschizînd ușa, îl lăsă să intre primul.

Ödön o văzu pe Aranka! Fata tremura de fericire, auzise tot ce vorbiseră ei.

---

[1] Călugări muți — ordin călugăresc care leagă prin jurămînt de mutenie.

Ce putere din lume ar putea împiedica două inimi care se iubesc să se îmbrățișeze într-un asemenea moment? Cine ar putea opri izvorul lacrimilor de bucurie? Ce forță ar putea opri două guri arzătoare să se întîlnească într-un sărut?

— O, dragostea mea !... Singura mea iubire !

Doamna Baradlay le prinse mîinile și cu vocea sugrumată îi șopti lui Ödön :

— Ei, acum crezi că această casă va avea un stăpîn și o stăpînă ?

Ödön răspunse cu fața triumfătoare :

— Va avea !

Și amîndoi copleșiră cu sărutări fața, mîinile, umerii celei mai iubitoare mame.

Iar doamna Baradlay se uită în tăcere, fără a clipi, la portretul care se afla lîngă propriul ei portret de mireasă și privea mîndru din cadrul masiv aurit, și-i spuse în sinea ei :

„Vezi, simți oare această fericire ? Inima ta de piatră nu se-nmoaie cînd o privelește de rai îți zîmbește ? Am făcut bine cînd am înfăptuit tocmai pe dos cele poruncite de tine ? În noaptea nunții o să vii să-i binecuvintezi sau să-i blestemi, tu, marele om cu inimă de piatră ?“

Marele om privea mai departe mîndru din cadrul aurit.

Fericiți, tinerii nu băgară de seamă nimic.

Văduva întristată se retrase discret, lăsîndu-i cu fericirea lor. Aveau despre ce vorbi.

Ea însă se duse în camera ei și scoase din mapa de scris memorabilul document pe care soțul muribund îl dictase, obligînd-o să-l scrie chiar ea și, subliniind cu creion roșu rîndurile referitoare la ceea ce se întîmplase în ziua aceea, scrise :

Pînă aici s-a împlinit !...

ZIUA LOGODNEI

Nu era un secret, toată lumea știa că la șase săptămîni după înmormîntare, la castelul Baradlay va fi logodnă. Castelul va primi un nume nou.

Pentru ziua aceea cunoscuții, cei care stăteau pe aproape sau mai departe, au fost invitați în numele baroanei văduve, pentru o serbare de familie.

În ziua hotărîtă, în curtea castelului începură să sosească din toate părțile, una după alta, trăsuri, echipaje strălucitoare și simple, în care de rîndul acesta veneau nu numai reprezentanții sexului tare. Domnii își aduceau și doamnele și domnișoarele.

Da, și domnișoarele.

Peste tot se răspîndise vestea că a venit din străinătate tînărul Baradlay, care era încă neînsurat. Un vînat nobil. Merita să-l vînezi.

Printre alți domni de rang, sosi și domnul Tallérossy Zebulon. De data aceasta apăru și el într-o ținută demnă de rangul lui.

Vechea caleașcă fusese îmbrăcată în piele nouă, iar pe ușile ei era pictat frumos blazonul familiei. Falnicul echipaj era tras de patru cai. Este adevărat că unul dintre înaintași era un cal scos la reformă de la regiment, iar celălalt își cruța puterile, că unul dintre rotași se poticnea mereu, iar

celălalt fusese cîndva folosit ca lăturaș, dar pentru o astfel de paradă mai erau totuși buni ; împreună își scuturau clopoțeii de la gît toți odată, ca și caii altor nobili. Lîngă vizitiu era proțăpit un lacheu ; cu toate că uniformele acestor doi oameni erau diferite, aveau totuși ceva comun : erau pline de fireturi. Ba, lacheul avea și o cascheță roșie de husar, ceea ce îi ridică mult prestigiul. Păcat că vizitiului nu i se putuse lipi o mustață, la fel cu a celorlalți vizitii boierești, că tare s-ar fi potrivit la pălăria lui cu panglici.

De data aceasta nici Zebulon nu venise singur. Adusese cu el pe una dintre fetele sale, o domnișoară înaltă, drăguță. Păcat că se strîngea așa tare în talie și ronțăia cafea crudă ca să aibă tenul mai alb.

De data aceasta nobilul domn nu coborî cu cojocul pe el, pentru că avea haină nouă, din postav fin de mătase, al cărei guler larg făcea de departe reclamă meșterului de la țară care o făcuse. Domnișoara avea de asemenea rochie de mătase și pălărie marabu.

— Ascultă, Iánoș (se adresă Zebulon lacheului, pe care acasă din „tu“ nu-l scotea), dumneata dai bine jos tot din trăsură ! Cutia nu cumva spargi — auzi — în ea e rochia de mătase. Apoi dumneata nu spargi ceva, că eu plesnesc dumneata. Hei, tu, Karika ! E la tine lada cu bijuterii ? stai, vreau să spun, caseta ? Să nu pierzi pe ea, sînt în ea mult podoabe scumpe.

Deodată se auzi un mare zăngănit și tropăit de cai : venea eroul serbării, Ridegh vàry, într-o caleașcă cu adevărat nouă, trasă de cinci cai (mă rog, își permite : „cheltuieli de reprezentare“ *quantum oportet* [1]. Pe capra trăsurii stătea un husar ade-

[1] După plac (lat.).

vărat, care sări să deschidă portiera, oferindu-şi mîna prea onorabilului domn, pentru ca acesta să poată călca pe pămînt cu toată prestanţa. Şi apoi, n-ar fi dreptate pe lume dacă în momentul cînd prea onorabilul domn atinse pămîntul cu piciorul, nu l-ar fi salutat Zebulon primul.

— Dumnezeu v-a adus pe tine, domnia voastră! Trăiască şi vivat! Şi noi acum sosit aici, acum deshamă cei patru cai ai mei de la caleaşcă. Venit şi cu fetiţa mea la acest bucuros sărbătoare. Unde eşti, Karika? Cea mai mare domnişoară a mea. Dar nu-i fată bătrînă. Zău, mai mică de douăzeci ani. *Quod est autenticum.* [1]. Spune, cum te cheamă pe tine? Curios nume au domnişoarele mele, niciodată nu pot pe toate învăţa. Încă la nume există *istoricum datum* cînd născut. Soţia mea este o femeie mult citit. Mereu în mînă ziarul *Allgemeine*. Cînd la ea născut domnişoara mai mare, atunci fost amazon grec, după cum ştiţi fata căpitanului Spătar, Charicleia, mare celebritate care găurit la rînd cu nasul vasului său vasele turcilor, de aia nevasta botezat Charicleia. Al doilea fată căpătat numele Karolina Pia [2], că atunci s-a căsătorit majestatea noastră, pentru cinste sa. A treia domnişoară — Adalgisa [3] — atunci jucat prima dată la teatru din Pesta — *Norma*, fost văzut ea din lojă, nevastă mea. A patra domnişoară cînd sosit, atunci lumea era nebună pentru acel Palacký [4], ştiţi dumneata? No, vestit a fost nu puţin, de aia a patra fetiţă numit Libussa [5]. Pare rău mic dar

[1] Asta este adevărul (lat.).
[2] Soţia lui Ferdinand al V-lea.
[3] Personaj feminin din opera *Norma* de Bellini.
[4] Om politic şi istoric ceh (1798—1876), fruntaş al mişcării de eliberare ceh.
[5] Regina legendară a cehilor, care ar fi întemeiat oraşul Praga.

nume nu pot scoate de pe ea. La urmă, ca să dovedit ce bun patriot noi, la ultima domnișoară dat nume adevărat maghiar : „Bendeguzella", după vestit conducător maghiar.

— Vasăzică ai cinci domnișoare, nene Zebulon ? întrebă zîmbind domnul administrator.

— Ba, chiar șase. Sau numai cinci. La mine nici nu știut. Karika, cîți voi sînteți acasă, numai cinci ? Cînd sînteți împreună toți și faceți gălăgie mi se pare că șapte puteți fi.

Domnișoara Charicleia se străduia să fugă cît mai departe de tirul tatălui ei, în timp ce domnul Zebulon, urcînd scările, îl mai lămuri pe domnul administrator că și cinci fete reprezintă o grijă deosebit de mare, mai ales cînd trei sînt domnișoare de dus la bal, bune de măritat, iar doamna mamă nu poate să meargă cu ele, fiindcă suferă de migrenă, și ca atare tăticu trebuie să le ducă ba ici, ba dincolo, pentru că e necesar să arăți că ai fete de măritat.

În vestibul se despărțiră, iar majordomul și un lacheu arătară fiecăruia camerele care i-au fost rezervate.

Domnul administrator avea în castelul Baradlay un apartament de trei camere. În antreu îl așteptau ciracii lui.

Dintre toți îl alese pe domnul Szalmás Mihály, care se bucura de o favoare deosebită, pentru că se pricepea să scurteze timpul cu cele mai noi bîrfeli, în timp ce venerabilul domn administrator se schimba în camerele sale personale.

— Ei bine, Szalmás, care este vestea cea mai nouă ? îl întrebă confidențial influentul domn pe omul său de încredere.

— Cea mai importantă veste, domnia voastră, este aceea că domnişorul Ödön a sosit acasă din Rusia.

— Asta o ştiu de-acum. Dar l-a chemat cineva sau a venit din proprie iniţiativă ?

— Ba, l-a înştiinţat cineva că a murit bătrînul domn, şi că acum „sărutul e liber" !

— Probabil că fata l-a înştiinţat. Dar despre ea ce se aude ?

— Fata nu mai e fată.

— Cum dracu ?

— E măritată, şopti tainic domnul Szalmás. Am aflat pe sub mînă, din sursă foarte sigură. Onorata doamnă a reuşit să convingă fata. Pericolul care-l pîndeşte pe bătrînul preot a înduplecat inima fetei, iar onorata doamnă a contribuit din plin la asta. Pînă la urmă, fata s-a hotărît să se mărite cu un referendar din Viena, care are o influenţă covîrşitoare în procesul de *les majestate* al tatălui ei. Referendarul a primit bani nu glumă, fata a primit eliberarea tatălui ei. Tîrgul s-a încheiat. Fata a şi fost dusă la Viena, iar bătrînul preot s-a întors azi noapte, ştiu sigur, pentru că l-am văzut eu însumi. Toate acestea le ştiu din sursă sigură.

— Şi domnişorul nu-i supărat din cauza asta ?

— Încă nu se ştie, pentru că de cînd a venit nu şi-a părăsit camera şi nu permite nimănui să se apropie de el, nici celor mai devotaţi servitori, pe toţi îi respinge, cînd încearcă să afle ceva.

— Cred că s-a îmbolnăvit din cauza fetei, însă nu-i nimic, o să-l vindecăm noi. Dar văduva ?

— Ea pare foarte senină şi mulţumită.

— Săraca ! Are şi motive.

În timpul acestei convorbiri, domnul Rideghváry reuşi să-şi schimbe înfăţişarea. Se îmbrăcă într-un costum negru de gală, şi gătit astfel, o porni

din apartamentul său spre sala de blazoane, urmat de numeroşi inşi care îi făceau curte, printre care domnul Szalmás avea un rol foarte activ.

În uşa sălii de blazoane, venerabilul domn se ciocni iar cu Tallérossy Zebulon, care venea să-i raporteze cu faţa încremenită de mînie :

— Venerabilul domn prieten, auzi, eu figuri multe străine văd.

— Tot ce se poate, răspunse administratorul.

— De fapt nu străine, ci figuri mai multe foarte cunoscute, care mie tare străine sînt.

— Asta nu înţeleg, Zebulon, spune rîzînd distinsul domn.

— Înţeleg, nu înţeleg, zise Zebulon supărat, dar foarte înţeleg, dacă binevoit privit împrejur. Sala asta plin cu persoane opoziţioniste, care nouă cunoscut sînt, dar străine.

Venerabilul domn socoti că asta este într-adevăr o observaţie care merită atenţie.

— Dar nu-i nimic neobişnuit în asta. Sînt într-adevăr toate celebrităţile politice ale judeţului, indiferent de opinie, care vor să prezinte felicitări tînărului moştenitor al prefectului. Lasă-l pe fiecare să-şi prezinte complimentele. Nu are de ce să ne surprindă această întîlnire.

Totuşi domnul administrator ar fi renunţat cu plăcere la o întîlnire cu adversarul său înveterat de la masa verde, cu domnul Tormándy, consilier la Curtea de Apel, dar această casă era o casă deschisă, locuinţă de prefect, unde oricine avea dreptul să intre, şi pînă la urmă — majoritatea e majoritate şi în iad.

— Apoi nu ne speriem noi de ei nici aici, prietene Zebulon.

Zebulon îşi scoase ţanţoş pieptul plin de nasturi falşi de granat.

— Cred şi eu! Numai să încerce Tormándy ăsta!... O să vadă el ce păţeşte... O să dau în el ca într-un *Malleus*!

Dar nu putu preciza cum o să dea în el, pentru că, deodată, i se opri vorba în gît, ca şi cînd un strigoi l-ar fi călcat pe coada-i lăudăroasă...

— A... a... ni... ni..., zise el, zărindu-l pe cel care tocmai intra pe uşă

Era preotul persecutat, tatăl Arankăi.

Pe moment Tallérossy Zebulon era gata să creadă că cel intrat în sală ar fi însuşi Zách Felician [1] reînviat, care, cu sabia în mînă îşi va reclama fata răpită, şi-l va căsăpi pe primul pe care-l va întîlni în cale

I se păru chiar că acel preot kuruţ se îndreaptă de-a dreptul către el.

Zebulon simţi greutatea păcatelor sale. Îşi aduse aminte că toate chinurile amare, pe care acest preot trebuise să le îndure, fuseseră provocate de ideile născute în capul lui, mai bine zis provocate de el; tocmai de aceea, ajungînd faţă în faţă, prinse mîna acestui om temut şi i se adresă cu zîmbetul cel mai micros :

— Al vostru prea supus, drag şi scump al meu domn părinte! Cum mai duceţi cu sănătatea?

Iar preotul nici nu-şi scoase de sub haină o spadă ascunsă, nici nu-şi retrase mîna din mîna lui Zebulon, ci îi răspunse cordial la strîngerea de mînă.

— Mulţumesc de întrebare, domnule. Ce să fac? Şi eu cu bătrîneţea...

Zebulon se grăbi să-l asigure că se bucură mult, totuşi nu-l crezu pe preot. Prea se uita împrejur cu

[1] Nobil din Nograd, care, potrivit legendei, ar fi atacat cu sabia pe regele Carol şi familia sa, pentru că i-a fost seduşă fata de către cumnatul regelui (secolul XIV).

ochii lui de hultan. Ăsta caută pe altcineva să-l omoare, se gîndi Zebulon. Ce alte motive să fi avut să vină într-o societate atît de sărbătorească. Pe ăsta e bine să-l supraveghezi cu atenţie şi să-l ţii de mînă în continuare.

— Şi preasfinţia-ta prin multe locuri ai călătorit ? Am auzit şi la Viena fost ?

— Am fost şi acolo.

— Ceva supărări ?

— Nici o supărare. Am petrecut destul de bine acolo.

Zebulon îşi întoarse capul. Asta era prefăcătorie curată, prevestitoare de primejdie.

— Nimeni supărat pe preasfinţia-ta ?

— Dimpotrivă, peste tot m-au primit foarte prietenos.

„Hm, suspectă blîndeţe."

— Dar domnişoara Aranka, ce face ? Sau nu mai e domnişoară ? E adevărat că s-a măritat ?

„Asta este de acum o întrebare care trebuie să-l facă pe iepure să sară din culcuş !"

— Este adevărat, răspunse preotul cu multă voie bună, spre nespusa mirare a lui Zebulon şi a celorlalţi fîrtaţi care-şi ciuleau urechile spre ei.

— Şi sfinţia-ta mulţumit de mire este ?

— Foarte mulţumit.

Zebulon dădea mereu din cap. Ţinea încă mîna preotului şi nu voia să-i dea drumul şi să-l lase să plece, pînă în momentul în care acesta, în semn de despărţire, strînse cu mîna sa de fier mîna lui Zebulon atît de tare încît acesta se chirci tot şi se grăbi să o abandoneze pe a preotului.

— Dumnezeu să te binecuvinteze, domnule.

„Ba la tine dracu să te binecuvînteze, mormăi în urma lui Zebulon, suflînd peste degetele strivite. Ăsta poate scoate şi sînge de sub unghie la mine."

— Ei, ce a spus preotul, întrebă Rideghváry pe Zebulon, cînd acesta se întoarse din nou la el.

— Apoi , la preot ăsta nebun i-au scos undeva nebunia din cap, că acum el om cuminte de tot este.

Domnul Rideghváry își încreți ridurile feței într-un zîmbet îngăduitor și remarcă cu adîncă înțelepciune :

— Ehei, de unde a venit el, toți oamenii se întorc cuminți.

— Da, și cu fata lui zice că liniștit este.

— Cu ceva bani se potolește multă supărare. Dar să mergem, ne așteaptă nașii.

— Cine e naș petitor din partea tău ?

— Domnia sa groful Gálfalvy Pál.

— Oho, foarte bine, îl cunosc pe onorabilul. Autoritate mare, cuminte om. Chiar gratulez pentru el. Îl și văd acolo !

Și cu aceste cuvinte, cei doi distinși domni o porniră prin salonul castelului plin de oaspeți, spre persoana arătată.

Rideghváry întîlni două feluri de oameni : unii îl salutară cu plecăciuni adînci, alții întorceau capul într-o parte, sau se uitau peste el. Într-adevăr, nu putea să înțeleagă de ce trebuiau să fie prezenți aceștia din urmă. În schimb Zebulon se întîlnea la tot pasul cu fețe care-i zîmbeau încîntate. Se vedea cît colo cît era de iubit.

— Dar n-o văd nicăieri pe fata mea, pe Karika, că doar s-a îmbrăcat de acum frumos, se neliniști Zebulon.

— În sală nu se află nici o femeie, toate sînt în apartamentul doamnei, și numai la începutul serbării urmează să apară împreună cu ea.

— Oh. Deci o să fie o întreagă ceremonie.

— După obicei, naşul peţitor se va adresa naşului dătător, acesta va răspunde, şi numai după ce va zice „da", uşile mari din faţă se vor deschide, şi grupul femeilor va intra cu mireasa în frunte. Apoi urmează restul.

— Ai, asta o să fie foarte frumos.

Deci, cei doi oameni îl găsiră pe domnul Gálfalvy, pe naşul peţitor şi, strîngîndu-şi reciproc mîna, începură să facă glume pe seama numeroşilor kuruţi din judeţ, veniţi aici în chip de victime care urmau să fie înhămate la carul de glorie al duşmanului lor. Nu dădură nici o atenţie faptului că Tormándy, fruntaşul acestora, stătea de vorbă atît de intim cu sfinţia-sa domnul Lánghy Bertalan, şi mai degrabă ar fi vrut să ştie unde este Ödön.

Acesta discuta foarte prietenos cu cîţiva tineri de seama lui, în cealaltă parte a sălii. „O să vină el încoace, cînd o să-l zărească pe viitorul său tată vitreg. O să înveţe el care din ei doi are datoria să se grăbească să-l salute pe celălalt."

Dar urmă o surpriză şi mai plăcută pentru ei, cînd auziră vocea de stentor a lui Tormándy care ceru linişte strigînd : „domnilor".

— Ei, să vedem ce urmează acum ?

— Domnilor, spuse oratorul judeţului cu voce puternică, ştim cu toţii pentru ce sărbătoare veselă ne-am adunat aici. O nouă lumină se va revărsa asupra acestei case, prin noul cap al familiei, dăruit de providenţă şi pe care cerul să-l ţină ani mulţi spre binele patriei.

(„Oho-ho ! ăsta s-a convertit ! Vrea să te măgulească, şopti grofuI Gálfalvy Pál administratorului.")

Domnului Rideghváry asta i se păru foarte firesc :

(„I-a fost folositoare discuția deschisă de data trecută între patru ochi", îi răspunse în șoaptă administratorul.)

Oratorul continuă.

— Logodnicul pe care providența îl pune în fruntea familiei, om în floarea tinereții...

(„Cam exagerează cu măgulirea", își zise domnul Rideghváry.)

— ...m-a însărcinat pe mine ca naș petitor...

(„Cum ! ?" — exclamară cei trei domni deodată, privindu-se uimiți.)

— ...să-l întreb pe stimabilul naș dătător, dacă dorește această alianță, să-l rog s-o întărească și să pună mîna logodnicei în mîna logodnicului.

Aveau și de ce să fie uimiți.

(„Dacă domnul Tormándy a apărut ca naș petitor, atunci grofui Gálfalvy Pál de-o mai fi ? Și cine o să-i răspundă nașului petitor ? Unde este nașul dătător ? O fi cumva preasfinția-sa ? Ăsta nici nu este prezent ! Ce încurcătură mai e și aici ?")

Dar lucrurile se complicară și mai mult cînd, la chemarea lui Tormándy, apăru Lánghy Bertalan și, cu voce de stentor, răspunse :

— Ceea ce cerul a unit, numai mormîntul va despărți. Să se uncască cei ce sînt uniți prin dragoste.

(„Ie, te, te ! A bolunzit preotul !" — strigă Zebulon înmărmurit.)

În momentul acela apăru și dezlegarea misterului. Ușa dublă a salonului se deschise, dînd la iveală buchetul de femei în fruntea cărora pășea văduva, doamna Baradlay, care o conducea de mînă pe mireasă, pe Lánghy Aranka, îndreptîndu-se spre mulțimea de oaspeți gătiți ca de sărbătoare.

Cele două femei, soacra și mireasa însăși erau de o frumusețe răpitoare.

Văduva purta o rochie neagră, brodată cu perle, cu o trenă lungă de dantelă neagră. Pe cap îi strălucea o diademă de granate și avea întipărit pe față ceva cu totul nou, chipul îi era luminos, așa cum nu-l mai văzuse încă nimeni ; fața îi era numai zîmbet.

Abia atunci văzură cu toții cît de frumoasă este această femeie, a cărei față strălucea ca soarele : avea privirea unei regine !

Mireasa pe care o conducea de mînă era îmbrăcată într-o rochie ușoară, albă, pe cap era împodobită cu zambile albe, cu un aer de puritate pe fața gingașă, cu farmecul iubirii în ochii umbriți de gene, cu demnitatea fecioarei sfielnică în fiecare mișcare, două perfecțiuni opuse ale frumuseții, una lîngă alta.

Fură întîmpinate cu un murmur de surpriză. Toți se înghesuiră în față.

În partea dinainte a sălii se afla o măsuță de mozaic, minunată operă de artă, pe care se găsea o tavă de aur. Tava era acoperită cu o eșarfă de dantelă. Lîngă măsuță stăteau cei doi nuni ; acolo o conduse doamna Baradlay pe Aranka, lăsînd mîna fetei în mîna tatălui ei

Ödön stătea lîngă nașul petitor.

Preotul ridică eșarfa de dantelă de pe tavă. Pe tavă se aflau două verighete simple, care străluceau, deși se vedea că erau purtate. Luînd un inel, îl puse pe degetul lui Ödön, iar pe celălalt pe al Arankăi și apoi le așeză mîinile una într-alta.

Și toate astea fără nici un cuvînt. Toată ceremonia a fost simplă, dar în această scenă simplă era atîta măreție, încît toți cei prezenți, ca la un

semnal, au izbucnit în strigăte de „ura !“, „trăiască !“.

În mijlocul glasurilor entuziaste, nimeni nu putu auzi ce-i șopti baroana viitoarei sale nurori, atunci cînd o strînse la piept și o sărută pe frunte, și ce a mormăit preotul în timp ce-l îmbrățișa pe viitorul său ginere.

„Este cineva în ceruri care ascultă rugăciunile respinse de zeii pămînteni !“

Chiar și Zebulon se trezi că strigă cît îl ține gura „vivat“ și numai cînd întîlni privirea domnului administrator observă că entuziasmul lui nu era de loc potrivit. Privirea aceea, de altfel, numai prietenoasă nu putea fi numită. Pe Zebulon îl sperie. El era cel mai puțin indicat să strige „vivat“. Se gîndi că ar putea să îndrepte lucrurile, încercînd să pară cît mai prost.

— Înseamnă că acum la noi logodnă dublă, spuse el lui Rideghváry, cu o mutră care părea naivitatea întruchipată.

Abia îi șopti această ideie, că onorabilul domn îi întoarse spatele de-a binelea.

— Aici e un complot ! mormăi domnul administrator nașului său petițor, rămas neluat în seamă.

— Ar trebui să punem să se înhame imediat caii la trăsură și să părăsim această societate, își dădu cu părerea Gálfalvy.

— Nu, asta n-o s-o facem, ar însemna să mă port ca o c... Dimpotrivă, trebuie să rămînem și să vedem cum se va sfîrși toată această... comédie.

Cei doi domni se grăbiră către miri, și domnul Rideghváry fu printre primii care-l felicită pe Ödön. Fiecare unghi al feței sale ascuțite se căznea să se rotunjească într-un zîmbet larg. Oh,

pe fața lui nu trebuia să se vadă nimic, pentru că știa el cum se rîde în spatele lui.

Într-adevăr, lumea rîdea. Tormándy, aplecîndu-se adînc, îl salută pe administrator și-i zise :

— Uită-te, onorabile, ce femeie minunată este și acum văduva !

Onorabilul răspunse doar printr-un mîrîit, dar profund devotatul Zebulon, care se afla în spatele lui, se grăbi să adaoge :

— Într-adevăr, e ca un mireasă ! Văleu ! !

— Pardon !

— Iată că a treia oară că groful ăsta calcă la mine pe bătătură, se plînse Zebulon lui Tormándy.

— Să nu mai stai lîngă el cînd vorbești !

Logodna a fost urmată de obișnuitul ospăț, în sala de mese a castelului. Chiar și ordinea în care au fost așezați la masă oaspeții era grăitoare. În capul mesei, la locurile de onoare, stăteau mirele și mireasa. De-a dreapta lui Ödön ședea preotul Lánghy Bertalan, iar lîngă Aranka doamna Baradlay, lîngă preot ședea preasfinția-sa, iar de-a stînga baroanei Baradlay groful Gálfalvy ; apoi urmau administratorul, Zebulon și tot restul de domni și doamne, care își dădură bine seama de deosebirea dintre ordinea închipuită de unii și cea reală.

Zebulon, de abia cînd o văzu pe fiica sa Charicleia, își aduse aminte de ea : „Ia te uită, și ea aici este ! De ce și-a mai pus la ea atîtea podoabe scumpe, dacă domnișorul Ödön s-a logodit cu fata de la preot ! ?“ Dar pînă la urmă se mîngîie la următorul gînd : Doar mai sînt doi tineri Baradlay, cărora exemplul fratelui mai mare le va putea servi de model că un adevărat cavaler

nu are nevoie să se ia după averea și rangul mireselei. Evenimentul acestei zile o să trezească speranța în inimile multor domnișoare care suspină în secret.

În timpul ospățului veni rîndul unuia dintre jocurile caracteristice ospețelor maghiare : întrecerea în închinări.

E o bătălie dintre cele mai grele. I se mai zice și „toast turnir".

Adversarii, stînd la aceeași masă și turnîndu-și din aceeași sticlă, se străduie să se întreacă în toasturi strălucite. Fiecare toast se referă la persoane prezente sau absente, dar în cuprinsul fiecăruia sînt cuprinse cele mai semnificative momente ale vieții cotidiene, și pentru înflorirea lor se recurge la expresii patetice, calambururi sau formule biblice. De obicei vinul dezleagă limbile, celor tăcuți le sporește limbuția, pe tineri îi face curajoși, pe bătrîni sentimentali ; se formează două tabere, una de dreapta și cealaltă de stînga, care caută să se întreacă în vorbe de duh, în idei strălucitoare ; se desfășoară o întrecere plină de bună dispoziție cu fraze pline de tîlc și cu vorbe tăioase, iar la urmă se ciocnesc paharele — vai de cei ce ar lua asta în nume de rău.

Numai Ödön rămase tăcut. Respecta spusele mamei sale, care-l sfătuise : „Gîndește-te înainte de a vorbi, să spui ceea ce simți, iar dacă nu, mai bine să taci".

Deodată, închinările din sala de sus a castelului fură acoperite de larma strigătelor care se auzeau din curte.

Din sute de gîtlejuri răsuna urarea : „La mulți ani !"

Probabil că sătenii devotați și oamenii de curte îi urează lui Ödön și logodnicii lui „la mulți ani".

Odată cu creşterea hărmălaici de afară, doamna Baradlay îi şopti fiului ei :

— Vouă vi se adresează, ţie şi Arankăi. Ieşiţi împreună pe balcon şi spune-le cîteva cuvinte.

Ödön se ridică îndată de pe locul lui şi, oferindu-i braţul Arankăi, o conduse pe balcon.

Dar aceste puternice urări nu lor le erau adresate.

Acea mare zarvă de bucurie nu era o manifestare de bucurie a sătenilor şi a devotaţilor familiei Baradlay, ci a gărzii personale a domnului administrator.

Dar despre ce fel de gardă era vorba ?

Erau vreo două sute de cheflii adunaţi din toată regiunea, pleava gonită şi lepădată de nobilimea din trei judeţe vecine, nişte puşcăriaşi vestiţi pentru glorioase fapte de armă : bătăi, incendieri şi furturi de cai. Nişte beţivani însetaţi, care beau de sting, întotdeauna pe gratis, care nu se mai trezesc niciodată din beţii, veşnic cu glasul răguşit. Nişte cîrcotaşi care se judecă pentru moşii strămoşeşti pierdute, odrasle degenerate, de care părinţi cinstiţi nu pot aminti fără să roşească, nişte fosile tîmpe şi încăpăţînate, zdrenţe trufaşe, haită cu blazoanele tăvălite în noroi, printre care cel mai gros lătra cel ce minuia după bunul său plac legile comunale şi dascălul, fost învăţător al şcolii bisericeşti, cel mai puturos om din judeţ. Aceasta era vestita „gardă mobilă" a domnului administrator, pe care obişnuia să o adune de pretutindeni cu poştalionul, aducînd-o în reşedinţa judeţului pentru a intimida oamenii cu urletele şi a-şi impune votul, iar la nevoie, pentru a tăbărî cu pumnii pe oamenii din cercurile cu adevărat nobile din judeţ. Îi trimetea înaintea lui, îi căra în urma sa, ca anturaj sărbătoresc în cîte o ocazie, ca o

suită de gală, ba citeodată îi lua cu ei și la Pesta, ca să-i facă primire cu muzică și torțe în mijlocul capitalei.

Garda fu adusă și la serbarea de astăzi, cu misiunea ca, la vremea înserării, să prezinte distinsei perechi de logodnici boierești onoruri cu făclii și să rostească o urare de fericire (muzica fiind încă interzisă).

Cu această ocazie urmau să primească doi forinți de căciulă pe zi și întreținere din cămara boierească.

În afară de asta, mîna dreaptă a lui Rideghváry, domnul Szalmás, le promisese că logodnicul va arunca în mulțime galbeni, și care cît o apuca!

După înfrîngerea suferită, domnul Rideghváry își aduse aminte de garda prevăzută în program, dar se liniști la gîndul că „flăcăii" trebuiau să apară abia spre seară, și apoi va avea și domnul Szalmás atîta minte, după ce a văzut și auzit cele întîmplate, să-i înștiințeze pe acoliții săi și să nu-i mai aducă aici.

Dar Szalmás, de care depindea totul, nu prea se simțea bine în societate boierească, și de aceea l-a însoțit pe domnul Rideghváry doar pînă la ușa sălii cu blazoane, după aceea a șters-o, retrăgîndu-se în grabă în acea societate pestriță, unde el era cel mai de seamă. Ceata acoliților lui Rideghváry trăsese direct la curtea conacului administratorului, despărțit de castel printr-un parc. Intendentul lui Rideghváry nu mai obișnuia să ceară instrucțiuni pentru asemenea ocazii, că doar cunoștea obiceiul. Cîteva sute de oaspeți nici nu trebuiau anunțați. Dădu ordin să se deschidă ușile uriașului grajd, să se așeze mese și bănci, să se taie o junincă și oi, să se dea cep butoaielor, să se pună pe masă farfurii, cuțite, furculițe, linguri,

tăvi, şi nu-şi făcu dureri de cap să mai numere tacîmurile nici cînd au fost puse pe masă, nici cînd au fost strînse.

Cînd totul fu gata, gloata îl aşteptă pe domnul Szalmás să vină la ospăţ ; ştiind asta şi domnul Szalmás, căruia nici că-i păsa de desfăşurarea serbării de la castel, se grăbi să vină la conac, ca racul în nămol. Aici cel puţin nu trebuia să se sfiască de privirile doamnelor.

Distinsa societate se simţea foarte bine. Nici aci nu lipseau cuvîntările entuziaste, numai că acestea nu erau înflorite cu expresii patetice şi calambururi, ci pipărate zdravăn cu înjurături măiestre şi blesteme. S-au ţinut cuvîntări cu puternice izbucniri împotriva tutorilor unor tinere fecioare şi împotriva savanţilor de călimară, iar pînă la urmă, cînd buna dispoziţie ajunse la apogeu, dascălul Koppants Mátyás scoase din buzunar un *epithalamium* [1], pe care-l scrisese pentru serbarea de astăzi, făcîndu-i pe ascultătorii ameţiţi de vin să rîdă în hohote de glumele lui rîncede, dezgustătoare, în doi peri. Cîntecul le plăcu mult tuturor.

Drept care, marele bătăuş Boksa Gergö îşi sufleca mînecile cămăşii şi scoţînd la iveală braţele pline de cicatrici, izbi cu pumnul în masă, strigînd :

— Ascultă, măi Szalmás : ce nebun a mai născocit ideea să mergem cu făcliile să vedem mireasa. Nici bunicu-meu n-a auzit aşa ceva. Femeia trebuie văzută la lumina zilei. Din partea mea putem merge şi cu făclii, dar acum, cît e lumină şi o putem vedea. Eu nu beau aici degeaba, ci în interes obştesc.

Toată adunătura urlă entuziasmată :

[1] Cîntec de nuntă (lat.).

— Să mergem imediat ! Să mergem cît e ziuă !

Degeaba se opuse Szalmás, spunînd că urarea lui e făcută să fie citită noaptea, fiind plină de stele nemuritoare și căzătoare, de nopți liniștite și clopote de seară, i se răspunse că n-are decît să o refacă pentru zi, și dacă are nevoie de fum de catran la cuvîntare, o să aprindă ei făcliile.

Spre norocul lor, se găsi printre ei și un om deștept, care răsturnă toate propunerile de a se merge cu făclii aprinse, pentru că „dacă se vor arunca galbeni, zise el, o să ne ardem unul altuia ochii".

Observația fu găsită justă și ca argument convingător pentru propunerea de mai înainte de a nu se merge pe întuneric, pentru că atunci n-ar mai vedea banii căzuți pe jos.

Propunerea fiind aprobată în unanimitate, domnul Szalmás, care se mai împotrivea, fu apucat de ambele picioare, după străvechiul obicei, și ridicat pe umeri, unul dintre purtători fiind chiar Boksa Gergö ; acum domnul Szalmás putea aduce oricîte argumente împotriva mersului, din moment ce era luat pe sus.

L-au dus așa în spinare pînă în curtea castelului, unde izbucniră în strigăte puternice „vivat !", „trăiască !"

N-au mai adăugat cine să trăiască. Pentru ei era destul de clar cine anume să „trăiască", restul era treaba lui Szalmás să spună cu felul lui înflorat, de ce să „trăiască".

Szalmás avea pregătită o cuvîntare atît de lungă că, dacă ar fi început s-o rostească la un capăt al satului, pînă să o termine ar fi ajuns la celălalt capăt.

Dar cînd la strigătele de „trăiască", îl văzu ieșind pe Ödön în locul administratorului, iar în lo-

cul baroanei pe fata preotului îmbrăcată în rochie de mireasă, în timp ce el o credea dusă la Viena și de mult măritată cu vreun birocrat suferind de podagră, firește că întreaga urare învățată pe de rost îi căzu dintr-odată în carîmbul cizmei.

Văzu și înțelese toată treaba ; aici se schimbase situația. S-ar fi întors bucuros de unde venise, dar cei doi hamali nu-l slăbeau de fel. În definitiv, ceata care venise să-i firitisească pe logodnici nu avea nimic împotriva a ceea ce vedea. Dacă în locul domnului cu chip pătrat și al unei văduvioare, ceata văzu în fața ei o tînără pereche atît de frumoasă, atunci, „vivat !“ și iar „vivat !“ ; aclamară chiar cu și mai mult entuziasm.

Cînd hărmălaia se mai potoli, sosi momentul ca Szalmás să-și arăte măiestria, făcîndu-se interpretul sentimentelor mulțimii, dar domnului Szalmás nu-i veni nici o idee în cap. Discursul nu fusese pregătit pentru această pereche, iar ajustarea lui era imposibilă. Îi veni în minte fraza de început căreia îi dădu drumul :

— „Prea nobilă și mult iubită pereche ! Iată, în fața ta vezi onorabila noastră nobilime“...

Se poticni și o luă de la capăt :

— „Iată, în fața ta vezi onorabila noastră nobilime...“

Se poticni din nou. Trase adînc aerul în piept și se opinti din greu :

— „Iată, în fața ta vezi onorabila noastră nobilime, venită aici în onoarea...“

Atunci unul dintre hamali, Boksa Gergö, strigă gros :

— Szalmás, dacă nu spui și altceva te-azvîrlu jos de te...

Această amenințare curmă definitiv talentul oratoric al lui Szalmás.

Ödön interveni și, pentru a salva aparențele, preluă din mers cuvîntul :

— Stimați concetățeni ! Vă mulțumesc pentru felicitări în numele meu și al logodnicei mele. Eu apreciez noblețea sufletească. Nu sînt omul vorbelor mari, mi-s dragi și-i urmez pe oamenii de acțiune. În cinstea acestei fericite zile, ofer cincizeci de mii de forinți...

La auzul acestor cuvinte, răsună un „trăiască" de se zguduiră pereții. La repezeală, fiecare își făcu socoteala cam cît i-ar reveni lui.

După potolirea entuziasmului audienței, Ödön continuă :

— Cincizeci de mii de forinți pentru renovarea școlilor populare din județul nostru.

La auzul acestor cuvinte, se așternu deodată tăcerea.

— Dumnezeu să binecuvînteze patria și națiunea noastră !

După aceste cuvinte, tînăra pereche se retrase de pe balcon.

În urma lor nu se mai auzi nici cel mai slab „trăiască".

— Hm ! mormăi furios Boksa Gergö, așa prețuiește el nobilimea ! ?

— Păi, bîigui dascălul Koppants, dacă se renovează școlile populare, atunci pe mine or să mă dea afară.

— Dar pe mine cine o să mă plătească ? — asta era acum întrebarea cea mai de seamă.

La toate astea trebuia să răspundă Szalmás Mihály, dar Szalmás Mihály în ziua aceea nu era de găsit nici prin case, nici în pod, cu toate că-l căutară peste tot. Dacă l-ar fi găsit, l-ar fi scărmănat ei bine. El însă avusese grijă să se ascundă.

Atunci, viteaza ceată sparse toată vesela și paharele de pe masa administratorului. Cu nobilă indignare declară că : „Doar un cîine bea degeaba — pentru binele obștesc !“ și, urcîndu-se în căruțele lor, o luară din loc.

O parte din invitați, adepții lui Rideghváry, n-au înnoptat nici ei în castelul Baradlay, retrăgîndu-se de pe cîmpul de luptă.

Șeful suprem, administratorul, înainte de a părăsi castelul, i se adresă doamnei Baradlay cu următorul cuvînt de adio :

— Stimată doamnă, astăzi am avut cinstea de a fi ospetele casei Baradlay pentru ultima oară. Azi dimineață n-aș fi crezut așa ceva, chiar dacă mi-ar fi spus-o un proroc. Dar am și eu darul prorocirii. Dumneavoastră, stimată doamnă, împreună cu fiul dumneavoastră, v-ați abătut de pe drumul pe care marele dispărut, adevăratul meu prieten, vi l-a dictat cu ultima lui suflare, pe care mi l-a comunicat și mie, înainte de a vă spune dumneavoastră cu limbă de moarte. Dumneavoastră ați ales celălalt drum. Doamnă, o să vă amintiți de cuvintele pe care vi le spun acum : drumul ales de dumneavoastră vă va duce la o poziție înaltă, dar numele acestei poziții înalte este „eșafod“.

PRIMA TREAPTĂ SPRE ACEA POZIȚIE ÎNALTĂ

— La onorabil domn convine să fie liberal, dacă are 3 000 holzi [1] de pămînt aici jos la *alföld* [2], dar eu, care am trei sate sus acolo (strigăte : „unde ? — în lună ?"), nu în lună, ci în județele Șaroș și Zemplin, de unde este a mea soție. Apoi dacă îi eliberăm pe iobagi, atunci cine merge la săpat ? — cele cinci domnișoare ale mele ? Dacă m-aș fi născut țăran, niciodată n-aș fi dorit să fiu altceva decît țăran. Pentru țăran e o adevărată plăcere. De ce să răpim plăcerea la el ? Cine s-a născut boier, boier este, cine nu-i născut boier — nu e. Apoi cine este de vină că nu s-au născut toți boieri ? Apoi eu, de ce nu m-am născut grof ? De aia nici nu mă zbat ca toți oamenii să fie grofi. Cu toate că pentru mine este o neplăcere la fel de mare ca și la țăran, că nu e nobil. Ar trebui să ne gîndim la latura practică a problemei. Și acum, pentru alegere de deputați se cheltuiesc bani cît nici Dumnezeu nu poate da, pentru tratarea cu vin a persoanelor care votează. Dar dacă toți țăranii primesc dreptul de vot, ce ne facem ? — nici nu există atîta vin pe lume ! (Rîsete și printre cei de „stînga" și printre cei de „dreapta".) Apoi, ce treabă

[1] Iugăre (magh.) ; mai înseamnă și lună. De aici jocul de cuvinte.

[2] Pusta maghiară.

e asta, ca orice ins țăran de origine să poată ocupa funcții ! ? Și acum sînt cîte zece pe o funcție. Și apoi, un tînăr nu poate să se căsătorească, pînă nu primește o funcție. Onorabil domn care vorbit înaintea mea, nu are nici băiat, nici fată, nici măcar soție. Iar eu am cinci, dragă Doamne, — nu, nu soții ! — domnișoare ! (Rîsete generale.)

Onorabilul desigur nu înțelege asta ! În situația onorabilului mi-ar da și mie mîna să fiu liberal. Și apoi... aia... cum îi spune... educație pentru popor ! La ce dracu mai trebuie la noi și asta ? Poporul crește și singur, chiar dacă la el nu educăm. A existat ea lumea și atunci cînd n-a știut a scrie și citi decît călugărul de la mînăstire : chiar și vornicul apăsa mînerul spadei pe ceara de pe decret în loc să-și scrie numele, și gata. Și acum iacă-tă că trebuie și țăranul să știe a citi ? Păi așa n-o să-l mai creadă nici pe popa ce-i zice. Destulă stricăciune s-a făcut, nu se mai scriu legi latinește, ca să nu-și bage orice om simplu nasul prin ele, acum orice femeie, orice iobag, evreu, toți pot citi, toți pot face pe deștepții. No, o să vedeți, stimați nobili de ranguri, ce o să iasă pînă la sfîrșit. Dacă vrem libertate pentru popor, nu trebuie să i-o dăm pentru că, pînă nu i-o dăm, atîta o mai are, dar cînd i-om da-o, o s-o bea toată sau o pierde. Să păstrăm constituția de sute de ani a strămoșilor noștri, pentru că, dacă numai o mie de ani ne mai bucurăm de ea, și tot avut mult de cîștigat ! (În dreapta strigăte de ura, în stînga-rîsete.)

Ar fi un pleonasm să declarăm că această cuvîntare a ținut-o prietenul nostru Talerossy Zebulon, la acea istorică adunare județeană care avusese loc a treia zi după logodna de la Nemeșdomb,

în prefectura lui Baradlay, sub președinția administratorului Rideghváry.

A fost o adunare de o importanță epocală. S-au înfruntat acolo în mod cavaleresc niște eroi cu păreri opuse ca și polii pămîntului.

Oratorii de frunte sosiți din zece-cincisprezece județe îndepărtate, împreună cu „consilierii" lor numiți pe loc și titularii de drept la masa verde a județului, s-au așezat unii în partea stîngă, alții în partea dreaptă a sălii, urmați de numeroși reprezentanți ai cercurilor boierești. Mare parte din ei au fost aduși de viceguvernatorul județului, pe cheltuiala județului, alții au sosit cu poștalioane plătite pe cheltuială proprie, unii au venit chiar pe jos, sau cu căruțe tocmite și hrănindu-se cu pîinea și slana lor.

În ziua adunării, în ciuda vremii urîte, încă dis-de-dimineață, în fața porții prefecturii s-au oprit, în același timp, grupul purtătorilor de pene albe ca și cel cu pene negre. Unul reprezenta mișcarea progresistă, celălalt pe cea conservatoare și fiecare își cerea dreptul de a intra în sala de ședință. Încă din revărsatul zorilor, balcoanele din dreapta și stînga au fost ocupate în întregime și numai masa verde a rămas liberă pentru șefii cei mari.

Dar adversarii nu aveau numai pene albe sau negre drept podoabe la pălărie, pe sub sumane și șube mulți dintre ei ascundeau bîte cu mîner de plumb și măciuci cu coada scurtă — argumente pro și contra.

Partidul penelor albe învățase și el din precedentele adunări că, atunci cînd nu se mai găseau argumente, iar *ultimo ratio*, ca ultim argument apărea măciuca, atunci „cine poate, mușcă". Deci, de data asta și-au adus și ei contraargumente,

și erau pregătiți că, dacă se va ajunge la bătaie, să se bată.

Se poate afirma cu toată siguranța că nici una din părți nu a ținut postul cu asprime de ascet. Mai era și frig, vreme ploioasă, cum să le reproșezi dreptcredincioșilor păhărușul de rachiu dat pe gît înainte de a intra în sală ?

La ora nouă fix începură dezbaterile, sub președinția lui Rideghváry.

Partidul penelor albe voia să impună cu forța o rezoluție de protest energic împotriva sistemului folosit de administrator, ca anticonstituțional. Erau pregătite cele mai strălucite discursuri pentru convingerea corpului electoral și a celor prezenți.

În schimb, tactica de luptă a partidului penelor negre consta în faptul că au adunat din cincisprezece județe pe oratorii cei mai plicticoși, cei mai caraghioși, ale căror cuvîntări obositoare, plate, ridicole, paralizau discursurile entuziaste, înflăcărate ale penelor albe, făcînd astfel să se amîne luarea de hotărîri pînă la orele tîrzii, de după masă, cînd oamenii sînt flămînzi, împingînd consfătuirea către alte teme decît cele de pe ordinea de zi, îndemnînd astfel publicul nerăbdător să plece ; adică furînd din timp.

Toate astea nu au fost însă de nici un ajutor ; penele albe nu cedară. Toți erau hotărîți să aștepte rezultatul ședinței chiar și pînă a doua zi la prînz, flămînzi și însetați.

Cunoșteau ei tactica președintelui de a întrerupe discuțiile în momentul cînd penele negre erau în majoritate, și chiar în mijlocul unei cuvîntări să pună problema la vot. Apoi, n-avea decît să protesteze cine-o vrea !

Penele albe nu se mișcau din loc.

În sfîrșit, ajunse să-și rostească cuvîntarea și Tormándy — șeful penelor albe.

Cînd Tormándy începu să vorbească, penele negre trecură la treabă, pornind o hărmălaie de nedescris. Era contrazis și fluierat la fiecare cuvînt. Toate astea nu-l deranjau însă pe orator ; cu cît adversarul striga mai tare, ridica și el glasul, acoperindu-l. Glasul lui de tunet întrecu vuietul stîrnit de sute de gîtlejuri dar nu se lăsă redus la tăcere.

I se întîmpla însă ca, în focul luptei, să folosească expresii care în lumea de astăzi le-am putea numi „neparlamentare".

În cadrul dezbaterilor parlamentare un astfel de entuziasm oratoric atrage o chemare la ordine. După a doua chemare la ordine, președintele are dreptul să-i ia cuvîntul oratorului, și să-l oblige să părăsească tribuna. În județele noastre era însă un alt obicei.

De îndată ce Tormándy îi dădea drumul unei înjurături împotriva președintelui, Tallérossy *et consortes* îl asaltară ca prepelicarul vînatul, strigînd în unison *actio ! actio !*

Iar adunarea județeană hotărî pe loc — *stante sessione* [1] pornirea unei acțiuni fiscale împotriva contravenientului la procedura parlamentară.

Pe Tormándy acest *intermezzo* nu-l scoase nici măcar din construcția frazei ; cu cel mai mare calm își scoase portofelul, luă din el patruzeci de forinți și-i aruncă în fața funcționarului de la fiscul județean ; atît era amenda pentru contravenienții de acest fel, și-și continuă filipica. Aruncă iar o expresie tare, din nou se auzi glasul lui Zebulon strigînd : *actio ! actio !*

[1] În timpul sesiunii (lat.).

Tormándy nu se opri nici acum din discurs, avea pregătiți patruzeci de forinți, îi aruncă fiscului și vorbi mai departe. Vorbi, tună și fulgeră, pînă cînd i se goli portofelul, iar la ultima înjurătură își scoase de pe deget inelul cu blazon de nobil și-l aruncă zălog fiscului județean, inel care, după cum știm, conform obiceiului legal, trebuia primit; astfel își spuse pînă la capăt înfricoșătoarea sa cuvîntare.

Era într-adevăr o cuvîntare înfricoșătoare, pentru că nu era altceva decît parafrazarea celor douăsprezece puncte de la Satu-Mare [1].

Ce erau aceste douăsprezece puncte de la Satu-Mare? Erau ca douăsprezece comete de pe cer, împreună, formau un cerc de slavă, al cărui nume strălucitor era „suveranitatea poporului".

Aceste cuvinte mai strălucesc și acum.

Pe atunci însă erau cauza multor bătălii prin județe. Însăși pronunțarea cuvintelor: „Cele douăsprezece puncte de la Satu-Mare" era vestitoare de furtună.

Ultimele cuvinte ale lui Tormándy fuseseră înecate în furtuna strigătelor de „trăiască" și „jos cu el" țișnite din pieptul celor de stînga și de dreapta, care umpleau sala.

Dar aceste strigăte antagoniste parcă erau în balanță.

Administratorul care prezida ședința ședea în fotoliul său cu spătar înalt, neturburat, ca o mumie. Privea acest ansamblu ca un dirijor de orchestră aflat la pupitrul său, care știe dinainte cînd pe partitura din fața lui urmează un *scherzo*,

[1] Tratatul de pace de la Satu-Mare încheiat în 1711 după înfrîngerea mișcării de eliberare națională, condusă de Rakoczy al II-lea (1676—1735) (n.r.).

cînd un *allegro* și cînd trebuie să se ia la întrecere toba cea mare cu trombonul și se indignează doar atunci cînd în „vacarmul" general toba mare și trombonul nu-și îndeplinesc menirea cu măiestria scontată.

Este adevărat că timpanul publicului era de acum satisfăcut de amploarea gălăgiei, dar maestrul era nemulțumit de ceva.

Ochii lui îl căutau pe cel ce regiza treaba.

În sfîrșit îl găsi.

— Ei, Szalmás ? îl întrebă pe individul care se furișase în spatele fotoliului său.

— E mare bai, domnia voastră !

— Care-i baiul ?

— Penele albe au recurs la o nouă manevră. Pînă acum, împingeau întotdeauna la mijloc pe oamenii lor cei mai pașnici, care aveau menirea să-i rețină pe ai lor de la bătălie, în cazul cînd ai noștri ar fi avut de gînd așa ceva. Acum însă au schimbat tactica. Au așezat lîngă ai noștri pe cei mai mari bătăuși, pe gălîganii de la Béled.

— Ei și ?

— Păi, ai noștri spun că în interesul obștesc sparg cu dragă inimă capetele altora, dar că nu-s dispuși să se lase să li se spargă capul lor. N-o să-i putem împinge la încăierare.

— O bandă de lași, mormăi Rideghváry și întinse mîna după clopoțel.

Nu-i reuși nici unul din vicleșugurile de luptă folosite pînă atunci.

În primul rînd în sală penele albe erau mai numeroase decît cele negre.

În al doilea rînd, cei cu pene albe nu s-au plictisit pînă la ora patru după amiază. Nu i-a făcut să plece nici căldura, în care putea fierbe și un ou de struț, nici foamea, nici discursurile

penelor negre, iar discursurile lui Tallérossy îi delectau la culme.

În al treilea rînd, oratorii penelor albe nu se speriau de amenzile fiscului ; plăteau şi vorbeau.

În al patrulea rînd, viteaza gardă nu voia să improvizeze o mică bătaie, care, de obicei, se termina cu fuga pe uşi şi pe ferestre a penelor albe.

Urma cel de al cincilea mijloc : dizolvarea adunării.

Rideghváry agită clopoţelul şi începu să explice cu glas domol celor ce stăteau mai aproape că într-o asemenea larmă şi surescitare nu există condiţiile necesare pentru ţinerea unei dezbateri paşnice, aşa că... dar abia ajunse la mijlocul frazei, că observă cu uimire că orice gălăgie încetă ca prin farmec, şi se lăsă o linişte atît de profundă încît puteai auzi şi bîzîitul muştelor.

În această linişte mormîntală trebui să-şi expună părerea lui de preşedinte, cum că într-o atare gălăgie infernală nu se pot continua dezbaterile.

Observaţia provocă o mare ilaritate.

— Care gălăgie ? întrebă Tormándy zîmbind.

Rideghváry observă că, în afară de el, se mai afla în sală încă un şef de orchestră.

Desigur că exista. Penelor albe li se dăduse dinainte consemnul ca de îndată ce se va auzi clopoţelul preşedintelui, toată lumea să tacă, ca şi cînd li s-ar fi tăiat gîtul. Atunci şi penele negre au să tacă de la sine, cînd au să vadă că adversarul a amuţit şi că şeful propriului lor partid deschide gura să vorbească.

Se instală aşadar o lungă pauză a celei mai şirete tăceri.

Acest viclean armistiţiu îl scoase complet din sărite pe administrator. Ar fi vrut ca toţi să urle

cît îi ţinea gura. În loc de asta, toţi se uitau în gura lui aşteptînd să spună ceva.

Planul trebuia forţat.

— Nu-i gălăgie acum, — zise el furios, dar îndată ce vom continua dezbaterile, va fi din nou. Adunarea a devenit pătimaşă. Mă folosesc de dreptul meu de preşedinte şi dizolv adunarea.

Dar nici acum nu reuşi prin cuvintele sale provocatoare să trezească uraganul adormit. Erau pregătiţi şi pentru aşa ceva. Îi cunoşteau tot arsenalul de luptă. În aceeaşi linişte netulburată, Tormándy răspunse cu sînge rece :

— Dacă doriţi, puteţi să părăsiţi scaunul prezidenţial, dar în acest caz vom pune un alt preşedinte şi vom continua şedinţa.

Iar sute şi sute de glasuri repetau :

— Vom continua şedinţa ! N-aveţi decît, plecaţi, vom continua şedinţa ! Va prezida subprefectul !

Acum era într-adevăr gălăgie ; gesticulări nervoase de mîini şi feţe aprinse de patimă, care strigau :

— N-aveţi decît, plecaţi !

De data asta nu mai voi el să plece.

Îşi strînse faţa în creţuri severe, îşi apăsă pumnul pe masă şi cu vocea răguşită strigă :

— Asta este o împotrivire făţişă faţă de prestigiul autorităţii ! Asta este o încălcare a legalităţii !

— Revoltă ! strigă Zebulon.

— Avem şi mijloace să prevenim asemenea răbufniri. Dacă cercurile nobilimii prezente se împotrivesc dizolvării adunării, am să împrăştii adunarea cu forţa armelor.

(„Am s-o şterg de-aici", gîndi Zebulon, care ar fi preferat să privească la aşa ceva din balcon.)

— Vom aștepta împrăștierea prin forța armelor ! tună Tormándy, încrucișîndu-și brațele pe piept, după care se așeză la locul lui, privindu-l pe administrator drept în ochi. Lui Rideghváry îi conveni și așa. Era pregătit și pentru asta.

Ușa dublă din spatele scaunului prezidențial dădea spre sălile prefectului. În camera de lîngă sala de ședințe erau adunați din tot județul lachei, jandarmi, foști locotenenți fără căpătîi și polițiști care așteptau înarmați din cap pînă în picioare.

În această zi, hoții puteau să-și facă de cap în tot comitatul.

Deci, garda înarmată a județului, cu sabia scoasă, cu baioneta pusă la armă, aștepta semnalul în camera vecină iar în curtea cazărmii învecinate stătea de dimineață o companie de soldați cu arma la picior pentru cazul că oamenii de ordine ai județului nu ar fi făcut față.

— Va să zică așa, fie, cum doriți dumneavoastră ! strigă Rideghváry și, întorcîndu-se, zise : Domnule primpretor, fă-ți datoria !

Primpretorul și alți cîțiva funcționari din județ erau oameni devotați lui Rideghváry, care îl urmau orbește.

Îndată ce Rideghváry dădu poruncă, primpretorul deschise ușa din spatele președintelui și strigă către oamenii înarmați care așteptau :

— După mine, viteji !

El însuși, luînd foarte în serios porunca președintelui, își scoase sabia și, în fruntea ajutoarelor sale, se năpusti asupra celor ce ședeau lîngă masa verde.

În prima clipă de surpriză, toți crezură că e vorba totuși de o glumă. De la adunarea din

Onod[1] încoace nu se mai întîmplase ca cetățenii aflați în sala de ședință la dezbateri să tragă sabia unii contra celorlalți. Numai cînd văzură cum oameni plini de sînge se clătinau în timp ce se ridicau de pe scaunele lor, se îngroziră cu toții. Patrioți onorabili, pașnici, cu părul alb, fuseseră răniți lîngă masa verde, aruncați la podea, iar în aer șuierau săbiile pline de sînge.

Dar în minutul următor situația se schimbă. Cei ce stăteau în jurul mesei verzi aveau și ei săbii la șolduri. Tinerii practicanți juriști săriră în ajutorul consilierilor cu părul alb, și în sala de ședință s-a iscat o zarvă infernală, lovituri de săbii, o încleștare cum nu s-a mai pomenit, toate astea în fața onorabilului domn administrator și cu consimțămîntul lui.

Însă ceea ce nu intra în socotelile onorabilului domn administrator, era faptul că, după o învălmășeală de cîteva minute, tinerii cu pene albe, contraatacînd pe primpretor și pe camarazii lui înarmați, i-au împins în colț, le-au smuls săbiile din mîini și i-au scos din sală pe drumul cel mai scurt : pe fereastră.

Cum au ajuns jos, nu se știe.

Dar unde or fi rămas jandarmii ?

Aceștia nu apărură.

Degeaba privea domnul administrator înapoi spre ușă, în așteptarea oamenilor săi. Și alții se uitau, mirați că ostașii întîrzie să sosească. Prin ușa pe jumătate deschisă se vedea sclipirea baio-

[1] În toiul luptei poporului maghiar pentru independență, sub conducerea lui Ferenc Rakoczy al II-lea, în satul Onod s-a adunat sfatul care după dezbateri furtunoase a adoptat actul prin care dinastia Habsburgilor era dată jos de pe tronul ungar și s-a proclamat independența Ungariei (*n.r.*).

neteior şi totuşi jandarmii nu intrau, cu toate că auzeau foarte bine zăngănitul săbiilor şi zarva din sală.

Poate că îi deochiase cineva ?

Asta era.

Afară avu loc una din acele întîmplări pe care mintea omenească nu o poate născoci şi care, dacă nu ar fi avut loc în văzul unor martori, scepticii ar fi putut spune că a fost o lovitură de teatru.

În clipa în care primpretorul strigase prin uşa sălii : „după mine, viteji !“, din interiorul apartamentului prefectului, prin uşa din faţă, intrase în acecaşi încăpere un tînăr chipeş.

Era Ödön Baradlay.

Îmbrăcat în costum de gală care în acelaşi timp era şi costum de doliu : dolman negru de catifea, manta de blană de culoare vişinie, cu guler de vulpe albastră, pe cap cu o căciulă la fel, cu pană neagră de bitlan, iar toate închizătoarele, cataramele şi şnurul de pe îmbrăcămintea lui erau din argint vechi închis la culoare. În mîna dreaptă ţinea sabia lată de paradă, cu centură cu tot. Grăbindu-se, nu avusese timp să se încingă.

Înainte ca slugile înarmate ale judeţului să fi avut răgaz să îndeplinească porunca primpretorului, Ödön le aţinu calea şi, fără să-şi scoată sabia din teacă, o ridică de-a curmezişul în faţa lor.

— Înapoi ! Nimeni să nu mişte ! strigă el cu glas poruncitor.

Soldaţii rămaseră o clipă nedumeriţi, unii îşi întoarseră supăraţi vîrfurile baionetelor spre el. Cine este omul ăsta ? Şi cum de îndrăzneşte să le stea în cale ?

— Sabia în teacă ! ordonă sever tînărul, lovind cu sabia sa pe cea a comandantului şi obligîndu-l să şi-o lase în jos. Afară cu voi, pe coridor !

Comandantul şopti ceva jandarmilor. Printre aceştia erau mulţi ostaşi bătrîni, care-l recunoscură pe cel ce le stătea în faţă. Era fiul răposatului prefect, urmaşul legal al prefectului, stăpînul lor de mîine ; cel de astăzi nu este decît un simplu răzeş. Armele fură puse la umăr.

— Plecaţi de aici, ordonă Baradlay Ödön, şi aşteptaţi noi ordine ; să veniţi atunci cînd am să vă chem eu.

Ostaşii bătrîni dădură din cap. Această poruncă le era pe plac. Şi lor le convenea mai mult o atare întorsătură a lucrurilor.

Ödön se grăbi să intre în sala de şedinţe, unde se auzeau scrîşnetul încrucişărilor de săbii şi larma bătăliei.

În clipa cînd primpretorul şi scutierii lui setoşi de sînge fuseseră aruncaţi pe fereastră, iar mulţimea indignată se uita spre uşa dublă, aşteptînd cu teamă şi nerăbdare să se deschidă şi să pătrundă prin ea ostaşii înarmaţi, — şi pe unde administratorul ar fi vrut să atragă cu privirea ajutorul care, oricum, ar fi sosit prea tîrziu pentru primpretor, — în clipa aceea, pe această uşă intră un singur om — Baradlay Ödön.

Era o apariţie mîndră, impunătoare.

Faţa îi ardea de o mînie sublimă, iar în privirile-i negre îi scînteia toată indignarea nobilului său suflet plin de revoltă.

Oare, intenţionat sau întîmplător intrase cu căciula de blană pe cap, înaintînd aşa spre scaunul prezidenţial ?

Rideghváry se uită la el speriat, stînd într-o poziţie nefirească, şi strîngînd cu mîna dreaptă spătarul fotoliului. Era ca şi cînd şacalul s-ar fi întîlnit în jungla indiană cu tigrul regal.

Priveliștea care i se înfățișă lui Ödön umplu de revoltă sufletul lui tînăr.

Pe masa verde a județului erau bălțoace de sînge, procesele verbale și documentele erau stropite cu sînge, bărbați onorabili erau îngrijiți de colegii lor care le legau rănile cu fîșii rupte din batiste, peste tot se zăreau fețe pline de mînie și patimă, iar pe masă o sabie însîngerată, ruptă în două.

— Cui se datorează asta ? strigă tînărul Baradlay cu voce sonoră, apropiindu-se de scaunul prezidențial. Cine a făcut toate astea ? se adresă el direct administratorului.

Rideghváry se uită la el înmărmurit.

— Te fac răspunzător pentru această acțiune rușinoasă, care nu va putea fi niciodată spălată din cronica noastră, cu nici un fel de lacrimi !

— Pe mine ? întrebă Rideghváry, și în aceste cuvinte erau exprimate toată ura, trufia, groaza și mirarea de care era cuprins.

Tînărul Baradlay își mută sabia din mîna dreaptă în cea stîngă.

— Da, pe dumneata !

Apucă cu mîna dreaptă spătarul cu sculptură antică al scaunului prezidențial și-l trase cu mînie spre el.

— Iar acum părăsește acest loc ! Acest scaun e scaunul strămoșilor mei. Dumneata l-ai ocupat atîta timp cît prefectul a fost bolnav. Acum prefectul s-a însănătoșit !

La aceste cuvinte, toată sala izbucni în urale. *Toată* sala.

Cine cunoaște atmosfera caracteristică a adunărilor maghiare, își va aminti astfel de scene, cînd o persoană simpatică reușește să-i cucerească pe

toți, să sudeze într-un singur tot pe adversari, prieteni, să răstoarne orice argument sau dilemă, antipatie sau egoism, fiind urmată de toți ca de un singur om fără să mai fie întrebată : încotro ?

O asemenea vrajă produse și Ödön în sală.

Chiar și pe fața adepților și lingăilor lui Rideghváry, a oamenilor pe care acesta-i plătise, se putea citi că de-acum s-a terminat cu șefia lui, că trebuia să dispară.

Palid de rușine și mînie, Rideghváry se ridică din scaunul prezidențial, aruncînd o privire de blestem asupra întregii adunări apoi, cu fața cruntă și însetată de răzbunare, îi șopti la ureche tînărului.

— Poftim... Este prima treaptă spre *acea* poziție înaltă.

Ödön se uită la el cu dispreț. Știa de la maică-sa ce fel de „poziție înaltă" îi făgăduia Rideghváry.

Se gîndi că nici nu merită să-i răspundă.

Influentul om dispăru, iar scaunul prezidențial îl ocupă prefectul ereditar, în mijlocul uralelor cercurilor aristocratice din județ. Acum tînărul Baradlay își scoase căciula de blană.

Este adevărat că felul în care procedase nu era corect, pentru că încă nu fusese instalat ca prefect, și pînă atunci nu putea fi șeful adevărat al județului ; dar acel salut entuziast, cu care fusese primit din toate părțile, era sincer. Primirea făcută constituia confirmarea.

Hotărîrea lui era de o mare îndrăzneală ; era decisivă pentru el, pentru județ, pentru întreaga țară, ba chiar hotărîtoare pentru întreaga epocă. Important era că triumfase.

Triumfase pe deplin.

Momentul cînd s-a așezat a reprezentat un punct de cotitură în istoria țării. Oriunde l-ar duce această cotitură, era începutul unor evenimente mari, și trebuia ca cineva să aibă curajul să o facă.

Ceea ce s-a petrecut în continuare la adunare e treaba cronicii, dar triumful zilei îi revenea lui Baradlay Ödön.

Savanţii naturalişti din antichitate vorbesc despre un animal ciudat, care se numeşte „craken". Pontopidan, un savant norvegian, a şi descris acest monstru.

„Crakenul" este un animal uriaş, care locuieşte pe fundul mării şi care, din cînd în cînd, îşi aminteşte să iasă şi la suprafaţă.

Cînd imensa lui spinare se ridică dintre valuri, acoperită de algele putrezite, în care cresc ierburi marine şi păduri de corali, atunci pinguinii şi cormoranii, crezînd că este vreo insulă nouă, se instalează pe ea, îşi fac acolo cuiburile iar crakenul suportă totul cu răbdare.

Cu timpul spinarea se umple de iarbă, navigatorii o zăresc, se entuziasmează de apariţia „insulei" verde şi frumoasă, debarcă pe ea, o iau în stăpînire, îşi construiesc acolo case ; crakenul suportă liniştit şi asta.

După aceea încep să-i are spinarea, să semene orz, iar crakenul permite ca spinarea să-i fie arată, grăpată ; cel mult cînd se aprinde focul pe ea, se gîndeşte, în sinea lui : ce neplăcut e că un animal aşa de mare să nu se poată scărpina.

Navigatorii se simt tot mai bine pe animal, se apucă de sapă şi o fîntînă în spinarea lui, şi chiar se bucură cînd în loc de apă scot grăsime. Crakenul

lasă să i se scoată și grăsimea, că doar are de unde.

Apoi navigatorii construiesc pe insula asta bogată depozite, instituie vamă, aduc poliție, poate că înființează și o societate pe acțiuni. Dar pînă la urmă, cînd ajung cu foratul pînă la carne vie, crakenul se gîndește că nu mai e de glumit și coboară din nou în fundul mării. Odată cu el dispar păsările, oamenii, vapoarele, depozitele și societatea pe acțiuni.

Așa procedă crakenul și pe la mijlocul lui martie 1848.

Era în treisprezece martie, ziua răscoalei populare din Viena.

...Nu închide nerăbdător cartea, cititorule! Nu te voi duce afară pe stradă să-ți arăt pavajul smuls, nici baricadele improvizate și nu te voi purta din stradă în stradă cu primul rănit, primul martir al libertății, care, fiind pe moarte și plin de sînge, e purtat de tovarășii lui pe umeri și arătat în felul acesta poporului de-a lungul întregului oraș, noi o să urmărim totul dintr-un loc liniștit și sigur, și nu o să pățim nimic.

Saloanele doamnelor Plankenhorst și în aceste zile erau pline de vechi cunoștințe, numai că, în loc de muzică de pian și de clevetiri, îi distra zgomotul maselor de pe străzi și răpăitul îndepărtat al armelor.

Aceste nobile persoane, extrem de palide, se întreabă reciproc cu priviri speriate: „oare ce se întîmplă afară?"

Ce se întîmplă? — Poporul simte vînt de libertate!

Uriașul adormit, mișcîndu-și doar pleoapele, face să se cutremure o întreagă epocă istorică, împreună cu toți oamenii ei mari.

De data asta domnii cei țanțoși au venit fără decorații, iar frumoasele doamne fără bijuterii. Stau jos, se plimbă nervos prin odăi, iar se așează, se uită cu frică pe ferestre, ascultă glasul străzii și se întreabă în șoaptă :

— Cum o să se termine ziua de azi ?

Ziua se apropie de sfîrșit, camerele încep să se învăluie în întuneric, dar nimeni nu se gîndește să aprindă lămpile, larma și exploziile salvelor zguduie geamurile. Fiecare nou venit aduce noi vești alarmante.

Șeful cu aprovizionarea, omul cu statura marțială, care altădată se ținea în societate, de parcă ar fi fost general, acum vorbește în șoaptă, și-a tăiat favoriții ca să semene mai puțin a ofițer. Consilierul medical cel gras stă într-un colț și privește în gol, tresărind ori de cîte ori se trîntește în casă vreo ușă ; contopistul extra-statum fuge mereu pe scări să mai culeagă vreo știre nouă, dar după un minut se întoarce, spunînd că e periculos să ieși pe ușă.

În sfîrșit, sosește cineva din oraș : secretarul directorului de poliție. Dar însăși haina pe care a îmbrăcat-o trădează proasta situație din oraș. În locul hainei de gală, poartă o bluză veche, cum poartă muncitorii, iar la față e alb ca varul.

De îndată ce-l recunoscură, săriră cu toții în jurul lui.

— Ei, au fost înfrînți ? — întrebă cu o teribilă grabă distinsul domn de la aprovizionare.

— Nu pot fi opriți, răspunse tremurînd cel întrebat, chiar acum vin de la direcția generală a poliției. Mîrlanii au pătruns înăuntru, au dărî-

mat statuia Justiției de pe frontonul clădirii, au smuls gratiile de fier de la ferestre, în biroul cenzurii au spart totul. Iar eu am reușit să scap numai datorită acestei bluze.

— Nu cumva jefuiesc prin case? interveni gemînd burduhănosul consilier medical, din colțul în care se retrăsese tare amărît din cauza portofelului lăsat acasă.

— Dumnezeule mare! nu se pot trimite mai mulți soldați împotriva lor? bîigui pianissimo un domn oarecare.

— S-au trimis destui ostași, îl asigură secretarul de poliție, dar împăratul nu vrea să se ajungă la vărsare de sînge. Îi pare rău și de cel vărsat pînă acum.

— Oh, Doamne, dar de ce îl întreabă pe împărat? Se știe doar ce inimă bună are! Să lase asta în seama ostașilor!

— N-aveți decît să vă duceți acolo, îl îndemnă supărat secretarul de poliție. Dar să știți că soldații cînd trag, dintr-o salvă întreagă nu nimerește nici un singur glonte. În piața lui Mihai, am văzut cu ochii mei cum tunarii tăvăleau în noroi fitilurile aprinse și strigau că nu vor trage în popor.

— Doamne-Dumnezeule, atunci ce o să se întîmple cu noi?

— Păi, de aceea am dat o fugă pînă aici, să vă înștiințez despre cele întîmplate. Sînt de părere că furia poporului are în vedere anumite clădiri ale aristocraților, în care nu mi-aș petrece această noapte nici pentru milioanele lui Rotschild.

— Credeți că și casa noastră se numără printre acestea? întrebă doamna Plankenhorst.

Cel întrebat răspunse ridicînd din umeri.

— Eu, în orice caz, mă grăbesc la treburile mele.

Și plecă imediat.

Ceilalți se grăbiră să-i urmeze exemplul.

Ofițerul cu aprovizionarea se interesă cu insistență dacă nu se găsește în casă vreun costum civil. Firește că nu-i puteau oferi decît haine de lacheu. Dar livreaua casei Plankenhorst ar fi fost un foarte prost *passe-partout* pentru plimbare într-o astfel de zi.

Dar iată că mai sosi un musafir. De fapt nu sosi, ci pur și simplu se prăbuși înăuntru. Abia mai putu fi recunoscut referentul cancelariei statului, cu fața fină *à* la Talleyrand, căruia acum îi cam pierise obișnuitul său aplomb. Avea pălăria turtită ca o plăcintă, haina pe jumătate ruptă, purta urmele de netăgăduit ale unei mîini pline de noroi, iar nasul plin de vînătăi vorbea despre o întîlnire nu prea plăcută. I se tăiase respirația.

— Ce vi s-a întîmplat, domnule? îl întrebă stăpîna casei cu compătimire.

Dar omul de stat *à la* Talleyrand nu-și pierdu umorul.

— O, un fleac, stimată doamnă. Au vrut doar să mă omoare în bătaie. Cineva m-a recunoscut și a strigat: „Priviți, încă un spion!" și în aceeași clipă pălăria mea căpătă forma pe care o vedeți. Spre norocul meu, cîțiva studenți m-au scăpat și am reușit să mă strecor în gangul unei case.

— Spuneți-mi, vă rog, încă n-au început să jefuiască? se interesă consilierul medical din colțul său.

— Pe dracu! mai degrabă sînt puși pe împărțit. Dar de ce nu ieșiți în stradă, să-i vedeți?! Vă rog, scumpă baroneasă, dați-mi o bucată de plasture, să-mi lipesc aceste julituri de pe nas.

Plasturele o să-mi prindă foarte bine acum, cel puțin n-o să mai fiu atît de ușor recunoscut pe stradă.

— Cum, vrei să pleci din nou? îl întrebă doamna Antoinette, în timp ce-l conducea în budoarul ei pe pipernicitul om de stat, ca să-i lipească un plasture pe nasul maltratat.

— Trebuie să mă grăbesc! îi șopti confidențial marele om mic de stat. Trebuie să comand cai pentru trăsura cancelarului de stat și caii de schimb.

— Cum adică, aici am ajuns?

— Se pare că da.

— Pleci și dumneata cu el, nu-i așa?

— Desigur, aici în orice caz nu pot rămîne. Vă sfătuiesc și pe dumneavoastră să plecați cît timp se mai poate...

— O să vedem, răspunse doamna Antoinette foarte liniștită, lăsîndu-l să plece pe vajnicul domn cu nasul împodobit cu un plasture negru.

Ofițerul cu aprovizionarea încercă să-l rețină, căutînd să-l convingă să nu plece ca să nu fie omorît în bătăi.

— De rîndul ăsta o să fiu mai deștept. O să strig cu cel mai tare: „Jos cu Metternich! Trăiască «Aula»[1]!"

Pe străzi, gălăgia era mereu în creștere, iar în camere întunericul se făcea tot mai adînc. Ofițerul cu aprovizionarea îi imploră pe toți ca nu cumva să aprindă cineva vreo luminare; așa cei de afară vor crede că în casa aceasta nu mai este nimeni. Cu toate că se afla aci o întreagă colecție de fosile.

Această casă era pivotul armatei înfrînte.

[1] Studențimea revoluționară din Viena.

Ce trebuia făcut ? Se ținu pe întuneric un adevărat consiliu de război.

Să fugă sau să rămînă ? Erau fricoși care preferau fuga, dar erau alții și mai fricoși, care nu îndrăzneau nici măcar să încerce să fugă. Pe străzi era marea. O mare de oameni.

Mai sosi încă o persoană.

În ciuda întunericului înserării, toți îl recunoscură. Trăsăturile lui unghiulare și felul lui greoi și țeapăn de a-și ține capul îl făceau să fie ușor de recunoscut chiar din caricaturi. Era Ridegh-vary.

Apariția lui în mijlocul societății speriate trezi încredere. Acest om cu sînge rece impunea peste tot pe unde dădea de inimi mai slabe.

— Ce vești aduci, prietene ? îl întrebă grăbită stăpîna casei, ieșindu-i înainte.

— Sînt destule vești, răspunse el sec. Prima și cea mai sigură este că Metternich a demisionat.

— Cum ? ! ?

— Peste o oră o să devină o chestiune publică. Vin de la el. Demisia lui a fost acceptată. În momentul de față marele om de stat se întreabă cum să se deghizeze, cu ce trăsură și prin ce parte a orașului să fugă.

— Cum să se deghizeze ?! bîigui omul marțial, iar buzele lui continuară să i se miște și după ce nu i se mai auzi vocea. Probabil că în sinea lui îl invidia pe acela care acum avea o haină civilă veche.

— Și încă n-au început jaful ? întrebă îngrijorat bogatul inspector al spitalelor.

— Asta n-o fac, dar se înarmează. Arsenalul le stă la dispoziție.

— Nici măcar arsenalul n-a putut fi apărat ? horcăi voluminosul domn.

— A fost deschis din ordinul împăratului.

— Imposibil.

— Am în buzunar afişul prin care se aduce la cunoştinţă că, pentru menţinerea ordinei, studenţii şi cetăţenii vor primi arme din arsenalul cetăţii.

Într-adevăr, Rideghváry scoase din buzunar un afiş şi-l arătă întregii societăţi, care, înghesuindu-se, căută să-i descifreze în întuneric conţinutul.

— Pînă acum numărul studenţilor şi al meseriaşilor înarmaţi se ridică la douăsprezece mii, continuă Rideghváry cu o linişte plină de cruzime. La noapte ne putem aştepta la lupte de stradă şi bătălii pe baricade.

— Eu unul ştiu că n-am să aştept, mormăi ofiţerul cu aprovizionarea. O iau din loc.

Ceilalţi fură de aceeaşi părere.

— Doamnelor şi domnilor! *Sauve qui peut*[1]! S-o ştergem.

Fiecare căută să-şi ia rămas bun de la stăpîna casei într-un mod cît mai puţin ceremonios. Pentru moment, afară era doar ploaie, dar simţeau că se apropie o furtună cu trăsnete. Fiecare indică un loc unde s-ar putea să se întîlnească.

— Dar dumneata unde te duci? îl întrebă doamna Antoinette pe domnul poligonal.

— Eu? Nicăieri! Eu rămîn la Viena. Mie nu mi-e teamă.

Şi cu asta îi strînse mîna doamnei, fiind ultimul care-i părăsea saloanele.

Cuvintele lui Rideghváry nu însemnau deloc că nu va fugi chiar el primul din Viena; probabil că nu voia să afle nimeni unde fuge.

Marţialul domn găsi pînă la urmă jos la portar un pardesiu civil, vechi şi peticit, un fel de manta

[1] Să se salveze cine poate (fr.).

de vizitiu pe care o plăti cu bani buni, își înfă[illegible] cu ea prețioasa-i persoană, și astfel deghizat se neumetă să iasă pe stradă.

Cine știe unde l-a dus valul poporului... Burduhănosul consilier medical nu avea nici un chef să facă o asemenea expediție. El nu putea să fugă și dacă l-ar înghesui cineva de vreun perete, ar muri pe loc.

Oameni ca el, care în lumea asta ocupă un loc cît trei, e mai bine să nu se arate atunci cînd fiecare, chiar și cel mai slab, își cere un loc sub soare.

— Dragul meu prieten, îi zise el portarului, ciupindu-l de obraz și mîngîindu-i palma cu o bancnotă, în casa asta există o cameră de închiriat la subsol. Ascunde-mă acolo, și dacă vor veni oameni însetați de sînge, care ar vrea să caute peste tot, să le spui că în camera aceea stă un croitor prăpădit. Fă cu creta pe ușă o foarfecă mare și spune-le că acolo stă un croitor sărac lipit pămîntului, a cărui soție zace de vărsat. Auzind asta, n-o să intre. Nu-i așa, scumpe domn inspector al acestei case, că-mi faci acest serviciu ?

Portarul avu o propunere mai bună.

— Cine poate ști cît o să dureze zăpăceala asta. N-o să vă placă să-i așteptați sfîrșitul în gaura aia din pivniță. Nici mie nu mi-ar plăcea. Eu, domnule, vă pot ascunde așa, că nimeni nu vă va atinge nici un fir de păr. Lăsați-vă numai pe seama mea.

— O, salvează-mă cum știi ! Totuși aș vrea să știu și eu cum. Pentru că, vezi dumneata, eu nu pot să fug. Nu mă țin picioarele. Iar trăsură nu găsești nici cu un milion.

— Trăsură nu, dar altceva da.

— Ce anume ? Unde ? Îţi plătesc cît îmi ceri.

— În circiuma de alături beau doi ciocli, iar în faţă se află un dric.

— Ciocli ! ?

— Ei da, cu dricul. Din grijă faţă de semeni, autorităţile au dat ordin să aştepte în străzile mai gălăgioase, pentru ca, în caz că cineva este împuşcat, să-l ridice şi să-l ducă la spitalul public. E o grijă cît se poate de lăudabilă. Şi întrucît în această stradă nu a fost nimeni împuşcat...

— Să mă culc pe dric ?

— Păi da ; e complet acoperit, nimeni nu ştie ce-i înăuntru. Dacă le daţi ălora un bacşiş bun, vă duc pînă la spitalul public, acolo vi se va da o ambulanţă care să vă ducă pînă la barieră, iar de acolo o să puteţi merge mai departe, cu ceva de ocazie.

La acest gînd, domnul cel gras simţi cum îi trece un fior prin şira spinării.

N-avea de ales. Din celălalt capăt al străzii veneau în valuri noi mase de oameni, care-şi anunţau apropierea cu strigăte neîncetate ce înghiţeau celelalte zgomote ale străzii. Era timpul să se salveze.

Acceptă propunerea. Se gîndi că un dric constituie un echipaj îngrozitor, dar mai bine să fii în el viu decît mort.

După ce îl expedie în acest fel pe marţialul domn, portarul se porni pe un ris că trebui să se apuce cu mîinile de burtă să nu plesnească.

Dar acolo sus, în saloane, oare n-au fost auzite strigătele celor care se apropiau, urmate de pocnituri asurzitoare şi de un straniu zdrăngănit ?

La auzul acestui zgomot înfiorător, Alfonsine veni fuga din camera ei în budoarul maică-si.

Dar nu o îmbrăţişă. Aceste două femei nu obişnuiau să se îmbrăţişeze.

— Toţi ne-au părăsit !

— Laşii ! Proştii ! zise Antoinette cu dispreţ.

— Dar noi ? Unde o să fugim ? întrebă frumoasa fată tremurînd.

— Noi ? Nicăieri. Noi rămînem aici.

— Cum ? Aici, în primejdia asta ! ?

— Vom căuta s-o folosim.

Alfonsine se uită mirată la maică-sa. Crezu că a înnebunit. N-ar fi de mirare.

Doamna Antoinette dădu ordin servitorilor să aprindă toate lămpile şi, împreună cu sfeşnicele cu lumînări, să le aşeze în ferestrele deschise. După aceea smulse perdelele albe de atlas, care atîrnau deasupra patului ei, cu barele aurite cu tot, şi puse să le înfigă de o parte şi de alta a balconului casei, ca două drapele albe.

După aceea luă două panglici albe, din care făcu două funde, una şi-o prinse în piept, pe cealaltă o prinse de umărul Alfonsinei, iar cînd jos în stradă se auzeau cele mai furtunoase strigăte ale mulţimii care înainta în valuri, o tîrî cu ea în balcon pe fiica sa pe jumătate moartă de frică, şi strigă cu o voce ascuţită, sonoră, deasupra mulţimii :

— Trăiască libertatea !

La aceste cuvinte mulţimea răspunse cu urale înmiite. Şi fiecare grup, care trecea prin faţa palatului Plankenhorst, răspundea la salut agitînd pălării şi basmale, însoţite de urale entuziaste, în timp ce geamurile casei de vizavi fură făcute ţăndări. Stăpînul acelei case era probabil pe baricade, şi nu putea veni să aşeze lumînări la ferestre, deci acestea trebuiau sparte. Pentru Plankenhorst însă : „Vivat“ !

Jenö Baradlay petrecu ziua întreagă în locuința sa. Era un om cu nervii slabi.

Era fricos din copilărie, iar modul său de viață, în permanentă dependență de alții, îl făcuse și mai neajutorat. Era obișnuit să-și subordoneze mereu voința voinței altora, la început părinților, apoi șefilor săi — și, în sfîrșit, voinței iubitei lui.

Acum, cînd furtuna măturase toți acești stîlpi de sprijin de care se rezimase pînă atunci și cînd aceste mărimi colosale, ale căror statui constituiau pentru el pînă atunci *„lares et penates“* [1], s-au împrăștiat ca potirnichile, Jenö se simți anihilat.

Stînd toată ziua închis în casă, umbla dintr-un colț în altul, neliniștit și cuprins de febră. Tăie pînă și șnurul soneriei, ca nu cumva să-l tulbure cineva.

Zarva străzii și răpăitul armelor îi ținură nervii într-o permanentă încordare, îl durea capul, nu era în stare să gîndească, nu putea înțelege ce se petrece în jur.

Marile lozinci ale libertății, ale noii epoci nu avură nici un ecou în sufletul lui. Se gîndea că ele nu vor putea triumfa niciodată.

În societatea în care trăia, nu se întîlnise cu nici un adept al acestor idei. Iar în popor nu avea încredere.

Zgomotul luptei de stradă îi aducea la cunoștință că acest popor înfăptuiește ceva, însă nu pricepea ce anume. Poate că delirează ? Poate că se răzbună ? Poate că o să și învingă ! Dar ce o să facă cu victoria după aceea, despre asta n-avea nici o ideie.

În tot timpul furtunii se gîndi doar la Alfonsine.

[1] Statuile zeilor casnici la romani.

Ce i s-o fi întîmplat ? A putut fugi oare la timp ? Este la adăpost ? Dar dacă nu este ?

Avea un anturaj destul de influent ; dar dacă acest anturaj nu se putea apăra nici pe sine ?

De multe ori se gîndi că ar fi bine să dea o fugă pînă la palatul Plankenhorst. Însă dădea mereu înapoi, îngrozit de acest gînd. Acum strada era măturată cu salve de gloanţe, din pietrele de pavaj se ridicau baricade. Unde să se ducă el cu nervii lui sensibili, cu trupul lui care tremură, cu inima asta bolnavă de emoţii ? Şi cu ce ar putea s-o ajute ? Niciodată nu luase în mînă o armă. Nu fusese lăsat niciodată să meargă la vînătoare, ca fraţii săi. A învăţat doar să danseze, să cînte la pian şi să scrie frumos. Nici sabia n-a ţinut-o vreodată în mînă.

Pe cine ar putea apăra ?

Cu cît trecea ziua, cu atît creştea pe străzi febra răscoalei, în timp ce îngrijorarea lui Jenö pentru Alfonsine îmbrăca forme tot mai înspăimîntătoare.

La ora nouă seara, Jenö nu mai putu suporta chinul nesiguranţei. Se hotărî să iasă şi să meargă la Alfonsine.

Dacă nu o va putea apăra, cel puţin va pieri împreună cu ea.

O, cei curajoşi, oamenii cu nervi de oţel nu pot înţelege de ce eroism extraordinar dau dovadă oamenii cu nervii de paie, cînd se decid să meargă acolo unde este o primejdie de care cei curajoşi rîd fără să o ia măcar în seamă, dar din cauza căreia firile bolnăvicioase îndură chinurile iadului. Laurii se cuvin nu celor curajoşi, ci acelora care tremură de frică, care se îngrozesc cînd aud şuieratul gloanţelor, dar care

totuşi se avîntă — pentru patrie, pentru onoare, pentru dragoste şi pentru femeia iubită !

Pe Jenö îl purta dragostea spre pericolul de care îi era groază.

Coborî în stradă fără nici un fel de armă, fără să ştie ce o să i se întîmple cînd o să ajungă jos.

De cum ieşi pe poartă, fu imediat înghiţit de valul de oameni care-l duse cu el.

Dar acest val era cu totul diferit de acela pe care şi-l închipuise el stînd închis în cameră.

Nu era o ceată de oameni furioşi, însetaţi de sînge, era o mare de oameni înnebuniţi de bucurie.

Tineri şi bătrîni, domni şi salahori, doamne şi precupeţe, studenţi şi soldaţi, amestecaţi laolaltă, îmbrăţişîndu-se, sărutîndu-se, plîngînd, urlînd, strigînd, chiuind şi ţipînd pînă la răguşeală, cu cuvîntul „Libertate“ pe buze. Victorie ! Victorie ! — se auzea strigîndu-se peste tot. Manifestele treceau din mînă în mînă. Cîte un orator era ridicat pe umeri ca să citească poporului cea mai nouă hotărîre împărătească. După aceea, oratorul era strîns în braţe, sărutat, şi valul se rostogolea mai departe, pînă la o nouă cuvîntare, o nouă explozie de bucurie. Poporul îmbrăţişa ostaşii care cu o oră înainte trăseseră în el, săruta tunul care tăcuse, striga „trăiască“ pentru cel pe care-l urîse numai să fi văzut cocarda albă a libertăţii pusă la pălărie, scria cu litere mari pe pereţii caselor : „Proprietatea e sfîntă !“

Jenö se contopi şi el cu valul ce se rostogolea. Nu poate fi exprimat în cuvinte ceea ce se petrecea în asemenea clipe cu toată mulţimea. Cel ce pătrundea într-o astfel de înlănţuire fer-

mecată simţea că beţia victoriei îi cuprinde pieptul, ca şi cînd ar fi un curent electric, chiar dacă nu înţelegea nimic din toate astea. Jenö auzi anunţată cu lacrimi de rîs şi bucurie prăbuşirea unor oameni mari, care pînă atunci păreau că sînt nişte figuri nemuritoare ale istoriei omenirii şi se simţi şi el parcă magnetizat de ceva nedefinit, cînd auzi că aceste mari personalităţi aşa zis veşnice au fost şterse din filele istoriei, ca un desen de cretă, printr-o simplă mişcare a mîinii, de acel uriaş mai mare decît orişicine : poporul.

Ce fel de căldură este aceea pe care, în asemenea clipe, inima lui tînără nu o poate renega ? Aceste personalităţi uriaşe erau idolii lui şi, cu toate astea, sîngele i se aprinse cînd auzi de prăbuşirea lor.

Pe Jenö îl interesa numai dacă printre numele pe care acest monstru cu mii de buze le întovărăşea cu cuvîntul „*pereat*“ [1] nu se pronunţa şi numele de Plankenhorst.

Ştia el cît de mult era împletit acest nume cu celelalte.

Se gîndi poate că nu le venise încă rîndul.

În faţa şi în spatele lui, se istoriseau mereu alte fapte eroice ale zilei : cum a cucerit poporul prin asalt casele acelora pe care-i duşmănea, cum au fost făcute ferfeniţă blestematele de registre mari cu procese verbale. Dar despre numele Plankenhorst deocamdată nu auzi nimic.

Valul îl purtă mai departe. Ferestrele caselor începură să fie luminate, iar cele neluminate fură sparte.

[1] Să piară (lat.).

A durat mai multe ore pînă să poată răzbate pe strada unde era casa Plankenhorst.

Inima îi bătea îngrijorată : oare n-o s-o găsească dărîmată, distrusă ca atîtea alte vestite clădiri ?

Dar cît de mare îi fu surprinderea cînd, ajungînd după colţ, văzu drept în faţa lui casa Plankenhorst inundată de o mare de lumină, iar pe balcon două drapele de mătase albă, uriaşe, şi, între ele, un tînăr student care ţinea de pe balcon un discurs entuziast în faţa mulţimii.

Acum îşi pierdu cu desăvîrşire minţile.

Ceea ce-l ducea mai departe nu mai era decît inima. Capul şi-l pierduse.

Nu mergea, era dus. Poporul îl împingea înainte, pe scările casei Plankenhorst, unde fură întîmpinaţi de bărbaţi cu feţele radiind de bucuria victoriei şi care-şi scuturau în aer pălăriile cu cocarde albe, salutînd cu urale femeile eroice ale libertăţii.

Jenö fu şi el împins în salonul atît de bine cunoscut.

Dar ce văzu aici ?

În faţa mesei stăteau două femei, pe a căror faţă radia bucuria ; de-abia putu recunoaşte pe doamna Antoinette şi pe Alfonsine.

Dar ce făceau oare aceste femei ?

Doamna Antoinette tăia stele din panglici albe de mătase, iar Alfonsine le prindea de pieptul şi pălăriile eroilor poporului, şi lega panglici albe pe mînecile lor, ceea ce îi făcea pe aceştia să fie şi mai nebuni, sărutînd mîinile, panglica, foarfeca... Şi între timp feţele celor două doamne radiau de bucurie.

Jenö fu împins pînă la ele.

Cînd Alfonsine îl observă fugi la el cu un ţipăt de bucurie şi, desfăcîndu-şi braţele, îl îm-

brăţişă, îl prinse de după gît, îl sărută de mai multe ori, iar printre lacrimi îi spuse :

— O, prietene, ce zi fericită e astăzi !

Şi din nou îl sărută în faţa maică-si şi a tuturor. Iar doamna zîmbi aprobator, în timp ce poporul striga urale aprobatoare, şi toată lumea considera asta ca un lucru absolut firesc.

Pe Jenö îl treceau fiori care-i îngheţau toţi nervii cînd auzea uralele, dar sărutările îi plăceau.

Şi toţi găseau firesc ca în această zi oamenii să se sărute. Sărutul doar are atîtea nume : sărutul bucuriei, sărutul eliberării, sărutul recunoştinţei, sărutul dragostei. În această zi, multe sărutări de cine ştie cînd promise, aşteptate degeaba, sau din cele datorate, ajunseseră la ziua scadenţei, fiind plătite cu dobîndă. Primul sărut al multor vieţi fericite, sărutul de adio al multor despărţiri definitive au fost risipite în această zi a bucuriei populare.

Dar dacă printre atîtea dulci sărutări îmbătătoare se dăruia şi cîte un sărut de Iudă, apoi acela desigur că era sărutul care atinsese buzele lui Baradlay Jenö, în văzul tuturor, dat de buzele roşii şi dulci ale celei mai frumoase femei.

Era ca şi cînd pămîntul ar fi ieşit de pe orbită şi, datorită unui impuls binefăcător, s-ar fi apropiat de soare cu cincisprezece milioane de mile, pe traiectoria pe care, poate, se învîrtea planeta Venus, ai cărei locuitori fericiţi se bucură, probabil, de vecinătatea soarelui.

Întreaga lume fu străbătută de căldură, magnetism şi lumină. Fiecare inimă era plină de sentimente frumoase.

S-au petrecut atunci minuni și fiecare om luă minunile ca fenomene foarte firești, cotidiene, ca și cum așa se cuvenea să fie.

Baradlay Jenö găsi că e absolut firesc ca a doua și a treia zi, în zori sau seara tîrziu, și la orice oră din zi, să năvălească nechemat, neanunțat în locuința doamnelor Plankenhorst și să găsească acolo o mulțime de studenți, democrați, tribuni, în cizme cît mai pline de noroi, cu pălării cît mai plouate, cu săbii lungi care zăngăneau la tot pasul, cu pene și mai lungi la pălărie, și se strădui să semene cu ei.

Și găsi la fel de firesc ca Alfonsine să-l primească la orice oră din zi în capot, cu părul despletit, nepieptănată, întotdeauna cu o îmbrățișare caldă. I se păru firesc ca ea să se rezeme de umărul lui în prezența unor cunoscuți și necunoscuți, ba o dată, cînd au rămas singuri, să i se arunce la piept. Erau vremuri cînd totul era permis.

Pămîntul se apropia doar de soare !

Oamenii spuneau tot ce aveau pe inimă. Secretele cele mai strașnice. Cine purta ură contra fostelor mărimi o striga în gura mare pe stradă, cine iubea pe cineva în secret, acum își săruta iubitul sau iubita în stradă.

Și pămîntul se apropia mereu de soare.

Era cincisprezece martie, ziua proclamării Constituției. Ziua libertății presei.

Dintr-odată răsăriră o sută de ziare noi, ziare cu nume înălțătoare și cu lozinci înflăcărate. Ziare vîndute publicului de către tineretul plin de speranțe și de puștimea de pe stradă. Milioane de manifeste treceau din mînă în mînă, citite în grupuri ori la colț de stradă.

Pe turnul bisericii Sf. Ștefan, care se zărește de departe, filfiia în vînt un drapel uriaș, drapelul în trei culori al marii națiuni germane : auriu, roșu, negru. Celui care întreabă uimit „Ce-i asta ?“ i se explică că și deasupra porții cetății imperiale flutură unul la fel.

O serbare zgomotoasă era urmată de alta. Fiecare oră își avea programul ei. Dis-de-dimineață, în sunet de trompete, călăreții anunțau promulgarea Constituției, iar uralele mulțimii acopereau glasul crainicului și sunetele trîmbițelor.

Urma o suită sărbătorească : trecerea prin mulțime a împăratului și împărătesei. Nu aveau cu ei nici un fel de gardă personală, sau vreo suită înarmată, îi întovărășea doar dragostea nemăsurată a poporului. Caleașca plutea în mijlocul mării de oameni, nu purtată de cai, ci dusă pe umerii poporului.

După masă, zgomotul de bucurie al străzii fu înlocuit cu sunetul marșurilor funebre. Se îngropau victimele luptei din ziua de 13 ; acum pluteau deasupra mulțimii sicrie cu coroane, iar în liniștea străzii, în locul strigătelor de bucurie, se puteau auzi marșul funebru și hohote înnăbușite de plîns. Și cortegiul nu se mai termina.

Apoi urmă un alt tablou.

Se auziră strigăte mai puternice decît tot ce a fost pînă atunci. Mai puternice decît strigătele de luptă, mai pline de bucurie decît uralele victoriei, decît amîndouă la un loc ! Sosise delegația adunării naționale maghiare de la Pozsony [1].

Ce bucurie, ce entuziasm ! Ce de-a urale și sărutări frățești ! Fiecare stradă era plină de bărbați, fiecare fereastră plină de chipuri de femei.

[1] Bratislava de azi.

Garda națională și garda studențească formau un cordon înarmat; o ploaie de flori, un potop de coroane cu panglici multicolore zburâ în calea celor noi sosiți. Era întîlnirea a două inimi iubitoare, inima a două țări, tineretul lor.

Oare am visat noi toate astea ?

Se pare că într-adevăr le-am visat.

Cu toate că am fost acolo și am văzut. Toate astea s-au petrecut chiar în fața ochilor noștri, am simțit sărutul, sărutul prietenului, sărutul tinerei femei, la amintirea lui și acum îmi tresare inima înfiorată, cu toate că a fost doar un vis ! Tinere cititor, să nu dai nimic pe ce-ți spun, pentru că un poet îți povestește chiar ceea ce a visat cu șapte ori șapte ani înainte.

Jenö și Alfonsine erau prezenți peste tot.

Cînd pe stradă răsună larma, frumoasa domnișoară nici nu se uită cum era îmbrăcată; așa cum era, în capot, își aruncă un șal peste umeri, peste părul ciufulit își îndesă pălăria, și, apucînd brațul lui Jenö, o rupse la fugă pe scări în jos. Dacă va găsi și mama un însoțitor de al cărui braț să se sprijine (și de obicei găsea), e bine, va putea să-i ajungă din urmă; iar dacă nu, și așa e bine. Valul poporului îi despărțea mereu pe unii de alții și numai acasă se întîlneau din nou, dar cui i-ar fi trecut prin minte să-i pese de asta ?

Jenö tremura de frică tot timpul. Era frica bucuriei. Erau zile fericite, care îi aruncaseră la piept femeia pe care o adora de la o distanță atît de mare și care acum era a lui cu trup și suflet, fără reținere, fără secrete, fără îndoieli. Se lipea de el cu dăruirea ei feminină, încredințîndu-i-se și dăruindu-i-se complet. Cum să nu fi fost fericit în mijlocul acestei fericiri generale ?

Și cînd, la ora tîrzie a nopții, deasupra orașului fericit se făcu deodată lumină ca ziua, cînd mii de făclii inundară străzile și fiecare fereastră fu iluminată cu raze de lumină din lămpile așezate pe pervazul ferestrelor, iar frontoanele palatelor străluceau ca niște diamante, în mijlocul acestei mări de lumini răsună melodia marșului lui Rakoczi, în stare să scoale și morții ; iar după melodia acestui cîntec înălțător și sfînt, în balcoanele cele mai strălucitoare apărură unul după altul fiii de frunte ai națiunii, cei mai vestiți reprezentanți ai adunării naționale maghiare și se adresară mulțimii !

Totul era ca un vis !

Jenö se uită la toate astea, din stradă, în mijlocul unei mase populare de zeci de mii de oameni înfierbîntați. O ținea de braț pe Alfonsine, care, printr-o strîngere dulce, tainică, îi făcea declarații ca în povești ; pe umărul lui se afla fața înfierbîntată a tinerei femei, iar pe obraz simțea răsuflarea ei fierbinte. Ce căldură trebuie să fi simțit Jenö atunci !

Apoi, printre persoanele acelea strălucite, care, unul după altul, se adresau mulțimii de pe balcon, îl zări pe fratele său Ödön.

Și el era aici ! Și el era unul dintre oratorii sărbătoriți ai adunării naționale, care venise împreună cu ei pentru a saluta sărbătoarea libertății populare.

Cuvîntarea lui Ödön îi entuziasmă pe toți.

Inima fiecărui bătea mai tare. Alfonsine îi făcea semn cu basmaua.

Numai prin trupul lui Jenö treceau niște fiori reci. Se cutremură din tot sufletul, văzîndu-l pe fratele său acolo.

Cine îi strecura această groază în suflet? Ce prorocire, ce presimțire îi turbură liniștea inimii? Cine-i șoptea că pentru fericirea acestei clipe va trebui să plătească cineva?

Poate știa ce reprezenta balconul acela?

„Este a doua treaptă spre *acea* poziție înaltă."

Perechea îndrăgostită ajunse obosită acasă, din cauza hoinărelilor din această zi agitată. Jenö fu răsplătit cu încă un sărut furat la poalele scării, dar nici asta nu-l încălzi. Acasă, toată noaptea avu febră și nu putu dormi.

Iar Alfonsine, rămasă singură cu maică-sa, amărîtă și prost dispusă, aruncă într-un colț pălăria cu panglici naționale și se trînti obosită pe canapea.

— Oh, mi-e silă de toată lumea asta!

Toată noaptea, Jenö, chiar cu ochii închişi, vedea parcă aievea acea imagine de basm. O imagine din raze de foc pe fila neagră a nopţii. Iar atunci cînd pe străzi încetă orice larmă, continuară să-i răsune în urechi acele strigăte ale mulţimii, acea furtună a victoriei ; cînd aţipea cîte un minut, tresărea imediat, de parcă-l auzea pe Ödön vorbind. Fratele său îi adresa cuvinte pline de avînt, cuvinte neînţelese şi totuşi înspăimîntătoare.

Se temea de el, sau poate pentru el ? Îi era frică să se întîlnească cu Ödön.

Îi era teamă că o să-l convingă, că o să-l capteze şi pe el acel om înfricoşător.

Se sculă dis-de-dimineaţă şi părăsi locuinţa cît putu de repede, spunînd servitorului că nu se va întoarce pînă seara.

Plecă cu gîndul de a se refugia în casa Plankenhorst, pentru ca Ödön să nu-l găsească.

Încă de dimineaţă, de la ora opt, în casa Plankenhorst uşile erau larg deschise. În casă era un du-te-vino al conducătorilor tineretului.

Acum studenţii dădeau orientarea.

Saloanele erau pline de oameni cu panglici tricolore pe umăr, îmbrăcaţi în uniforme de culoare albastru închis, cu pălării calabreze. Discutau despre lucruri extraordinare.

Ceea ce aveau pe inimă, aveau şi pe limbă.

Cine ar fi putut avea vreo bănuială asupra celor două doamne Plankenhorst ?

Dacă ar fi fost şi ele duşmance, ar fi fugit de mult din oraş, precum fugiseră alţi aristocraţi.

În acest loc de întîlnire al tineretului revoluţionar se ascunse Jenö de frate-său.

Dar locul ales de el era periculos.

El constată că agitaţia din casa Plankenhorst nu se potolea nici noaptea. În saloane şi odăi ţinea şedinţe comitetul revoluţionar, la ale cărui discuţii participa şi stăpîna casei.

— Bine ai venit ! salută unul din şefii comitetului, Fritz Goldner, pe matinalul Jenö. Tocmai pomeneam de tine.

— Cu ce vă pot servi ? întrebă Jenö, întrebuinţînd fraza obişnuită a studenţilor.

— Află, prietene, că libertatea este în mare pericol !

Pentru Jenö aceste cuvinte nu aduceau nimic nou. Presimţise aceasta de la începutul evenimentelor.

— Trebuie să fim atenţi, continuă tînărul orator. Reacţiunea încearcă să împiedice victoria cauzei noastre drepte, încercînd să provoace acţiuni ilegale cu ajutorul unor nemernici. Au îndemnat pleava societăţii să terfelească glorioasele zile ale libertăţii. Falşi slujitori ai întunericului, travestiţi în prieteni ai libertăţii, au instigat păturile cele mai de jos să se răscoale împotriva moşierilor şi fabricanţilor. Noaptea trecută au distrus linia de la Mariahilfe, au jefuit, au incendiat case, au aruncat pe funcţionarii de la vamă în foc ; de acolo au defilat pe Sechshaus, Fünfhaus, Braunhirschengrund, au jefuit fabrici şi case particulare, iar acum înaintează spre fabricile din

centrul orașului și spre mînăstiri, terfelind steagul glorios al libertății. Pentru noi a sosit momentul acțiunilor concrete. Noi, tineretul liberal, trebuie să ne aruncăm în calea acestei mase populare induse în eroare și, cu puterea spiritului, să îndrumăm această mișcare spre albia ei legală. Nu avem nici o clipă de pierdut. Trebuie să pornim de îndată și să le smulgem din mînă steagul pîngărit. Bravo ție că vii în sprijinul nostru în această luptă grea. Vino cu noi! Să punem stavilă acestui torent tulbure și să-l oprim cu propriile noastre trupuri.

Numai asta-i mai lipsea!

Să oprească hoarda zdrențăroșilor cu propriul său corp, să se arunce între mojicimea îmbătată cu palincă și bătaia salvelor trase în cruciș de soldățimea furioasă, să fie rupt în bucăți!

Pentru așa ceva chiar că nu avea nici un chef!

Îi spuse lui Fritz că e de acord, dar trebuie să dea o fugă pînă acasă după sabie și pistoale. O să-l ajungă din urmă cu o birjă.

Nu avu curajul să recunoască în fața Alfonsinei că puțin îi pasă de ceea ce se va întîmpla cu răscoala din Viena.

Găsind o birjă, se înțelese cu birjarul să-l plimbe toată ziua prin oraș cu o singură condiție: să nu se oprească nicăieri. Va prînzi la vreun restaurant mărginaș, iar seara tîrziu să-l lase la locuința lui.

Hotărît, nu vroia să participe la toată această tevatură. Era complet indiferent față de evenimentele în curs.

Nu îndrăznea să se ducă acasă ca nu cumva să se întîlnească cu fratele său care cu siguranță că-l va vizita, nu îndrăznea nici să se înțoarcă în casa Plankenhorst, de teamă ca vreun fana-

tic al libertății să nu-l ia cu el să potolească niște desculți.

Dar fanaticii eroi ai libertății nu-l așteptară să se întoarcă; împărțiți în grupe, porniră spre locurile primejdioase, în întîmpinarea mulțimii conduse pe drum greșit, care înainta dinspre cartierele mărginașe, jefuind, distrugînd, incendiind, în timp ce în centru cele mai strălucite și mai curate idei își sărbătoreau victoria.

Fabrica de spirt din Granichstedt își arăta de acum ruinele fumegînde; mașinile fuseseră sfărîmate, butoaiele rostogolite în stradă și desfundate, dîndu-se foc spirtului vărsat, care acum ardea pe stradă, ca Phlegetonul, fluviul de foc al Infernului.

Acest fluviu de foc a fost norocul mînăstirii de călugărițe Sf. Brigitta, care se afla la celălalt capăt al străzii, pentru că atîta timp cît spirtul ardea în flăcări de-a lungul străzii, mulțimea nu putea înainta.

Atacatorii însă voiau să grăbească înaintarea. Începură să arunce nisip, cenușă și noroi în valul de flăcări, căutînd să-și croiască un drum prin marea de iad, pe care să poată înainta cei ce nu doreau să moară de o moarte frumoasă, de invidiat în acest punch în flăcări.

Dar încă de dimineață, o companie de husari ocupase intrarea mînăstirii.

Comandantul acestei unități de cavalerie era căpitanul Baradlay Richard.

De aproape un an de zile se mutase căpitanul din oraș la cazarma de lîngă barieră și se apucase serios de militărie. Nu mai hoinărea prin centru, nu mai frecventa balurile, nu mai făcea curte la femei. Trăia printre soldații săi, împărțea viața

de cazarmă cu ei și în curînd deveni unul dintre cei mai sîrguincioși ofițeri.

Pentru el, orașul pierduse orice putere de atracție. Rupsese cu vechile relații. Citeodată îl mai vizita pe fratele său Jenö, dar numai pentru a se interesa de Edith, despre care afla, de fiecare dată, că este tot la pensionul de domnișoare, unde doamna Plankenhorst a trimis-o a doua zi după ce Richard îi ceruse mîna fetei.

Asta îl liniștea pe Richard.

În orice internat ar fi fost Edith, era mai bine decît în casa mătușii sale. Cînd va sosi vremea s-o poată lua de soție, o s-o găsească el oriunde ar fi ascuns-o, dar pînă atunci de ce să tulbure liniștea copilei ?

Ar fi vrut el să știe unde se află, dar Jenö uita de fiecare dată s-o întrebe pe baroana, iar Richard avea motive destul de serioase să nu-l inițieze pe fratele său în secretul lui.

Despre evenimentele din zilele trecute, Richard luă cunoștință din ziare. Dar ziarele proslăveau doar o latură a medaliei, pe cînd el nu văzu decît reversul ei. Ziarele scriau despre sărutări frățești și coroane de flori cu panglici tricolore, în timp ce el și ostașii lui nu văzură decît precupețe bete și o ploaie de cartofi putrezi, cu care aruncau în ei.

În aceste trei zile, Richard primi ordine contradictorii din șase părți diferite.

Primul îi ordona să scoată săbiile din teacă și să împrăștie poporul, chiar și acolo unde ar încerca doar să se adune în grupuri.

Al doilea ordin îi aducea la cunoștință că cel care dăduse primul ordin fusese demis, că poporul trebuie cruțat, că trebuie evitată orice ciocnire.

În cel de-al treilea ordin i se cerea, cu o grabă stîrnită de groază, ca imediat ce primește acest ordin să scoată detașamentul din cazarmă și să se unească cu restul trupelor în raionul de promenadă al cetății, din cartierul Iosefstatt. Abia înșeuară că sosi ordinul numărul patru, în care comandantul regimentului cerea ca nu cumva să-și părăsească cazarma, să se baricadeze acolo și să-și apere poziția, pe viață și pe moarte.

Al cincilea ordin veni semnat de un domn despre al cărui nume Richard nu auzise niciodată pînă atunci, dar care-i încredința toată puterea și-l autoriza să acționeze după propria și înțeleapta lui convingere, dar care totodată îl făcea responsabil pentru menținerea liniștii și ordinei obștești în piețile și străzile din raza cazarmei.

În sfîrșit cel de al șaselea ordin îl înștiința că cei care dăduseră primele cinci ordine au părăsit toți postul și că nu le mai păsa de nimic.

Deci, căpitanul Richard putea să-și aleagă din jumătatea de duzină de ordine ceea ce îi convenea.

Împreună cu soldații săi, stătuse toată noaptea în șa patrulînd pe străzi, împrăștiase cu latul sabiei cîte un grup de oameni. Dar era o treabă obositoare și zadarnică, pentru că în timp ce soldații făceau ordine într-o parte a cartierului, în cealaltă parte un alt grup își făcea de cap, jefuind și dînd foc, iar cînd Richard cu detașamentul său sosea în goana cailor la locul incendiilor, orientîndu-se după flăcările care izbucneau ici-colo, bandele de jefuitori se împrăștiau fugind în toate părțile, lăsînd în urma lor case pustiite și incendiate. Chiar dacă soldații prindeau pe cîte unul dintre cei care jefuiau, ce puteau face cu el ? Autorități cărora să-l predea nu erau, iar să-l păstreze în cazarmă n-aveau cum.

Înainte de masă, în fața mînăstirii de călugărițe Sf. Brigitta, Richard se întîlni cu banda care pustia totul pe unde trecea.

Atras de strada în flăcări, Richard venise aici din partea cealaltă a cartierului, unde credea că reușise să stabilească o oarecare liniște.

Vitejii husari erau de acum destul de plictisiți de această distracție.

Să călărești toată noaptea în susul și în josul străzilor, să auzi numai fluierături și înjurături și să cauți să eviți niște zdrențăroși care-ți aruncă în față cu noroi, pietre, cartofi putreziți și să nu-ți poți folosi tăișul sabiei, să regăsești mulțimea împrăștiată iar și iar în spatele tău, toate acestea îrosiseră răbdarea și așa nu prea vestită a husarilor.

Din fericire, depozitele de vin erau în flăcări și husarii nu apucaseră să-și facă plinul.

Richard observă că răzvrătiții doreau să atace mînăstirea, de aceea își postă unitatea în fața porților, de-a curmezișul străzii.

De partea cealaltă atacanții stingeau focul de pe stradă cu repeziciune, turnînd pe el noroi, nisip și strigînd, între timp, cuvinte amenințătoare la adresa soldaților. Deasupra mulțimii filfîia un drapel roșu, rupt, pe jumătate ars, prins de o prăjină lungă.

Richard îi privea liniștit, cum se apropiau.

— Domnu' Pál ! zise el, întorcîndu-se spre husarul său, aflat în rînd cu ceilalți, ai pipa aprinsă ?

— Poftim ! spuse domnu' Pál, aprinzîndu-i țigara căpitanului său.

— Hai să fumăm, băieți, zise Richard. După aia vedem noi ce se întîmplă.

Între timp, de după colț, pe trotuarul pe care se aflau husarii, venea grăbit un ins în uniformă și înarmat.

Richard nu văzuse pînă atunci o asemenea uniformă.

Necunoscutul purta o haină neagră, cu o panglică în culorile galben-roșu-negru prinsă de umăr, cu o fișie de aceeași culoare pusă pe guler, sabie dreaptă cu miner de bronz, pălărie calabreză înaltă cu o pană mare de struț. Omul purta o bărbuță spaniolă, ascuțită, o mustață subțire și avea un mers și o ținută curajoasă, veselă, dar de loc militărească.

Persoana cu sabia, de îndată ce sosi, se adresă direct lui Richard.

— Salutare, cetățene ! Trăiască ordinea, trăiască constituția !

Richard nu avea nimic împotrivă : trăiască !

Tînărul viteaz întinse mîna, iar Richard strînse mîna întinsă.

— Sînt Fritz Goldner, spuse de-a dreptul tînărul, prezentîndu-se. Căpitanul celui de al doilea batalion studențesc.

— Așa ? înseamnă că avem același grad.

— Amîndoi sîntem ostașii țării și ai tronului, nu-i așa ?

— Sper.

— Trăiască deci frăția !

Își scuturară din nou mîinile.

— Ce veşti bune ai adus, prietene ? îl întrebă Richard.

— Am aflat că în acest cartier mulțimea indusă în eroare săvîrșește fapte care aruncă o umbră pe libertatea noastră triumfătoare și am venit să liniștesc furtuna.

Richard dădu mirat din cap.

— Așa, de unul singur ? Ei drăcie, eu de trei zile, cu un escadron de trei sute de oameni, caut să-i liniștesc, și dezordinea crește mereu.

Viteazul tînăr își aruncă înapoi cu mîndrie capul cu pălăria calabreză cu pana de struț.

— Da ! Singur. Cred în forța convingerii, în forța spiritului. Am mai încercat-o, colega. Am văzut cum, la simpla mea chemare, poporul, ca un monstru uriaș, s-a sculat din adormirea lui și s-a aruncat asupra tunurilor și baionetelor ; am văzut cum același popor, la un singur cuvînt al meu, dacă îi spuneam : „rîzi, bucură-te, îmbrățișează-ți dușmanii, sau liniștește-te" — rîdea, se bucura, se îmbrățișa, se liniștea.

— Hm, aș fi curios s-o văd și p-asta.

— Ai s-o vezi. Aici un cuvînt însuflețitor e mai puternic decît o baterie de tunuri. De aceea, te rog retrage-ți bravii tăi soldați și lasă-mă să acționez singur.

— Poftim, fă ce vrei, dar de aici nu plec pentru că apoi mi-ar fi mai greu să mă întorc.

— Atunci rămîi ca simplu spectator. Te-aș ruga să-mi spui numele tău.

— Baradlay Richard.

— Ah, bucuros să te cunosc. Sînt bun prieten cu fratele tău. Ne-am cunoscut de curînd, pe baricade.

— Cu fratele meu ? Cu Jenö ? Pe baricade ?

— Desigur. A fost cu noi peste tot. Este un tînăr entuziast, unul din șefii statului nostru major din casa Plankenhorst.

La aceste cuvinte, Richard se aplecă de pe calul său ca să poată privi mai bine în ochii interlocutorului său.

— Statul major din casa Plankenhorst ?

— Da, da, amice, nu știi încă nimic. Aceste două doamne sînt cele mai devotate partizane ale

cauzei libertății. De la ele ne vin cele mai bune idei. Ele ne înștiințează despre toate intrigile reacțiunii, ele cunosc slăbiciunile dușmanilor noștri, vicleșugurile lor. Lor le datorăm cea mai mare parte a victoriilor noastre. Sînt adevărate eroine.

Acum însă Richard descălecă, aruncîndu-i hățurile domnului Pál și, luîndu-l de braț pe Fritz, se duse cu el pînă în fața porții mînăstirii.

— Vasăzică, cele două doamne Plankenhorst au rămas aici, iar acum ele dirijează mișcarea de eliberare ? Dar le cunoașteți voi oare pe aceste femei ?

Fritz răspunse cu un zîmbet plin de sine :

— Las' pe noi, colega. Le cunoaștem foarte bine trecutul. Dar acum sînt de partea noastră, nu încape nici o îndoială. Sufletul femeii este cel mai receptiv la beția libertății. Cu toate acestea nu ne încredem deplin în nimeni. Are și tabăra libertății poliția ei secretă. De aceea, fiecare pas le este urmărit cu cea mai mare atenție. Dacă s-ar întîlni cu un singur om dintre cei care formau anturajul lor de dinainte, sau dacă ar scrie un singur rînd vreunuia dintre ei care să ne trezească bănuiala, am afla-o în aceeași clipă, și s-ar sfîrși cu ele. O, ai noștri sînt perfect organizați.

— Să zicem. Și fratele meu, Jenö, e și el printre voi ?

— În primele rînduri.

— Umblă și el cu o astfel de pălărie calabreză, cu pană mare în vînt, cu sabie pe șold și pistoale la brîu ?

— Desigur. Panglica de pe umăr i-a fixat-o însăși Alfonsine Plankenhorst. I-am acordat gradul de sublocotenent de onoare.

Richard dădu din cap neîncrezător.

— Ei, o să-l vezi îndată. Sîntem mai mulți care ne-am înțeles să venim în cartierele mărginașe și

să lămurim poporul asupra nobilului scop al mișcării, să stingem vulcanul cu palmele noastre. O să vină și Jenö aici. Se pare c-am ales drumul cel mai scurt, ceilalți mai întîrzie puțin.

— Ei, amice, zise Richard scuturîndu-l de umăr pe tînărul student, din tot ce ai spus pînă acum, am mai crezut cîte le-am crezut, dar că fratele meu Jenö o să vină în curînd aici, asta, Dumnezeu mi-e martor, n-am s-o cred decît atunci cînd o să-l văd cu ochii mei și nici atunci de-a binelea.

Între timp însă, încet-încet, mulțimea devenise stăpînă peste porțiunea care le ardea încă picioarele, și, pe măsură ce chipurile lor începură să apară dintre flăcările înăbușite albastre-verzui și din fumul cenușiu-roșcat, tînărul comandant de studenți începu să recunoască forța cu care trebuia să-și măsoare puterile.

Vai, în fața lui nu era armata entuziastă a eroilor libertății, ci mai curînd o hoardă asmuțită de către dușmanii ei neîmpăcați !

Îndată ce strada în flăcări de spirt fu trecută, ceata de derbedei năvăli în piața mînăstirii.

Era o cloacă în care ți-e silă să-ți înmoi pînă și pana ca s-o descrii.

Cel care întîlnește pentru prima dată o asemenea adunătură, mai întîi este cuprins de uimire : de unde au apărut în mijlocul acestei lumi civilizate atîția sălbatici ? Atîția indivizi îmbrăcați în zdrențe, atîtea ființe monstruoase ? Amestecul ăsta de murdărie, mizerie și scîrbă, care se ferește de lumină ? Unde se ascunde această turmă în vremurile liniștite ? Trăiesc printre noi ? În iad ? Cum și din ce trăiesc ? Nu se vede pe ei că ar trăi din muncă cinstită. Aceștia sînt lepădăturile societății, paraziții marilor orașe, o gloată compusă din cerșetori, hoți, pușcăriași evadați, femei de stradă,

escroci și clienții permanenți ai circiumilor. Și acum toți aceștia formau o singură turmă ! Cum de au ajuns să se adune, cine i-a adunat laolaltă ? Cine îi aţîţă ? Cine îi asmute împotriva cetăţenilor paşnici ? Cine le bagă în cap că unul este sărac, numai pentru că altul are cîte ceva ? Cine le-a pus în mînă steagul roşu, în timp ce peste tot fîlfîie steagurile albe ale libertăţii ?

Nu vezi printre ei nici un cetăţean, nici un om din popor.

Cînd apărură în fugă din mijlocul fumului și flăcărilor înăbuşite, însuși Fritz Goldner se dădu înapoi îngrozit.

Acesta nu era uriaşul care la chemarea lui s-ar fi ridicat și tot la cuvîntul lui s-ar fi liniştit.

Din grup se remarca un ins înalt, cu statură de uriaş, la fel de zdrenţăros ca și ceilalţi, cu faţa neagră de fum, avînd în mînă o bară de fier, lungă de un stînjen, pe care o învîrtea deasupra capului ca pe o nuia. Fu primul care răzbi peste bîltoaca de spirt, iar pe acolo unde călca, lăsa cîte o pată de flăcări.

Se năpusti orbeşte înainte.

Cînd îi zări în faţă pe husari, se dădu înapoi, se opri și aşteptă pînă ce întreaga ceată îl ajunse, apoi, arătînd cu drugul de fier spre mînăstire, strigă cu un glas bestial, răguşit :

— În foc cu călugăriţele !

Mulţimea urlă însetată de sînge.

Dar mai tari decît urletul gloatei fură sunetul trîmbiţelor și glasul de comandă al lui Richard, care le ordonă husarilor să fie pregătiţi, ceea ce domoli avîntul gloatei.

— Te rog, prietene, în numele cerului, îi zise tînărul student lui Richard, să nu dai ordin de

atac. Să evităm vărsarea de sînge. O să încerc să mă adresez inimii acestei mulțimi.

— Încearcă, spuse Richard. Dar rămîn lîngă tine.

Fără să-și tragă sabia, fără să se întoarcă înapoi la calul său, Richard rămase pe loc, continuînd să tragă tacticos din țigara de foi.

— Vino și stai aici lîngă mine, îl chemă Fritz. Astfel mulțimea o să înțeleagă frăția care există între cetățeni și armată. Aici lîngă mine vei fi în siguranță.

Richard urcă împreună cu Fritz cele patru trepte care duceau la poarta mînăstirii și al cărei prag servi lui Fritz de tribună.

— Fraților ! începu Fritz.

Și începu să le spună lucruri frumoase despre libertate, constituție, despre îndatoririle cetățenești, despre viclesugurile reacțiunii, despre patrie, împărat și zile glorioase.

Dar tocmai în locul acela sfințit viața nu le era de loc asigurată. Deasupra capetelor lor zburau cîte un cartof putred, cîte o bucată de cărămidă, lovind poarta ; erau argumente cu care asaltatorii căutau să-și impună propriile lor observații la cele spuse. Și chipiul lui Richard primi vreo două din aceste „observații".

Un strigăt general acoperi discursul tînărului orator, în așa fel încît trebui să facă pauză.

— Prietene, eu m-am săturat de cartofi putrezi, îi spuse Richard tînărului student, înțelege-te mai repede cu frații tăi dacă poți, căci de nu, o să intervin în discuție așa cum știu eu.

— Situația e foarte grea, îi răspunse Fritz, ștergîndu-și fruntea transpirată, mulțimea e pornită contra popilor. Pe liguricni i-a alungat deja și acum consideră că trebuie dărîmate toate mînăs-

tirile. Este o treabă nepopulară să-i aperi pe călugări, dar trebuie să ținem seama că aici sînt călugărițe și cu femeile chiar și revoluția trebuie să fie curtenitoare.

— Da, văd și eu că sînt femei, zise Richard privind spre ferestrele sparte ale mînăstirii. Spre norocul lor ferestrele erau apărate pe dinăuntru de obloane de lemn.

Între timp, mulțimea începu să arunce cu pietre în husari ; caii începură să dea semne de neliniște.

Cînd Fritz vru să-și continue discursul, observă că erau doi care vorbeau, el și uriașul cu drugul de fier ; mulțimea însă nu asculta pe niciunul.

Atunci, pe trotuarul din partea husarilor, apăru, în goană, o figură nouă ; zărind-o, fața transpirată a lui Fritz se lumină.

— A, în sfîrșit, vine și el !

Care el ? Cine el ? O arătare stranie, bizară. Un lungan cît o prăjină, pe pălăria căruia se bălăbăneau trei uriașe pene de struț, cu fața rasă, în mijlocul căreia trona un nas lung, roșu și subțire, pe umăr cu o panglică tricoloră lată de o palmă, de care atîrna o sabie mică de tot trasă pînă sub braț. Părul lung îi flutura pe ceafă.

Noul venit, student și el, porni în pas de atac și, dintr-o săritură, fu lîngă cei ce stăteau în fața porții.

— Doamne ajută, fraților, sînt aici și nu trebuie să vă temeți de nimic. Sînt Hugo Mausmann, domnule ! Locotenent în cea de a doua legiune. S-au încurcat treburile ? Cred și eu. Prietenul meu Fritz este un orator excelent ; dar numai cînd e vorba de cuvîntări tragice. În situații tragice e la înălțime, dar întotdeauna trebuie să cunoști publicul. Aici e nevoie de Hans Sachs, nu de Schiller. Învinge cel ce face mulțimea să rîdă. Ai să vezi

dumneata, cînd o să încep să vorbesc în versuri, vor rămîne cu gura căscată, se vor mira, vor aplauda şi pînă la urmă vor rîde, şi atunci îi ducem unde vrem noi.

— Ei, amice, zise Richard, apucă-te şi fă publicul să rîdă, pentru că altfel s-ar putea să-l fac eu să plîngă.

Hugo Mausmann făcu un pas înainte pe piedestal şi, întinzînd mîna sa lungă spre mulţime, îi făcu un semn plin de patos comic, cerînd voie să vorbească.

Scoţîndu-şi tabachera din buzunar, ciocăni în ea cu degetul şi trase o priză de tutun pe nas. Această neobişnuită introducere surprinse într-adevăr mulţimea care pentru o clipă se linişti.

Hugo Mausmann avu deci prilejul să-şi începă nesfîrşitele sale rime pe care el le numea discurs în versuri, aruncînd unul după altul cuvinte ca : *„Brüder“*, *„Güter“*, *„die Freihei“*, *„sich freut heut“*, *„Metternich“*, *„schmetter nicht“*, *„Minister“* *„hin ist er“*, pînă cînd unei întorsături de cuvinte pentru *„braven Kavalleristen“* îi urmă rima *„hoszta isten“* [1] şi pentru ca unirea frăţească să poată fi întărită, improvizatorul de rime îl strînse entuziast la piept pe căpitanul husarilor.

— Prietene, mulţimea nu rîde nici de asta, spuse Richard, mirîndu-se mai ales de faptul că oratorul nici nu luă în seamă că, în timpul sărutului frăţesc, se arse pe obraz cu ţigara lui de foi.

Hugo îşi recită mai departe versurile, dar mulţimea nu-l mai asculta.

— Jos cu apărătorii popilor ! În foc cu călugăriţele ! se putea auzi strigîndu-se din toate părţile,

[1] Fraţi buni ; libertatea ; se bucură azi ; Metternich ; nu zbiera ; ministru ; s-a dus cu el ; bravii husari (germ.) ; i-a adus Dumnezeu (magh.).

în timp ce mulțimea porni să arunce cu tot felul de proiectile nemilitare.

La un moment dat, nasul tînărului orator fu nimerit de un ou, care-i umplu ochii și gura cu conținutul lui.

— Ei, *Bruder*, spune o rimă și pentru asta !

Acum, începură într-adevăr să rîdă, numai că acest hohot era rîsul victorios și brutal asupra celui căzut. Rîdeau de el, așa cum obișnuiește să rîdă mulțimea fără inimă de comediantul prăbușit de pe sîrmă, care nu se mai poate ridica de la pămînt.

Acest rîs victorios era glasul ultimei amenințări din partea monstrului răzvrătit. Monstrul care-l poate rupe în bucăți pe cel de care rîde.

Căpitanul Richard aruncă mucul țigării de foi și porni în jos pe scări.

Fritz îi ațînu calea, îl îmbrățișă și nu-l lăsă să meargă mai departe.

— Prietene, frate, nu fă asta ! Să nu dai semnalul pentru începerea vărsării de sînge. Nu mă tem de sîngele care ar curge, ci de ura care s-ar naște din el. Nouă nu ne este îngăduit să ne urîm. Sabia ta nu are voie să guste din sîngele poporului nostru. Avem același altar, să nu sacrificăm pe el jertfe omenești. Mai putem să îndreptăm lucrurile pe cale pașnică

— Cum ?

— Du-te la călugărițe și vorbește cu stareța. Sînt creștine, fecioare sfinte, nu pot dori ca, pentru apărarea puterii lor în lumea asta, să se verse sîngele a sute de oameni și să înceapă lupta între două țări, două națiuni. Nu, nu vrem ca ele să devină martire, mai bine să fugă de aici. Poarta lăturalnică este apărată de husarii tăi, prin ea se pot refugia în centrul orașului. Doar nu au comori,

și ce au mai scump, pot duce ușor cu ele. Apoi, cînd mînăstirea va fi goală, o să-i conducem noi înșine pe delegații mulțimii. Le vom arăta că nu e nimeni pe care să se poată răzbuna și nimic care ar putea fi prădat. Iar clădirea este a statului. O să scriem pe pereți, o să scriem pe porți că e proprietatea statului. Și atunci n-or s-o dărîme. În curînd vor veni ceilalți prieteni ai noștri, ne vom amesteca în mulțime, o vom lămuri, potoli, liniști ! — Te rog, în numele cerului, nu scoate din teacă această sabie care poartă năpastă în sine. Du-te și vorbește cu călugărițele. Pînă atunci, eu cu Mausmann rămînem aici să potolim furia mulțimii cu trupul, cu sufletul nostru. Pînă te întorci, vom sta între două furtuni.

Richard strînse mîna tînărului student.

— Sînteți băieți curajoși, oameni de treabă. Bine. Îți ascult sfatul. Vorbește cu frații, iar eu mă duc să vorbesc cu surorile.

Richard începu să respecte curajul demn de admirație al acestor tineri, care erau gata să se arunce în marea agitată de oameni și care, numai cu vorbă bună, cu cuvinte frumoase, voiau să înlăture o ciocnire fatală.

Jură să-i ajute în cinstita lor intenție.

Bătrînul portar, care pîndea din ușă deznodămîntul lucrurilor, îi dădu imediat drumul lui Richard, cînd acesta își spuse numele.

După ce încuie din nou poarta în urma lui, îl îndrumă pe unde să meargă, pe scări și coridoare, dacă vrea să ajungă la stareță.

În timp ce urca scările, Richard se gîndea ce să-i spună stareței. Cum s-o facă să înțeleagă pericolul ? Cum să-i explice de ce trebuie cruțat poporul ? Și de ce trebuia să cedeze, sacrificîndu-se, cel mai deștept ?

Era oarecum jenat că în calitate de militar nu poate trage spada în apărarea unor femei. De cîte ori trăsese sabia pentru o simplă privire piezișă! În cîte dueluri nu rănise adversari viteji, pentru că îndrăzniseră să invite pe aleasa inimii sale la un cadril. Dar se liniști la gîndul că aceste călugărițe nu erau femei, ci niște ființe asexuate.

Merse de-a lungul coridorului, fără să întîlnească pe cineva.

Călugărițele erau adunate în sala de mese.

Ferestrele sălii de mese dădeau în stradă. Obloanele interioare fiind zăvorîte, întreaga sală primea lumină numai prin ușa deschisă.

Cînd Richard se opri pe pragul pe care nu mai călcase picior de bărbat, fu martorul unei scene zguduitoare.

În mijlocul sălii, pe podea se zbătea o călugăriță. Suferea de mult de epilepsie și scena plină de groază a acestei zile îi provocase o criză. Spaima, zgomotul frenetic, furibund, de afară, îi provocaseră o criză cumplită. Celelalte călugărițe, adunate în jurul i, o îngrijeau și o mîngîiau.

Deodată, în mijlocul acestei scene demne de niște martire, în acea lumină de cavou, printre fecioarele care stăteau îngenuncheate în jurul nefericitei, Richard zări o față cunoscută, la vederea căreia inima îi zvîcni cu putere.

Era Edith.

Deci ăsta era „institutul de domnișoare" în care o închiseseră buna ei mătușă și verișoară.

Fata îl recunoscuse și ea pe iubitul ei și, cu bucuria omului scăpat din iad, își opri privirea grăitoare asupra chipeșului tînăr ofițer.

Stareța, o femeie înaltă, uscățivă, cu o ținută mîndră și privirea severă, păși spre căpitan și, cu o voce calmă, lipsită de pasiune, îl întrebă :

— Dumneavoastră ce doriți ?

În clipa aceea, din mintea lui Richard zburară toate gîndurile cu care venise aici.

În locul cuvintelor pregătite cu grijă răspunse :

— Fiți liniștită, maică stareță, jur pe Dumnezeu că voi împrăștia toată adunătura de afară !

Pe tăbliile obloanelor, pietrele răpăiau ca grindina.

Privirea lui Richard se întîlni încă o dată cu ochii îngroziți ai lui Edith. Mînia îi cuprinse toată ființa, o văzu pe călugărița culcată pe lespezile de marmură, zvîrcolindu-se în chinurile morții ; își văzu iubita întinzînd spre el mîinile împreunate, cu o privire disperată. Auzi urlînd în stradă monstrul însetat de sînge și indignarea îi suprinse sufletul.

Fără să aștepte răspunsul celei cu care vorbise, se întoarse și coborî alergînd pe scări, năvăli afară pe poarta mînăstirii, împinse la dreapta și la stînga pe cei doi studenți, alergă spre calul său, se aruncă în șa și dintr-un salt fu în fața mulțimii, smulgîndu-și din teacă sabia, sabia cu lama de Al Bohacen.

Aruncă o privire spre ferestrele mînăstirii și inima îi tresări ; i se păru că unul dintre obloane se întredeschisese și cineva îl privea prin crăpătură ; poate era chiar Edith.

Ei, dacă este ea, atunci să vadă cine-i bărbatul care o iubește !

Richard strigă spre mulțime doar două cuvinte : „Înapoi, ticăloșilor !“

Îi răspunse un hohot sălbatic de rîs.

Atunci Richard își învîrti sabia deasupra capului, goarna sună de atac în pas alergător și Richard porni în galop într-acolo unde furia mulțimii fierbea mai tare : direct spre oratorul care ațița gloata.

Namila de orator ridică drugul de fier şi-l învîrti în jurul lui, de începu să vîjîie.

Lui Richard i se păru că în clipa aceea din fereastra întredeschisă a mînăstirii răsună un strigăt disperat, care te pătrundea pînă în măduva oaselor.

Drugul de fier căzu şuierînd asupra călăreţului.

Richard primi cumplita lovitură cu braţul întins, cu pumnul strîns pe mînerul sabiei.

Slavă oţelului de Al Bohacen, dar slavă şi pumnului care ţinea sabia strîns de mîner. Din lovitura celor două metale zburară scîntei, iar Al Bohacenul făcu faţă încercării, fără nici o urmă de zgîrietură.

Namila nici nu apucă să ridice încă o dată drugul de fier, că în clipa următoare fu culcată la pămînt.

Peste cinci minute strada era goală.

Toţi cei din gloata turbată se împrăştiară care încotro ; de îndată ce husarii pătrunseră printre ei, aruncară steagurile, armele, şi fiecare alergă să se ascundă care pe unde putu, în tăcere, fără să mai strige. Chiar şi răniţii prăbuşiţi pe caldarîm se prefăcură că-s morţi şi zăceau muţi.

Liniştea era întreruptă doar de tropăitul cailor : erau husarii care treceau în goană. Mulţimea care fugea amuţise.

Richard, împreună cu detaşamentul său, îi urmări pe fugari de-a lungul străzii de la barieră, pînă nu mai văzu om în calea sa. Toţi fugarii îşi găsiră adăpost în vizuinele de unde apăruseră.

După aceea Richard se întoarse înapoi în goana calului.

Nici unul din husarii săi nu-i putea ajunge din urmă calul. Alerga singur, căutînd cu privirea-i mîndră un duşman ; în urma sa galopa ordonanţa,

apoi gornistul, care suna într-una alarma, iar departe în urmă venea detaşamentul.

Cînd trecu pentru a doua oară în galop prin faţa mînăstirii, în piaţă nu mai era nici un suflet. Un oblon de la fereastra mînăstirii era deschis, şi printre gratiile acesteia o mai zări o dată pe Edith.

De ce nu venea acum încă un duşman !

Dar era destul s-o doreşti ca să şi apară.

Abia se adunară husarii care curăţiseră cartierul pînă la barieră urmărind gloata împrăştiată, cînd din direcţia opusă se auzi un alt zgomot care se apropia.

Cel care nu era familiarizat cu caracterul acestui zgomot nu putea ghici ce ar putea fi.

În primul rînd se auzea tropăitul sacadat de paşi soldăţeşti.

Apoi un cîntec pe melodia Marsiliezei, întrerupt de bubuitul unei tobe sparte care bătea cu întîrziere.

Şi toate astea se amestecau cu uralele unor glasuri tinereşti.

Vîntul uscat, care ridica un nor de praf de-a lungul străzii, nu îngădui să se desluşească din cine era formată masa de oameni care se apropia. Se vedea numai lucirea baionetelor, iar printre ele fîlfîind un drapel alb ; panglicile tricolore legate de el se zbăteau de parcă n-ar fi fost de acord într-o anumită chestiune.

Deci, se apropia o trupă regulată.

Cine să fie ? Duşmani ? Aliaţi ? N-avea de unde şti. Vîntul turbat amesteca praful şi gunoiul şi le arunca în ochii celor care se apropiau, iar cînd valul de praf de deasupra lor trecu, cele două detaşamente se putură zări reciproc de la o distanţă de o sută de paşi.

Acum însă Richard într-adevăr nu mai ştia pe cine avea în faţă.

Vedea bărbaţi înarmaţi, orînduiţi în rînduri şi ordine de bătaie, avînd pe umeri puşti cu baionete, la şolduri cartuşiere, şi care totuşi nu erau soldaţi. Erau îmbrăcaţi în tot atîtea feluri cîţi inşi erau; pe cap cilindre şi pălării, şepci de călătorie; unii erau îmbrăcaţi în frac, alţii în haină, dar cu toţii purtau o banderolă albă pe braţul stîng. Nu, hotărît; nu erau o adunătură de răzvrătiţi.

— Cine sînteţi? li se adresă Richard ieşindu-le în faţă pe calul care juca nervos.

— Garda naţională, răspunse plin de sine un om rotofei care se afla în faţa trupei, probabil comandantul.

— Şi ce doriţi? vru să ştie husarul.

Era o întrebare cam curioasă. Onorabilul maior al gărzii naţionale, de altfel, pînă mai curînd un respectat maistru tăbăcar, nu nimeri răspunsul dintr-odată.

Dar în mijlocul acestei coloane se şi aflau, în fruntea unui grup de studenţi, Goldner şi Mausmann, care dădură răspunsul, intonînd pe melodia de adineaori a Marsiliezei nişte versuri destul de paşnice; din ele, dacă erai atent la text, puteai afla că această bravă oaste are o singură intenţie: să fluture drapelul ordinei şi al libertăţii şi cu ameninţarea armelor să gonească înapoi în vizuina de unde au ieşit hidrele întunericului; iar popoarele să se îmbrăţişeze frăţeşte.

Richard aşteptă sfîrşitul cîntecului pe care Fritz şi tovarăşii săi îl cîntară în chip de răspuns la întrebare.

— Dar acum aş vrea să aud spus şi în proză despre treburile cu care aţi venit pe-aici.

De astădată maiorul însuși dădu răspuns la dificila întrebare.

— Să restabilim pacea și ordinea.

— Ei, atunci, poftim, restabiliți-o, spuse Richard flegmatic.

Bunul nostru ofițer superior din garda națională privi stînjenit în jur.

Ce să facă cu cuvîntul „poftim", cînd strada, cît e de lată, este ocupată de trupa de husari ? Doar n-o să zboare peste ei. Era nevoie să țină sfat cu statul său major ; și acum ce să răspundă ?

Fruntea îi transpirase toată, pînă atunci nu comandase niciodată vreo trupă, în afara procesiunilor de ziua Domnului.

— Vedeți, domnule căpitan, știți, cum se spune... asta... vom colabora.

— A, așa ? Aveți vreun ordin în acest sens ?

Uite, na, numai această întrebare îi mai lipsea blajinului maior, ca să-i treacă toată pofta de orice bătălie. Fritz și Mausmann îi săriră în ajutor, suflîndu-i ce să răspundă.

— Desigur că am. Din partea studențimii și a comandamentului gărzii naționale.

— Nu cunosc pe acești domni.

Acum maiorul începu să se supere.

— Dar, domnule căpitan !...

— Nu vă înfierbîntați, domnule maior, trebuie să lămurim această chestiune, pentru că dacă trebuie să colaborăm, atunci ori dumneavoastră dispuneți de mine, ori eu de dumneavoastră, și pentru asta trebuie să primim dispoziții de la cineva care ne comandă amîndurora.

— Și atunci, ce facem ?

— Trimiteți pe cineva, fie la Statul major al armatei, fie la Ministerul de război, care să prezinte

situația de aici și să aducă vreun ordin scris pe care să-l execut. Pînă atunci rămînem pe locurile noastre, noi în șa, dumneavoastră în rînduri.

Propunerea fu primită.

Maiorul trimise la cele două foruri amintite doi tineri dintre cei mai iuți de picior, pe Mausmann — la Statul major al armatei, iar pe Goldner la Ministerul de război, pentru a prezenta situația, după propria lor părere și apreciere, și în consecință să obțină dispoziții corespunzătoare pentru domnul căpitan.

După propria lor părere și apreciere !

Numai că această părere proprie putea fi cu totul opusă, în funcție de felul în care era privită, prin ochelari diferiți, de două persoane diferite. Nu trebuie uitat că Goldner era o fire entuziastă, idealistă, ditirambică, pe cînd Mausmann era un poet al străzii, care, declamînd cele mai frumoase versuri, primise de la public drept răsplată ouă clocite, ceea ce-i lăsase una dintre cele mai proaste impresii.

În timp ce solii erau plecați, cele două tabere așteptau la cele două margini ale pieții din fața mînăstirii.

Richard era ca și electrizat la gîndul că sabia lui apără pe scumpa lui Edith.

Dacă n-ar fi fost pătruns de acest gînd, mai mult ca sigur că ar fi lăsat cu multă ușurință paza mînăstirii în seama gărzii naționale. Ar fi scăpat de orice răspundere. Nu-l preocupa să vadă dacă garda națională apără călugărițele și cum le apără !

Dar acolo era Edith ! Iată de ce paza acestei porți nu o putea preda oricui !

Trecură două ore pînă cînd se întoarseră solii. Amîndoi aduseră lui Richard cîte un plic sigilat.

Richard citi mai întîi ordinul adus de Mausmann de la Statul major al armatei :

Hm, excelența sa era supărată foc ! Îl mustra aspru pe căpitan pentru moliciune și neglijența de care dăduse dovadă pînă acum. De ce nu intervenise imediat ? De ce a lăsat ca răzvrătirea să ajungă pînă aici ? Datoria lui era să tragă, să taie, să calce totul în picioare.

Pe viitor, purtînd toată greutatea răspunderii, să îndeplinească mai bine ordinele ! Să nu se îndure nici de dracu !

„Ăsta ordin, nu glumă !"

Să vedem pe celălalt : ce spune ordinul domnului ministru de război ?

Ei, abia în această epistolă fu Richard serios admonestat pentru bravada de cavalerist și pentru ușurința cu care lovise înainte de vreme în oameni, provocînd vărsare de sînge, cînd totul ar fi putut fi lichidat printr-o simplă demonstrație de arme !

De data aceasta nu primește decît o admonestare severă, dar pe viitor, în situații asemănătoare, să se poarte cu mai multă precauție și cu tact. Să nu mai dea loc la vărsare de sînge. Chiar dacă ar fi atacați și îngerii din cer.

Căpitanul Richard băgă amîndouă ordinele în buzunarul de la piept, apoi apucă sabia, bunul său Al Bohacen, cu o mînă de mîner, iar cu cealaltă de vîrf și o îndoi în chip de arc, spunîndu-și în sinea sa : „Draga mea sabie, dacă n-ai fi tu ultimul și singurul meu prieten, te-aș frînge pe loc".

Și cu asta călări pînă la ofițerul din garda națională.

— Domnule, ordinea în cartier este restabilită. Rămîne în sarcina dumneavoastră de a o menține.

Întorcîndu-și calul, dădu husarilor ordin de plecare.

— Păcat ! murmură pe sub mustață domnu' Pál. I-am fi împrăștiat bucuroși și pe ăștia.

Orice vis frumos are un sfîrșit.

Să ne trezim ! E noapte !

Noaptea cea mai neagră, cea mai întunecoasă, cea mai urîtă. O metropolă în care la miezul nopții nu arde nici o lumină, nu-i luminată nici o fereastră. Toate străzile sînt cufundate în beznă, în labirintul imenselor case cu etaj te poți rătăci ca și în adîncul pădurilor virgine. Iar cerul negru pare că-i tavanul acestei îngrozitoare închisori, cu multe străzi, ale căror porți poate că nici nu duc în case, ci direct în catacombe.

Liniștea nu-i tulburată de nici un pas.

Numai la intervale lungi, la cîte două ore, se ridică cîte o rachetă roșie ca sîngele, din creștetul celui mai înalt turn, descriind pe cer un semn de întrebare din flăcări. Cine ar putea ști cui îi este adresat acest semn de întrebare ?

Această metropolă nu este o nălucire a imaginației bolnave, este Viena.

Era în ultimele zile ale lui octombrie. Luptele pentru oraș se dădeau din trei direcții.

O parte a populației se refugiase, o alta se afla în primele linii, în oraș se ascundeau numai cei ce nu putuseră pleca. Conducta de gaze era distrusă, nu era pentru ce și cu ce să se aprindă lumina. Era

o imagine asemănătoare cu aceea a oraşului Ninive în ajunul nimicirii sale.

Puteai să mergi mult şi bine pînă să întîlneşti pe cineva pe stradă, şi bine că-i întuneric, că nu se pot vedea străzile pline de hîrburi şi geamuri sparte, sau zidurile ciuruite de gloanţe, casele fără obloane, acoperişurile străpunse de bombe.

Undeva, la capătul străzii lungi, drumul era închis de o ridicătură mare, masivă : o baricadă.

Pe vîrful baricadei fîlfîiau două steaguri, pe care noaptea le arăta şi pe ele negre, cu toate că aveau culori frumoase !

Lîngă baricadă stăteau de pază luptători. Foc nu aprinseseră. întunericul şi liniştea domneau şi aici.

Unii, care puteau dormi, îşi puseseră drept pernă cuburi de granit.

Alţii, pe care noaptea asta hotărîtoare îi ţinea treji, vorbeau între ei în şoaptă.

Doi tineri şedeau pe afetul unui tun şi-şi treceau timpul glumind.

Unul avea numai un braţ, pe celălalt şi-l pierdu-se într-o bătălie.

— Ascultă, Mausmann, spus cel cu un singur braţ, mîine-poimîine să-mi regăsesc mîna lipsă s-ar putea.

Prietenul său nu putea renunţa la bunul obicei de a răspunde printr-o rimă.

— Se poate. Dacă lîngă mîna tăiată te vor îngropa.

— Ceva îmi şopteşte : „s-a sfîrşit, amice !“

— Da. Soarta nu ne-a fost propice.

— Prietene, îmi pare rău numai de dragostea mea.

— Iar eu mă bucur că nu e a mea.

— Promite-mi ceva.

— Orice-ai vrea.

— Dacă voi cădea în acest locşor...
— Ceea ce se poate întîmpla uşor...
— Înştiinţeaz-o că am murit cu gîndul la ea.
— Ei, da !
— Şi dacă duşmanul sălbatic o să-şi împlînte sabia în inima mea...
— O carte de vizită îi vei adresa.
— Ai nimerit-o. O să plîngă cumplit.
— Dacă o să-i scrii : Mamzell, v-am iubit.
— Du-te la dracu cu rimele tale din topor. Să vorbim serios aş vrea.
— Voi încerca.
— Du Alfonsinei biletul acesta.
— În acest caz îmi voi pune fracul cu vesta.
— De n-ar fi atît de întuneric, să-i pot scrie măcar un cuvînt.
— Doamne ! Priveşte obuzul ce vine vîjiind !
Într-adevăr. Un obuz venea de departe şuierînd. Nimeri printre pietrele de lîngă baricadă şi continuă să scuipe foc în semn de salut, împrăştiind pentru cîteva clipe o lumină roşie peste oamenii care săriseră din somn.
Mausmann primi şi obuzul tot cu un vers.
— Ei, acum lampă tuturor ne-au dat. La lumina ei să-i scrii : „Vă ador, madam !“ de îndat' !
La acea lumină sfîrîietoare Fritz scrise pe cartea lui de vizită : „Vă iubesc, *adieu* !“
La ultimul cuvînt, obuzul explodă zvîrlind bucăţi incandescente peste capul celor doi tineri care nu păţiră nimic.
Era o glumă obişnuită, studenţii nu-i dădură nici o atenţie.
Fritz îi înmînă lui Mausmann cartea lui de vizită.
După o scurtă aşteptare, Mausmann întrebă :
— Fritz, ştii la ce mă gîndesc ?
— Să-ţi răspund tot cu o rimă ?

— Asta e specialitatea mea; dar eu cred că îngerii ăştia ne-au trădat.

— Ce te face să gîndeşti asta ?

— În tabăra duşmană se află tot ce plănuim noi în secret.

— Au spioni buni.

— Eu cred că cei mai buni sînt doamnele Plankenhorst.

— E imposibil. Ştii doar că portarul lor e omul nostru, şi el ne raportează cinstit cine iese şi cine intră, la orice oră din zi şi din noapte, în casa Plankenhorst. Nu se întîlnesc decît cu oamenii noştri. Nu vine nici un străin la ele. Afară de sora Remigia, de la Sf. Brigitte, care vine acolo în fiecare duminică, aducînd-o în vizită la mătuşa ei pe domnişoara Edith, de la mînăstire. Călugăriţele nu se amestecă în politică şi nouă ne sînt chiar îndatorate : doară de atîtea ori le-am apărat de mînia mulţimii.

— Eu totuşi îţi spun că e păcat că am amestecat în treburile noastre nişte femei.

— Nu fi nedrept, Mausmann. Gîndeşte-te la asociaţia femeilor democrate, cît de multe au făcut pentru cauza obştească, cum au îngrijit ele răniţii noştri, cum au colectat bani pentru noi, şi cum au încurajat bărbaţii ca să reziste. Să ştii, prietene, fără femei nu există luptă pentru libertate.

— Sînt o calamitate !

— Iar i-ai dat drumul la rime ?

— Ce să-i faci, e mai presus de mine.

— Nerecunoscătorule ! N-a meritat mutra asta pocită sărutările primite de la cele mai frumoase femei.

— Şi ce-i ?

— Şi totuşi le vorbeşti de rău.

— Nu înțelegi nimica, zău. Ai să vezi, băiete, că dacă vom fi înfrînți, o să-i îmbrățișeze și pe dușmanii noștri, ca și pe noi, iar dacă învingătorii nu vor găsi altceva, o să-și facă pat din coroanele noastre veștejite. Crede-mă, de nimic n-o să mai știe.

— Atunci însă Fritz n-o să mai fie, răspunse Fritz și el în rimă.

Veniră sentinelele de pază să-i schimbe. Puteau merge și ei să se odihnească. Între zidurile unei fabrici de zahăr dărîmate îi aștepta un pat de paie ude. Trebuiau să-și adune puteri pentru bătălia zilei următoare.

Pe aceste străzi întunecoase, se strecura o trăsură cu două felinare care luminau în întuneric ca niște licurici rătăcitori. Cele două luminițe făceau să pară bezna nopții și mai adîncă.

Trăsura se opri în fața casei Plankenhorst. Vizitiul coborî să deschidă singur poarta, apoi intră în curte.

Din trăsură coborîră două femei : o călugăriță și o fată tînără. Amîndouă urcară grăbite scările. Cu un sfeșnic dublu în mînă, însăși stăpîna casei veni să le deschidă și să le lumineze calea.

Stăpîna casei o sărută pe călugăriță, iar fetei îi întinse mîna să i-o sărute. De sub gluga căzută pe spate, apăru fața veșnic veselă a lui Edith.

— Cerul te-a adus, soră Remigia, șopti doamna Plankenhorst.

— Într-adevăr, ca să ajungem în noaptea asta de groază de la mînăstire pînă aici, am avut mare nevoie de ocrotirea cerului. Nicăieri nu arde o lumină, străzile sînt desfundate.

— Ei, dar cerul are îngerii lui, care au grijă ca aleșii săi să nu-și schilodească picioarele.

— Într-adevăr, putem mulțumi lui Dumnezeu ca pentru o minune, pentru fiecare zi pe care o mai trăim. Dar unde a fugit din nou fata aceea ? Trebuie să am grijă de ea ca o capră sălbatică de iedul ei.

— A dat fuga în salon ca să mai afle noutăți de la Alfonsine. Ei, buna mea soră, o să-i dau astăzi niște veşti excepționale.

Spunînd acestea, doamna Antoinette o conduse pe sora Remigia în sufragerie, unde le aştepta de-acum masa pusă, cu fripturi reci, vinuri alese şi lichioruri. În ceainicul de argint fierbea apa.

— Alfonsine, te rog, vezi să nu mai vină pe aici servitorii.

Edith voia să i-o ia înainte verişoarei sale.

— Mă duc eu.

— Dumneata rămîi, draga mea. Eşti oaspete în casa asta. Odihneşte-te.

Faţă de această dovadă de grijă, Edith ridică din umeri şi se lăsă servită de mătuşa sa. Antoinette îi luă ea însăşi pardesiul.

— Poftiți la masă.

Pe canapeaua de lîngă masa rotundă, doamna Antoinette o aşează pe sora Remigia, iar lîngă ea pe Edith.

Convingîndu-se încă odată că prin camerele alăturate nu se afla nimeni, încuie uşile pe dinăuntru, o rugă pe Alfonsine să servească ceaiul tuturor, apoi se aşeză şi ea aproape de sora Remigia.

— Ce a transmis generalul ?

— Mîine va fi ofensiva decisivă pe toate liniile, şopti sora Remigia, privind în jur cu teamă ca nu cumva s-o audă pereții, tablourile sau statuile din jur.

— Ştiți că ceva nu-i în ordine ?

— Ce anume ?

— Răsculaţii se bizuie pe complicitatea unei unităţi din oastea care-i împresoară. Goldner mi-a povestit tot planul. Mi-am exprimat îngrijorarea că nu ştiu ce o să se întîmple cu noi, în caz că oraşul va fi luat cu asalt. Cum se vor purta învingătorii cu noi, care am avut un rol de frunte în toate ? Ca să mă liniştească, băiatul mi-a spus că nu trebuie să-mi fie frică de nimic. În caz că s-ar dovedi că totul e pierdut, pentru cei care nu trebuie să nimerească în mîinile duşmanului, există un drum special de salvare. Între cimitirele de la Mariahilf şi Lerchenfeld, blocada este formată de o unitate de husari. Studenţii au început mai de mult fraternizarea cu această unitate, şi îşi fac socoteala că, în caz de mare pericol, nu numai că îşi vor croi drum pe acolo, dar vor atrage şi pe husari după ei, folosindu-i ca pavăză în caz de urmărire. Astfel ei cred că vor răzbate fie pînă în Galiţia, fie în Ungaria. Numai încăpăţînarea căpitanului de husari ar putea fi o piedică în calea reuşitei acestui plan. E vorba de căpitanul Baradlay Richard.

— Ah, acela care a împrăştiat mulţimea din faţa mînăstirii ?

— A făcut-o de dragul ochilor frumoşi ai lui Edith. Ei trebuie să-i mulţumiţi.

— După cîte ştiu, nici după aceea căpitanul nu s-a prea împrietenit cu studenţimea şi şefii răscoalei !

— Da, nu e de acord cu ei. N-au putut în nici un fel să-l atragă în planurile lor. Husarii au fost cîştigaţi, dar ţin mult la căpitanul lor. Dacă acesta le-ar comanda „la atac", s-ar bate şi cu propriul lor tată. Dar acum studenţilor le-a sosit un aliat nou, neaşteptat.

— Cine e ?

— O femeie.

— O femeie ?

— Da, o femeie periculoasă, gata să înfrunte orice primejdie : mama tinerilor Baradlay.

— Oh, dar cum a putut trece prin blocadă ?

— Într-un mod îndrăzneţ, aproape de necrezut. Fritz ne-a povestit totul. Această aristocrată s-a îmbrăcat la o zarzavagioaică din cartierul Schwechat în haine ţărăneşti, apoi, cu un coş de cartofi şi ceapă în spinare, condusă de această precupeaţă, a trecut prin toată blocada, printre santinele, vînzînd soldaţilor palincă şi legume, pînă a ajuns în oraş. Aici s-a instalat în magazia aceleiaşi precupeţe, în strada Singer, la nr. 17.

— Ce îndrăzneală extraordinară din partea unei doamne ! Şi pentru ce a făcut-o ?

— Vrea să-şi ducă fiii acasă, în Ungaria.

Un fulger trecu prin ochii celor două tinere fete la auzul acestei veşti. La una erau fulgere de ură, la cealaltă de mîndrie.

— Vrea să-şi ia fiii de-aici ? întrebă mirată călugăriţa.

— Da. Vrea să-i convingă să plece în Ungaria şi să se pună la dispoziţia guvernului de acolo [1].

— Hm ! Şi o fi vorbit cu fiii ei ?

— Din fericire, încă nu a reuşit. A sosit abia azi după amiază. A vorbit cu Goldner. A sfătuit-o să nu încerce în timpul nopţii să treacă încă o dată prin liniile blocadei, aşa că mîine dimineaţă o să caute să stea de vorbă cu unul din fiii ei, cu căpitanul. Las-o să vorbească. Atîta lucru i se poate permite. Dacă va vorbi cu fiul ei, cu siguranţă că-l va convinge să plece cu ea. Stareţa

[1] La 15 martie 1848 în Ungaria se instaurase un guvern revoluţionar în frunte cu Kossuth Lajos.

să comunice asta generalului, iar mîine seară, înainte de atac, generalul să încercuiască unitatea de husari. Cine se află în apropierea lor ?

— Pálvicz Otto, cu regimentul lui de cuirasieri.

— Foarte bine, ăsta o să le vie de hac. Husarii vor fi decimaţi, iar Richard împuşcat pe loc.

Şi Edith trebui să asculte toate astea !

Dar de ce trebuiau spuse aceste lucruri în prezenţa logodnicei îndrăgostite ? Spre sfîrşitul povestirii noastre vom vedea că toate aceste vorbe aveau la bază un calcul făcut cu mult sînge rece. Pînă atunci să ne închipuim că aceste cuvinte crude au fost rostite în faţa lui Edith datorită urei oarbe, datorită unei plăceri sadice de a se bucura de suferinţa copilei. Poate că această femeie lipsită de suflet voia să se delecteze văzînd chinurile de moarte ale unei alte femei.

Dar nu s-a putut delecta.

Pe faţa lui Edith n-a tresărît nici un muşchi, nimic nu trăda că ar interesa-o măcar ceva din întregul plan.

Îşi bea ceaiul mîncînd cu poftă.

Cînd fu vorba despre împuşcarea iubitului ei, îşi îndesă în gură o bucată de şuncă atît de mare, încît i se strîmbă faţa, ba ceru şi încă puţin oţet la ciupercile marinate pe care şi le pusese în farfurie.

Alfonsine fierbea din cauza acestei indiferenţe. Nu se putu abţine să nu-i spună cu o furie rece de reptilă :

— După cum se vede, draga mea, nu ţi-a pierit pofta de mîncare la auzul veştii că logodnicul tău va fi pus la zid.

Edith îşi înfipse furculiţa într-o ciupercă şi, îndreptînd-o spre gură cu o mişcare cochetă a mîinii, îi răspunse Alfonsinei :

— Mai bine un logodnic mort decît unul care ți-a întors spatele.

Spunînd aceste cuvinte, luă în gură ciuperca de pe furculiță.

— *Indomptable !* [1] mormăi printre dinți doamna Antoinette.

Sora Remigia își ridică ochii spre cer și, încrucișîndu-și mîinile pe piept, se străduia să exprime prin gesturi că fata asta este o ființă diabolică, un suflet condamnat. Nimic nu-i poate zdruncina inima.

Edith parcă nici nu vedea cum cele trei femei îi aruneau priviri furibunde care ar fi vrut s-o transforme într-o stană de piatră. Întinse paharul ei mic spre Alfonsine.

— Te rog, toarnă-mi și mie din lichiorul acela. Dacă mi-e sorțit să mă fac călugăriță, trebuie să mă obișnuiesc cu el.

Alfonsine împinse spre ea toată sticla, apoi o privi atent.

Mîna lui Edith nu tremură în timp ce-și umplu paharul cu lichiorul verde. După aceea îl umplu ochi și pe al surorii Remigia.

— Să bem, soră Remigia, zise Edith cu un zîmbet zglobiu, trebuie doar să ne consolăm și noi cu ceva.

Sora Remigia se codi puțin, de dragul etichetei, că, de, e cam mult, dar în cele din urmă bău paharul pînă la fund că tare-i mai plăcea *chartreuse*.

— E o adevărată drăcoaică fata asta !

Doamna Antoinette nu-și terminase încă instrucțiunile.

— Soră Remigia, nu care cumva să uiți adresa unde se află doamna Baradlay. Strada Singer, nr.

[1] De neîmblînzit (fr.).

17, la magazia de zarzavat de la subsol, pentru că doamna Baradlay se va întoarce să-şi convingă şi pe celălalt băiat să plece cu ea acasă. Trebuie să punem mîna pe ea de vie. Dumneata înştiinţează-l mîine dimineaţă pe general, pe calea obişnuită, dar nu cumva să încurcaţi ceva şi căpitanul Richard să prindă de veste. Omul acesta trebuie să moară. De-ar fi chiar să-l păzească toţi îngerii din cer, tot are să moară.

Dar cum reacţionă Edith la toate acestea ?

Ce fată îngrozitoare !

Se servi liniştită cu o bucată de brînză de Brie, bău *chartreuse* şi îi dădu şi surorii Remigia să bea.

Poate că vrea să se ameţească. Are şi toate motivele.

Sărmana fată !

Cît eroism îi trebui ca să poată mînca şi bea ; să se prefacă chiar că i-e foame şi e sete, în timp ce faţă de ea se spuneau lucruri care-i cutremurau sufletul !

Trebui să-şi joace rolul. Să creadă că a îndrăgit viaţa de mînăstire, că nu o interesează nimic, nu o mîngîie nimic, în afară de raiul de pe lumea cealaltă şi o masă îmbelşugată pe lumea asta.

După scurtă vreme, se prefăcu că se luptă cu somnul şi că nu-şi mai poate ţine ochii deschişi. Capul îi căzu înapoi, pe speteaza fotoliului, închise ochii. De după ascunzătoarea de voal a genelor lungi urmărea cu atenţie faţa fiecărei femei.

Acestea crezură că Edith a adormit. Acum mătuşa nu se mai uită la ea nici cu ironie, nici cu ură, ci mai degrabă cu privirea unei vrăjitoare care prepară otravă.

— Întotdeauna e aşa ? o întrebă doamna Plankenhorst pe sora Remigia.

— Principala ei înclinare e lenea, răspunse călugărița, înălțîndu-și ochii ca la judecată. Ar fi în stare să doarmă pînă la prînz, dacă n-am trezi-o, iar seara pe la vremea asta abia o mai putem ține trează. Nu o interesează nici lectura, nici alte treburi ; îi place să stea fără să facă nimic. E o ființă insensibilă. Îi place doar să mănînce și să doarmă.

— Trebuie lăsată în voia ei. Să se simtă acolo cît mai bine. Taxa de întreținere am asigurat-o și o s-o plătim pînă la moarte. Dacă s-ar întoarce acasă, aici iar ar trebui să muncească.

— Deci, pentru ea, Richard Baradlay este pierdut pe veci.

— Negreșit. Într-un fel, ori într-altul. Dacă ajunge maică-sa să vorbească cu el, e sigur că-l va convinge să fugă cu unitatea lui în Ungaria. Pe unul din fiii ei l-a și vîrît în foc. Acum e delegatul guvernului și recrutează forțe armate. E primul ei născut ! Dacă nu se întîlnește cu maică-sa, și nu va permite trupei să treacă de partea cealaltă, pistoalele din care se va trage la momentul oportun sînt de-acum încărcate. Asta mi-a spus-o tot Fritz. Există doi oameni în propria lui unitate care îl vor împușca.

— Și momentul fatal se apropie ?

— Dacă mîine se repetă asaltul, ăștia de aici cu greu o să reziste pînă seara. Noaptea vor încerca să răzbească spre linia de la Lerchenfeld, unde-l știu pe Baradlay. Deci, mai are o singură zi. Dacă vorbește cu maică-sa, atunci mîine seară e prins și poimîine dimineață mort. Dacă nu vorbește cu ea, e ucis mîine seară. Mie mi-e totuna. Eu nu-i doresc să moară pe eșafod, cu toate că ar merita să-l urăsc.

— Și după două zile totul se va sfîrși.

— Sfîrşitul întregii comedii.
— Ha-ha, ce o să mai rîdem !
— Ha, ha, ha, ha !
Rîdeau de pe acum.

Iar Edith nu avu voie să trădeze cu nici un muşchi al feţei faptul că auzise toate acele lucruri îngrozitoare. Trăsăturile liniştite ale feţei trebuiau să arate că doarme adînc, ameţită de mîncare şi lichior.

Trebui să asculte pînă la capăt şuşotelile celor trei femei, despre ceea ce o să se întîmple a doua zi. Puneau la cale planuri de luptă, în urma cărora aveau să-şi piardă viaţa sute şi mii de oameni, prieteni care fuseseră primiţi cu zîmbete, îmbrăţişări şi sărutări, planuri în care steagurile brodate de aceste mîini gingaşe, şi pentru care s-au cîntat cîntece de slavă, aveau să fie călcate în picioare. Discutau cum o să fie trădaţi, tîrîţi la eşafod, capturaţi şi puşi în lanţuri bărbaţi, pe care astăzi îi proslăveau ca pe nişte eroi, prieteni şi fraţi, toate astea fiind puse la cale de către aceste femei cu sînge rece, cu seninătate princiară.

Iar fata nu avea voie să-şi trădeze groaza. Toată puterea sufletului ei se lupta cu fiecare nerv, străduindu-se să nu tremure, trupul să nu-i fie cuprins de febră, dinţii să nu-i clănţăne, ca unui copil care aude dangătele clopotului ce anunţă un incendiu.

În sfîrşit sosi clipa plecării.

Edith simţi că o mînă rece ca un şarpe îi atinge faţa. Nu reacţionă imediat. Lăsă să fie zgîlţîită bine pînă să se trezească. După aceea, ca un copil adormit, clătinîndu-se şi căscînd, îşi lăsă capul pe pieptul surorii Remigia, care o conduse pe scări. sprijinind-o pînă la trăsură.

Doamna Antoinette le conduse pînă jos.

— În casă nu se mai află nici un bărbat care să închidă poarta, spuse baroneasa. Toți bărbații sînt pe baricade, chiar și portarul cu lacheul nostru. Sîntem absolut singure. Dacă bătrînul vizitiu n-ar fi surd și șchiop, l-ar fi luat și pe el.

De fapt le însoți pînă la trăsură ca să se convingă cu ochii ei că sora Remigia o va lua cu ea pe Edith.

Dacă totuși ? Bănuiala nu adormise nici o clipă.

Cînd Edith fu așezată într-un colț al caleștii, iar capul adormit îi căzu în piept, Antoinette se întoarse liniștită în apartamentele ei.

Greoaia trăsură de familie nu putea înainta pe străzile întunecoase, cu pavajul smuls din loc în loc, decît la pas. Se părea că vizitiul ațipise.

În timp ce treceau pe străzile întunecoase, Edith deschise deodată ochii.

La ce se uita ? Ce vedea ? La ce se gîndea ?

La un singur lucru.

Să fugă !

Să fugă chiar dacă o mie de draci ar păzi portiera acestei trăsuri, chiar dacă sufletele călătoare ale tuturor morților din acea zi ar umbla pe străzile cufundate în întuneric.

Începu să-și privească iscoditor tovarășa de drum.

Aceasta dormea dusă.

După masa copioasă, nu ochii tinerei fete se lipeau de somn, ci ai supraveghetoarei ei.

Trecînd de centrul orașului, în preajma valului vechii cetăți, sora Remigia începu să sforăie : lichiorul își făcea efectul.

De îndată ce observă acest lucru, Edith deschise încet portiera trăsurii și, dintr-o săritură, fu afară.

Din partea vizitiului putea fi liniștită, căci acesta era cam surd și poate că și ațipise.

Fata o rupse la fugă printre rîndurile de copaci, pe promenadă, înapoi în oraș ; zbura mînată de focul inimii sale zbuciumate.

Abia cînd ajunse în prima stradă întunecoasă, privi în urmă și văzu în depărtare lumina singuratică pe care trăsura mătușii sale o ducea cu ea, mai departe, în noaptea întunecoasă, ca pe un licurici călător.

Numai de n-ar trezi-o pe călugăriță aerul rece al nopții.

De altfel, n-au decît s-o urmărească.

O luă grăbită pe prima stradă și pătrunse în noaptea neagră și mută.

La miezul nopții, în întuneric, într-un oraș uriaș, fără nici o lumină, un copil, o fecioară fără nici un ajutor, pornise să caute o stradă, o casă în care nu fusese niciodată, să caute o femeie pe care nu o văzuse niciodată.

Numai dragostea nemărginită, care în inima unui copil uneori poate să capete proporții divine, putea să-i dea putere pentru un asemenea gînd.

Încotro s-o ia ? Trebuia să se descurce în întuneric.

Turnul uriaș al bisericii Sfîntul Ștefan îi servi drept călăuză.

Strada Singer se afla de partea cealaltă a bisericii. Deci trebuia să ajungă la biserică. Poate că acolo o să găsească o inimă bună și cinstită care s-o îndrume mai departe.

Acum putea să tremure din toate încheieturile, să-i bată inima gata să-i spargă coșul pieptului. Acum n-o mai vedea nimeni.

Tremurînd din cauza febrei pricinuite de grabă, copila fugea de-a lungul străzilor care o duceau în direcția uriașului turn gotic. Străzile erau mute și surde. Parcă se strecura pe sub pămînt, prin

niște labirinturi de basm. Pe străzile înguste din centrul orașului, printre casele cu multe etaje, noaptea părea de două ori mai neagră. În această noapte, în mod intenționat nu fusese aprinsă nici o lumină, pentru ca cei din oraș să nu ofere nici o țintă asediatorilor.

Orășenii cu inima curajoasă se aflau la porțile orașului, pe baricade, în timp ce aceia cărora le era frică de propria lor suflare se ascundeau în adăposturi despre care credeau că nu pot fi străpunse de bombe. Străzile erau pustii.

Fata călca atît de atent, încît nu-și auzea nici propriii ei pași. Noaptea și singurătatea îi provocau o frică îngrozitoare.

Dar mai presus de frica ce o stăpînea, era împinsă înainte de pericolul care-l amenința pe iubitul ei. Acest pericol născu în ea îndrăzneala oarbă a omului bolnav, cu febră mare, care cuprins de delir se scoală din pat, sare pe fereastră, aleargă desculț pe pietrișul ascuțit, se aruncă în rîu, fără să știe să înoate, sau atacă oameni puternici — fiind cuprins de groază, într-un soi de paroxism.

Cînd auzea bătăile orologiului turnului, se oprea puțin.

De cînd rătăcea pe străzi, îl auzea de-acum a doua oară. Deci, trecuse o jumătate de oră de cînd alerga, cu toate că centrul orașului Viena poate fi străbătut de la un capăt la altul într-o jumătate de oră, mai ales de cineva care aleargă. Înseamnă că s-a rătăcit. Pînă la urmă ajunse într-o piață unde străzile se încrucișau.

Zări din nou turnul bisericii Sf. Ștefan, undeva în dreapta ei.

Nu, totuși nu s-a rătăcit.

Strada Singer trebuia să fie în partea aceea. Dar cum ar putea vedea o plăcuță cu numele străzii, un număr de casă, cînd de jur împrejur e întuneric beznă ?

La colțul unei străzi se opri și se așeză pe o piatră.

Obosise.

Auzi pentru a treia oară bătaia maiestuoasă a orologiului din turnul Sf. Ștefan. Bătea miezul nopții.

După ce orologiul amuți, din turn se ridică iarăși o rachetă, care aruncă o lumină roșie ca sîngele, desenînd din nou pe cerul negru un semn de întrebare luminos, care cine știe de unde aștepta răspunsul unui prieten îndepărtat.

La lumina rachetei, Edith citi cu înfrigurare inscripția de pe colțul străzii.

Un fior de bucurie îi străbătu inima. Exact deasupra capului ei se afla plăcuța de metal, care anunța lapidar : „Singerstrasse".

Inima i se umplu de încredere, gîndindu-se că un înger păzitor, care o ținea de mînă, o adusese pînă aici. Această dulce credință o liniști complet. Nu era vorba de un noroc orb, ci de grija providenței ! Dacă începutul e atît de bun, și sfîrșitul trebuie să fie bun, își spuse ea.

Firul călăuzitor îl avea în mînă. Racheta explodă și noaptea neagră se lăsă din nou în jur. Edith știa că dacă această casă, în fața căreia stătea, avea numărul unu, atunci casele de pe partea asta sînt cele cu numere fără soț, și că trebuie numărate doar intrările, ca să poată nimeri la numărul șaptesprezece.

Continuă căutarea pe întuneric.

I se păru că, după stingerea rachetei, întunericul nopții s-a făcut și mai adînc. Nu putea înainta decît pe bîjbîite, ca un orb.

Trebui să atingă fiecare intrare cu mîna, ca nu cumva să confunde porțile cu portalul arcadelor. Înaintînd în felul acesta, numără casele. Treispr[e]zece, cincisprezece, acum urmează poarta casei c[u] numărul șaptesprezece.

— Cine-i aici ? țipă ea deodată îngrozită, lovindu-se în adîncitura porții de la numărul șaptesprezece de o ființă vie, pe care o prinse cu amîndouă mîinile, cu forța sălbatică a groazei.

— Isuse-Maria, Sfînta Ana ! strigă la rîndul ei ființa din poartă. O nebună !

După voce era o femeie bătrînă.

— Nu, nu, scuză-mă ! gîfîi fata, dînd drumul îmbrăcăminții femeii. Dar m-am speriat foarte tar[e] de dumneata.

— Eu și mai tare. Și ce cauți aici, *mamzell* ?

— Caut casa cu numărul șaptesprezece.

— Așa ? ! Și ce cauți în casa aceea ?

— Trebuie s-o găsesc neapărat.

— Dar cu cine ai treabă în casa aceea, la ora asta din noapte, *mamzell* ?

— Cu o femeie.

— Ce fel de femeie ?

— Cu o zarzavagioaică care a venit aici în seara asta cu o altă precupeață.

— Și ce treabă ai cu ele ? Dacă-mi spui, te duc la ele.

— Oh, nu întreba, mătușă. Dacă crezi în Dumnezeu, atunci ajută-mă, este vorba de viața unui om — ba nu, a doi oameni, o, Doamne, e vorba de viața și moartea multora ! Dacă știi unde e casa aceea, condu-mă acolo.

— Casa este chiar în spatele meu, zise bătrîna, dacă vrei, vino cu mine, *mamzell*.

Edith nu pregetă cu răspunsul :

— Să intrăm.

— Cheia de la poartă e la mine, spuse femeia, deschizînd uşa îngustă. Lăsînd fata să treacă înainte, închise poarta din nou.

Abia acum începu Edith să-şi dea seama ce a făcut. S-a încrezut într-o femeie străină, pe care n-a mai văzut-o niciodată, intrase la o oră tîrzie din noapte într-o casă străină, necunoscută.

La capătul coridorului îngust, în bătaia curentului, pîlpîia lumina unui opaiţ.

Bătrîna cu faţa roşie ridică opaiţul şi, la lumina lui, o cercetă pe fata care intrase cu ea ; privind la îmbrăcămintea ei, strigă uimită :

— Dumnezeule, o călugăriţă !

În momentul acela trăsăturile feţei lui Edith străluceau cu o lumină de apoteoză şi femeia necunoscută simţi o stimă instinctivă. În faţa ei se afla o martiră, o sfîntă.

— Deci, domnişoară, cu zarzavagioaica vreţi să vorbiţi ?

— Nu cu ea, ci cu femeia care a venit în vizită la ea.

— Ştiţi ceva despre femeia aceea ?

— Totul.

— Ştiţi că vă riscaţi viaţa spunînd asta ?

— Ştiu.

— Ei bine, atunci veniţi după mine.

Femeia porni înainte cu opaiţul pîlpîind. De pe coridorul îngust, conduse fata spre intrarea şi mai îngustă a unei pivniţe şi-i spuse să meargă înainte.

Edith nu şovăi. O porni pe scările înguste de lemn ale pivniţei, sprijinindu-se cu mîna de peretele jilav. Se gîndi că dacă îngerul ei păzitor,

care o condusese pînă aici, nu o va acoperi acum cu mantia lui fermecată și strălucitoare, atunci, în această văgăună subterană, ar putea cădea victimă acelei groaze fără nume pe care numai păcatul și-o poate imagina. Femeia aceasta și poate și alții care locuiesc aici pot face ce vor cu ea, o pot omorî și chiar înmormînta acolo, fără să afle vreodată cineva.

Totuși continuă să coboare pe scări liniștită. Femeia îi ținea brațul cu mîna ei osoasă și puternică, pentru a o călăuzi, ca să nu se împiedice de ceva. După ce coborîră scările, ajunseră la gura unei pivnițe, unde mirosea a mucegai.

— La dreapta, șopti bătrîna.

Edith se lăsă împinsă pe acest coridor subteran, întortochiat, schimbînd de trei ori direcția, pînă cînd ajunseră în sfîrșit la o ușă dărăpănată de lemn, închisă cu lacăt, prin crăpăturile căreia răzbătea lumina unei lumînări, cu toate că ușa era închisă pe dinafară.

Femeia deschise lacătul și îl scoase din belciuge.

— Să intrăm aici, domnișoară.

Înainte de a se deschide ușa, Edith știu că a ajuns la locul căutat. Prin crăpăturile ușii răzbea un puternic miros de zarzavat. Răsuflă ușurată. Probabil că morcovii și țelina de acolo nu și-ar fi putut închipui vreodată că mirosul lor va fi salutat ca un parfum de ambrozie.

Aici era magazia zarzavagioaicei.

— Aveți grijă, mai coborîm o treaptă, îi atrase precupeața atenția fetei. După ce Edith intră, precupeața închise iarăși ușa după ea, rămînînd afară.

Edith observă că se află într-o încăpere cu bolți, prin ale cărei colțuri erau grămezi de cartofi și morcovi, în timp ce pe pereți atîrnau funii de ceapă.

În mijlocul acestei pivnițe se aflau două scaune de răchită. Pe unul ardea o lumînare de seu cu un fitil în formă de ciupercă, iar pe celălalt ședea o femeie, în haine ieftine, așa cum poartă precupețele la oraș.

Femeia își ridică liniștită privirea spre fata care intrase. Fața ei nu obișnuia să-și trădeze surpriza, nu era supusă unor nervi nestăpîniți.

În schimb, fata alergă la femeie și, căzînd în genunchi, îi apucă mîna, iar ochii ei mari, cuprinși de teamă, exprimară încă înainte ceea ce urmau să rostească buzele :

— Doamnă Baradlay, vor să-l ucidă pe fiul dumneavoastră !

Femeia tresări, dar își înăbuși strigătul de pe buze, cu toate că cuvintele fetei îi străpunseră inima.

— Pe Richard ? șopti ea fără să vrea.

— Da, da, răspunse fata. Pe Richard, pe Richard al dumneavoastră. Oh, doamnă, salvați-l !

Și îmbrățișă genunchii femeii cu toată puterea brațelor ei.

Femeia se uită cercetătoare în ochii fetei.

— Tu ești Edith ?

Fata se uită la ea cu o dulce mirare.

— Ați mai auzit de numele meu ?

— Îl cunosc din scrisoarea fiului meu. Citesc pe fața ta și din cuvintele tale că nu poți fi decît logodnica lui Richard.

— O, doamnă, sînt logodită cu mormîntul, cu criptele, sînt mireasa zidurilor mînăstirești. Spun asta, pentru că au vorbit în fața mea că logodnicul meu trebuie să moară, să moară de o moarte groaznică, a cărei amintire nu va putea fi ștearsă niciodată : pe eșafod sau asasinat pe la spate. De

aceea am alergat la dumneavoastră. Îi sînteţi mamă. Alegeţi-i o moarte mai frumoasă.

— Dar de unde ştii tu toate astea ? Că sînt aici şi cine sînt ? Ce fel de pericol îl ameninţă pe Richard ?

— Am să vă spun. Aţi fost trădată. Cei mai buni aliaţi ai dumneavoastră, tineri uşuratici şi descreieraţi, au spus secretul dumneavoastră unor femei viclene care s-au prefăcut că-s îndrăgostite de libertate, că sînt de partea lor. De fapt şi baroneasa şi fiica ei, Alfonsine, sînt agenţii duşmanului. I-au povestit în faţa mea surorii Remigia, care e o spioană, despre felul cum o să fiţi trădaţi chiar mîine, dumneavoastră şi fiul dumneavoastră. Dacă vă vedeţi cu Richard şi-l convingeţi să plece cu dumneavoastră în Ungaria, îl prind şi-l execută ca trădător superiorii lui, dacă nu reuşiţi să-l vedeţi, îl vor ucide pe la spate doi husari cumpăraţi de aceste femei. De ce au spus toate astea în faţa mea ? Ca să-mi zdrobească sufletul. Oh, nu înţeleg de ce vor să-mi zdrobească sufletul şi să mă facă să înnebunesc !

Fata izbucni în hohote de plîns, dar numai pentru o clipă, căci optimismul ei sănătos ieşi din nou învingător.

— Dar s-au înşelat. Credeau că m-au strivit, că m-au omorît, dar am scăpat din mîinile lor, am fugit şi am străbătut oraşul, era întuneric şi totuşi am nimerit aici, pentru că Dumnezeu m-a ocrotit, a fost alături de mine şi m-a îndrumat aici. Şi o să mă conducă şi mai departe.

Era un entuziasm atît de sincer în vorbele spontane ale fetei, încît nobila doamnă o privi cu admiraţie şi, cuprinzînd-o pe după gît, îşi zise :

„Iată pe cineva care-l iubeşte mult de tot pe Richard".

— Vino-ți în fire, copila mea, și să discutăm calm. Vezi, eu sînt liniștită. Vasăzică au spus în fața ta că mîine dimineață vom fi trădați ?

—În mod sigur.

— Atunci mai avem o jumătate de noapte ca să le-o luăm înainte.

— O să vă duceți la fiul dumneavoastră ?

— Imediat.

Fata își împreună mîinile a implorare.

— Luați-mă și pe mine cu dumneavoastră.

Timp de un minut, femeia se sfătui cu sine însăși.

— Bine, vino și tu cu noi.

De bucurie, fata bătu din palme ca un copil.

— Gîndește-te că ne riscăm viața.

— Oh, asta mă bucură.

— Dar trebuie să te îmbraci și tu în haine țărănești, ca să poți veni cu noi.

Doamna Baradlay o chemă înăuntru pe precupeața care aștepta afară.

— *Frau* Babi ! Trebuie să plecăm imediat.

— E bine și așa, răspunse bătrîna.

— Fata aceasta vine cu noi.

— Și ea ? Înseamnă că are nevoie de un costum.

— Există vreunul pregătit ?

— Pentru orice talie.

Frau Babi deschise capacul unei lăzi cu vechituri și scoase îmbrăcăminte pentru o fată tînără. Avea de unde alege.

— *Frau* Babi, ar fi bine să împachetăm garderoba noastră și s-o ducem în altă parte. Despre adresa aceasta au aflat de acum prea mulți.

— Sînt de aceeași părere.

Frau Babi o ajută pe fată să-și pună hainele de precupeață peste rasa de călugăriță, îi legă mijlocul cu un fular cadrilat de bumbac, iar pe cap îi

puse una din acele pălării de paie, pe care le poartă zarzavagioaicele și care din profil lasă să se vadă doar vîrful nasului.

— Perfect, e ca o mică precupeață. Ei, acum îi dăm și ei un coș în spinare. Nu-i așa că n-ar mai purtat așa ceva ? Ei, nu vă fie frică, o să alegem un coșuleț mai ușor, făcut numai din răchită și pînză și punem în el numai chifle, ca să nu fie prea greu. Noi două putem duce ceapă și cartofi.

Edith găsi că treaba asta are mult haz. Ridică coșul cu chifle în spate.

— De, porumbițo, dacă vrem să ne învîrtim printre soldați, trebuie să ducem cu noi alimente, altfel ar putea crede că avem gînduri rele.

Zicînd acestea, precupeața o ajută și pe doamna Baradlay să-și pună coșul în spinare, iar pe cel mai greu îl luă ea însăși.

— Dar știm oare cum ne cheamă pe fiecare ? Eu pentru doamna sînt *Frau* Babi. Pentru domnișoara dînt „*Fra'* Mam". Domnișoara pentru mine și pentru doamna este „Leni". Iar doamna este pentru domnișoara „*Frau* Godl". Iar pentru mine doamna este „*Frau* Midi". Ei, cum o să fie ?

Fiecare își spuse numele celeilalte. Învățîndu-și rolul făcură chiar haz.

— Așa, acum se cuvine să fim toate trei niște femei vesele și curajoase. Fără frică. Cu cît ți-e mai tare frică, cu atît mai veselă trebuie să fii. Și să ne străduim ca să vorbim cît mai mult în dialect. Și întotdeauna bine dispuse ca mine. Să mă imitați în toate. De altfel, să fie al dracului soldatul acela care ar putea să mă împiedice să trec cînd vreau eu printre liniile lor de blocadă de

prin grădinile de varză de la Lerchenfeld. Și în nici o împrejurare să nu ne pierdem cu firea.

Edith promise că așa va face, dar cînd ieși iarăși în strada întunecoasă, începu să tremure din nou. *Frau* Babi, care o ținea de mînă și îi spunea vorbe de duh vieneze, anecdote cu haz, nu o putea înveseli.

— Vai, Leni, dacă o să tremuri așa, mai bine să rămîi acasă. În felul ăsta ne trădezi gîndurile. Vino-ți în fire, fată! Trebuie să fii veselă ca o țărăncuță, Leni-fetiță.

Leni promise că o să-și vină în fire, dar tot nu reuși să aibă o bună dispoziție țărănească.

Apoi *Frau* Babi le conduse pe o stradă pe care Edith o recunoscu și pe întuneric. Pe strada aceasta se afla casa Plankenhorst.

Aici Edith tremură și mai tare.

Cînd ajunseră în dreptul casei Plankenhorst, Edith privi în sus la ferestre. Două dintre ele erau luminate. Acolo unde ardeau cele două lămpi de noapte se aflau dormitoarele rudelor ei.

— Dar ce-ai pățit că tremuri așa? o întrebă *Frau* Babi pe Edith. Tremuri ca o domnișoară leșinată.

— Îndată n-am să mai tremur. *Fra'* Mam, dă-mi din coș doi cartofi, dar cît mai mari.

— La ce dracu îți trebuie doi cartofi?

— O să afli imediat.

Spunînd asta, aruncă unul dintre cartofi într-o fereastră, pe al doilea în cealaltă. Geamurile sparte căzură zăngănind.

Acum însă trebuia s-o ia din loc. Fugi pînă la capătul străzii.

Firește că după spargerea geamurilor, și celelalte două tovarășe ale ei fură obligate să fugă

împreună cu ea. Abia au putut s-o ajungă din urmă.

— Ce dracu ai făcut, Leni ? o certă *Frau* Mam. Ți-ai pierdut mințile, spargi geamurile și ne faci să fugim, pe mine și pe *Frau* Godl ? Ai înnebunit ?

Edith însă luă mîna doamnei Baradlay și-i spuse cu răsuflarea tăiată :

— Acolo sus locuiesc cele două femei viclene, datorită cărora sîntem nevoite să umblăm acum pe străzi. Ce-au mai sărit din pat dumnealor ! Și acum n-au decît să ghicească cine le-a urat noapte bună ! Ha, ha, ha !

Doamna Baradlay, în loc s-o certe pe Edith, îi strînse mîna. Înțelese totul. Era o fată minunată !

— Ei, *Fra'* Mam ! spuse Edith, cînd ajunseră într-o altă stradă, acum mi-am găsit buna dispoziție țărănească, vrei să-ți cînt ceva ?

Fără s-aștepte răspunsul, începu să cînte cu o voce limpede, frumoasă, o romanță populară :

„Und ewig kennt das Vaterland und nennt,
Die letzten zehn vom vierten Regiment.
Lia, lia, lia, la.“ [1]

Cînta și chiuia, ca orice fată de precupeață. Pentru ca cerul să fie mai întunecat, începu să picure și ploaia.

— Ei, ei, era mai bine ca ploaia asta să fi căzut abia mîine, mormăi *Frau* Babi îngrijorată.

— N-o să ne topim ! o încurajă veselă Edith. Ploaia asta, *Fra'* Mam, ne ascunde și mai bine.

— Ei, Leni, mai ține-ți gura. Nu avem nevoie de nici un fel de acoperămînt ca să ne ascundem.

[1] Și în veci îi va recunoaște patria și-i va slăvi /Pe ultimii zece din Regimentul patru./Lia, lia, lia, la (germ.).

Acum să ne grăbim, pînă nu începe să plouă prea tare.

Grăbiră pasul. Precupeața se opri pentru o clipă ca s-o întrebe pe doamna Baradlay dacă n-a obosit cumva. Aceasta nu răspunse, făcu doar semn să meargă mai departe. În ziua aceea străbătuse pe jos cel puțin patru leghe, cu povara în spate.

Este de admirat cît poate suporta o femeie ! O femeie-mamă, o mamă care-și iubește fiul, patria.

Edith nu trebui să fie întrebată dacă a obosit. Mergea în frunte, dansînd cu coșul în spate.

Orologiile turnurilor din oraș băturâ ora două, cînd femeile travestite au ajuns pe Kaiserstrasse.

Pe baricada de pe calea Lerchenfeld nu se afla nimeni, nici o sentinelă măcar.

Se pare că cei asediați au lăsat-o fără pază în mod intenționat. Pe linia aceea se stabilise doar o mică unitate de cavalerie a asediatorilor, restul se afla la Schwechat ; cavaleria nu putea să asalteze baricadele. În schimb casele din jurul baricadei erau ticsite de pușcași care se ascundeau în așteptarea unei străpungeri a blocadei.

Din partea asediaților, femeile puteau să se strecoare liniștit pe străzile baricadate.

Se cerea însă o mai mare dibăcie pentru a trece prin linia asediatorilor, ca să poți ajunge la cimitir.

Cei care au cunoscut Viena din zilele acelea își mai amintesc că între Schmelz și Hernals era pe atunci un canal, pentru reținerea torenților de munte în caz de ploaie, avînd la capătul dinspre oraș pereți căptușiți cu piatră cioplită, iar mai încolo cu scîndură. Nu era un loc prea plăcut, dar destul de adînc pentru cei ce nu voiau să fie văzuți.

În timp normal, trebuie să fi fost înspăimîntător să treci noaptea de-a lungul acestui șanț adînc,

pe unde numai un hoț deznădăjduit, o femeie care a săvîrșit o pruncucidere, sau un cîine fără stăpîn s-ar fi încumetat să treacă.

Dar timpurile s-au schimbat, groaznica furtună curățise canalul de gunoaie.

Acum nu-s nici hoți, nici ucigași, e război.

Precupeața își conduse cele două tovarășe de drum de-a lungul șanțului adînc, acoperit pe fund cu iarbă deasă. De luni de zile nu mai plouase pe aici.

Într-un loc, unde peretele șanțului era prăbușit, precupeața se cățără sus, privi în jur cu atenție și apoi spuse în șoaptă :

— Am ajuns.

Ceru să i se dea întîi coșurile.

— Pe astea le lăsăm aici. E destul să-l luăm pe al meu. Husarii sînt acolo.

La vreo două sute de pași de șanț, se vedeau siluetele a doi husari, luminați de focul de pază. Mai încolo ardeau încă cinci-șase asemenea focuri. Acolo, în cimitir, era tabăra detașamentului de husari.

— Nu ne-am înșelat. Acum e rîndul lui *Frau* Midi să meargă mai departe. Aici nu mai e nevoie de mine.

Doamna Baradlay o apucă pe Edith de mînă și se îndreptă direct spre focul de pază.

Sentinelele le zăriră apropiindu-se, dar nu strigară la ele. Le lăsară să vină aproape de tot, și abia atunci unul dintre ostașii călare spuse cu glas încet și adînc :

—Stai ! Cine ești ?

— Prieten bun, răspunse doamna Baradlay.

— Parola !

— „Pune șaua și întoarce-te".

La aceste cuvinte, cel care pusese întrebarea descălecă şi, venind în faţa femeii în straie ţărăneşti, se aplecă şi plin de respect îi sărută mîna, abia atingînd-o cu buzele.

— Pe dumneavoastră vă aşteptam, doamnă !

— M-ai recunoscut, Pál ? Bunul meu bătrîn !

— Mulţumesc lui Dumnezeu că aţi ajuns.

— Unde e fiul meu ?

— Vă conduc îndată. Dar frumoasa asta ? întrebă el, arătînd spre Edith.

— E şi ea cu mine.

— Am înţeles.

Bătrînul husar îi dădu tovarăşului său hăţurile şi le conduse pe cele două femei spre cimitir, pe jos.

O căsuţă mică, albă, altădată locuinţa paznicului cimitirului, era acum locul unde Richard îşi instalase comandamentul. Ocupa o cămăruţă, a cărei fereastră dădea spre oraş.

Tocmai se întorsese din rondul de noapte. Deschise uşa cu cheia, aprinse lumînarea de pe masă şi deodată lovi furios cu pumnul în masă.

— Iar sînt aici !

Ce anume era acolo ?

Pe masă, frumos aranjate, se aflau ultimele ziare din Budapesta. Mai multe articole erau încercuite cu creion roşu.

— La foc cu ele !

Totuşi nu putu să le arunce pe foc fără să le parcurgă cu ochii.

După ce le citi, abia nu mai putu să le arunce pe foc. Cine ştie, ar putea să renască şi din cenuşă.

Îşi puse coatele pe masă şi, sprijinindu-şi fruntea întunecată în mîini, citi şi reciti rîndurile subliniate, iar după aceea fruntea i se înnoură şi mai tare.

„Nu-i adevărat ! Nu poate fi adevărat !“ exclamă luptîndu-se cu sine însuși. „Înșelăciune, mint cu toții ! Este imposibil să se petreacă asemenea lucruri.“

Auzi pași. Mototoli repede hîrtiile în pumni.

Intră domnu' Pál.

Richard se răsti la el.

— Cine mi-a strecurat iarăși aceste infame ziare ? Cine le-a pus hoțește pe masa mea?

Domnu' Pál răspunse cu calmul său impertubabil :

— Să numești hoț pe cineva care-ți fură ceva înțeleg, dar să-i spui unuia hoț pentru că îți strecoară ceva în casă, asta e nou pentru mine.

— În fiecare zi, prin ușa încuiată mi se strecoară în cameră prin contrabandă o grămadă de ziare ! Cine face asta ?

— Apoi eu nici nu știu ce-i aia un ziar ! Că doar nu știu să citesc !

— Minți, escrocule ! Crezi că nu știu că de trei luni de zile te-ai apucat să înveți să citești, ca un bătrîn nebun ce ești ? Cine te învață să citești

— Nu-l mai căutați. A murit chiar ieri. Trompetistu', săracu, un fost student pe care de mult îl lătrau cîinii morți. I-am spus eu : „Nu duce știința asta a ta pe lumea cealaltă ; lasă din ea puțin și pentru mine“.

— Și pentru ce ai învățat să citești ? îl interogă sever căpitanul mai departe.

Bătrîna deșcă își întinse gîtul și răspunse dur :

— Aș putea ușor răspunde la această întrebare cu altceva decît cu adevărul adevărat, dacă aș vrea să mint : aș putea spune că am învățat să citesc ca să pot ajunge și eu subofițer. Dar nu spun asta. Am să spun doar că am învățat să citesc ca să aflu și eu ce se petrece acasă.

— Deci ai citit și tu ziarele astea ? De unde le primiți ?

— Să le lăsăm astea, domnu' căpitan, pentru mai tîrziu. Acum am ceva de raportat. Două femei vor să vorbească cu domnul căpitan.

— Femei ? Cum au ajuns aici ? De unde au venit ?

— Au venit dinspre oraș.

— Cum de le-a lăsat santinela să treacă ?

— Au spus parola.

— Iar minți. În ceasul ăsta am schimbat parola în tabără ; nimeni din oraș nu putea s-o afle. Nimeni nu putea s-o trădeze.

Cu o figură întunecată și încăpățînată, domnu' Pál recunoscu :

— Au intrat cu altă parolă...

— Altă parolă ? Mai are cineva aici o parolă în afară de parola mea ? Aici e vorba de o conspirație ! Dar o să-i pun eu capăt. Să fie împușcate amîndouă femeile imediat !

Furios, Richard trînti sabia de podea. În schimb, domnu Pál se uită la el atît de blînd, ca un bunic înțelegător la nepoțelul lui furios.

— Una din femei este mama domnului căpitan.

Domnu' Pál avu satisfacția să vadă cum furia agitată a căpitanului său se transformă, cît ai clipi din ochi, în stupoare înghețată. Rămăsese cu ochii holbați, cu gura deschisă, iar mîna care abia mai trîntise sabia se oprise ridicată inutil.

Cînd bătrînul servitor deschise ușa, Richard crezu că visează. Din întunericul nopții apăru mai întîi o femeie cu fața blîndă și plină de bunătate, care stîrnea respect și supunere, iar după aceea o altă ființă, în privirea căreia strălucea nevinovăție de copil și dragoste de înger. Amîndouă femeile

erau îmbrăcate în straie țărănești, ude de ploaie, pline de noroi, obosite...

Ceea ce Richard citise cu cîteva minute înainte în ziarele acelea blestemate, scornelile acelea pe care mintea lui refuza să le creadă, acel vis de groază îl vedea acum aievea. Aceste două femei făceau parte din femeile pe care hoardele sălbatice, însetate de sînge, le urmăreau noaptea cu făclii și topoare, masacrînd în fața lor pe frații, soții și fiii lor și care, ajutate de țărănci miloase, reușeau să scape ca prin minune, travestite în zdrențe din casele lor în flăcări, alergînd pe jos, prin noroi și apărînd în fața patrioților unguri, chemîndu-i la luptă. Pînă acum cîteva clipe acești oameni erau pentru Richard un mister, făpturi încă neîntîlnite.

Și iată, imaginea lor era în fața lui.

Fără un cuvînt, alergă la maică-sa și-i sărută fața, mîinile. Cît de udă îi era îmbrăcămintea! Ce rece îi era fața, mîinile îi erau înghețate. Nu întrebă nimic.

La Edith se uita cu teamă, necrezîndu-și ochilor. Poate că e o altă fată care seamănă foarte mult cu ea? Doar e de neînchipuit ca ea să fie aici, în clipa asta! Nu îndrăznea să întrebe cine era fata.

Nimeni nu spuse nimic. Un geamăt, aducînd a hohot de plîns, sparse dureros tăcerea. Cuvintele erau de prisos.

După ce o văzuse și îmbrățișase pe mama sa, Richard simți în inimă o durere atît de sfîșietoare, încît nu se mai putu stăpîni: își lăsă capul pe masă. Văzînd ziarele în care știrile păreau că strigă și cer ajutor, gemu cu amărăciune:

— Deci toate astea sînt adevărate?

Doamna Baradlay aruncă o privire spre ziare.

— Numai a mia parte din adevăr! îi spuse ea fiului său. Ţi-o jur pe dragostea ce ţi-o port mereu în inima mea.

— Nu jura, mamă. Faptul că eşti aici este pentru mine o lovadă mai îngrozitoare decît orice jurămînt.

—De-acum înainte, zise el lovind cu pumnul în masă, nu-mi mai porunceşte nici Dumnezeu, nici vreun om. Numai tu îmi porunceşti, mamă! Spune-mi, ce trebuie să fac?

La aceste cuvinte, doamna Baradlay o luă pe Edith de mînă şi o trase spre Richard.

— Priveşte, ea este aceea care mi-a spus ce să-ţi cer. Acum o oră n-aş fi putut să ţi-o spun nici eu.

— Edith, şopti Richard uimit, pipăind mînuţa întinsă spre el, udă de ploaie. E mîna lui Edith, faţa lui Edith. Dar cum se poate una ca asta? şi ce mai urmează? Oare sînt pe cale să înnebunesc cu adevărat?!

— Timpurile schimbă sufletele, băiatul meu! spuse doamna Baradlay. Cu toţii am devenit alţi oameni. Chiar şi pietrele au astăzi inimă şi le doare. Unii ar fi vrut ca cei care poartă arme în apărarea libertăţii să nu aibă inimă. Pădurea de baionete însă are o mamă, numele ei e Patria! Însă această veşnică mamă e mută, nu poate striga! Au ştiut şi ei asta. Au ştiut că poate fi biciuită, ruptă în bucăţi, strivită, dar că nu poate striga: ajută-mă, fiule! La un singur lucru nu s-au gîndit duşmanii, că fiecare dintre cei ce poartă o sabie are acasă şi o mamă, iar cînd două sute de mii de mame încep să strige „vai!“ — atunci vor fi auzite de toţi copiii pe care i-au crescut! Şi atunci au strigat! Şi ţăranca şi doamna, fiecare l-a strigat pe fiul ei. Şi ei le-au auzit chemarea. Mamele au poruncit fiilor să vină acasă

în Patria lor, şi fiii au venit. Numai tu nu m-ai auzit, fiule.

— Te aud, mamă. Fiecare cuvînt al tău îl aud.

— Priveşte, iată o tînără fată, o călugăriţă novice. Ea a auzit cum se pune la cale moartea iubitului ei. Cu şiretenie, după un plan diabolic. Orice ar face va fi omorît pe la spate. Pe de o parte, s-a şi dat poruncă să fie prins, pe de alta, sînt încărcate armele cu care să fie împuşcat pe la spate. Şi tînăra fată n-a stat pe gînduri, nu s-a văicărit, n-a disperat. S-a prefăcut că-i veselă. La miezul nopţii a evadat din ghearele paznicilor ei şi s-a avîntat în beznă, străbătînd în noaptea întunecoasă străzile pustii ale oraşului, ca s-o găsească pe mama iubitului ei, să i se arunce la picioare şi să-i strige : „Doamnă ! vor să-l omoare pe fiul dumneavoastră, vor ca el să moară de o moarte groaznică, ruşinoasă ! Grăbiţi-vă ! Căutaţi-l ! Alegeţi pentru el o moarte mai frumoasă !"

— Edith ! şopti Richard, apăsînd palma rece a fetei pe fruntea lui.

— Eu am ales, fiul meu.

— Spune, mamă.

— Mai există un cîmp de luptă pe care, dacă fiii lor cad, mamele nu varsă pentru ei decît lacrimi dulci, lacrimi de mîndrie.

— Ce trebuie să fac ?

— Întreabă ostaşii tăi de rînd. Parola cu care am trecut prin avanposturile tale a fost „pune şaua şi întoarce-te". Această parolă, devenită deviza ta, îţi va arăta încotro să te duci. Ai să ajungi oare acolo ? Asta depinde de sabia ta şi de Dumnezeu !

—Aşa va fi !

Richard se duse la uşă, unde domnu' Pál stătea de pază.

— Du-te, spuse el calm, și anunță subofițerilor noua parolă : „pune șaua și întoarce-te".

Bătrînul husar nu spuse nimic și fără a pierde o clipă alergă să transmită ordinul.

— Zarul meu a fost aruncat, spuse Richard, întorcîndu-se la mama sa și la logodnica lui. Dar ce o să se întîmple cu voi ?

— Cine poate ști ? Toți sîntem în mîna Domnului.

— În oraș nu vă mai puteți întoarce, mîine va fi atacat din toate părțile. O să fie prăpăd. Eu o pornesc îndată, pînă mai e întuneric ; ploaia mă va ajuta să trec neobservat dincolo de linia frontului. Poate ar fi mai bine să veniți cu mine pînă la satul cel mai apropiat, unde am putea tocmi o trăsură care să vă ducă în Ungaria. Mamă, ai putea s-o iei și pe Edith cu tine.

Femeile protestară.

— Nu, fiule, mă întorc în oraș.

— Mamă ! Gîndește-te, mîine orașul va fi cucerit, iar tu ești trădată.

— Nu vreau să știu de nimic. În orașul acesta mai am un fiu și mă întorc după el. Orice s-ar întîmpla, chiar dacă ar trece orașul prin foc și sabie, chiar de ar fi plin de dușmani, tot am să-l smulg pe fiul meu din mîinile lor ! Nu-l voi lăsa printre dușmani.

Richard își acoperi fața cu mîinile.

— O, mamă, cît sînt de mic și de netrebnic față de tine.

Se uită apoi cu durere la Edith, ca și cum ar fi întrebat-o : dar cu tine, floare aruncată de vînt, ce-o să se întîmple ? Unde te duci ? La cine te întorci ? Ce zile te așteaptă ?

Edith înțelese sensul dureros al întrebării mute și vorbi. Pînă atunci tăcuse.

— Cît mă privește pe mine, Richard, să fii liniștit. Mama dumitale mă va conduce înapoi în oraș, pînă la mînăstire, unde mă întorc. Nu-ți face griji din cauza mea. Mă vor pedepsi, dar n-or să mă omoare. În schimb acolo voi fi în siguranță. Te voi aștepta, Richard. Te voi aștepta pînă cînd te vei întoarce victorios, cu lauri pe frunte, ca să mă duci cu dumneata. Voi aștepta această zi fericită. Iar dacă cerul va hotărî să-ți găsească o mireasă mai frumoasă, pe care aleșii ei o numesc „moartea cea frumoasă", atunci am să știu pentru ce să mă rog stînd îngenuncheată pe lespedea rece.

La aceste cuvinte, doamna Baradlay, cu o mișcare gingașă, o împinse pe Edith la pieptul fiului ei. În timp ce tinerii, într-o ultimă îmbrățișare, făceau un sfînt legămînt de dragoste, mama ridică spre cer mîinile într-o fierbinte rugăciune, implorîndu-l pe Tatăl ceresc, dacă privește în jos din înaltul cerului, să sfințească acest legămînt.

Afară tropăiau caii aliniați.

— Fiule, e timpul. Grăbește-te ! spuse doamna Baradlay.

Richard își șterse lacrimile, o îmbrățișă pe mamă-sa, apoi își puse mantaua și părăsi încăperea împreună cu ființele iubite.

Ploaia cădea într-una.

Unitatea de husari aștepta aliniată în ordine dincolo de șanțul cimitirului.

Richard încălecă și porni spre unitate.

Cînd cele două femei trecură pe lîngă călăreți, aceștia salutară toți deodată, abia șoptit, cu hotărîre : „*Eljen !*", „Trăiască !" Era ca o adiere de vînt, un foșnet al pădurii, un oftat înăbușit scos din sute de piepturi.

„Pune șaua și întoarce-te !" răsună parola și unitatea porni. Trîmbițașul căzuse, dar unitatea nu

avea nevoie de glasul trîmbiței. Se topiră în întuneric ca niște fantome.

Domnu' Pál le conduse pe cele două femei pînă la locul de pază, unde aștepta precupeața.

Domnu' Pál trebuia să rămînă acolo, împreună cu cealaltă santinelă, pînă în zori, pentru ca rondul să nu observe nimic, iar apoi să caute să-i ajungă din urmă pe ceilalți. Între timp ploua cu găleata.

— Ar trebui să ne gîndim la întoarcere, bombăni *Frau* Babi fără chef. Ploaia asta nu prea ne convine. Nu mai putem să ne întoarcem pe unde am venit, șanțul s-a umplut cu apă.

— O să folosim din nou vicleșugul cu care am pătruns ieri în Viena, o consolă Baradlay. Mergem direct în tabără, ca precupețe care vînd de-ale gurii și de băut.

— E drept că ceea ce a fost bun ieri e bun și astăzi, numai că ieri eram numai noi două și două femei serioase ca noi pot să se miște ușor prin tabără. Dar acum este și ea cu noi !

Precupeața arătă spre Edith.

— De noi nu prea o să se lege nimeni, mai ales dacă facem pe supăratele, dar pe această tînără slujnicuță se oprește repede ochiul blestemat. Nu zic că ar putea păți ceva, dacă din întîmplare am nimeri în mijlocul taberei, dar mi-e teamă că, dacă vreun flăcău glumeț o ciupește sau se foiește pe lîngă ea, delicată cum e și neobișnuită cu acest fel de a se purta al soldaților, ar putea să se trădeze că-i domnișoară.

— *Fra'* Mam, nu trebuie să-ți faci griji din cauza mea, o asigură fata. Pe mine m-au crescut ca pe o servitoare.

Își aduse aminte cum a făcut cunoștință cu Richard.

— Ei, atunci fii deșteaptă, Leni, fata mea. Să fii curajoasă. Așa cum ne e felul.

Își luară coșurile. Nu se mai putea umbla nici pe fundul canalului, nici pe malul drept care se ridica abrupt. Trebuiră să treacă de partea cealaltă, pe un podeț, și acolo dădură de o potecă. *Frau* Babi susținea că trebuie să urmeze această potecă, pe care ea o cunoștea, că poteca asta duce la grădinile de zarzavat, unde apoi își vor croi ele drum peste garduri.

Ploua într-una și era întuneric. Să fi fost ora trei sau patru după miezul nopții. Le-a fost imposibil să-și dea seama pe unde mergeau. Singurul punct de orientare era ploaia : la venire bătea din spate, iar acum din față.

Deodată, ploaia se opri, norii se împrăștiară, iar femeile văzură că au nimerit într-una din tabercle principale ale asediatorilor orașului.

În noapte se puteau zări în stînga și în dreapta mantalele albe ale unui regiment de cuirasieri călare.

Să se întoarcă era prea tîrziu.

În fața lor, la vreo douăzeci de pași, într-o casă țărănească fusese improvizată o cîrciumă. În ea își instalaseră tabăra niște cavalerișți veseli. Din interiorul casei se auzea o flașnetă. Poate se și dansa.

Niște ostași stăteau în ușă.

Zărind cele trei femei, ostașii, gălăgioși, veniră spre ele și le înconjurară.

— Stai, măi omule, lasă-ne să trecem, strigă *Frau* Babi. V-o fi foame și vouă, iaca, v-am adus cartofi.

Dar bravii soldați erau de astă dată foarte bine dispuși și n-au stat să asculte bombănelile bătrînei. În schimb își concentrară toată atenția asu-

pra celor două femei. Un ochi de drac observă că printre ele se află și o fată frumoasă.

— Haideți înăuntru să dansăm.

Doamna Baradlay îi șopti lui Edith :

— Sîntem pierdute.

— Cu noi o fi ce-o fi, îi șopti Edith, dar ce-o să fie cu Richard ! Ăsta e doar regimentul lui Pálvicz Otto care a primit ordin să supravegheze în secret unitatea lui Richard. De îndată ce se va opri ploaia și se va lumina, vor observa că unitatea lui Richard a dispărut și vor porni de îndată în urmărirea lui. Dumnezeule ! Trebuie să facem ceva !

Edith îl împinse brusc de lîngă ea pe flăcăul întreprinzător care o trăgea de haine spre cîrciumă și, aruncînd coșul de pe umeri, se întoarse spre plutonierul major. Cu o privire care impunea respect, și adresîndu-i-se cu o pronunție aleasă, boierească, fata îi zise :

— Domnule plutonier major, anunță-ne la domnul colonel ! La domnul colonel Pálvicz Otto. Am fost trimise la el. Spune-i că am sosit de la mînăstirea Brigitta.

— Ce faci ? o întrebă în șoaptă doamna Baradlay.

— Acum lăsați totul în seama mea. De acum înainte, Dumnezeu cu mila.

— E nebună. Nebună de legat, mormăi *Frau* Babi, căreia de frică îi pierise orice urmă de vitejie. Cu asta ne-am dus pe copcă.

Plutonierul major împrăștie în grabă soldații care se îmbulziseră în jurul femeilor și, chemînd o sentinelă cu armă, le conduse cu sabia scoasă din teacă pînă la căsuța vecină, introducîndu-le înă-

untru pe toate trei. Aici, le lăsă în antreu, iar el intră la colonel.

După cîteva minute ieşi din nou.

— Brigittele să intre.

Doamna Baradlay şi Edith intrară în cameră.

Ofiţerul superior era singur. Era un bărbat puternic, de statură înaltă, cu trăsături dure, subliniate şi mai mult de nasul neobişnuit de lung; ochii adînciţi în orbite exprimau bănuială, colţurile gurii ironie.

La început privi îndelung cele două femei în ochi şi numai după aceea li se adresă:

— Pe cine căutaţi?

Edith se grăbi să răspundă:

— Pe colonelul Pálvicz.

— Pálvicz este numai maior.

— Aseară aţi fost înaintat colonel.

Această frază îmblînzi faţa asprului domn. Neîncrederea era pe cale de a se topi.

— De unde veniţi?

— Din Ierichon.

— Cine vă trimite?

— Rahab.

— La cine?

— La Iisus Navin.

Ofiţerul dădu aprobator din cap. Erau cuvintele pe care doamna Plankenhorst le spusese aseară surorii Remigia, cerîndu-i să le înveţe pe dinafară, pentru ca trimisul să se bucure de credit în tabăra asediatorilor. Edith le auzise pe cînd se prefăcea că doarme ameţită de băutură.

— Ce aveţi de transmis?

— Gideon este de acord cu Emoreus.

— Cred şi eu! Se duc sau vin?

— Vin!

— Bine, voi fi și eu acolo !

Pálvicz Otto dădu imediat ordin aghiotantului care se afla în camera de alături să alinieze întregul regiment. Se duse personal să vadă cum se aduce ordinul la îndeplinire.

Rugă pe cele două femei să ia loc, pînă se întoarce.

— Oare ce înseamnă toate aceste cuvinte ? Ce i-ai spus ? o întrebă doamna Baradlay pe Edith șoptind abia perceptibil, cînd rămaseră singure.

— Ierichonul e Viena ; Rahab e maica stareța ; Iisus e generalul ; Gideonul și Emoreusul sînt unitățile de cavalerie și armata studenților.

— I-ai trădat !

— Pst ! Sînt de mult ținuți sub observație. Numai că nu știau ce vrea Gideon. Să vină în Ierichon sau să plece în Canaan ? I-am anunțat că vin.

Doamna Baradlay nu înțelese nici acum mare lucru. De groază corpul îi fu cuprins de amorțeală. Nu mai putu întreba nimic pentru că apăru Otto Pálvicz.

— Doamnelor, pornim, spuse el curtenitor celor două femei, care între timp își puseseră din nou coșurile în spate.

— Ce să transmit din partea dumneavoastră ? întrebă Edith.

— Salutări lui Rahab. Pe Gideon îl aștept la poartă.

După aceste cuvinte, le conduse pe cele două femei și le dădu două călăuze care le urmau la o distanță respectuoasă, în timp ce precupeței îi dădu o a treia călăuză, care îi atrase de la început atenția prea cinstitei femei să nu se uite înapoi,

pentru că ar putea să pățească la fel ca soția lui Lot. [1]

Cînd ajunseră în apropierea porții de la Lerchenfeld, cei trei cavaleri rămaseră în urmă.

Oprindu-se în fața baricadei părăsite, să se odihnească puțin, și punîndu-și coșurile pe o grămadă de pietre, doamna Baradlay o întrebă pe Edith:

— Și acum ce o să se întîmple ?

— Acum, pînă dimineață, cuirasierii lui Pálvícz o să țină închis drumul spre Viena, pentru ca Richard să nu poată trece și cînd o să-și dea seama că s-au înșelat, Richard o să aibă un avans de patru ore și n-au să-l mai poată ajunge.

— Ești o fetiță minunată, zise doamna Baradlay, strîngînd copila la piept. Așa cum cred că există un Dumnezeu în ceruri, așa cred că va veni ziua în care o să te întîmpin cînd vei coborî din trăsura care te va aduce în casa Baradlay. Dar ce lung este drumul pînă atunci, pentru noi trei!

— E timpul să pornim, doamnă !

— De ce nu-mi spui „mamă" ?

— Nu, nu, lăsați-mă să nu vă spun încă așa. Sînt superstițioasă. Cred că cel care se bucură, cînd de fapt ar trebui să fie trist, păcătuiește ca și omul care rîde în biserică. Pînă atunci nu vreau să am parte de bucurii ! Cine știe, poate că în clipa în care v-aș spune „mamă" nu ați mai fi mama mea, căci poate nu l-ați mai avea pe fiul dumneavoastră. Lăsați-mă cu superstițiile mele și conduceți-mă pînă la poarta mînăstirii.

Cele două femei o conduseră pe Edith pînă la

[1] Potrivit *Vechiului Testament*, Lot și familia sa au primit permisiunea să iasă din Sodoma, care fusese sortită pieirii, cu condiția să nu privească înapoi. Pe soția lui Lot, care n-a rezistat și s-a uitat înapoi, Dumnezeu a transformat-o într-o stană de sare.

poarta mînăstirii şi, după ce fata dispăru pe poartă, frau Babi puse straiele ţărăneşti şi coşul lui Edith în coşul său şi porni grăbită mai departe cu doamna Saradlay.

În refectoriul mînăstirii, întoarcerea lui Edith fu primită cu strigăte de furie.

Nimeni nu închisese ochii în mînăstire toată noaptea. Surorile rămăseseră mute de uimire, cînd trăsura intrase în curtea mînăstirii cu portiera deschisă, iar în ea nu se afla decît sora Remigia, care nu putu răspunde la întrebarea unde dispăruse Edith.

Era cu atît mai neplăcut că, de teamă, nu puteau întreprinde nimic pentru a o căuta.

Cînd Edith se întoarse se crăpa de ziuă. Fu asaltată de întrebări : unde a fost? Pe unde a umblat?

— O să vă spun diseară, pînă atunci nu spun nimic.

Asta era o îndrăzneală nemaipomenită.

Văzînd că dojana şi ameninţarea nu ajută, a urmat pedeapsa corporală. Edith o suportă şi pe aceasta.

Cucernicele fecioare, dezbrăcînd-o, priveau îngrozite la hainele ei pline de noroi, rupte, ca şi cum ar fi umblat în afara oraşului. Dar n-au putut scoate de la ea nici un cuvînt.

Călugăriţele au culcat-o pe-o bancă şi au biciuit-o, dar nici vergele, nici cureaua cu noduri nu le-a ajutat la nimic. Cînd vergeaua îi brăzda pînă la sînge trupul ei feciorelnic, tînăra fată îşi încleştă dinţii şi, după fiecare lovitură, spunea în gînd : „Scumpul meu Richard !“ O biciuiră pînă cînd leşină de durere.

Cînd şi-a revenit, era în pat, cu tot corpul oblojit. Avea febră.

Dar, în ciuda febrei, putu observa că ziua era pe sfîrşite. În tot restul timpului zăcuse inconştientă.

— Ei, acum să vă spun unde am fost, spuse ea celor din jur. Am fost în tabăra husarilor. Mi-am petrecut noaptea acolo, în camera iubitului meu, căpitanul. Acum n-aveţi decît să comunicaţi asta mai departe.

La această veste groaznică, stareţa plesni din palme. Cum o să spună aşa ceva altora ! Dimpotrivă, au hotărît să ţină întîmplarea atît de ascunsă, încît nici cel mai mic zvon să nu ajungă dincolo de ziduri. Dacă ar afla cineva, s-ar sfîrşi cu bunul renume al instituţiei.

Abia acum înţelese stareţa de ce emisara trimisă dimineaţa la ora şapte la colonelul Pálvicz s-a întors cu o urare atît de stranie şi nu prea măgulitoare : cerul să trăznească întreaga mînăstire de maici.

Trebuie spus că atunci cînd trimisa instruită de sora Remigia i-a spus colonelului parolele cunoscute şi l-a avertizat că în curînd urma să vină mama Gideonului travestită, pentru a-şi convinge fiul să părăsească tabăra asediatorilor, Pálvicz a izbucnit furios :

— S-o ia dracu de treabă ! Înseamnă că au şi fugit. Eu însumi le-am deschis drumul şi am condus spioanele duşmanului pînă la poarta oraşului. Dar cine o fi fost drăcoaica aia în fustă, care m-a dus pe mine de nasul meu cel lung ?

Firește, acest lucru nu i l-a spus nimeni niciodată.

UN AMURG ROȘU, SÎNGERIU

Soarele era spre asfințit, iar cerul, acoperit de nori roșii, sîngerii, semăna cu un ocean de lavă incandescentă care se revărsa pe bolta cerului.

Printre tiviturile stacojii ale norilor, numai într-un singur loc se putea vedea un petecuț de cer verde deschis.

Cine știe de ce era senin cerul în locul acela? Cine știe de ce era verde culoarea acelei spărturi? Oare avea vreo explicație optică? Dar cu siguranță că în ceasul acela mii de suflete părăseau pămîntul, căutîndu-și drum printre nori; poate că sufletele lor palide făceau ca petecul acela de cer să fie de culoarea topazului.

Numai un singur nor nu putea fi aurit de soare, un nor mare negru, care se ridica de la pămînt în valuri, aruncînd pe bolta roșie umbre întunecoase ca negrul de fum. Era fumul de la o biserică în flăcări.

Masa diformă și întunecoasă își revendica locul pe cer și dădea lungii străzi un fundal trist, prin care răzbătea lumina amurgului. În umbra caselor era de acum întuneric.

Și o liniște adîncă.

Era ceasul de liniște care urmează după victorie, atunci cînd învingătorul se odihnește puțin, pregătindu-și noul plan de luptă, iar cel învins

fuge, caută să dispară. Între cele două tabe[illegible] formează o țară a nimănui și se lasă un răgaz tăcere, ca de moarte.

De-a lungul străzii se puteau vedea arme în[illegible] prăștiate. Să le adune învingătorul ! Cei care le-au purtat s-au refugiat prin porțile deschise la ru-dele lor, la cunoscuți, la străinii cu inima bun[illegible] pentru ca, schimbîndu-și hainele, spălîndu-și sîn[illegible] gele și fumul de pe față, ascunzîndu-și rănile atunci cînd neîndurătorul învingător va veni să[illegible] caute, să poată spune : nu sînt eu acela !

A tăcut bubuitul tunurilor, răpăitul armelor zgomotul bătăliei bărbătești a amuțit.

Din fundalul acela întunecat, proiectat de norul de fum al bisericii care ardea, se apropia potic[illegible] nindu-se de-a lungul străzii o făptură singura-tică.

Era un tînăr luptător din rîndurile studențimii.

Avea un singur braț, care însă nu mai putea ține sabia. Cu singura-i mînă își strîngea la piept mantaua, ascunzînd o rană de baionetă, ce poate că nici nu-l mai durea. Fiecare pas îi era însemnat cu urme de sînge.

Încerca să scape înainte ca urmăritorii să-l prindă. Privea cu îngrijorare propriile-i urme de sînge, gîndindu-se că urmăritorii ar putea să se călăuzească de ele. Dar nu trebuia să meargă prea departe. Acolo, pe balconul casei Plankenhorst zări steagul tricolor filfîind. Numai de s-ar mai putea tîrî... Acolo mîini gingașe, ocrotitoare, îi vor pansa rănile ; o să-l ascundă de ochii dușmanului hăituitor. O, femeile se pricep la asta ! Și chiar dacă ar trebui să moară, oare nu-i o desfătare să întrezărești în acei ochi minunați cum arată paradisul ? Poate că va cădea din ei pe obrazul să-

lacrimă strălucitoare, poate cu ultima suflare va spune chiar : „te iubesc".

Steagurile au dispărut din toate ferestrele, dar balconul casei Plankenhorst mai filfîie încă. Iubita lui îi e credincioasă pînă în ultima clipă, pînă cînd îi va închide ochii. Dar cît de des trebuie să se oprească, să se rezeme de ziduri pentru a-şi aduna noi puteri.

Era preocupat să-şi numere, la fiecare oprire, picăturile de sînge care cădeau pe pavaj. Astfel îşi măsura timpul.

La fiecare oprire cădea o picătură în plus.

„Douăzeci şi unu, douăzeci şi două, douăzeci şi trei..."

La cea de a douăzeci şi treia ajunse la poartă.

Dar poarta era încuiată.

De necrezut ! Se dăduse doar ordin din partea sfatului cetăţenesc ca toate porţile să fie deschise, pentru ca răniţii şi fugarii să se poată ascunde. De ce era închisă poarta casei Plankenhorst ? De ce ?

Rănitul începu să zgîlţîie poarta.

Ecoul loviturilor străbătu coridoarele pustii, dar nu trezi pe nimeni.

— Alfonsine ! Alfonsine ! gemu rănitul.

Nici un răspuns.

Abia acum începu să-l doară rana primită în bătălie.

Inima i se strînge în ghearele morţii. Ce tare îl doare, parcă l-ar trage ceva cu putere spre pămînt. Iar el ar vrea să trăiască !

Îşi aminti de tinereţea lui scurtă, de dragostea sa nemărturisită, de visurile neîmplinite.

Cîtă amărăciune !

Se prăbuşi în faţa porţii.

Bate iar în poarta închisă.

Îi șoptește numele.

— Sînt eu, Goldner! E Friedrich, eroul cu singură mînă!

Nu-i răspunse nimeni.

Oare au fugit și ele? Poate că nu-i nimeni acasă...

E posibil.

Atunci cel puțin să moară pe acest prag.

Rana îl arde, creierul îi e întunecat de ceața unor sumbre halucinații.

Ridicîndu-se în cot, se rezemă de colțul porții.

Privi fix înainte și se gîndi că acel steag tricolor care adie acolo, pe balcon, în vîntul de seară, îi alină durerile sale.

Soarele coborîse după zidurile caselor și, odată cu el, se lăsa întunericul, dar în același timp se lumina treptat în partea cealaltă a caselor. Norii negri de fum se transformau încet în nori roșii ca sîngele, aruncînd scîntei incandescente spre cerul care se întuneca. Tînărul muribund nu mai vedea decît un singur lucru: steagul tricolor. Poate că-l uitaseră acolo. Ce bine ar fi să moară în umbra lui.

Suspinele și gemetele lui nu le auzea nimeni. Poarta femeii adorate rămînea închisă.

La un moment dat văzu că tricolorul începe să se ridice. O mînă nevăzută strîngea steagul.

Deci erau acasă.

Numai pentru el era închisă poarta.

O amărăciune de moarte îi cuprinse creierul. Acum fiecare picătură din sîngele lui era o picătură din focul blestemat al gheenei.

Sînt acasă și totuși nu vor să-i deschidă ușa.

Îi aud geamătul și totuși nu se îndură de el.

O, ce femei lipsite de inimă!

După cîteva minute, văzu cum pe același bal-

con fu ridicat un alt steag, steagul negru de culoarea morții, împotriva căruia luptase cu o oră înainte, de la care primise rana mortală, steagul care îi cerea viața lui tînără și care acum atîrna la fereastra celei mai adorate ființe, pentru a-i acoperi zvîrcolirile morții, aruncîndu-și umbra pe fața celui ce-și dădea viața pentru libertate.

Văzînd aceasta, tînărul își luă mîna de pe rană și, ridicînd fața spre cer, cu un strigăt de nespusă durere, își apăsă palma plină de sînge de pragul casei, lăsînd acolo un semn sîngeros. Apoi căzu cu fața pe pavaj și muri.

Lumina înserării fu acoperită de pînza norilor ; de-a lungul străzilor mai lumina doar biserica în flăcări.

Mulți nu o mai văd : sînt cei care au căzut în luptă...

În ultimele zile, Baradlay Jenö îşi petrecuse fiecare minut în casa doamnelor Plankenhorst. Se instalase acolo. Deoarece lacheul se alăturase luptătorilor, camera lui rămasă goală fu amenajată pentru Jenö, astfel că putu rămîne în această casă zi şi noapte.

Timpuri neobişnuite fac ca multe lucruri neobişnuite să devină explicabile. Atunci cînd noaptea este luminată de palate care ard de pe urma grenadelor asediatorilor, cînd somnul este alungat de exploziile bombelor, nu se prea pune întrebarea dacă eticheta permite ca un tînăr necăsătorit să-şi petreacă aceste înspăimîntătoare nopţi într-o casă fără cap de familie. Iar cînd femeile slabe se prăbuşesc leşinate, el le îngrijeşte şi le îmbărbătează, ba chiar pe fata gazdei o mîngîie îmbrăţişînd-o şi, de fiecare dată cînd explodează o bombă şi cînd frumoasa fată tresare, o încurajează, strîngînd-o şi mai tare la piept.

De altfel Jenö avea toate motivele să considere relaţia lui cu Alfonsine un fel de secret public, iar pe sine logodnic acceptat în această casă. De fapt cînd o strîngea pe Alfonsine la piept, cînd sorbea sărutul de plecare, se întîmpla să fie de faţă şi mama fetei. Această îngăduinţă însemna

binecuvîntarea, acceptarea. Rămînea doar ca această legătură să fie legalizată într-un fel.

Îndată ce va sosi vremea şi pentru astfel de lucruri.

Acum însă, în orice inimă, spaima ridică valuri care sînt gata să înghită pînă şi farul.

În alte împrejurări ar fi fost o minune să poţi petrece trei zile şi trei nopţi în apropierea femeii adorate ! Să te poţi duce la ea la orice oră, în orice împrejurare. Să o trezeşti din somn, sau să fii trezit de ea. Să fii idolul femeii idolatrizate, pe care ea îl adoră şi doreşte să-l vadă mereu, se îngrozeşte cînd pleacă şi îl primeşte bucuroasă cînd se întoarce. Să te bucuri de ataşamentul ei, să vezi cum se topeşte de dor, să o simţi cum tremură în braţele tale, să-i vezi lacrimile pe obraji, cînd te priveşte în ochi. Şi uneori, cînd vuietul bătăliei încetează o oră, cînd în liniştea adîncă, în tăcerea care pogoară, somnul o sileşte pe frumoasa fată să aţipească, ea-şi lasă capul pe genunchii tăi, iar tu o ţii aşa ore întregi, desfătîndu-ţi privirea cu chipul care zîmbeşte în somn ; cînd îndepărtata canonadă începe din nou să vuiască, tu o deştepţi cu un gingaş sărut, ca nu cumva explozia asurzitoare a bombei să o trezească prea brusc.

Ce idilică fericire, dacă oroarea, spaima şi îngrijorarea n-ar stăpîni toţi nervii.

Acum însă, acest potir umplut pînă la refuz cu divină plăcere devenea amar din cauza unei picături de pelin ; această picătură era un singur gînd : ce va fi mîine ?

După vălul curiozităţii din Sais [1] există mii de

[1] Potrivit legendei, vălul curiozităţii era păstrat în Sais, în Egipt. Dacă cineva îl ridica, putea descoperi viitorul, dar nu mai putea zîmbi niciodată.

limbi şi tot atîtea răspunsuri sînt date celui care întreabă.

Şi se prea poate ca tocmai despre cel de al o mie şi unulea fapt, care într-adevăr va avea loc, să nu-i spună nimic.

Şi Jenö căuta răspuns la întrebările sale pline de teamă :

Ce va fi mîine ?

„O să învingă răscoala ?“

„Dar dacă va fi înăbuşită ?“

„Străzile vor fi luate cu asalt, se vor da lupte sub porţi, de pe balcoane şi ferestre ?“

„Atunci nu va mai exista milă nici faţă de femei, nici faţă de cei neînarmaţi ?“

„O să fie măcelărit împreună cu iubita lui ?“

„Oare o să se predea oraşul ? O să depună armele ?“

„Se vor întoarce oamenii vechii orînduiri ?“

„Aceştia au să fie iertători sau răzbunători ?“

„Ce soartă va avea familia Plankenhorst ?“

„Cei puternici ştiu oare ce rol de frunte au jucat ele în mişcare ?“

„Oare se va putea nega totul ?“

„S-ar putea invoca totuşi forţa împrejurărilor ?“

„Oare cei de la curtea marţială se pricep puţin la psihologie, la psihopatologie, cunosc ei oare imposibilitatea de a influenţa nervii unor femei lipsite de voinţă ?“

„Sau se va trece cea mai mare parte a faptelor pe seama unor eroi care au murit sau au fugit ?“

„N-ar fi posibil ca printre foştii prieteni să se găsească unul-doi care să le ia apărarea ?“

„Şi dacă tocmai aceştia vor fi cei care o să le urmărească cel mai crîncen ?“

„Dar dacă au să fie duse în fața curții marțiale ? Dacă le condamnă, ori le aruncă în închisoare, sau chiar le execută ?“

Ceea ce o să se întîmple cu el, în caz că Viena va cădea, la asta Jenö nu se prea gîndea.

Singurul lucru care-l făcu, fu să ceară să i se aducă fracul și jobenul în odăița din casa Plankenhorst, iar pălăria calabreză și celelalte insigne de vitejie le puse într-un pachet sigilat și le depuse pe un nume străin la portăreasa de la locuința lui adevărată.

Probabil că acolo pachetul nici nu o să fie observat.

De fapt nici n-a făcut nimic în tot timpul acesta.

Atîta doar că s-a distrat și el pe-acolo pe unde se aflau și alți tineri exaltați, care au luat treaba în serios.

El luase în serios numai suspinele frumoasei fete.

Dacă o să i se întîmple și lui ceea ce se va întîmpla iubitei sale, nici că-i pasă. Iar dacă ar trebui să moară împreună cu ea, ar face-o cu plăcere.

Uneori acest gînd îi întrista sufletul, imaginîndu-și întreaga scenă ; dar curînd se obișnui și cu el.

În ultimele luni, pe masa de citit din salonul Plankenhorst se afla foarte des *Istoria girondinilor*. Jenö citise în ea despre multe asemenea evenimente, în care băiatul și fata, mirele și mireasa au fost duși împreună în căruța fatală, și au urcat unul după altul spre locul execuției, strigînd *„vive la liberté“*.

Își obișnui inima și cu această imagine.

Era ferm hotărît, dacă Alfonsine ar suferi ceva, să nu supraviețuiască.

Dacă o vor întemnița pe Alfonsine, va pune în mișcare toate pietrele, fie ele din zidul închisorii sau din inimile oamenilor, pentru a-și elibera iubita. Va ruga stăruitor, va implora, va pleda pentru ea ; dacă n-o să ajute, va mitui pe paznicii închisorii, ca s-o scape.

Iar dacă s-ar întîmpla lucrul cel mai groaznic, și sîngele scump al Alfonsinei ar fi vărsat, atunci să curgă și sîngele lui. Pistolul este încărcat, iar pe glonte este gravat numele Alfonsinei : cînd glontele o să bată la ușa inimii lui, să știe cine o salută !

Jenö se gîndea la toate astea în rarele momente de liniște, cînd se întrerupea canonada, iar femeia iubită își lăsa, fără voie, capul chinuit de nesomn pe pieptul lui, ațipind acolo.

În seara celei de a treia zile, bătălia se sfîrși. Grosul apărătorilor capitulă ; pe unele străzi ale marelui oraș nu mai luptau decît mici grupuri răzlețe. Pe străzile principale din centrul orașului, în cîntec de fanfară, înainta deja armata învingătoare.

În salonul casei Plankenhorst se aflau doar trei persoane : cele două doamne și Jenö.

Oamenii de alaltăieri căzuseră, dispăruseră.

După ce muzica unităților care pătrundeau în oraș trecu pe sub ferestre, Jenö auzi pe scări pași grăbiți : veneau încoace, drept spre ei.

Dar să vadă ceea ce a văzut nu era pregătit.

Vechile cunoștințe, celebritățile de pe vremuri ale seratelor din casa Plankenhorst veneau una după alta, cu fețe zîmbitoare, triumfătoare. Gazdele îi salutară pe toți cu strîngeri de mînă. Rîdeau în hohote ca niște buni prieteni care se întîlnesc după ce nu s-au văzut de mult și au trecut prin încercări grele. Se simțiră ca la ei acasă și înce-

pură să vorbească despre întîmplările lor, toți deodată, veseli, cu entuziasmul victoriilor obținute, glumind, lăudîndu-se. Iar doamnele Plankenhorst se simțiră atît de bine în această atmosferă, de parcă zilele groaznice ale celor opt luni ar fi fost doar coșmarul unui vis dintre ieri și azi.

De Jenö nu se sinchisi nimeni.

Nici n-au observat că există și el pe lume, nici nu l-au întrebat ce caută acolo.

Dintre cei sosiți nici unul nu stătea mult; vroiau doar să arate că trăiesc și strălucesc. În locul celor care plecau, veneau alții. Întreaga societate de odinioară pătrundea pe urmele oastei care înainta.

Pînă la urmă, Jenö văzu sosind și un cunoscut care avu bunăvoința să-l observe.

Era domnul Rideghváry.

Intră zgomotos, felicită doamnele de departe, scuturâ cu amîndouă mîinile mîinile lor întinse, și, după ce schimbă cîteva cuvinte în șoaptă cu doamna Antoinette, îl căută cu privirea și pe Jenö care, dintr-o firidă de fereastră, urmărea mut piesa de teatru ce se desfășura în fața lui.

Îndată ce sosi un nou cunoscut care să se ocupe de doamne, Rideghváry porni în căutarea lui Jenö și, găsindu-l, i se adresă cu o amabilitate oficială :

— *Servus*, frățioare. Bine că te-am găsit aici. Am de vorbit cu tine ceva foarte important. În legătură cu soarta ta. Te rog să te duci la tine acasă și să mă aștepți acolo.

Jenö găsi putere să se simtă indignat. Pus în fața unei asemenea expedieri, lipsită de menajamente, răspunse foarte prompt :

— Sînt la dispoziția dumneavoastră, domnule. Și nu trebuie să vă obosiți pînă la locuința mea,

întrucît, în prezent, locuiesc aici, în casa aceasta. Odaia mea este la etajul doi, după scară, pe dreapta.

— A ! Nici n-am ştiut, spuse mirat Rideghváry. Deci, mă aştepţi pentru o discuţie serioasă.

Stimabilul se întoarse din nou la doamne, iar Jenö părăsi fără chef salonul, ducîndu-se în cămăruţa aceea în care de cîteva zile se credea acasă.

Cînd se odihnise ultima dată în cămăruţă, interiorul acestor pereţi era tapisat cu acel rai şi iad, pe care le făurea imaginaţia sa exaltată ; pentru că numai monştrii groazei se puteau măsura cu nemăsurata încîntare a iubirii. Fericirea şi teama de moarte, dorul de mireasă şi sicriu îi dominaseră închipuirea în acelaşi timp. Acum totul s-a sfîrşit. Nu mai exista nici iad, nici rai. Doar viaţă seacă, obişnuită, de toate zilele.

„Oare despre ce vrea să discute cu el acest domn cu multe unghiuri ?“

Ar fi de prisos să încerce să ghicească măcar.

Totuşi era curios să afle.

Stimabilul zăbovi destul de mult.

În timp ce Jenö aştepta nerăbdător bocănitul cizmelor care să-i anunţe apropierea, auzi deodată în faţa uşii un foşnet uşor de mătase, iar după ce uşa se deschise fără zgomot, o văzu intrînd pe Alfonsine.

Crezu că simţurile îi joacă o festă.

Alfonsine, refugiindu-se din societate, venise singură la el.

În privirea ei văzu tulburare şi agitaţie. Sosirea ei vădea o hotărîre furtunoasă. Fără nici o ezitare se aruncă direct la pieptul lui Jenö, îl îmbrăţişă pe după gît şi, tremurînd sub focul pasiunii, îi spuse :

— Prietene ! Vor să ne despartă !

— Cine ? întrebă Jenö, speriat de apariția Alfonsinei, de îmbrățișările și cuvintele ei.

— Ei, ei ! răspunse fata înecîndu-se, și începu să plîngă în hohote, îmbrățișîndu-l și mai strîns pe după gît.

Jenö era tot mai speriat.

— Pentru Dumnezeu ! Alfonsine, ai grijă. Din moment în moment trebuie să vină Rideghváry. Dacă te găsește aici !?

Sărmanul băiat ! avea mai multă grijă de bunul renume al fetei decît ea însăși.

— N-o să vină, se grăbi să-l lămurească Alfonsine. Discută jos împreună cu mama. Au hotărît că trebuie să te întorci imediat la dumneata acasă, că aici nu mai poți rămîne. O, știu eu ce înseamnă asta. Vor să ne despartă pentru totdeauna !

Jenö devenea tot mai întunecat, fiecare cuvînt îi amorțea voința.

Iar fata punea tot mai multă pasiune în cuvintele sale :

— Dar eu nu mă las smulsă de lîngă tine. Rămîn a ta, a ta pe veci, a ta în viață și în moarte. Femeia ta, iubita ta, care te adoră, care moare pentru tine. Care, de dragul tău, se lasă să fie blestemată !

Cuvintele pasionate erau pecetluite cu sărutări de deznădejde. Părea că uitase totul în afară de el, parcă voia să-și transmită sufletul iubitului ei. Fața îi ardea, în ochi avea un foc în stare să aprindă orice suflet ; rîdea și plîngea în același timp, și tremura toată și parcă scotea scîntei cînd își atingea iubitul, pe care această pasiune amețitoare îl învălui cu totul, așa cum zîna, chemată de vrăjitorul din *O mie și una de nopți,* se înalță pînă în nori, smulgînd cu sine și pe vrăjitorul amețit.

Tremurînd, Jenö căzu la picioarele fetei şi le cuprinse, strîngîndu-le într-o îmbrăţişare pasionată. Nu se mai recunoştea.

Atunci însă Alfonsine îl îndepărtă brusc şi, speriată, fu zguduită de un tremur nervos.

— Pentru Dumnezeu, Jenö ! Stăpîneşte-te, vezi doar că eu mi-am pierdut minţile. Cine o să mă apere, dacă nu dumneata ?

Şi, acoperindu-şi faţa, izbucni în lacrimile amare ale reproşului pudic, ceea ce îl doborî complet pe Jenö, care se tîrî în genunchi la picioarele ei, cerîndu-i plin de devotament iertare pentru păcatele sale de neiertat, şi-i sărută mîinile cu mare pocăinţă.

Atunci Alfonsine îl ridică delicat, şi, scoţînd un oftat adînc, impuse valurilor pasionate ale inimii să se liniştească, îşi îndreptă ochii înlăcrimaţi către cer şi, cu o înfăţişare solemnă, îi şopti următoarele :

— Jur acum în faţa ta, iubitul meu, prietenul meu, care eşti totul pentru mine, că voi fi numai a ta sau a mormîntului ! Nu există putere în lume care să mă poată smulge de lîngă tine. Pentru tine reneg toate rudele, reneg credinţa mea, îmi reneg chiar şi mama, dacă mi se pune în cale ! Pentru tine voi deveni o pribeagă, o fugară, o cerşetoare, dar îţi voi împărţi soarta, în viaţă ca şi în moarte !

Măreţia acestei clipe îi răpi lui Jenö şi puţina minte care-i mai rămăsese. Vroi să jure şi el.

Fata îi acoperi gura cu mîna ei gingaşă.

— Taci, nu jura ! Eu sînt în inima ta. Tu eşti bărbat, tu trebuie să vrei numai, nu să juri.

Şi după ce îi strînse mîna cu deosebită căldură, se îndepărtă repede.

Mai privi o dată înapoi din prag, întorcîndu-şi faţa aprinsă, îi zîmbi cu o privire încîntătoare, şi, punîndu-şi degetul pe buzele ei fermecătoare, îi trimise un sărut.

Şi cu asta dispăru fără zgomot.

Jenö rămase locului zăpăcit. Gîndurile îl copleşeau.

Era adevărat sau avusese vedenii ?

Sărutul fetei îi mai arde şi acum buzele, iar pieptul îi e încă ud de lacrimile ei, cuvintele îi mai răsună în urechi, zîmbetul îi străluceşte încă în faţa ochilor. Erau adevărate sau vedenii : dragostea şi uitarea de sine a fetei, încrederea şi spaima ei, în zborul lor nebun, de la adîncimea de iad a pasiunii mistuitoare, pînă la cele mai înalte sfere ale pudicităţii slăvite ?

Nu era nici adevăr, nici vedenie — ci numai comedie.

Sărman băiat credul !

Eşti obiectul de joacă în mîna unei trupe de comedianţi, obiectul unui joc foarte trist şi sîngeros.

Alfonsine, după ce îl părăsi pe Jenö, nu se grăbi să se întoarcă în salon, unde Rideghváry continuă să discute cu doamna Antoinette, ci intră la camerista ei.

Mamzell Betty o înştiinţă că sora Remigia o aşteaptă în dormitor şi că, înainte de a se duce la doamna Antoinette, doreşte să vorbească cu domnişoara.

Alfonsine îşi spălă mai întîi lacrimile de pe obraz. *Mamzell* Betty o ajută să-şi ascundă roşeaţa feţei şi a ochilor cu ajutorul unor accesorii binefăcătoare, care fac tenul să păleascâ, şi abia după aceea se duse la sora Remigia.

Nu aveau multe de discutat.

— Pálvicz e aici ? întrebă Alfonsine.

— Azi s-a întors, răspunse Remigia, degeaba l-a urmărit pe Baradlay, nu l-a putut ajunge.

— A răspuns la scrisoarea mea ?

— Iat-o.

Sora Remigia îi dădu scrisoarea, apoi ieşi pe coridor şi de acolo trecu în salonul doamnei Antoinette.

Alfonsine rămase în dormitorul ei, cu scrisoarea în mînă.

Închise uşa pe dinăuntru, ca nimeni să nu poată intra.

Aşezîndu-se la masă, deschise scrisoarea şi citi următoarele :

„Doamna mea !

Dacă puteţi găsi ceea ce aţi aruncat, o să găsiţi ceea ce aţi pierdut.

Pálvicz Otto"

Faţa Alfonsinei nu mai avea nevoie de pudră ca să pălească. Mîna în care ţinea scrisoarea se odihnea pe masă, capul îi căzu înapoi pe spetează scaunului. Scrisoarea îi tremura în mînă.

Se uită cu o privire fixă înaintea ei la lumina lămpii.

Lumina lămpii era estompată de un abajur de porţelan, pe care se afla un desen foarte cunoscut : un înger ce zboară prin ceruri, ducînd un copilaş adormit, pe care-l strînge la piept.

Frumoasa femeie se uită atît de fix la desenul alb transparent, la îngerul acela cu copilaş, ca şi cînd ar fi vrut să-l întrebe : unde îl duce ?

Jenö pindi din uşă, pentru a vedea cînd pleacă şi ultimul musafir de la doamna Antoinette, după care se grăbi să intre la ea.

Femeia era singură în dormitorul ei.

— Doamnă, spuse cel mai tînăr Baradlay, astăzi s-au petrecut multe schimbări, dar permiteţi-mi să cred că un lucru nu s-a schimbat : legătura care s-a înfiripat între mine şi Alfonsine în văzul dumneavoastră. Această relaţie eu o consider baza soartei mele. Vă rog pe dumneavoastră, baroneasă, să-mi spuneţi dacă în această privinţă s-a schimbat ceva de ieri pînă azi.

Baroneasa nu-i luă în nume de rău această întrebare deschisă, dimpotrivă, păru că este plăcut impresionată de purtarea bărbătească a lui Jenö.

— Dragă Baradlay, dumneata ştii bine că te iubim mult şi poţi să fii liniştit în această privinţă. Nu ai putut constata vreo schimbare şi nici nu o vei vedea din partea noastră. Fata mea ţine sincer la dumneata, nu se gîndeşte la nimeni altul, iar pentru mine înrudirea cu familia Baradlay este o propunere care mă onorează. Împotriva acestui fapt nimeni nu are nici o obiecţie. Dar schimbarea care a intervenit în urma cotiturii evenimentelor trebuie într-adevăr să ţi-o dezvălui. Este faptul, dragă Baradlay, că dumneata... Nu ghiceşti ?

— Nu-mi pot închipui ce vreţi să spuneţi, doamnă.

— Chiar nu-ţi poţi închipui ? Ce eşti dumneata acum ?

— Eu ? Nimic.

— Asta voiam să-ţi şi spun. Dumneata, începînd de astăzi, nu eşti nimic. Toată lumea s-a împărţit în două tabere care se luptă între ele pentru supremaţie. Poate că învinge una, poate alta, poate

că se împacă şi rămîn amîndouă. Dar în orice caz, cel care nu aparţine nici uneia o să piardă. Cancelaria unde ai fost înainte în serviciu a încetat să mai existe. Dumneata ai putut alege încotro s-o iei. Să te duci în oraşul Buda, la guvernul maghiar şi să urmezi drumul pe care merg fraţii dumitale. Acolo ai fi putut şi dumneata să fii consilier, sau secretar ministerial, la fel cu alţi colegi ai dumitale, care au urmat această cale. Ori ai fi putut alege să pleci cu vechii prieteni, acolo unde s-au dus şi să te întorci împreună cu ei. Acum iar ai fi ceva. Pentru mine, oricum, tot una ar fi fost. În politică, noi femeile mergem unde sîntem duse, şi convingerea noastră este la fel cu a aceluia pe care-l iubim. Fata mea probabil că te-ar fi urmat la Pesta, la Buda, şi pînă la capătul lumii, dacă era nevoie, şi sigur că acolo ar fi de aceeaşi culoare naţională ca şi ceilalţi. Dar dumneata ai fost nehotărît ; ai şovăit, ai ezitat, şi acum ai devenit unul din acei oameni pe care nimeni nu-l vede. Mă ierţi că îţi vorbesc atît de deschis.

Jenö îşi muşca buzele. Nu putea dezminţi cele spuse de femeia aceasta. Singura lui scuză era doar faptul că fusese înlănţuit aici de iubirea lui nebună, care nu l-a lăsat să-şi aleagă calea. Dar simţea că asta nu este o scuză.

— Este adevărat că fiind încă holtei şi totodată fiul unui moşier ungur, oricînd ai putea ocupa în lume o situaţie destul de frumoasă. Dar examinînd acest lucru, trebuie să-ţi dezvălui două aspecte îngrijorătoare. Unul este că dumneata nu eşti încă major, iar al doilea că moşiile dumitale se află în Ungaria. Ce fel de relaţii juridice sînt acum acolo, probabil că ştii şi dumneata. Ai citit istoria emigranţilor francezi ? Îţi aminteşti de numeroşii marchizi şi viconţi, deveniţi cerşetori,

pe care străinătatea i-a primit deodată drept cadou ? Azi moşia dumitale este ocupată de unul dintre învingători, mîine de celălalt. Mai adaugă că familia dumitale, pe care te-ai putea sprijini, ne poartă o ură neîmpăcată. Iar eu nu sînt destul de bogată ca să pot duce două case, nici destul de plictisită ca să mă retrag din lume de dragul copiilor mei. Am vorbit foarte sincer şi clar cu dumneata.

— Asta este adevărat.

— Să nu interpretezi cuvintele mele drept un refuz, sau măcar ca o lipsă de înţelegere. Noi te iubim şi dorim legătura propusă. Şi nu pun în faţa dumitale un termen de şapte ani, ca socrul Iacob. De îndată ce vei ocupa o situaţie care să te facă din nou cineva, de îndată ce ai să te ridici din rîndul oamenilor necunoscuţi, voi fi prima să te salut. Dacă aceasta se va întîmpla mîine, atunci chiar mîine... Cu bine.

Jenö primi o lecţie la care nu putea să dea vreo replică. Trebui să se mulţumească cu ea şi să se întoarcă frumuşel acasă.

Acolo putu să se gîndească la ingeniozitatea soartei. În timp ce el, muritor de rînd, îşi făurise viitorul cu ajutorul imaginaţiei poetice, înfăţişîndu-şi acest viitor cît mai îngrozitor posibil şi visîndu-şi în sute de feluri propria sa înmormîntare, soarta i-a născocit o catastrofă extrem de prozaică, de toate zilele, care de fapt era cea mai aproape şi mai uşor de aşteptat, dar la care s-a gîndit cel mai puţin în timpul acelor agitate zile de groază. Cu toate că-l aştepta o adevărată înmormîntare ! Jenö află ce înseamnă să fii înmormîntat.

Nici nu se putu apăra în faţa acestei femei, care-l coborî atît de frumos în groapă, şi care, pînă la

urmă, îi aranjă și o pajiște verde deasupra, sădindu-i la cap și-o salcie plîngătoare, încurajîndu-l totodată cu o înviere fericită.

„Dumneata nu ești nimic", îi spusese.

Și „nimicul" nu o putea nega.

Ba, trebui să-și amintească și de faptul că luna trecută, neprimind banii obișnuiți trimiși de maică-sa, acum va trebui să lupte și cu grijile financiare.

Portofelul gol are de obicei un miros de camfor care te trezește.

Inima nici nu îndrăznea să-l doară, un nimic nu are dreptul la așa ceva... mai bine să se lase păgubaș și să nu deranjeze nici pe alții, nici pe sine însuși.

Încă nu avusese timp să privească în jur, în sicriul său de acasă, cînd servitorul îl anunță că-l caută domnia sa domnul Rideghváry : să-i spună cumva că nu este acasă ?

Jenö își aduse aminte că omul îngropat mai are un tovarăș sub pămînt : cîrtița.

N-are decît să vină, tot nu poate scăpa de el.

Domnul Rideghváry îl salută cu o amabilitate ceremonioasă.

— Am venit personal, prietene, în loc să te fi chemat la mine, întrucît mai locuiesc la hotel și acolo se poate auzi ce discutăm. Iar eu am să-ți comunic niște lucruri deosebit de importante și confidențiale. Te rog, stai jos aici, în fața mea.

Domnul Rideghváry luă loc pe canapea, iar pe Jenö îl obligă să se așeze de partea cealaltă a măsuței rotunde.

— În primul rînd trebuie să-ți predau o scrisoare, trimisă de maică-ta. Pune-o în buzunar, sînt și bani în plic, ai s-o citești mai tîrziu. Probabil că știi că de două săptămîni comandamentul

armatei guvernamentale a confiscat toate trimiterile poștale, ca nu cumva să se transmită asediaților informații militare. Toate scrisorile au fost deschise. Situația a impus-o. Pe scrisoarea ta, întîmplător, am recunoscut scrisul doamnei Baradlay și astfel am salvat-o de cenzură. La intervenția mea, mi-au dat-o ca să ți-o înmînez. Nimeni nu i-a citit conținutul. De altfel, în scrisoare ar putea să existe unele puncte de vedere depășite, despre care maică-ta o să-ți spună personal mai multe peste cîteva ore.

— Mama e aici ? întrebă Jenö mirat.

— Într-adevăr, e pe aici, și dacă pînă acum nu s-a întîlnit cu tine este din cauză că ai stat tot timpul la doamnele Plankenhorst, unde ea avea motive să nu vină ; dar poți să fii sigur că te-a căutat de cel puțin douăzeci de ori la locuința ta ; și astăzi te va mai căuta o dată.

— Dar ce face mama aici ?

— Din păcate se ocupă de treburi interzise, care din nefericire sînt și cunoscute. A venit să-l convingă pe fratele tău, Richard, să se întoarcă acasă, împreună cu unitatea lui.

— Și l-a convins ?

— Da. Richard este urmărit de trei zile. S-a refugiat spre Carpați ; pe acolo nu se poate trece cu caii. Iar maică-ta s-a împotmolit aici, în oraș, și este pe lista persoanelor care sînt căutate pentru a fi arestate.

— Dumnezeule ! strigă Jenö, sărind de la locul său.

— Stai, nu te agita, pînă mîine dimineață nu-i nici o primejdie. Din punct de vedere militar, orașul este ocupat, dar autoritățile civile încă nu sînt organizate. Poliția și agenții ei n-au intrat încă în funcțiune. Asta nu merge așa, dintr-odată. De-

ocamdată totul mai este cu fundul în sus ; şi, pentru moment, cei ce vor să scape se mai pot strecura dintr-o parte într-alta, dintr-o casă sau stradă într-alta : mai au douăzeci şi patru de ore. Apoi se va restabili vechea ordine. Pînă atunci, cei ce au de ce să se teamă mai pot umbla de ici-colo, pentru că nu există cine să-i supravegheze. Dar de plecat din oraş nu se mai poate, deoarece barierele sînt păzite, şi oricine se prezintă fără paşaport vizat de noile autorităţi este arestat. Şi nici imitarea perfectă a semnăturii, ştampilei şi sigiliului nu ajută, pentru că sînt anumite semne secrete pe paşapoarte, care, dacă lipsesc, îi ajută pe controlori să-i descopere pe fugarii dubioşi. A ieşi de aici acum este un lucru imposibil.

Jenö simţi cum această imposibilitate de a fugi îi apăsa pieptul ca un bolovan. Totul se învîrtea în jurul lui.

— De fapt, n-ar trebui să mă mai interesez de familia ta, continuă Rideghváry, dar nu pot îngădui ca văduva tatălui tău să piară atît de jalnic. Iată, i-am procurat un paşaport. Dacă vine la tine, dă-i-l, cu el poate scăpa. E scos pe numele de Lady Tankerwill ; maică-ta vorbeşte bine englezeşte, aşa că nu poate păţi nimic rău.

Rideghváry putu citi pe faţa emoţionată a lui Jenö, din privirea lui înceţoşată, mirarea pe care o trezise în acest tînăr purtarea sa.

— Ei, dragă frăţioare, ştii cum am fost tratat fără nici o cruţare de maică-ta şi fraţii tăi. Dar asta nu m-a făcut să-i urăsc. Am avut convingeri diferite şi eu respect convingerile adversarului. Dacă trebuie, putem să murim pentru convingerile politice, să ne omorîm chiar, dacă sîntem forţaţi, dar nu să ne urîm. Eu tot nu pot uita legămîntul pe care l-am făcut defunctului tău tată

ca, pe cît posibil, să-i apăr familia. Las la tine paşaportul, restul încredinţez deşteptăciunii tale. Fă în aşa fel încît cea mai mare nenorocire să-ţi ocolească familia.

Jenö luă tremurînd paşaportul. Soarta mamei era în mîinile lui. Va şti oare s-o scape ?

— Şi acum, frăţioare dragă, să vorbim despre situaţia ta, spuse Rideghváry, trecînd la alt subiect. Cred că eşti singurul dintre membrii familiei tale care nu mi-a răpit dreptul de a-ţi îndruma soarta. Să nu mă înţelegi greşit. Nu mă amestec în nici o chestiune sentimentală. Vorbesc despre o problemă esenţială, de existenţă. După evenimentele din martie ai rămas la Viena şi cu asta ţi-ai exprimat destul de clar poziţia faţă de schimbările de acum. Ai dat dovadă de indiferenţa cea mai înţeleaptă. Sînt şi eu de părere că un om deştept, cu o concepţie chibzuită, nu se aruncă în mijlocul pasiunilor dezlănţuite, cînd nu se poate încă aprecia care din pasiuni este cea dreaptă, cu atît mai puţin care va ieşi învingătoare. Totuşi, din cauza unei prevederi înţelepte, o personalitate genială nu poate fi blestemată să-şi piardă cariera.

Jenö fu mişcat de faptul că un cap care judeca atît de sever îl consideră personalitate genială.

— Faci foarte bine că nu depui jurămîntul nici de o parte, nici de alta a celor ce provoacă furtuna, dar nu ai voie să laşi în amorţire avîntul spiritului tău. O fericită întîmplare m-a adus în situaţia de a-mi putea folosi toată influenţa pentru a-mi putea da părerea în privinţa ocupării unui post eliberat tocmai acum. Capacitatea ta mă îndreptăţeşte să te consider, cu toată convingerea, omul cel mai nimerit pentru ocuparea funcţiei respective. Este vorba de postul de secretar de legaţie la ambasada din Sf. Petersburg.

Auzind aceasta, inima lui Jenö începu să bată năvalnic.

De multe ori auzise de la taică-său că această funcţie, una dintre cele mai strălucite, fusese hărăzită fratelui său Ödön.

— Este o carieră deosebit de frumoasă, continuă Rideghváry, departe de această lume răscolită, de toată această societate în care e atît de greu să distingi pe prieten de duşmani, în care eşti pus mereu să alegi între îndatoriri şi înclinaţii. Acolo ai să poţi să fii deasupra acestor chestiuni, vei fi la un nivel european, unde nu ajung să bată valurile furtunilor judeţene. Vei avea şi o situaţie financiară strălucită : un salariu fix de douăsprezece mii de forinţi şi cheltuieli de reprezentare corespunzătoare. Apoi, ce viitor ! Ce perspective frumoase o să ai înaintea ta ! Acest drum îţi stă deschis, prietene !

La această propunere orbitoare, sufletul lui Jenö ameţi complet. Era mai mult decît ar fi îndrăznit vreodată să viseze.

Rideghváry se comportă ca şi cînd nu l-ar fi interesat efectul miraculos al cuvintelor sale. Se uită la ceas şi apoi se ridică brusc.

— Am stat cam mult la tine. Sînt aşteptat într-un anumit loc. Răspunsul la ceea ce ţi-am propus poţi să mi-l dai pînă mîine dimineaţă. Hotărîrea pe care ai s-o iei îţi va influenţa toată viaţa, de aceea merită să-i examinezi aspectele din toate părţile. Dacă te întîlneşti cu maică-ta, te sfătuiesc să-i ceri şi ei părerea în legătură cu aceasta, s-ar putea să-ţi aducă contraargumente foarte puternice. Să le pui faţă în faţă cu cuvintele mele şi să hotărăşti în consecinţă. Noapte bună, dragul meu.

Şi cu asta îl lăsă singur.

Știa foarte bine onorabilul domn ce impresie au lăsat cuvintele sale asupra acestui tînăr cu sufletul de ceară. În nici un caz n-o să-i spună maică-si ceva despre propunerea primită.

Mai ales după ce va citi scrisoarea primită prin grația lui Rideghváry.

Desfăcu scrisoarea, puse banii de o parte și se cufundă în citirea conținutului ei.

Era scrisul mamei sale.

„Dragul meu băiat,

Am citit rîndurile tale, în care îmi ceri să iau parte la fericirea ta și să o iubesc și cu pe femeia pe care tu o numești logodnica ta. Dacă inima ți se umple de bucurie, prinosul ei o umple pe a mea. Eu nu socotesc rangul, averea și originea drept chezășie a fericirii. Dacă alegi o fată din mulțimea necunoscută a poporului, o femeie cinstită, muncitoare, simplă, primește binecuvîntarea mea, voi fi mîndră de ea. Iar dacă-ți alegi o fată care are faimă proastă, e cochetă și cheltuitoare, mă voi ruga lui Dumnezeu să transforme cu binecuvîntarea sa răul în bine și să te lase să fii fericit. Am s-o primesc și pe femeia aceea. Dar dacă te căsătorești cu Alfonsine Plankenhorst, atunci nu te va binecuvînta nici Dumnezeu, nici maică-ta! Atunci poți să-ți iei rămas bun pentru totdeauna de la mine...“

Pentru o inimă îndrăgostită era într-adevăr o lovitură de pumnal!

Vasăzică, are mai puțină considerație față de ființa pe care o adoră el, decît față de o cochetă, de oricine! E gata să accepte drept logodnica fiului ei o ultimă servitoare, numai pe Alfonsine nu.

Cu ce i-a greşit Alfonsine ? Cui i-a greşit Alfonsine în lumea asta ?

Femeile exagerează cînd se amestecă în disputele politice. Dar şi în această privinţă ar putea avea ceva doar contra doamnei Plankenhorst. Alfonsine nu are nici un amestec în vreun vicleşug diplomatic.

Îşi aminti cuvintele Alfonsinei :

„Pentru tine îmi reneg credinţa, familia, îmi reneg chiar mama !“

Şi îşi aminti sărutările ei fierbinţi, îmbrăţişările nebune, care au precedat aceste cuvinte.

Ea nu ţine seama de supărarea mamei sale, de blestemul ei : „o să fiu pribeagă, o să fiu cerşetoare, dar merg cu tine“.

Să aibă asupra lui putere mai mare voinţa mamei decît dragostea iubitei ? Cine porunceşte aici ?

Puterea sau slăbiciunea ? Oare nu înseamnă slăbiciune ataşamentul copilului faţă de mamă-sa, iar dragostea bărbatului faţă de soţie — putere ?

Doar nu mai este copil !

Cu ce rece ironie spusese cealaltă mamă : „Acum dumneata nu eşti nimic ! Eşti un om neînsemnat. Cine ţi-ar da dumitale o soţie ? Fă-te remarcat şi poţi să te întorci. Chiar mîine dacă va fi cazul.“

Ce triumf ar însemna să apară chiar mîine în faţa acestei femei mîndre şi ahtiate după mărimi şi să-i spună :

„A sosit ziua de mîine, iată am venit. Sînt cineva, stau undeva unde sînt văzut de toţi.“

Şi apoi, să plece de aici departe, departe, în altă climă, unde să nu-l urmeze nimic din haosul de aici, numai dragostea care o să-l facă fericit. Să lase aici adversarii care se ceartă cu furie, la a căror ciocnire violentă nu poţi participa nici

de o parte, nici de alta și a căror luptă te irită doar, te întristează, te umple de grijă. Să lase aici totul.

Pe lîngă asta, să fii o personalitate, să fii un factor influent în lume, o persoană suspusă. Cu un singur pas mare, să ocupi o poziție pe care numai oamenii deosebiți o pot avea.

Toate simțurile sufletului său fură cuprinse de aceste gînduri ca de o văpaie. La flacăra ei simți că dragostea lui e și mai fierbinte, orgoliul mai nemăsurat, iar teama — teama se topea ca o ceară.

S-a făcut! Știe ce să-i răspundă dimineața lui Rideghváry, acestui unic și cel mai mare binefăcător al său!

Niciodată nu o să uite serviciul pe care i l-a făcut.

Și dacă va veni acum maică-sa, ca să încerce asupra lui toată puterea ei de convingere, este dinainte hotărît să învingă. Toată cinstea pentru dragostea față de mamă — pînă la dragostea pentru soție. Atunci cea de a doua dragoste are întîietate. „Tu ești bărbat, trebuie numai să vrei", spusese fata pe care o iubea. Jenö era convins că a sosit vremea să arate că știe să vrea.

Dădu dispoziții servitorului că dacă vine doamna care l-a căutat în ultimele zile de mai multe ori, să o lase să intre, fără să o mai anunțe.

Dar aşteptă degeaba. Mama nu veni.

Stătu treaz pînă tîrziu, trimise de mai multe orî servitorul la portar să se intereseze dacă nu l-a căutat aceeași doamnă care întrebase de el de cîteva ori în nopțile trecute, dar nu se mai întoarse nici acesta.

Pînă la urmă, se hotărî să se culce, dormi însă foarte prost, chinuit de tot felul de vise urîte.

Era nerăbdător să se facă ziuă, dar acum, la sfîrșit de toamnă, zorile se iveau tîrziu. Se lăsase și ceața.

Maică-sa într-adevăr nu-l mai căută. Fie că au prins-o, fie că a reușit să fugă.

Nu putu sta liniștit pînă cînd nu va avea o certitudine în această privință.

Îndată ce se făcu dimineață — înțelegîndu-se prin aceasta ora cînd într-un mare oraș un subaltern poate presupune că nu-l deranjează pe șeful său de la micul dejun — comandă o trăsură (azi se găseau trăsuri, ieri însă stăpînul trăsurii trăgea și el cu tunul), și se grăbi să meargă la Rideghváry.

Prima întrebare pe care i-o puse fu :

— Nu știți ceva despre mama mea ? N-a venit nici pînă acum la mine.

— Ba știui. A reușit să fugă. Noaptea trecută a fost prinsă zarzavagioaica la care se ascundea. Aceasta a recunoscut că a ajutat-o să se travestească și să fugă prin grădinile de zarzavat, unde o aștepta o trăsură. Acum e la Bratislava.

La această veste, de pe pieptul lui Jenö parcă alunecă un pietroi.

Deci maică-sa a scăpat. Și a scăpat și el de ea.

Acum poate să facă ce vrea.

— Te-ai gîndit azi noapte la propunerea mea ? îl întrebă Rideghváry.

— M-am hotărît : primesc funcția de secretar de legație.

Rideghváry strînse mîna tînărului.

— De altfel, eram sigur. Ca să vezi cît de multă încredere am avut în tine, și cît de convins am fost de judecata ta sănătoasă, iată, am deja gata scrisoarea de acreditare.

Trase un sertar al dulapului şi-i înmînă documentul. Jenö era copleşit de această grijă plină de dragoste.

Numai zînele din poveşti obişnuiau să se îngrijească în felul acesta de aleşii lor.

— Mîine vei depune jurămîntul, iar după aceea aranjează-ţi liniştit treburile aici la Viena, ca un om care pleacă pentru mai multă vreme. Dacă ai vreo relaţie de rupt, rupe-o, dacă ai vreuna de legat, leag-o definitiv.

Jenö înţelese greşit delicata aluzie.

— Aşa ceva nu se va întîmpla fără ştirea dumneavoastră.

— Te înţeleg. Deci, grăbeşte-te să ajungi unde te duce mai întîi dorul.

În dimineaţa aceea doamna Plankenhorst îşi termină foarte devreme toaleta, şi acestui fapt trebui să-i mulţumească că Jenö nu năvăli la ea în budoar. Pentru că ar fi năvălit şi acolo.

Unui fost contopist *extra-statum* al cancelariei, ridicat deodată dintr-un post de o mie două sute de forinţi într-unul de douăsprezece mii, nici nu e omeneşte să i se ceară să nu spargă cu capul uşa pe care ieri încă mama fiinţei adorate l-a dat afară ca pe un pretendent nebăgat în seamă

Doamna Antoinette se arătă mirată.

Jenö era convins că o să-i facă o surpriză. Se prezentă cu demnitate în faţa distinsei doamne şi începu să-i spună în cuvinte bine alese :

— Doamnă, chiar dumneavoastră aţi spus : „Chiar mîine, dacă e cazul". Ziua de mîine e aici, iar eu sînt cineva. În sprijinul cuvintelor sale întinse doamnei Antoinette scrisoarea de acreditare.

Doamna Plankenhorst, cu un zîmbet de plăcută surpriză, o citi pînă la capăt, şi după aceea în modul cel mai afectuos îi întinse lui Jenö mîna.

— Mă bucur foarte mult.

Jenö simţi că acum poate să-şi ţină capul sus. Acum era cineva.

— Îmi permiteţi să pun din nou întrebarea de ieri ?

— Am şi răspuns la ea, zise doamna Plankenhorst cu o graţioasă bunăvoinţă. Doreşti să o înştiinţez şi pe Alfonsine ?

— Vă implor chiar.

Doamna Plankenhorst trebui să meargă numai pînă în camera alăturată ca s-o aducă de mînă pe Alfonsine. Alfonsine se prefăcu încurcată şi se strădui să pară că nici nu înţelege ce vor de la ea. Doamna Antoinette o conduse spre Jenö şi-l prezentă :

— Onoratul domn secretar al ambasadei din Sf. Petersburg.

— Oh ! Cu un zîmbet binevoitor Alfonsine îi întinse mîna lui Jenö, care o apucă tremurînd.

— Ţine-o numai pentru dumneata, zise Antoinette cu un zîmbet graţios.

La această dovadă de bunăvoinţă, Alfonsine se aruncă brusc la pieptul maică-si, probabil pentru a-şi acoperi chipul îmbujorat de sfială pudică. Iar Jenö se grăbi să-i sărute mîna viitoarei soacre, la care aceasta răspunse cu un sărut pe frunte : un sărut rece ca de gheaţă.

Alfonsine nu se simţea obligată să-şi ridice pleoapele ; se afla doar în faţa logodnicului ei.

— Cînd doreşti să-i înştiinţăm pe cunoscuţii noştri ? întrebă Antoinette. Pentru mîine ? da ? La ora douăsprezece înainte de masă ? Sînt destul de grăbită ?

O, Jenö nu găsi cuvinte pentru a-şi exprima recunoştinţa.

— Deci mîine la ora douăsprezece. Dumneata poţi veni mai devreme, nu-i aşa, Alfonsine ?

Acum se cuvenea ca Alfonsine să-şi ascundă iar faţa printre dantelele maică-si.

— Ei, răspunde, e doar vorba de tine.

Abia auzit, Alfonsine şopti un „da". Ce cruzime să tulburi gîndurile unei fete atît de pudice, pe care faptul că fusese cerută în căsătorie o umplea de sfiiciune.

Jenö fu peste măsură de fericit auzind acest cuvînt abia şoptit. La plecare, era cît pe ce să uite pe masa Antoinettei scrisoarea de acreditare pe care trebuia s-o prezinte la sosire.

Cel puţin binevoitoarea doamnă putu să strîngă încă o dată mîna viitorului său ginere şi să-i spună deschis :

— Sînt mîndră de dumneata !

Acum, Jenö putea să alerge acasă.

Simţea că abia de-acum începe să trăiască.

Viaţa de pînă atunci fusese doar o vegetare, acum devenise într-adevăr om.

Visele sale cele mai frumoase au fost realizate într-o singură zi. A devenit cineva, a devenit şi soţ. O personalitate de invidiat, un bărbat invidiat.

Deodată, văzu toată lumea din jur într-o altă lumină.

Totuşi, ceva îi întuneca bucuria.

Bucuria îi era ca soarele de toamnă tîrzie. Razele luminează, dar un fel de ceaţă subţire le stă în cale, scăzîndu-le strălucirea şi căldura.

Această ceaţă coborîtă în faţa fericirii lui Jenö era gîndul apăsător că maică-sa nu ştie nimic despre toate astea, că nu a vrut această logodnă şi nu se va bucura de ea.

Iar el a ajuns la această fericire fără să fi biruit obiecţiunile mamei sale, fără să fi învins inima

ei iubitoare prin însăşi această iubire. A fugit, s-a ascuns de ea. Se bucură ca un laş că nu s-a întîlnit cu ea. Se bucură în secret că inima lui a scăpat de această bătălie.

Un duh al neliniştii îl urmărea şi, răzbătînd prin beţia visurilor de mărire şi de fericire, îi şoptea acest cuvînt umilitor : „laşule !“

Degeaba încercă el să scape de acest interlocutor insistent, să se scuze faţă de sine însuşi spunîndu-şi că se bucură că maică-sa a reuşit să fugă ; „Minţi — îi şopti conştiinţa care-i spunea adevărul, te bucuri că ai scăpat de o convorbire neplăcută cu mai-că-ta“.

Cu apropierea serii starea sa de spirit deveni apăsătoare. Nu mai putu rămîne acasă. Se pregăti să iasă undeva, cu toate că în ziua aceea Viena nu oferea prea multe distracţii nici pe străzi, şi nici în localurile de petrecere.

Ducîndu-se în faţa oglinzii ca să-şi îndrepte cravata, se dădu speriat înapoi. Fantoma de care se temea şi care într-una îi şoptea cuvîntul „laşule“ ! apăru în faţa lui, luînd deodată o formă, o făptură concretă.

O văzu pe maică-sa intrînd în cameră.

— Mamă ! strigă tînărul cu vocea sugrumată de groază.

O, în faţa lui nu stătea acea făptură de care se temuse, pe care o văzuse în gînd ca pe o doamnă cu privirea mîndră şi poruncitoare. În faţa lui se afla una dintre acele întruchipări ale Golgotei, care se prăbuşesc la picioarele crucii ; cu faţa palidă, brăzdată de chinuri, cu ochii sleiţi de lacrimi, o expresie vie a durerii. Aşa arăta maică-sa.

În clipa aceea tînărul putu fi mîndru de inima lui. Nu se gîndi că această femeie a venit să-i atace

năzuințele lui de mărire, pasiunea sa, se gîndi numai că mama lui e în primejdie de moarte.

O îmbrățișă, ca și cînd prin îmbrățișarea lui ar fi vrut să ascundă această ființă iubită, ferind-o de ochi dușmănoși.

Simți pe față sărutările fierbinți ale mamei sale. O, acestea nu erau sărutări ca ale celeilalte, mama Alfonsinei.

— Dragă, scumpă mamă, cum ai ajuns aici ?

— Vin de departe.

— Mi s-a spus că ai fugit și că ești deja la Bratislava.

— Așa a fost. Timp de trei zile te-am căutat degeaba, pe urmă am pierdut speranța să te mai găsesc și am părăsit orașul. Dar la Bratislava am auzit ceva care m-a adus înapoi.

— Și de ce te-ai întors ?

— Ca să vorbesc cu tine.

— Oh, de ce ai făcut asta ? Trebuia să-mi fi dat de știre și aș fi venit eu acolo unde erai tu. De ce nu mi-ai poruncit asta ?

— Oh, băiatul meu, eu nu poruncesc, n-am învățat așa ceva. Eu am venit să te implor. Oh, nu te teme de mine. Nu mă considera o fantomă care se interpune între tine și dorințele tale. Nu vreau să te conving ca să te decizi de ce ai hotărît în sinea ta. Am venit numai să te implor.

— Mamă, te rog, nu vorbi în felul acesta !

— Iartă-mă pentru acest ton. Nu am vrut să te amărăsc. În urmă cu cîteva zile, mai aveam pretenții de la fiul meu, azi nu mai am. Atunci ți-am scris o scrisoare, ai primit-o ? Era o scrisoare mîndră, insultătoare. Rupe-o ! Să nu-ți mai amintești de ea. Era scrisă de o femeie mînioasă. Femeia aceea mîndră, mînioasă, nu mai există. Am fost

umiliți de lovituri deosebit de grele, care încă nu s-au terminat. Oh, eu nu sînt altceva decît o văduvă îndoliată, care în fața gropii mormîntului fiilor săi imploră, nici ea nu știe pe cine, poate însuși mormîntul, ca să nu se umple.

— Dar, draga și buna mea mamă, băieții tăi sînt doar în viață !

La aceste cuvinte, ochii femeii aruncară fulgere printre lacrimi. Apucîndu-l strîns pe Jenö de mînă îi zise :

— Sînt în viață, dar știi tu unde și cum trăiesc ? Unul dintre ei își croiește din greu drumul spre patrie peste Carpați. Urmărit, hăituit ! La picioarele lui, în vale, se cască prăpastii adînci, torenți umflați îi stau în cale, acoperămînt îi sînt furtuna și vulturii. Dacă îl prind ? dacă moare de foame ? dacă îngheață ? Poate că reușește să se salveze și să ajungă pe cîmpul de luptă. Acolo îl așteaptă celălalt fiu al meu, comandantul unei unități. Știi din cine e formată unitatea ? Din copii care au fugit de la mamele lor, din tați de familie care și-au părăsit soția și copiii. O sfîntă nebunie îi mînă pe toți pe cîmpul morții. Toți o să se prăpădească acolo.

— Dar de ce trebuie să se prăpădească ?

— Pentru că îi doare inima și nu o pot vindeca altfel.

— Mamă, dar poate că vor învinge ?

— Vor învinge ! Martor mi-e Dumnezeu că vor învinge ! Dar asta nu o să le fie de nici un folos. Victoria lor va naște un pericol și mai mare. Vor face minuni, vor obliga lumea să-i respecte, constelația lor va străluci deasupra întregii Europe aflate în întuneric. Cu atît mai rău pentru ei. Sentința lor este deja dată, hotărîtă de mai marii lumii. Dacă vor muri de o singură lovitură, e bine, dacă

nu, vor primi altele, atîtea cît le va trebui ca să moară. Asta am aflat la Bratislava, din scrisorile capturate de la ei. Acest lucru m-a adus înapoi. Dă-mi voie să mă aşez puţin, am făcut un drum lung şi o bună parte pe jos.

— Oh, sărmana, buna mea mamă !

Jenö o aşează pe canapea lîngă el şi o îmbrăţişă după umeri.

— Cum să nu mă fi întors să te mai văd odată, pentru ultima oară în viaţă ?

— Oh, nu spune asta.

— Tu ai să pleci departe de noi, iar cînd te vei întoarce ne vei găsi pradă nenorocirii. Nişte oameni au şi pus la cale cum să se răzbune pe o mamă care le-a încurcat socotelile.

— Cine-s oamenii aceia ?

— Prietenii tăi, fiule. Susţinătorii tăi. Nu-ţi fie teamă, nu-i insult. Ei îţi vor mai mult bine decît îţi vreau eu. Eu te-aş fi dus la pierzanie, ei te salvează. Eu ţi-aş pregăti o viaţă întunecoasă, aspră, fără bucurii, ei îţi dau o dragoste fericită, o carieră strălucită. Ei te iubesc mai tare decît mine. Nu vreau să mă iau la întrecere cu ei. Nu, băiatul meu ! Şi tu şi ei aveţi dreptate. Noi sîntem nebuni, noi cei care dăm tot ce avem pentru un nimic, pentru o ideie, o imagine de vis, ne chinuim singuri şi murim. Să nu ne înţelegi niciodată ! Să fii un om fericit ! Mergi cu cei ce au pornit în marea împărăţie a ruşilor, ca să caute un aliat împotriva patriei lor răzvrătite. Şi ei sînt unguri, şi probabil că şi pe ei îi doare inima ca şi pe tine, atunci cînd invită pe cel mai temut duşman al lor, împotriva propriei mame şi propriilor fraţi. Totuşi o fac, pentru că sînt ferm convinşi că trebuie să-i îngenunche pe mama şi pe fraţii lor. Pe blazonul familiei Baradlay au căzut două pete : numele lui

Ödön şi Richard. Numele tău o să-l aureasca din nou. Ce strălucită dezavuare o să fie în faţa lumii cînd o să se anunţe : un Baradlay a plecat să cheme în ajutor marea putere aliată împotriva celorlalţi Baradlay, trădătorii, propriii lui fraţi.

Jenö păli ca o statuie ; privea înaintea sa cu o căutătură fixă : asta nu i s-a spus, cu toate că ar fi putut să o deducă şi singur.

— Deznodămîntul nu poate fi pus la îndoială, e sigur, continuă mama lui Jenö, privind profetic în flacăra lumînării. Noi vom pieri. Tu însă o să trăieşti. Nu putem rezista contra a două mari puteri. Chiar dacă am fi de fier, tot ne-ar îngropa lava care se va revărsa asupra noastră. Fraţii tăi o să cadă undeva pe cîmpul de luptă. Moartea e ieftină. Tu o să devii un om fericit, îţi vei întemeia o familie. Vei rămîne capul familiei Baradlay, o să fii bărbatul invidiat al unei femei frumoase, răsplătit cu decoraţii strălucite pentru servicii de neuitat. Bărbat distins şi suspus. Viitoarea mîndrie a unei epoci noi.

Fiecare din aceste cuvinte amare de laudă era cîte o piatră aruncată în Jenö.

— Mulţi dintre oamenii mărunţi vor veni la tine cu jalbe, pline de umilinţă, să te implore. Vei putea face mult bine. Ştiu că ai să şi faci, pentru că ai inimă bună, miloasă. Printre cei care vor apela la tine, băiatul meu, cînd vei fi un domn mare şi influent, să nu uiţi de cererea mea. Iată, eu m-am grăbit să viu la tine cu prima cerere.

Oh, cît de umilit se simţi tînărul. Dacă ar fi fost numai ironie în ceea ce îi spunea maică-sa, dar era purul adevăr.

— Nu te implor de dragul meu sau al fraţilor tăi. Pe noi o să ne ajungă din urmă soarta noastră. Şi

dacă nu ne ajunge, crede-mă, ne vom duce cu faţa drept spre ea. Fratele tău, Richard, nu este însurat, nu va rămîne nimeni în urma lui, dar Ödön are doi băieţi frumoşi. Unul s-a născut abia de o lună. E sigur că pentru marile tale merite ai să fi răsplătit în mod strălucit. Firește că autorităţile vor confisca averea fraţilor tăi, pe care o vei primi în întregime.

Jenö sări de la locul său, îngrozit ca Saul, faţă de care magiciana din Endor a invocat spiritul profetului.

Maică-sa continuă :

— Şi atunci cînd o să fii bogat şi puternic, cînd singur o să stăpînești ceea ce stăpînim acum împreună, cînd o să înoţi în razele fericirii tale, atunci, fiul meu, să-ţi aduci aminte de ceasul acesta, de cuvîntul de implorare al mamei tale : pe copiii fratelui tău să nu-i laşi să cerşească, fiul meu !

— Mamă ! strigă fiul cel mic scos din minţi, chinuit de amărăciune ; alergă la biroul său, smulse din sertar scrisoarea de acreditare şi o rupse în bucăţi, pe care le împrăştie în jurul său.

Apoi căzu la pieptul mamei, plîngînd.

— Eu n-am să pornesc pe un asemenea drum.

Oh, ce dar de nespusă bucurie fură aceste cuvinte pentru mamă ! Cum îl mai îmbrăţişă pe Jenö, cum îşi sărută copilul, cel mai mic, cel mai iubit.

Nu-i era ţeamă să-i spună că pe el îl iubeşte cel mai mult dintre toţi trei.

— Nu-i aşa că vii cu mine, fiule ?

— Da, mamă, vin cu tine !

— Pe tine nu te las să lupţi, tu vei rămîne cu noi, să fii mîngîierea noastră. Vreau să trăieşti, vreau să fii un om fericit. Nu-i aşa, îmi dai voie să sper că o să fii un om fericit ?

Jenö suspină adînc. Își aduse aminte de ceva care acum s-a sfîrșit. Apa în care acel ceva se scufundă era încă transparentă, dar era de acum fără viață, era imaginea fericirii visate.

Nu răspunse nimic, o sărută doar pe maică-sa. Nu voia să devină fericit cu prețul ce i se oferise. Iar la alt preț, fericirea nu se oferea.

— Să plecăm de aici, cît mai repede.

Își aduse aminte de pașaport.

— Mamă, dacă ai fi venit ieri, te aștepta aici pașaportul ăsta. Dar și azi l-ai putea folosi.

— Cine ți-a dat pașaportul ?

Jenö crezu de cuviință să nu pomenească numele acelui om.

— Un vechi cunoscut al familiei noastre, cel ce mi-a procurat și scrisoarea de acreditare.

— Și crezi că aș primi ceva din acele mîini ?

Doamna Baradlay rupse pașaportul fiișii și-l aruncă printre celelalte bucățele de hîrtie.

— Ce-ai făcut, mamă ? Cum ai să mai fugi ? Toate drumurile, toate ieșirile sînt păzite.

Nobila doamnă își ridică fața cu mîndrie.

— Crezi că n-am putea să le mai jucăm o festă ? Ia-ți mantaua, și am să te duc în așa fel, că n-o să te vadă ochi omenesc.

Degeaba l-a așteptat a doua zi stimabilul domn pe noul secretar de legație, ca să-l conducă la depunerea jurămîntului ; degeaba îl așteptau mama-soacră, logodnica și mulțimea de invitați pentru schimbarea verighetelor : logodnicul nu mai apăru.

Cu siguranță că femeia aceea groaznică reușise să ia cu dînsa și pe cel de al treilea fiu al ei.

Unde au dispărut ? Cum de au reușit să se strecoare printr-o pază atît de severă ?

Nimeni nu a reușit vreodată s-o afle. Doar toate drumurile erau închise !

Nimănui nu i-a trecut prin minte că, noaptea, pe întuneric, și Dunărea poate oferi un drum bun unor oameni curajoși ; condusă de doi pescari vînjoși, bărcuța îngustă își croia drum în ceața deasă printre valurile fluviului.

Și acum încotro ?

De această întrebare care se punea în fața unității de husari depindea viața sau moartea lor.

De o parte le ațintea calea întreaga armată, dintre ale cărei steaguri și l-au smuls pe al lor, de cealaltă parte, erau două fluvii, Dunărea și Morava, după care se ridica lanțul munților Carpați. Peste tot, unde exista vreun drum sau așezare omenească, era înțesat de ostașii care se grăbeau spre grosul armatei, iar acolo unde terenul era liber, nu era nici drum, nici adăpost pentru odihnă, nici o fărîmă de piine.

Timp de o oră și jumătate merseră în goana cailor pe o potecă în pantă, despre care știau că duce la Dunăre.

Cînd vîntul împrăștie norii și ploaia se opri, căutară să se orienteze.

În dreapta se vedea Dunărea. Din cauza norilor care treceau pe deasupra, oglinda apei era neagră.

Pe malul drept se zărea o clădire arsă, care servise drept port, și pe care, cu cinci zile înainte, vînătorii din Stiria o apăraseră împotriva unităților croate, distrugînd-o în timpul luptelor.

Într-acolo își îndreptă Richard unitatea.

Nimeni nu păzea zidurile înnegrite de funingine. Clădirea era pustie. În curtea largă încăpu întreaga unitate de cavalerie.

— Ei, băieți, zise Richard, adunîndu-i pe soldați în jurul său, acum o să pășim pe drumul care ne duce ori acasă, ori în iad. Știți și voi, dar v-o spun și eu, că înaintea noastră se află, cîte una sau grămadă, toate suferințele pe care le-a îndurat omul vreodată. Trebuie să fugim zi și noapte, să înotăm prin ape tumultoase și domoale, să ne cățărăm pe munți, să nu închidem ochii, să răbdăm de foame, să ne batem ; cel care rămîne în urmă e pierdut ; dacă ne prind — ne împușcă. De aceea, nu cer nimănui să vină cu mine, dar o iau înainte. N-o să mă uit înapoi și n-o să număr cîți vor veni cu mine, din cei douăsute douăzeci cîți avea ieri compania. Nu cer nimănui jurămînt. Acum, cît e întuneric, cine s-a răzgîndit, acela poate să rămînă, se poate întoarce. Însă după ce va răsări soarele, cel care a venit după mine trebuie să știe că se va afla sub legea cîmpului de luptă și va face tot ce-i voi porunci eu, fără murmur și fără cîrtire. Ei, acum, cine vrea : după mine ! Urmează prima încercare.

Prima încercare era foarte potrivită pentru a-l determina pe acela, a cărui inimă nu bătea la locul ei adevărat, să-l facă să se întoarcă imediat. Căpitanul Richard caută un vad prin Dunăre.

Încă de pe vremea cînd avuseseră loc aici manevrele militare, Richard cunoștea bine albia Dunării, cu vadurile și bancurile ei de nisip. Pentru el și husarii săi mai în vîrstă, era o nimica toată să treacă Dunărea fără pod. Cei mai tineri însă mai mult ca sigur că s-au gîndit la cîte ceva cînd au zărit pe cer prima stea căzătoare, tocmai cînd primul cal începu să brăzdeze apa cu copitele, în timp ce înaintea lor se afla întinsa și întunecoasa oglindă a imensului fluviu ce trebuia trecut călare, cu arme cu tot.

De fapt era doar o joacă ! Greul îi aştepta mai departe. Se ştie că cu cît mai lată e apa, cu atît mai încet este cursul ei şi cu atît mai puţin adîncă e albia ei. Între cele două maluri erau trei bancuri de nisip, pe care comandantul husarilor le recunoscu după luciul apei şi, în timp ce de-a lungul lor trebuia să păşeşti doar prin apă, în părţile mai adînci dintre vaduri caii fură nevoiţi să înoate.

Dacă cineva ar fi privit acest tablou şi-ar fi putut închipui că pe oglinda apei întunecoase trece şerpuind un şarpe uriaş cu margini argintate. Deasupra apei, în şir lung, se zăreau capetele cailor şi călăreţii pînă la brîu, doi cîte doi.

Pe malul celălalt, fugarii dădură de o pădure de plopi.

Într-un luminiş al pădurii, Richard îi adună pe cei care-l urmaseră.

— Acum să facem apelul.

Plutonierii majori îşi numărară trupa.

„Două sute douăzeci !“

— E imposibil ! spuse Richard. Doi am lăsat în urmă de strajă.

— Şi ei sînt aici, răsună un glas profund, în care Richard recunoscu vocea cu iz de vin a domnului Pál.

— Pál, tu eşti ? strigă căpitanul bucuros ; ai dat de urma noastră ?

— Cunosc eu firul gîndirii domnului căpitan !

— Ei, ai făcut o treabă bună. Ce veşti ai din tabără ?

— Cînd am plecat eu, cei din regimentul de fier au pornit-o în partea de jos a oraşului, ca şi cînd ar fi vrut să ne ocolească. Atunci m-am gîndit că nu mai avem de ce să stăm de strajă şi mi-am zis : „Hai frăţioare după ceilalţi“.

— N-ai observat nici o agitație ?

— Nici cea mai mică mișcare. Ploaia stinsese pe rînd toate focurile de strajă.

— Dar ce s-a întîmplat cu sublocotenentul și cu stegarul ?

— Cu ăștia nu ne-am înțeles și i-am închis într-un cavou.

— De vii ?

— Da. Am scris pe ușă că-s acolo, cine are nevoie de ei, poate să-i scoată.

— Și pe mine m-ați fi închis acolo dacă nu veneam cu voi ?

— Da. Mort.

— De ce mort ?

— Astfel v-am fi dovedit cît vă respectăm.

— Mulțumesc. Voi căuta s-o merit. Acum încredințați-mi mie viața voastră, așa cum și eu v-o încredințez vouă pe a mea. Ia drapelul în mînă, de acum înainte ai să-l porți tu. Adunați-vă în jurul meu.

Unitatea de husari forma un pătrat, în mijlocul căruia se aflau și stegarul.

În partea de răsărit a orizontului, o linie palid-gălbuie începu să despartă cerul de pămînt, dar apropierea zorilor era anunțată mai mult prin fulgerele îndepărtate ale canonadei : unitățile asediatoare începuseră asaltul baricadelor. Se lumina de zi.

În mijlocul unei pădurici îngălbenite, la lumina palidă a dimineții și a fulgerelor de foc, două sute douăzeci de oameni jurară să urmeze cu o supunere de fier, cu curaj orb și hotărîre nestrămutată cuvîntul comandantului lor — pînă vor ajunge acasă.

Cînd soarele roșu ca focul se ridică de după dealuri, husarii văzură că drapelul care fîlfîia în mîinile stegarului era un tricolor.

Înainte !

— Avem un răgaz de o jumătate de zi, spuse Richard husarilor săi. Primul care va observa dispariția noastră este Pálviez Otto, comandantul cuirasierilor. O să ne urmărească pe drumul pe care am fugit și o să observe că aici am trecut Dunărea înot. Cavaleria grea nu poate face asta. Ca să poată trece pe celălalt mal va trebui să se întoarcă până la pod. Între timp noi cîștigăm un avans de o jumătate de zi. Dacă rămînem în șa pînă seara tîrziu, urmăritorii noștri nu vor putea să ne taie calea nici cu cele mai mari eforturi. Asta avem de făcut în prima zi. Restul o să aflăm mai tîrziu.

Richard împărți cu trupa toți banii pe care îi avea asupra lui, cu ordinul ca, oriunde i-ar împrăștia valurile vieții, să-și plătească alimentele și să nu jefuiască poporul.

Pe urmă, o luară prin pădurea de plopi să caute drumul. Cel mai apropiat povîrniș îi duse la un castel singuratic.

Castelul era proprietatea unui nobil ceh.

Nu era acasă decît doamna contesă.

Soțul ei făcea parte din partidul „Koruna česka“ [1].

Richard vorbi personal cu contesa ; ca urmare, trupa primi palincă, pîine, carne afumată, cîte o legătură de fîn și o merță de ovăz pentru fiecare cal.

Se odihniră pînă la ora două. Richard mai primi și o hartă, pe care erau însemnate amănunțit toate drumeagurile pînă la granița moravă și maghiară. Tare avusese nevoie de așa ceva !

Apoi un pădurar de pe moșia castelanei conduse

[1] „Coroana cehă“. Este vorba de partidul legitimiștilor cehi, care luptau pentru declararea Cehiei ca regat de sine stătător, independent de dinastia Habsburgilor.

unitatea pe drumuri lăturalnice, pînă la pădurea cea mai apropiată. Acolo îi încredinţă din nou norocului lor şi ostaşii fugari fură curînd înghiţiţi de semiîntunericul pădurii şi de înserarea timpurie de toamnă.

Căţărîndu-se pe coama unui deal, domnu' Pál îi atrase atenţia lui Richard asupra unor focuri care se aprindeau ici-colo.

— Semnale, spuse Richard. Semnalizează fuga noastră.

În curînd putură constata că asemenea focuri se aprindeau pe rînd, nu numai în urma lor ci şi în faţă. În timpul nopţii, toată regiunea pînă la graniţă o să fie asmuţită contra lor.

Un foc aprins pe dealul din spatele lor lumină pînă departe tot spaţiul pe care îl trecuseră.

Richard putu vedea prin binoclu siluetele unor călăreţi trecînd prin lumina focurilor.

— Sînt pe urmele noastre ! Mai repede decît am crezut. Nu mai avem vreme de stat la taifas.

Ca să li se piardă urma, luară direcţia unei văi adînci. Richard cunoştea această vale de pe vremea unor partide de vînătoare ; erau pe moşia unui magnat austriac. Pe marginea văii curgea un pîrîu de munte cu cursul amenajat, care alimenta cu apele sale un mare bazin. O parte din bazin era eleşteu, cealaltă punea în mişcare roata unei mori cu două pietre ; periodic apele erau folosite pentru irigaţie.

Richard îşi făcu planul să ajungă dincolo de moară şi apoi să distrugă stăvilarul, inundînd valea. Atunci n-ar mai fi călăreţ să-l poată urmări pe această vale, iar dacă Pálvicz va veni după el cu cavaleria sa grea, cu siguranţă că se va împotmoli în mlaştină.

Numai la un singur lucru nu se gîndise : că ser-

viciul pe care voia să i-l facă el lui Pálvicz Otto, altul i l-ar fi putut face lui.

Cînd, după curba văii, ajunseră în apropierea morii, domnu' Pál galopă înapoi cu întreaga avangardă, raportînd că toată valea e plină cu apă, stăvilarul din faţa lor fiind distrus. Morarul le spusese că cu cîteva ore înainte pădurarul moşierului pusese să fie distrus. Probabil că o făcuse tocmai ca să-i oprească pe ei.

Richard merse călare pînă la moară. Valea era inundată. Peste apă nu se vedea decît urma unui stăvilar îngust făcut din bîrne, care fusese desfăcut pe o distanţă de doi stînjeni, aşa încît din apă se ridicau numai stîlpii.

Richard nu-şi pierdu cumpătul.

— Nu-i nici o nenorocire. Scoatem porţile de la moară şi, punîndu-le pe stîlpi, vom avea un pod.

Ordinul lui fu executat imediat. Porţile de la moară fură aduse, făcîndu-se un pod peste spărtura din stăvilar.

Caii însă n-au vrut să păşească pe acest pod.

— Li-e frică, pentru că e alb, spuse domnu' Pál.

— Trebuie stropit cu noroi, ordonă Richard.

— Nu-i bine, nu vom putea să-i dăm foc.

— Ai dreptate, Pál. După ce trecem noi, trebuie să-i dăm foc, ca să nu-l poată folosi alţii. Caută păcură în moară.

Domnu' Pál găsi un butoi de păcură. Îl turnară şi mînjiră cu el podul improvizat.

Dar abia acum nu mai vru nici un cal să calce pe el. Din cauza păcurii, potcoavele alunecau, iar caii se mai speriau şi de sunetul înfundat de sub copite.

Domnu' Pál înjura ca un păgîn.

— Aici pun ei mîna pe noi.

— Da de unde, las' că nu pun de loc mîna, îl

încurajă Richard. Noi doi o să descălecăm, iar ceilalţi să rămînă pe cai. Unul să îndemne calul de la spate, celălalt să-l conducă de frîu.

Chiar că era o treabă bună pentru păgîni : să tîrăşti unul cîte unul nişte cai speriaţi bătînd din picioare pe podul care răpăia ca o tobă. Calul, cum auzea duruitura de sub picioare, sforăia, tropăia, se ridica în două picioare, iar cel ce se afla în şa înjura. Domnu' Pál se ruga de cal, înjurînd de toţi sfinţii. Richard îl altoia din spate cu parul de răsuna. În felul acesta trecură dincolo toţi caii.

Fireşte că această gălăgie putea fi auzită de orice om din împrejurimi.

Nici nu trebuiră să aştepte mult. În curînd se aprinse un foc-semnal pe vîrful dealului, apoi observară şi celelalte focuri. Urmăritorii ajunseseră deja pe urmele lor. Era sigur că, datorită gălăgiei, vor da de ei.

Richard şi domnu' Pál erau uzi leoarcă de transpiraţie.

— Ei, domnu' căpitan, azi am servit jumătate din timpul ce mi-a fost hărăzit în purgatoriu, zise bătrînul, după ce tîriseră toţi călăreţii dincolo. Lîngă moară rămăseseră doar treizeci de cai cu tot atîţia husari.

— Aud în urma noastră sunet de trîmbiţă, zise un ostaş, poate ar fi mai bine să lăsăm caii rămaşi în urmă şi cei care au trecut să meargă mai departe.

— Escadron, ascultă ordinul meu, spuse Richard ; n-avem voie să părăsim nici un cal ; să rămînem împreună cu toţii, nimeni să nu meargă înainte.

Şi caii de rezervă fură tîrîţi dincolo, unul cîte unul.

Sunetul goarnei se auzea tot mai aproape de vale, iar ochiul obişnuit cu întunericul putu deslui mantalele albe care se apropiau.

Richard şopti ceva la urechea domnului Pál, care împreună cu doi flăcăi se îndepărtă de-a lungul stăvilarului.

Apoi Richard ordonă ca podul improvizat să fie acoperit cu vreascuri iar restul de păcură să fie vărsat deasupra şi apoi să se arunce tăciuni pe ele.

Flacăra se ridică, iar cele două unităţi se zăriră una pe alta.

Richard sări pe cal şi dădu ordinul de pornire.

— În linişte şi cu atenţie, peste stăvilarul îngust de-a lungul văii !

Rămase ultimul.

Cei de dincolo nu veniseră în rînduri strînse, ca de obicei. În timpul urmăririi, rîndurile lor se desfăcuseră, încît acum se aflau la distanţă de o oră ; patru cincimi din regiment rămăsese în urmă, ici-colo, răzleţiţi.

Printre cei care, în timpul acestei nobile vînători, ajunseseră cel mai aproape de vînatul hăituit, se afla şi Pálvicz Otto. Calul său pur sînge făcu faţă urmăririi care dura deja de douăzeci de ore, fără hrană, fără odihnă.

Nu avea cu el mai mult de douăzeci de oameni. Cine ştie cînd aveau să soseacă şi ceilalţi.

În fruntea acestor douăzeci de oameni, Pálvicz se apropie totuşi de podul în flăcări şi încercă să-l treacă, dar armăsarul refuză să sară în foc.

Atunci Pálvicz îi strigă lui Richard :

— Căpitan Baradlay Richard !

— Sînt aici, maior Pálvicz Otto.

— Îţi place sau nu, dar trebuie să te predai !

— Vino aici și pune mîna pe mine !

— Fii sigur că așa se va întîmpla !

— Dar nu astăzi.

— Ba chiar astăzi, nu mă opresc pînă nu pun mîna pe tine.

— Mlaștina o să te oblige să te oprești.

— Într-o oră spărtura va fi astupată și eu te ajung din urmă, nu scapi tu de mine.

— O să vedem.

În timpul acestui schimb de cuvinte, dinspre eleșteu se auzi un zgomot tot mai puternic ; era zgomotul unei căderi de apă. Pálvicz Otto văzu că un val se năpustește spre spărtura din stăvilar, începînd s-o lărgească.

— Am pus să fie ridicată și ecluza de la eleșteu, strigă Richard ; nu poți astupa spărtura în timp de o oră.

Pálvicz Otto își dădu seama că Richard avea dreptate.

— Văd că nu ajung la tine, dar dacă ești un adevărat cavaler, rămîi locului și să ne duelăm deasupra focului și a apei, cum se cuvine unor bravi ostași.

— Primești cu pistolul ?

— Primesc.

— Tragem pînă cînd unul dintre noi cade de pe cal.

— Fie, dar mai înainte ostașii noștri să se îndepărteze dincolo de bătaia glonțului ; de ce să împușcăm degeaba acești băieți cumsecade ?

— Ai dreptate ! La dreapta marș !

— La stînga, marș !

Cei doi comandanți rămaseră pe cele două maluri ale cascadei, deasupra căreia podul ardea în

flăcări, trosnind : era o iluminație bună pentru un duel nocturn.

Fiind îmbrăcați amîndoi în mantale albe, ofereau o țintă bună. De două ori traseră unul asupra celuilalt. Glontele lui Pálvicz îi găuri lui Richard chipiul, în timp ce plumbul lui Richard făcu o adîncitură pe platoșa lui Pálvicz.

— Să încărcăm din nou ! strigă Pálvicz. Dar nu mai avură nici timp, nici prilej pentru asta ; domnu' Pál ridicase ecluza eleșteului și întreaga masă de apă se năpustise asupra stăvilarului morii, măturînd podul, cu stîlpi cu tot, în mlaștină ; într-o clipă se făcu întuneric beznă și cei doi adversari trebuiră să se refugieze în stînga și dreapta, salvîndu-se din fața valului care năvălea după ei.

— Continuăm mîine ! strigă Pálvicz.

— O să fiu prezent ! răspunse Richard.

Mlaștina, care cu un minut mai devreme era roșie ca Phlegeton-ul [1] deveni neagră ca Styx-ul [2].

Aceasta va putea reține călărimea urmăritorilor vreo jumătate de zi, în timp ce unitatea lui Richard se va salva, fugind mai departe.

Numai că acum era asmuțită împotriva lor, întreaga regiune. În primul sat, țăranii refuzară să le dea de mîncare. „Voi umblați cu rele", li se spuse și trebuiră să meargă mai departe, nemîncați, deoarece nu voiau să jefuiască.

În fața unui pod fură primiți de o mulțime răsculată, înarmată cu coase, care le interzise trecerea peste torentul de munte.

— Domnule căpitan, facem la fel ca la Viena, în fața mînăstirii de călugărițe ?

— N-avem voie, spuse Richard ; cu poporul de la sate nu ne războim.

---

[1] [2] Fluvii din Infern.

De fapt, ar fi putut să-i împrăştie cu o salvă de foc, dar preferară să caute alt drum, făcînd un ocol de două ore.

Voia să ajungă în patria sa fără vărsare de sînge. De mîncare nu primeau de nicăieri, populaţia ascundea totul.

Spre prînz, găsiră într-o cîrciumă o pîine întreagă şi palincă.

Richard împărţi pîinea cu mîna lui în atîtea bucăţi cîţi oameni avea, şi dădu fiecăruia, ca la cina Domnului.

Cîte o înghiţitură de palincă la o fărîmă de pîine ; atîta le fu toată masa de prînz. Aidoma unor naufragiaţi de pe o plută purtată de valurile mării.

După masă ajunseră din nou la o moară de apă, unde tocmai se măcina hrişcă.

Un adevărat Eldorado ! O să fie mămăligă de hrişcă pentru fiecare ! Masă *à la* Lucullus [1]. E drept că n-o să fie cu untură şi slănină, dar şi aşa e un ospăţ regesc. Cine nu-i cunoaşte gustul ? Îl ştie bine cel ce a fost la vînătoare şi, după ce s-au terminat toate proviziile, soarta norocoasă îţi aduce în cale un bordei de cioban, unde tot ce se găseşte e apă şi făină de hrişcă.

Husarii scoseseră şeile de pe cai, o parte se apucară de potcovit caii, cealaltă văzu de bucătărie, mestecînd într-un cazan imens masa de făină gălbuie care, în urma unui proces chimic deosebit al artei culinare, se transformă încet, cu ajutorul apei, într-un tot compact care se cheamă mămăligă.

Richard avu grijă să pună străji, ca să nu fie surprinşi în timp ce se pregătea ospăţul.

Cînd mămăliga fu gata, luară cazanul pe un par, şi pentru că în cazan nu s-ar fi răcit nici pînă

[1] *Lucius Lucinius Lucullus* (109—57 î.e.n.), general roman, renumit pentru luxul şi bogăţia sa fabuloasă.

seara, întinseră pe iarbă douăsprezece mantale de husari, apoi, cu o lingură mare de lemn, fiertura aburindă fu împărțită în douăsprezece porții, de care, cu toate că aveau o foame de lup, nu se puteau apropia de fierbinte ce era.

Și tocmai cînd voiau să se așeze lîngă mantalele albe care serveau și de față de masă și de castron, veniră în goană străjile strigînd : „Ne-au ajuns cuirasierii !“

Deci, șeile și încălecarea ! Mămăliga fierbinte fu răsucită în mantale și trecută peste șa ! Nici n-apucaseră s-o guste. Dar și toată pădurea răsuna de înjurăturile cele mai alese !

Și apoi înainte, cît puteau caii de iute !

Richard nu mai căută vreun drum sau vreo cărare, ci o luă drept spre răsărit, peste ogoare, trecînd peste cîmpii, mirișți și arături. Caii se acoperiră curînd de spumă.

— Ni se prăpădesc toți caii aici ! mormăi în spatele lui domnu' Pál, privind în urmă la escadronul care călărea în dezordine.

Cînd rămînea cîte un cal în urmă, călărețul sărea pe cîte un cal de rezervă. Ce bine că i-au adus cu ei ! Călărețul rămas o clipă în urmă se străduia să-i ajung pe ceilalți.

Dar nici urmăritorii nu erau într-o situație mai bună.

Cu toate că ajunseseră atît de aproape de adversar, luîndu-i urma pe drumul drept, acum erau obligați să-l ocolească, pentru că pe pămîntul arat nu puteau să se ia la întrecere.

Richard făcuse o socoteală bună : cavaleria grea nu putea înainta pe solul moale decît la pas, în timp ce ei treceau în trap.

Deci, partea adversă trebui să cedeze mai devreme.

Richard rămase în urmă de tot, ca să nu piardă nici un om. Dacă vreunul păţea ceva, îl ajuta.

Aşa se întîlni cu Pálvicz Otto a doua oară.

Ofiţerul de cuirasieri lăsase mult în urmă şi pe ultimul său însoţitor. Se avîntase după Richard singur-singurel.

Richard, privind în urmă, se uita la el din cînd în cînd şi îl lăsa să se apropie.

La un moment dat ajunseseră atît de aproape unul de altul încît puteau să se audă.

— Opreşte-te, să stăm de vorbă ! strigă Pálvicz.

— Aud şi aşa, răspunse Baradlay.

— Dacă ai curaj, nu fugi din faţa mea !

— Ba, o să am atîta curaj ca să şi dispar din faţa ta.

— Asta-i laşitate. Îmi arăţi spatele.

— O să fie şi invers.

— Nu îndrăzneşti să te baţi cu mine.

— Nu vreau. În timp ce noi ne-am bate, unitatea ta ar putea s-o ajungă pe a mea.

— O va ajunge şi aşa.

— Crezi ?

— Sînt sigur. Nesăbuiţilor ! Vedeţi linia de sălcii ? Este malul Moravei.

— O cunosc.

— O să vă împiedice înaintarea.

— Nici Dunărea nu ne-a fost o piedică.

— Dunărea e blîndă. Morava e furioasă. N-o cunoşti.

— O să facem cunoştinţă.

— Ar fi mai bine să dai piept cu mine şi să ne batem ; dacă te prind, nu te iert.

— Nici n-am cerut.

Acest schimb de cuvinte se desfăşura destul de amabil între cei doi viteji, pe care îi despărţea doar

o distanță de trei lungimi de cal. Richard avu grijă să nu-l lase pe urmăritorul său să se apropie prea mult.

Unitatea de husari care mergea în față ajunse treptat la acea linie de sălcii care reprezenta malul Moravei. Acolo se opriră.

— Vezi ? strigă Pálvicz. Husarii tăi nu îndrăznesc să se avînte prin Morava.

— Vor îndrăzni îndată !

— Ești nebun. Dacă îi duci acum prin apa rece ca gheața, leoarcă de transpirație, o să piară și caii și oamenii.

— Dacă o să piară, o să piară împreună cu mine.

Zicînd acestea, Richard dădu pinteni calului și începu să galopeze.

Pálvicz se luă după el.

Ajunseseră pe o pajiște, pe care cei doi armăsari de rasă puteau să alerge ușor.

Pálvicz era la două lungimi de cal de Richard, cînd acesta se urcă pe mal.

Richard avu două clipe de răgaz.

În prima clipă, să-și dea seama de pericolul care-i speriase pe husarii săi. Din cauza ploilor, Morava se umflase, iar valurile ei galbene nămoloase alergau nebune, rostogolindu-se printre maluri. Fluviul devenise o capcană a morții.

În clipa cealaltă, să poată striga unității sale : „după mine" și să se avînte de pe malul înalt în rîul înspumat.

Pálvicz, care era pe urmele lui, își smuci speriat calul înapoi.

După o clipă, Richard apăru dintre valurile furioase care se năpustiseră asupra lor. Husarul striga rîzînd adversarului său :

— Hei, parcă voiai să m-ajungi !

Întregul escadron izbucni într-un „trăiască!" răsunător şi se aruncă în valurile repezi, urmîndu-şi comandantul.

Pálvicz Otto fu uimit de curajul husarilor. Privindu-i cum se zbat în torentul care îi ducea, era poate îngrijorat de soarta lor.

Toţi ajunseră pe malul celălalt.

Baia rece ca gheaţa nu le făcu nici un rău, dimpotrivă, prinseră puteri noi.

În schimb unitatea de cuirasieri nu-i imită în actul lor de eroism. Pálvicz scăpă definitiv ocazia să-i prindă.

— O să ne mai întîlnim noi, Baradlay! strigă el de pe malul celălalt.

— Te voi căuta, îi răspunse Richard.

Uzi pînă la piele, husarii îşi continuară drumul.

Noul efort era spre folosul lor: dacă s-ar fi oprit să se odihnească, cu hainele ude, în noaptea aspră de toamnă, puţini ar fi scăpat cu viaţă.

Din cai şi călăreţi ieşeau aburi. Şi de cîte ori în acea zi nu s-a uscat îmbrăcămintea de pe ei datorită vîntului rece!

Pe malul celălalt al Moravei fugarii dădură de o cîmpie mlăştinoasă. Caii frămîntau noroiul cu copitele. Totuşi trebuiau să meargă înainte; era imposibil să nu te supui poruncii de a rămîne în viaţă, de a merge pînă la capăt. Comandant şi ostaş de rînd, toţi erau de părere că dacă noaptea viitoare nu o vor putea petrece, cu cai cu tot, sub un acoperiş, vor pieri cu toţii. Urma a treia noapte în care nimeni nu închisese ochii. Fiecare trebuia să doarmă bine şi să mănînce pe săturate, măcar o dată, ca să aibă puteri pentru ceea ce va urma.

— Măcar de ne-ar scoate Dumnezeu în calea noastră un sat! se ruga în inima lui cîte un tînăr

husar. Cu toate că nu e bine ca un husar să se roage — aceasta era filozofia domnului Pál. În timpul bătăliei, de multe ori cînd vedea pe chipul cîte unui recrut că se ruga în sinea lui, îndată se lua la harţă cu el : „Dacă te rogi, te găseşte glontele. Te crede om bun şi spune «ia să fie mîntuit !»". Totuşi, mulţi dintre ei suspinară în sinea lor : „De am întîlni vreun sat !"

Şi iată că rugăciunea li se împlini şi soarta cea bună le aduse în cale nu un sat, ci un oraş.

Ajungînd sus pe un dîmb, zăriră în vale un frumos oraş de cîmpie cu şase turnuri.

Soarta fusese prea darnică. Doriseră doar un sat.

Potrivit vechiului obicei nemţesc, oraşul de cîmpie era înconjurat de ziduri. Nu era recomandabil să intre acolo.

Pe un drum ocolit, s-ar fi putut trece pe lîngă el, dar drumul era dominat de o clădire care se zărea dintre şanţurile cu parapete înalte. Un ochi experimentat putea uşor recunoaşte că e o cazarmă de cavalerie. Probabil era unul dintre acele oraşe din provincie în care se afla o garnizoană a unităţilor de rezervă. S-ar putea ca din cauza actualei campanii, să nu se afle armată acolo. Dar s-ar putea ca tocmai din aceeaşi cauză să fie concentrată şi mai multă.

Nu era recomandabil să te interesezi la cineva. Aici nimeni nu ţi-e prieten. Primul om care ar zări unitatea fugară, ar şi trăda-o.

Deci, înapoi în pădurea din care tocmai ieşiseră. Trebuiau să aştepte acolo pînă se lasă noaptea. Dar nici să zăbovească mult nu aveau voie, căci puteau fi siguri că Pálvicz a trimis imediat, cu vreo barcă, un curier care să-i atragă

atenția comandantului garnizoanei asupra fugarilor.

Îndată ce se întunecă, prima oră din noapte aduse confirmarea precisă : în clădirea înconjurată de șanțuri se suna stingerea.

La auzul melodiei cunoscute, caii husarilor ciuliră neliniștiți urechile. Altădată, asta însemna că li se aduce nutreț pentru noapte, și că stăpînul lor le face din paie așternut moale. Ehei, ce departe erau acum toate astea !

Sunetul goarnei se repetă de patru ori, din cele patru colțuri ale șanțului. Cînd se termină, începu răpăitul tobelor. În oraș se suna stingerea, în fantezia ostașului tobele parcă spuneau : „pîine, pîine, două, două !“

Deci în oraș există și infanterie.

Să ocolești orașul și cazarma era cu totul imposibil. În mlaștina de turbă s-ar afunda cu cai cu tot.

Dar pe undeva trebuiau să treacă, pentru că noaptea de toamnă este tare neomenoasă. Dar pe unde ?

Poate că întrebarea provoacă mirare. Două sute douăzeci de husari unguri, niște centauri ai mitologiei moderne, cu săbiile în mîini, să nu știe pe unde s-o ia ?

Trebuie avut în vedere că acești viteji nu dormiseră de două nopți, nu mîncaseră nimic toată ziua, iar caii le erau frînți de oboseală, hainele ude de baia în fluviu, și tot corpul înțepenit de frigul umed al toamnei. Comandanții de oști știu bine că multe bătălii au fost pierdute din cauza foamei, multe oștiri brave, care porniseră să cucerească cerul, au fost bătute de adversarul desconsiderat — pentru că acesta era bine hrănit.

Richard știa bine că nu poate întreprinde cu unitatea sa un atac. Bieții oameni erau la capătul puterilor, nu-și puteau permite să facă pe viteji. O să vină ziua și pentru asta, numai să reziste acestei crize.

Pînă la urmă, cine le-a venit în ajutor ? Tocmai acea noapte neomenoasă de toamnă, pe care o înjurau în fel și chip și care trimise pe acele meleaguri o ceață atît de deasă și grea, încît nu se putea vedea la douăzeci de pași, ca și cînd ar fi spus : lasă că vă acopăr eu pe voi.

— Băieți, spuse Richard, căruia îi revenise buna dispoziție, o să le jucăm o festă. Fiecare să-și acopere copitele calului cu bucăți din pătura de sub șa, și apoi s-o pornim.

Trupa înțelese intenția. Într-o jumătate de oră, picioarele tuturor cailor fură învelite cu bucăți de pătură, ca să nu se poată auzi tropotul lor.

După aceea, porniră direct pe șosea și merseră numai pe ea, ca niște oameni cu treburi din cele mai obișnuite.

Pe drum nu întîlniră pe nimeni. La ora aceea, fiecare cetățean cinstit dintr-un asemenea oraș dormea.

Nici nu vedeau pe unde umblau, călăreau doar înainte. O dată auziră paznicul de noapte strigînd ora unsprezece. După aceea văzură apropiindu-se de ei o lampă, purtată probabil de un om care nu se vedea. Omul se opri la vreo cincizeci de pași de ei, apoi anunță din nou ora unsprezece. Dacă i-o fi văzut, a crezut, probabil, că sînt niște fantome care umblă fără zgomot prin ceață.

Ici-colo, lăsară în urmă și cîte o casă albă, prin fereastra căreia străbătea lumina unei lumînări. În timp ce treceau prin oraș, doar cîinii îi lătrară

mai neobișnuit : de nu i-ar trezi pe oameni cu lătratul lor !

Ajunseră la punctul cel mai periculos, acolo unde șoseaua iese din oraș, la o barieră, unde, de obicei, există și un pichet de pază.

Că așa era, fură înștiințați în curînd. La cîteva sute de pași înaintea lor, răsună deodată o comandă prelungă : „treci la schimb" !

Foarte bine.

Acum trebuia să urmeze o patrulă întreagă, care să schimbe pe cei de la posturi.

Și chiar venea, auzeau tropăitul.

— Poate să fie o grupă, zise domnu' Pál, mormăind pe jumătate pentru sine.

După cîteva clipe de oprire, bubuitul pașilor se apropie.

— Ăștia vin drept spre noi ! spuse Richard. Trageți săbiile !

Într-adevăr se părea că altă scăpare nu există.

Dar înainte de a se putea vedea reciproc prin ceață, grupa călare, care venea din față, coti frumos într-o parte, și peste scurtă vreme tropăitul nu se mai auzi. Probabil s-au dus să schimbe alte posturi din oraș.

După aceea, Richard își continuă foarte liniștit drumul pe sub bariera ridicată, trecînd pe lîngă postul de strajă. În întuneric și ceață, judecînd cu deplină înțelepciune, postul putea foarte bine să-i ia drept propria sa unitate, cel mult trebuia să se mire cum de s-a înmulțit în așa mare măsură grupa de adineauri. Dar cînd două ore mai tîrziu această constatare fu comunicată comandantului pazei, care la rîndul său o comunică comandantului garnizoanei, Richard era deja departe.

După un sfert de oră Richard spuse :

— Ei, băieți, acum puteți să vă aprindeți pipele și să scoateți opincile de pe picioarele cailor.

Datorită acestei glume strașnice, băieții deveniră chiar veseli. Buna dispoziție trecu și asupra cailor, care o porniră la trap, ca și cînd acum ar fi început drumul. Un tînăr husar începu să cînte în noapte : „Roșie căciulă de catifea, veselă mi-e inima". Domnu' Pál îl acompania mormăind încet, cu voce adîncă de urs : „Flori frumoase sînt pe ea, prinse acolo de iubita mea". Încet, încet, pofta de cîntat cuprinse toată unitatea.

Cîntară toată noaptea.

Pe șoseaua bătătorită, înaintarea era mult mai ușoară. După ce frămîntaseră ieri noroiul, s-ar putea zice că acum chiar se odihnesc. Drumul mergea mereu în sus, părea că duce la munte.

Cînd răsări soarele, ceața rămase mult în urmă, înaintea lor se înălțau Carpații, iar dincolo de ei, Patria !

O priveliște minunată de toamnă. În apropiere erau păduri de fag, pictate de brumă, cu grupuri de copaci cu frunze galbene și roșii ; iar în depărtare, păduri de brazi veșnic verzi, după care se înălțau lanțuri de munți înzăpeziți.

În urma lor era un ocean ! Cît vedeai cu ochii, zăreai un ocean în valuri, oceanul ceții lăsate la pămînt, care, albă ca neaua, cu spuma ei învolburată amintea marea. Cîte o coamă de deal mai înaltă se ridica deasupra ceții, ca o insulă verde. În fundul acestui ocean, lăsată în urmă, se întindea toată regiunea prin care unitatea răzbătuse cu eforturile a trei zile și trei nopți. Ca și cînd ar fi uitat toate suferințele îndurate în fundul oceanului de ceață, toți erau bine dispuși. Nici o supărare.

Mai mult, fură bine primiţi de un sat prietenos, unde ţăranii se purtară cu milă faţă de nişte urmăriţi. Cu mic cu mare, bărbaţi şi femei, toţi îi primiră cu drag, deschizînd înaintea lor porţile şi grădinile. Caii stăteau în fîn pînă la genunchi, gospodarii ajutau la potcovit şi la reparatul hamurilor. Aduseră de mîncare, de băut. Nu erau bogaţi, nu le puteau oferi multe, dar acum era bună şi pîinea de secară. Tăiară pentru ostaşi capre şi se apucară să le frigă, puseră păsat la fiert, aduseră putini întregi cu brînză proaspătă, destupară ploşti cu palincă de brad, fără să se întrebe cine plăteşte pentru toate.

Ehei, ce masă o să fie, nu ca cea de ieri !

Dar fu exact la fel.

Cînd totul era pe jumătate fript şi fiert, veniră în goana mare cei de la posturile de strajă : „urmăritorii !“

Adversarul căutase să repare eşecul din noaptea trecută, cînd se lăsaseră prostiţi. Infanteria o urcaseră în căruţe, trimiţînd înainte călărimea, care a pornit-o în goana mare după fugari. Cu cai odihniţi nu era mare scofală să ajungi nişte cai frînţi de oboseală.

Deci, din nou la drum !

Iar să fugim ?

Acum însă izbucni mînia : „să ne batem !“ strigară husarii. „Sau îi mîncăm noi pe ei fripţi, sau ne mănîncă ei pe noi.“

Se părea că nici nu există altă soluţie.

Călărimea, care plecase în urmărirea lor, înainta prin spatele lor, în timp ce vînătorii de munte, care veneau în căruţe, trecînd pe drumul din partea de sus a satului, căutau să ocupe pădurea de lîngă drumul care ieşea din sat. Probabil că vor ajunge acolo mai repede decît husarii, care trebuiau să şi înşeueze.

Timpul necesar husarilor pentru pregătire fu necesar și urmăritorilor, pentru a aduna pe cei răzleți. Richard folosi acest timp pentru a face o recunoaștere a împrejurimilor.

Șoseaua putea fi cucerită de la vînătorii de munte numai prin luptă grea. Și chiar dacă ar cuceri-o, rămînea urmărirea permanentă a călărimii. În această luptă, încet-încet, unitatea husarilor va fi măcinată și nici unul din ei nu va mai ajunge în patrie, vor pieri fără folos, fără glorie.

Dar mai exista un drum. Spre munți, drept în sus ! Peste creierii munților, acolo unde se văd piscurile de gheață ale crestelor.

— Se poate găsi un drum și o călăuză spre munți ? întrebă Richard pe gazda sa, un cioban blajin, în amurgul vieții.

— Domnule căpitan, drum există și, dacă trebuie, te conduc eu, sau ți-aș putea da altă călăuză. Pe drumul acela de urmărit nu vă va urmări nimeni, dar pe acolo o să muriți de foame.

— O să încercăm.

Husarii se aliniaseră deja, cu sabia scoasă. Cîte unul avea în vîrful săbiei o bucată de pulpă de capră, pe care o tăiase de la frigare. De acolo nu i-o putea lua nimeni.

— Săbiile la loc ! comandă Richard. Și acum, o luăm la dreapta.

— Încotro ? strigară husarii mînioși. Să urcăm cu caii pe zid ? Mai bine direct la dracu, dacă are carne !

Richard scoase cu hotărîre pistolul din oblîncul șelei.

— Cine și-a uitat jurămîntul, Dumnezeu să-i ocrotească sufletul !

Murmurul încetă.

— Cine are încredere în mine, să mă urmeze ; eu merg în frunte.

Săbiile băgate în teacă zăngăniră. „Să mergem deci" strigară ostaşii. Dar cînd trecură pe lîngă ospăţul pe jumătate fiert, nimeni nu le-ar fi luat în nume de rău că n-au mai spus obişnuita urare pe care o spun husarii la masă.

Înarmat cu un baston de alpinist şi cizme cu ţinte, ţăranul călăuză mergea în frunte. După el venea Richard, apoi, unul cîte unul, ceilalţi, rîndul fiind încheiat de viteazul Pál : el era ariergarda.

Adversarul, care mai bine de o oră aşteptase în linie de bătaie urmărind prin ce parte a satului vor încerca fugarii să răzbată, deodată îi văzu cu uimire înaintînd în şir lung, răsfirat, sus pe drumul abrupt de munte, pe marginea unui zid de stîncă ameţitor, pe o potecă atît de îngustă încît piciorul avea exact atîta loc cît să poată păşi după urma din faţă. Niciodată nu trecuse cineva pe acolo cu un cal. Şi pe acel drum, care însemna să-l pui pe Dumnezeu la încercare, înaintau husarii. Sub ei, la o adîncime de sute de stînjeni vîjîia un rîu de munte ; cîte o scăriţă atîrna deasupra prăpastiei, în timp ce cealaltă se freca de peretele stîncii. Puţină ameţeală, un pas greşit, şi om şi cal s-ar fi prăvălit în genune.

După primele clipe de mirare şi groază, urmăritorii fură cuprinşi de furie. Într-adevăr, acolo nu aveau nici un chef să-i urmeze. Dar ca să nu-i lase să plece neatinşi, vînătorii de munte începură să tragă după ei, cu armele lor bune de tras la ţintă, care băteau la o mie de paşi. Ţinta era avantajoasă : un perete de stîncă de calcar alb, şi pe fondul lui călăreţii în haine albastru închis.

Gloanțele, nimerind des în peretele de stîncă, ricoșau astfel, încît fiecare glonț țiuia de două ori — de la dus și la întors — pe lîngă urechea omului ochit. Ca și cînd n-ar fi fost de ajuns groaza pe care ți-o provoca mersul pe marginea prăpastiei amețitoare.

Soarele bătea puternic pe stînca încinsă, iar husarii dormeau în șa, moțăind din cap în tactul mersului ; nu mai aveau nici un motiv să fie treji. Singur Richard, care mergea în față, și viteazul Pál, care încheia șirul, se țineau treji și strigau, din cînd în cînd, către camarazii lor : „Să nu adormiți, băieți !“

O nouă cotitură a muntelui ascunse în sfîrșit pe fugari de ochii urmăritorilor. Acum nu mai puteau fi urmăriți de nici un om.

Trecură cu bine poteca stîncoasă, apoi fură întîmpinați de o pădure de brazi, o pădure solemnă cu ecouri de orgă ca într-o biserică.

În răcoarea plăcută, trupa vru să se odihnească, dar călăuza îi grăbi : orele senine pentru călătorie trebuie folosite, pentru că, în munți, călătorii sînt deseori surprinși de ceață și atunci nimeni nu se poate orienta, așa că timp de odihnă o să fie.

Cît îi țin picioarele, oameni și cai, înainte !

După amiază, ajunseră la coliba unui cioban. Călăuza îi încredință ciobanului să-i conducă mai departe.

La cioban găsiră o căpiță de fîn, pe care o cumpărară ; măcar caii să se satur.

— Dar pentru oameni, nu există nimic de mîncare ?

Oile pășteau jos în vale, nu puteau aduce sus niciuna, în ziua aceea. Găsiră o putină de lapte covăsit, care se prepară în felul următor : laptele

de oaie se adună zi de zi într-un vas, unde se amestecă mereu ca să nu se prindă. Mîncare proastă, dar hrănitoare. Nici nu a fost născocită pentru domni. Fiecare ostaș primi cîte o jumătate de pahar.

Mai primiră ceva.

În pivniță descoperiră sfeclă, pusă de o parte pentru oi. O legumă dulceagă, nutreț de vite. Bună și ea. De bine de rău se săturară.

Un husar nota ceva pe genunchi într-un carnețel de piele roșie.

— Măi, ce măzgălești acolo ? îl întrebă viteazul Pál.

— Îmi notez întîmplările prin care trecem, pentru că, dacă ajungem acasă, o să se spună despre ele : ehei, ce năstrușnic o fi scornit toate astea !

Cîte întîmplări de necrezut mai urmau să fie însemnate în acel carnețel roșu !

Seara, luna începu să lumineze puțin. Richard hotărî să folosească această lumină argintie, melancolică, pentru a merge mai departe. Erau doar la începutul uriașului efort. Porni cu călăuza în față.

Poteca urca tot mai abrupt. Pădurea de brazi începu să se rărească. Îi luă locul ienupărul, la început o pădurice deasă pitică, dar, cu cît urcau mai sus, ienupărul se chircea tot mai mult, iar în apropierea piscurilor se lipise cu totul de pămînt. Era împărăția murelor de munte.

Dimineața, pe panta muntelui nu întîlniră decît afine, pe care le culeseră. Cel puțin aveau ceva pentru micul dejun ; boabele roșii și albastre tocmai se coceau.

Răsăritul soarelui nu era tot atît de frumos ca ieri. Piscurile munților erau învăluite în ceață,

iar soarele ardea fără strălucire, în cercul de aburi ai orizontului liliachiu.

Călăuza îi anunță că vine furtună de zăpadă.

Încet-încet, piscurile muntelui deveneau tot mai golașe : nici urmă de vegetație ; numai mușchi gri-brun, care se lipea de crăpăturile pietrelor. Au mers toată ziua pe coamă de munte. Prin locurile acelea nu trecea picior de om, nu zbura nici o pasăre. Era țara morții : numai pietre de mormînt.

Munții din fața lor, cu fiecare oră de mers, cu cît te apropiai mai mult de ei, se înălțau ca niște uriași, tot mai înspăimîntători.

Cît vedeai cu ochii, nici urmă de locuință omenească, din vale de nicăieri nu se înălța vreun fir de fum ; nu ajungea pînă la acele înălțimi nici sunetul tălăngii, nici fluierul păstorului, nici bubuitul puștii vînătorului. Era împărăția norilor.

Dar norii nu erau acasă. Era un mare noroc. Umblau pe undeva să se încălzească la razele soarelui, sau trăgeau curcubeul din mare, ori dormeau pașnic în vreo vale. Dar dacă vin și-i prind aici pe călătorii îndrăzneți ?

Norii însă sînt niște stăpîni foarte supărăcioși dacă găsesc musafiri nepoftiți în împărăția lor.

La amiază, cînd începură să coboare de pe coama muntelui în valea care-i despărțea de muntele celălalt, din adînc se ridică spre ei o masă de ceață, ca un monstru alb, diform, care părea că stă liniștit, lipit de poalele muntelui.

— O să trebuiască să facem un popas mai mare dacă ne prinde norul acesta, spuse călăuza lui Richard. Să coborîm în vale, unde găsim vreascuri : dacă se strică vremea, cel puțin să facem foc.

Ceaţa informă se întindea, se desfăcea, învăluind în cîteva minute întregul escadron.

Stăpînul veni acasă şi îi întrebă mînios : ce căutaţi în împărăţia mea ?

La porunca lui trebuie să opreşti ; pentru că nu mai vezi nimic în calea ta.

Călăuza propuse să meargă înainte la cîteva sute de paşi, şi, dacă drumul e sigur, va striga în urmă, să vină toţi după el.

Între timp ostaşii rămaseră locului. Împăratul Nor cu suflarea lui rece le albi într-o clipită tuturor părul şi mustaţa, acoperindu-l pe fiecare cu chiciură.

Aşteptară un sfert de oră strigătul călăuzei plecate. Nu se auzea nimic. Richard porni pe urmele lui şi-l strigă multă vreme. Nici un răspuns.

Călăuza dorise probabil să scape de unitate, nu vroia să piară împreună cu ei şi-i lăsase singuri.

Deci, se aflau acum în împărăţia Împăratului Nor, părăsiţi, fără călăuză, învăluiţi într-un văl de ceaţă întunecoasă ca noaptea, înfometaţi, însetaţi, tremurînd de frig.

Nimeni nu arătă vreo nemulţumire.

— Veniţi după mine, spuse Richard şi începu să-şi conducă unitatea pe panta abruptă, la întîmplare. Nimeni nu mai era în şa, toţi îşi duceau caii de frîu.

Norul era stăpîn şi în fundul văii, dar după cîteva ore de orbecăială periculoasă, ajunseră într-adevăr la poalele unui munte acoperit cu tufişuri dese de ienupăr.

— La noapte trebuie să rămînem aici. Aprindeţi focurile.

Veni şi noaptea. Poate că soarele nu apusese, dar sub pînza norilor se întunecase deja.

Cel puțin vor avea cu ce face focul și n-or să înghețe.

Legară caii unul de altul. Nu mai aveau ce să le dea să mănînce, dar nici stăpînii lor nu mîncaseră nimic toată ziua.

(Poate chiar la ora aceea doamna Baradlay spunea fiului ei cel mai mic : „Acum fratele tău își croiește din greu drumul spre patrie, peste Carpați. Urmărit, hăituit ! La picioarele lui, în vale, se cască prăpastii adînci, torenți umflați îi stau în cale, acoperămînt îi sînt furtuna și vulturii. Dacă-l prind ? dacă piere de foame ? dacă înghețată ?“)

(„Oh, dacă ar fi văzut prin ce locuri umbla fiul ei !“)

Husarii aprinseră focuri de tabără și se culcară în jurul lor. Erau frînți de oboseală : vroiau să doarmă, nimic altceva.

Richard ordonă ca pe lîngă fiecare foc să rămînă cîte un om treaz care să fie atent la tăciuni, să nu se stingă focul.

După aceea se înfășură și el în manta și se culcă lîngă foc.

Tînărul husar însemnă în carnețelul lui roșu toate cîte li se întîmplaseră în ziua trecută și scoase un oftat adînc.

„Dumnezeule ! Ce o să mai urmeze ?!“

După aceea adormi și el.

Cel ce pretindea ca lîngă fiecare foc să rămînă treaz cîte un om, cerea un lucru peste puterile omenești. Sentinelele crezură că, dacă pun mai multe lemne pe foc, acestea vor arde de la sine ; curînd adormiră și ele pe lîngă focuri.

Dar cei ce se visau acasă abia avură timp să zboare pînă în locurile natale și să-i întrebe pe cei de-acasă cum se simt, cînd un nechezat

groaznic îi trezi pe toți din dulcea călătorie spre meleagurile părintești. Era semnalul de alarmă al cailor.

Oamenii smulși din somn văzură o privelişte de groază.

Focurile lăsate fără pază, pînă să se trezească oamenii, aprinseseră pădurea întreagă.

Focul rostogolit de vînt se întindea ca o lavă care curgea în sus pe munte, luminînd dincolo de ceață și de noapte.

— Sus pe munte ! strigă Richard și, prinzîndu-și calul de frîu, căută să scape de focul care îl înconjura din toate părțile, pocnind, sfîrîind, întinzîndu-se tot mai departe.

Acum aveau lumină din plin. Se putea vedea și drumul. Un drum blestemat, care te împingea la deznădejde, dar trebuia să te cațeri pe el. Pericolul iminent le dădu oamenilor și animalelor puteri noi. Pe alocuri trebuiau să răzbată prin para focului ; vîntul părea că se aliase cu focul, aruncîndu-le scîntei în față ; cel ce ezita era înecat de fum ; deci mereu înainte, sus pe munte!

Cînd, după două ore de asalt titanic al înălțimilor, priviră înapoi spre drumul pe care-l străbătuseră, le veni amețeală.

Li se părea lor înșilor imposibil că au putut urca pe acolo. Toată panta muntelui era acoperită de o mantie incandescentă, care se întindea pînă la tufișuri.

Scoțînd aburi de transpirație, oamenii stăteau pe vîrful muntelui în atmosfera rece și înghețată a nopții.

Cel ce voia să ajungă viu acasă, nu putea să rămînă locului. Trebuia să mergi înainte dacă voiai să scapi.

Fiecare își ducea calul de frîu. Cîte un cal nici nu trebuia condus, mergea singur după stăpînul său.

Nu mai aveau ce să discute. Fiecare om merge cît îl țin puterile, cine nu mai poate, iese din rînduri.

Se iviră din nou zorile. Începea cea mai cumplită zi a acestui marș. De jur împrejur, munții de gheață, cîmpuri de gheață. Nici un drum, nici un punct de sprijin.

De două zile nu mîncaseră nimic.

Setea care-i ardea o stingeau înghițind bucăți de zăpadă. Dar după aceea focul dinăuntru îi ardea și mai tare.

Dar era ceva care-i chinuia mai tare ca foamea și setea.

Cîte un cal nu mai rezista și cădea. Stăpînul se oprea și plîngea lîngă el... Ar fi dorit să rămînă și el culcat lîngă calul său, pe pămîntul nemilos și rece.

Dar viteazul Pál nu lăsa pe nimeni să piară. Mergea în urma tuturor, încurajînd, mîngîind, blestemînd și înjurînd de toți sfinții. Ajuta să fie ridicați caii căzuți, prăbușiți în zăpadă, iar în locul celor care mureau dădea din caii de rezervă ; pe cei tineri îi îndemna cu propriul său exemplu : „Nici unul din noi nu are voie să lipsească. Mai e puțin și vom fi acasă."

„Acasă ? În cer !", șopti tînărul husar, însemnînd în carnetul său ultimele scene.

Nu mai rămăsese nimic din ordinea ostășească : fugarii erau împrăștiați pe o distanță de două ore de mers. Departe, în față, împreună cu cei ce se țineau în frunte, Richard croia drum în zăpada adîncă. Viteazul Pál cu ariergarda îi călca pe urme.

Era un adevărat miracol că-i mai ţineau puterile.

Îmbrăcămintea îngheţase pe ei, chiar şi sabia atîrna greu. Copitele cailor ici-colo erau rupte, potcoavele pierdute ; aveau burta suptă, chingile şeilor nu mai aveau ce strînge. Şi cine ştie unde era capătul.

Soarta le mai rezervase o încercare. După amiază se iscă o furtună de zăpadă.

Nori întunecoşi, vineţii, se adunaseră în jurul piscurilor acoperite de gheaţă şi de acolo coborîră pe cîmpurile de zăpadă. Vîntul care urla le arunca fugarilor în faţă ace de gheaţă. Apoi începu să ningă cu fulgi mari, cît pana de pasăre, şi atît de des încît ştergea imediat urma paşilor celui din faţă. Acum nu mai puteau ţine legătura decît prin strigăte.

Şi cine ştie unde o să ajungă în felul acesta ?

Poate în fundul unei prăpăstii sau într-o vale fără ieşire. Atunci ar fi sfîrşitul.

Pe pantele munţilor, avalanşe uriaşe de zăpadă se prăbuşeau venind la vale ; puteau îngropa uşor şi cal şi călăreţ.

Cu toate acestea nu-şi pierdură capul. În furtună, în toată grozăvia asta, ceva le încălzea inima.

Din nou se apropie seara.

De la un timp încoace, Richard observă că drumul duce mereu la vale.

La un moment dat, ajunseră într-o pădure seculară. Acum şi pădurea de brad era un adăpost bine venit.

Printre brazii înalţi, furtuna vuia ca o orgă uriaşă. Însă printre sunetele acestei muzici înspăimîntătoare, atenţia lui Richard fu atrasă de

un alt sunet, care îi umplu inima de speranță. Era bocănitul unor lovituri de topor.

„Înseamnă că pe aproape sînt oameni."

Oh, cît de mare le va fi bucuria cînd vor vedea chip de oameni ! Să știi că aici se sfîrșește împărăția morții !

Richard, impreună cu cîțiva însoțitori, se grăbi în direcția zgomotului și dădu peste un om în opinci, care curăța un brad secular doborît.

Richard i se adresă în limba slovacă.

La care celălalt răspunse în ungurește :

„Lăudat fie Domnul !"

Pentru aceste cuvinte, ostașii, care de atîtea zile se ascundeau, nu numai că-l sărutară și-l îmbrățișară pe omul în opinci, dar cît pe-aici să-l sufoce.

„Omule, ești ungur ? atunci aici e pămînt ungurese ? !"

Și se aruncaseră cu fața pe pămîntul rece, acoperit cu zăpadă.

„Lăudat să fie, în vecii vecilor, amin !"

Țăranul acela în opinci le spuse că dumnealor, ostașii, sînt așteptați jos în orașul care nu este departe. Vestea despre ei a adus-o, azi la prînz, călăuza care i-a părăsit și care a luat-o înainte după ajutoare, ca să nu se prăpădească.

Furtuna de zăpadă se îndepărtă, o pală de vînt mătură perdeaua de nori și de acolo, de sus, ostașii văzură ceea ce-i determinase să îndure greul acestui marș : frumoasa patrie ungurească.

O vedeau ei oare ? Răspunsul îl dădeau lacrimile lor.

La poalele muntelui se întindea un frumos orășel de cîmpie. Pe panta muntelui șerpuia un drum.

Pe acest drum, într-o procesiune solemnă, venea un convoi cu steaguri și fanfară, pentru a-i întîmpina pe cei sosiți. Husarii putură vedea de departe steagurile și auzi fanfara.

Richard și tovarășii săi dădură de știre și celor rămași în urmă, trăgînd focuri de armă. I-au așteptat acolo pe toți. Nu se mai grăbeau să înainteze.

Sosiră toți. Nici unul nu pierise. Cînd mulțimea compatrioților se apropie de ei să-i salute, erau aliniați.

Cele petrecute atunci, nu pot fi descrise. O vor înțelege doar cei ce au trecut chiar ei prin asemenea întîmplări.

Jos în oraș era pregătit un ospăț în cinstea noilor sosiți ; husarii, care nu dormiseră șase zile și șase nopți, în cea de a șaptea zi dansară pînă-n zori.

Toate astea nu-s poezie, nu e rodul imaginației : tînărul husar, care azi e flăcău bătrîn, a notat toate cîte s-au întîmplat, și e martor că toate s-au petrecut chiar așa, într-adevăr !

(Sfîrșitul volumului întîi)

CUPRINS

Prefață V

Tabel cronologic XI

Partea întîi

Șaizeci de minute 3
Rugăciunea de înmormîntare 18
Tallérossy Zebulon 28
Doi prieteni 37
Ceilalți doi 81
Oameni de tot felul 99
Bakfiș 113
Negustorul de vechituri 124
Răzbunare femeiască 143
Rîndurile subliniate 154
Ziua logodnei 163
Prima treaptă spre *acea* poziție înaltă . 185
Zile de primăvară 201
Reversul medaliei 223
Cei ce iubesc cu adevărat 249
Un amurg roșu, sîngeriu 293
Cel de al treilea 298
În față apă, în urmă foc! 332

Redactor : TIBERIU AVRAMESCU
Tenoredactor : ELENA CALUGARU

Apărut 1970. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 16,54. Coli tipar 12. A. nr. 9899/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 894.511—31=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 437 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București, Republica Socialistă România

Jókai mór

editura minerva

Jókai Mór (1825—1904), unul dintre cei mai populari scriitori clasici maghiari, este cunoscut cititorilor «Bibliotecii pentru toţi» prin romanul *Omul de aur*, care s-a bucurat, în ţara noastră, de un deosebit succes. Romanul *Fiii omului cu inima de piatră*, publicat în 1869, este inspirat din lupta poporului maghiar în anii 1848—1849 pentru libertate şi independenţă, împotriva monarhiei habsburgice. Scene de dragoste, descrierea unor bătălii celebre (asediul Budapestei), întîmplări în care predomină aventura au făcut din acest roman o operă îndrăgită mai cu seamă de tineret.